

Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus

Uuringu lõpparuanne

Tellija: EV Põllumajandusministeerium

Teostaja: Maaelu Arengu Instituut

Tartu 2007

Toetab Euroopa Liit

Sisukord

1. Sissejuhatus	2
2. Uuringu ülesanne	3
3. Uuringu meetodika	5
4. Põllumajandustootjad ja nende vajadused	7
4.1. Põllumajandustootjate kirjalik küsitlus	8
4.2. Põllumajandustootjate suuline küsitlus	80
4.3. Tootjate organisatsioonide küsitlus	89
5. Põllumajandustootmist toetavate organisatsioonide arusaamine põllumajandustootjate vajadustest	114
5.1. Teenindava süsteemi ja agroäri spetsialistide küsitlus	115
5.2. Rakendus-, korraldus- ja järelvalveasutuste spetsialistide küsitlus	124
5.3. Teadus- ja arendusasutuste küsitlus	129
5.4. Koolitusasutuste spetsialistide küsitlus	141
6. Valdkonnaga seotud mõisteid	159

Lisa: Küsitluslehed eraldi köites

Sissejuhatus

Põllumajandusministeerium algatas 2006 aasta suvel uuringu „Põllumajandustootjate teabe, koolitus- ja nõustamisvajadus”, mille teostajaks valiti OÜ Maaelu Arengu Instituut (Leping 267, 29.08.2006.). Uuring käsitleb:

- põllumajandustootjate teabevajadust,
- põllumajandusettevõtete töötajate erialase ettevalmistuse ja koolituse vastavust ettevõtte vajadustele,
- põllumajandustootjate suhteid põllumajandusteadusega,
- RAK meetme 3.8 raames korraldatavaid infopäevi,
- teabe, koolitus- ja nõustamisvajaduse rahuldamise võimalusi programmeerimisperioodi 2007-2013 meetmete kaudu.

Uuringu „Põllumajandustootjate teabe, koolitus- ja nõustamisvajadus” teostasid OÜ Maaelu Arengu Instituut koostöös Eesti Maaülikooli Majandus- ja sotsiaalinstituudi ekspertidega.

Maaelu Arengu Instituudist kuulusid töörühma:

Inga Kalvist, Kairi Kell, Indrek Kärner, Ülar Loolaid, Lea Pruks, Lea Sudakova

Eesti Maaülikooli Majandus- ja sotsiaalinstituudist kuulusid töörühma:

Jüri Lehtsaar, Maire Nurmet, Anne Põder, Rando Värnik, Peedu Zeiger.

Ülar Loolaid

Maaelu Arengu Instituudi teemajuht, juhatuse liige

1. Uuringu ülesanne

Lähteülesandes on seatud uuringule kaks peamist eesmärki:

1. Põllumajandustootjate teabe- ja nõuandevajadus
2. Põllumajandusliku tootmisega otseselt seotud töötajate haridustaseme kooskõla tootmise vajadusega ja koolitusvajaduse (eelkõige täiend- ja ümberõpe) selgitamine

Vastavalt tellija esindajaga 06.10 toimunud kokkusaamisel täpsustasime uuringu oodatavaid tulemusi:

- *et uuel programmeerimis perioodil (2007-2013) töötaks olemasolev süsteem (teaduse, koolituse, nõuande ja infolevi süsteem) efektiivselt;*
- *läbi uute meetmete (kavandamisel nõuandemeede ja koolitusmeede) toetada erinevaid tegevusi. Palusime saata meile meetmelehed (meetmete kavandamisel oma ajakava, mida tuleb arvestada);*
- *uuringutulemusi on vaja edasiste tegevuste kavandamisel ja otsuste nõuandesüsteemi arendamist puudutavate otsuste tegemisel;*
- *ettepanekud nõuandesüsteemi analüüsimiseks ja uurimiseks;*
- *kõige üldisemalt võiks käesoleva uuringu vajaduse sõnastada järgmiselt:*
Kuidas toetada teaduse, koolituse, nõuande ja infolevi süsteemi, et see rahuldaks paremini tootjate vajadusi.

Pakkumise kutses toodud peamised tingimused tellitavale tööle seavad uuringu eesmärgid ja oodatavad tulemused laiemalt:

Põllumajandustootjate teabevajadus

- teabe sisu = valdkonnad (sealhulgas EL maaelu ja arengu toetused, põllumajandustootmist puudutavad EL õigusaktid), täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *oluline on ka ülevaade teabe pakkujatest;*
- prioriteetsed nõustamisvaldkonnad;
- täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *Eraldi temaatikana välja tuua tootmisega seotud keskkonnatingimused (looduskeskkond), parim võimalik tehnika, nõuetele vastavus;*
- maht (teabevajajate arv), täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *selle alusel saab suunata erinevaid infopäevi info levitamisel mõjutab infokanalite valikut, EPKK täpsustus: maht sõltub teemast ja vastuvõtja tasemest, EPKK täpsustus: infokanalid sõltuvad teabe tasemest;*
- teabe edastamiseks kõige sobivamad kanalid;
- eelistatavad meetodid nõuande saamiseks;
- EPKK ettepanek: *käsitleda ka nõuandega seotud teenuseid (analüüsid).*

Põllumajandusteaduse osa põllumajandustootmises

- põllumajandustootjate suhe põllumajandusteadusega, teaduse ja tootmise koostöö, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *Kuidas jõuab tootjate vajadus teaduseni;*
- ootused põllumajandusteaduse suhtes;
- uuemate saavutuste kättesaadavus ja rakendamisevõimalused;
- täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *Kuidas saaks tootja kõige paremal viisil teavet teaduse ja teadustulemuste kohta;*
- täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *Erinevad kanalid (kasutus, sobivus) teadustulemuste tutvustuseks;*

Põllumajandusharidus ja täiendõpe

- põllumajandustootjate ja põllumajandusettevõtete töötajate erialase ettevalmistuse tase, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *oluliseks küsimuseks töökohast tulenevate nõuete ja töötaja haridustaseme vastavus;*
- erialase hariduse vajadus põllumajandustootmises, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *tasemekoolitus;*
- ümberõppe vajadus, tööalase täiendkoolituse vajadus,
- kohapealse ümberõppe vajadus ja võimalused, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *koolitus elukoha läheduses vs koolitus kuskil kaugemal, eriti kui on Eestis ainult üks koolituskoht konkreetse valdkonnas, puudutab nii ettevõtjat/ tegevjuhti kui ka töötajat;*
- rahulolu täienduskoolitusega, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *olukord, süsteem üldiselt, mida tahaks saada, kas saab seda;*
- täienduskoolituse kättesaadavus;
- täiendkoolituse alase informatsiooni kättesaadavus;
- eelistatavad koolitusteenuse saamise meetodid;
- täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *Kuidas koolitusvajadus jõuab koolitajani.*

RAK meetme 3.8 osa Maaelu Arengu Strateegia meetmete rakendamisel

- millistel teemadel on infopäevi vaja läbi viia RAK meetme 3.8 üleriigiliste infopäevade raames 2007. aastal, täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *siin võime silmas pidada ka üldisemaid soovitusi, küsimus puudutab ka järgnevat aastaid – 2008, 2009, järgneva aasta kohta on midagi raskem öelda; teemade üle otsustamine toimub detsembris, selleks ajaks on meil ehk võimalik midagi öelda tuginedes esimestele intervjuudele;*
- kuidas võiks toimuda nõuande-, koolitus- ja teabelevi vajaduse rahuldamine uue programmiperioodi meetmete kaudu.

RAK tehnilise abi osast 3 prioriteedi rakendamisel

- RAK tehnilise abi raames korraldatud koolituste ja teabepäevade tagasiside; täpsustus tellija esindajaga kohtumisel: *uuringu teostaja poolne kommentaar - saame siin midagi teha sedavõrd, kuivõrd meil on olemas töödeldud alginformatsioon. Selle teema kohta palusime tellijalt täiendavat informatsiooni – milline on olemasolev ülevaade toimunud teabepäevadest ja selle tagasisidest;*
- millised põllumajandustootjaid puudutavad RAK-iga seotud üldisemad teemad vajaksid 2007.a. rohkem teavitamist RAK tehnilise abi meetmete vahendusel.

3. Uuringu metoodika

Käesoleva uuringu üheks keskseks küsimuseks on põllumajandustootjate teabevajadus. Vajaduse käsitlemisel käeolevas uuringus on lähtealuseks arusaam, et vajadus informatsiooni, teadmiste, oskuste järele jaguneb teadvustatud ja teadvustamata vajaduseks. Lisaks mõjutavad vajaduse kujunemist üldistest arengusuundumustest ja poliitikest tulenevad muutused.

Sellisest käsitlusest tulenevalt:

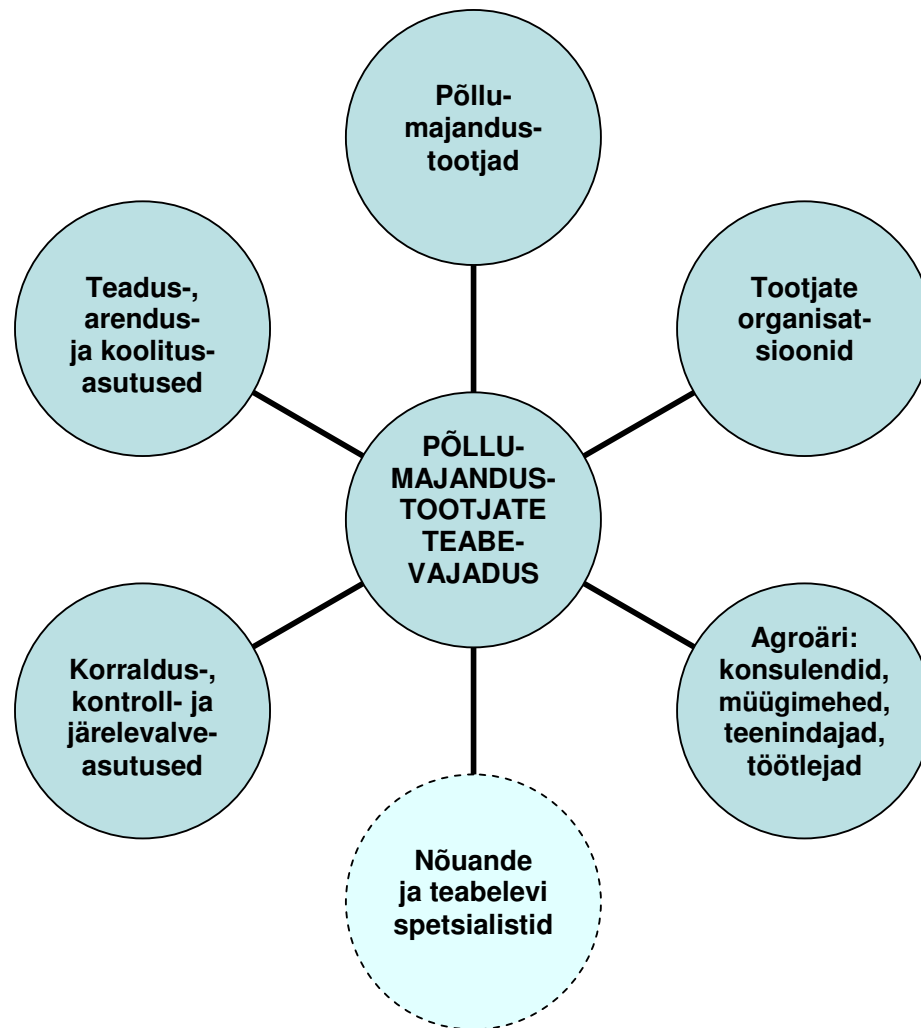
- küsitakse põllumajandustootjate teabevajaduse kohta arvamust tootjate endi käest,
- küsitakse arvamusi põllumajandustootjate teabevajaduse kohta professionaalidelt, kes oma igapäevases töös puutuvad kokku põllumajandusliku tootmise küsimustega või kes oma igapäevase töö tõttu suhtlevad põllumajandustootjatega.

Põllumajandustootjate teabe, koolitus- ja nõustamisvajaduse selgitamiseks kogusime informatsiooni erinevatelt gruppideelt, kasutades selleks erinevaid metoodikaid:

- põllumajandustootjad (poolstruktureeritud intervjuud ja kirjalik küsitlus);
- tootjate organisatsioonid (poolstruktureeritud intervjuud ja kirjalik küsitlus);
- tootjatega tihedalt kokku puutuvad spetsialistid-professionaalid - konsulendid, müügimehed, teenindajad, (poolstruktureeritud intervjuud);
- rakendus-, korraldus- ja järelvalveasutuste spetsialistid, kelle tegevus mõjutab põllumajandustootmist (poolstruktureeritud intervjuud);
- põllumajandusega seotud teadus- ja arendusasutused (poolstruktureeritud intervjuud ja kirjalik küsitlus);
- põllumajandusliku suunitlusega koolitusasutused (poolstruktureeritud intervjuud).
- Nõuande- ja teabelevi teenistuse spetsialistidelt – vajadus seda spetsialistide gruppi eraldi käsitleda kujunes töö käigus ja andmed kogunesid erinevatest küsitlustest.

Metoodika on täpsemalt kirjeldatud iga küsitluse kokkuvõttes.

Iga küsitlust saab käsitleda ka eraldi uuringuna. Vajaduse tervikpilt formeerub erinevate gruppide arusaamiste integreerimisel ühte tervikusse.

Põllumajandustootjate teabevajaduse selgitamisel arvestame ka informatsiooni loomise, edastamise ja kasutamise erisusi. Tulenevalt tegevuste eripärasest käsitleme eraldi nõuandetegevuse, koolituse, teaduse ja seadusandluse küsimusi.

4. Põllumajandustootjad ja nende vajadused

Osa uuringu raames läbi viidud küsitlustest keskendus tootjatele. Läbi viidi kolm küsitlust:

- Põllumajandustootjate küsitlus, kus kasutati kirjalikku küsitluslehte.
- Põllumajandustootjate küsitlus, kus kasutati poolstruktureeritud intervjuusid.
- Tootjate organisatsioonide küsitlus, kus kasutati kirjalikku küsitluslehte ja poolstruktureeritud intervjuusid.

4.1. Põllumajandustootjate kirjalik küsitlus

4.1.1. Metoodika

“Põllumajandustootjate küsitlus“. Teostajad: Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut ja Maaelu Arengu OÜ. Tellija: EV Põllumajandusministeerium. Ankeetküsitlus viidi läbi vahemikus oktoober 2006 - märts 2007.

Küsitluse eesmärgiks oli uurida põllumajandustootjate teabe-, nõustamis- ja koolitusvajadust, sh

- teabe sisu - millistes valdkondades oleks tootjatel vaja teavet, nõuannet, koolitust, ümberõpet;
- teabe mahtu - kui palju ja kellele oleks vaja teavet, nõuannet, koolitust;
- seni saadud nõuannet ja tulevikus prioriteetseid nõustamisvaldkondi;
- sobivamaid meetodid nõuande, koolituse, teabe ja muu informatsiooni edastamiseks;
- teadlikkust üldistest keskkonnanõuetest ja headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest ja võimalust oma tootmine nendega vastavusse viia.

Valimi moodustamiseks kasutati Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmeid 2005. a. ühtset pindalatoetust, põllumajandusloomade kasvatamise toetust ja põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendavat otsetoetust saanud põllumajandustootjate kohta. Toetuse saajate nimekirjast selekteeriti välja lisaks ühtsele pindalatoetusele vähemalt üht muud toetust saanud isikud, kes suurema tõenäosusega ka tegelikult põllumajandustootmisega tegelevad. Ankeet saadeti elektrooniliselt toetuse saajatele, kelle kontaktandmetes oli märgitud e-maili aadress. Kokku saadeti välja ankeet 1691 toetuse saajale. Ligikaudu 18% välja saadetud e-maili aadressidest olid valed ja need ankeedid ei jõudnudki potentsiaalsete vastajateni. Välja saadetud ankeetidest saadi 2007.a. märtsi alguseks tagasi 120 täidetud ankeeti, mis moodustab ligikaudu 7,1% kõigist väljasaadetud ankeetidest. Lisaks elektrooniliselt küsitatud põllumajandustootjatele moodustati juhuvaliku alusel kontrollgrupp e-maili aadressi mitte omavatest toetuse saajatest ja nendele saadeti küsimustikud tavapostiga. Posti teel saadetud ankeetidele vastas 30 toetuse saajat. Kokku küsitleti põllumajandustootjate ankeetküsitluse käigus 150 respondenti, kellest 80% vastas elektrooniliselt ja 20% posti teel.

Ankeet sisaldas kokku 46 küsimust, mis jagunesid järgnevasse blokkidesse:

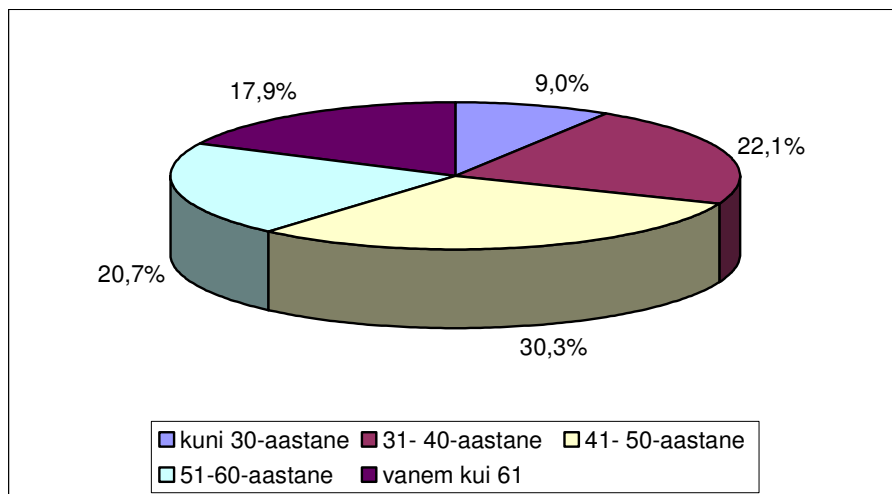
- Ettevõtte üldandmed ja tulevikuplaanid
- Koolitus ja nõuandevajadus
- Infoallikad
- Uutele nõuetele vastavus
- Töötajate ümberõpe
- Andmed vastaja kohta

Küsitlusankeet on esitatud lisas.

4.1.2. Vastajate üldiseloostus

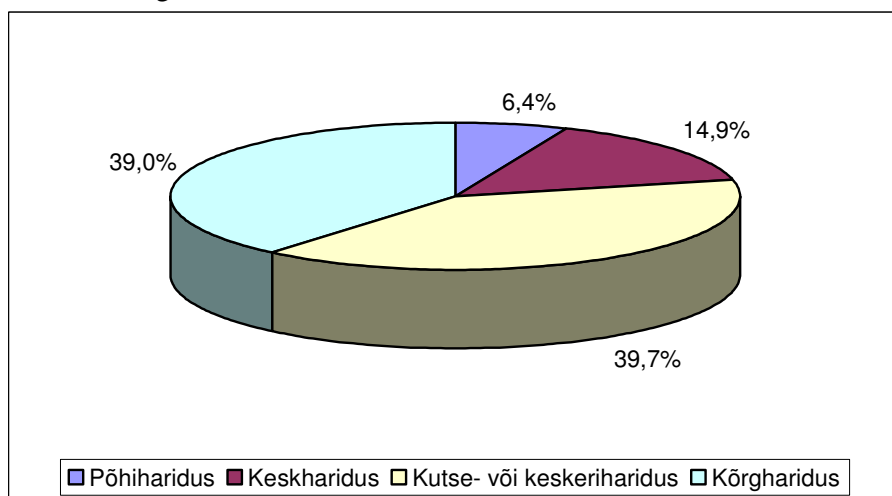
Vastanutest 65% olid mehed ja 35% naised.

Vastajate keskmine vanus oli 47 aastat. Kõige noorem respondent oli 21-aastane ja vanim 73-aastane. Vastajate vanuseline jaotus on joonisel 4.1. Kõige rohkem esindatud vanusegrupp oli 41 - 50-aastased; 31- 40-aastaseid ja 51- 60-aastaseid oli mõlemad ligi viiendik; vanemaid kui 61 oli 17,9% respondentidest.

Joonis 4.1. Vastajad vanusegrupiti

Enamikul vastajatest (78,7%) oli kutse- või keskeriharidus või kõrgharidus (vt joonis 4.2.), mis olid võrdselt esindatud. 21,3% vastanutest olid põhiharidusega või üldise keskharidusega.

Joonis 4.2. Vastajate haridustase

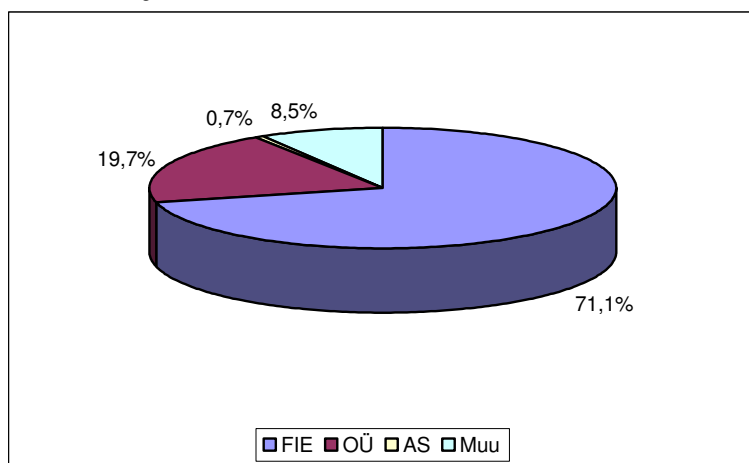
Põllumajandusliku erialahariduse olemasolu alusel jagunesid vastanud peaaegu pooleks: 49,6% oli põllumajanduslik erialaharidus ja 50,4% polnud põllumajanduslikku erialaharidust.

Üle 90% juhtudest oli ankeedi täitja ettevõtte juht, juhatuse liige või taluperemees/ettevõtja ise. Vähem kui 7% vastanutest nimetasid oma ametikohaks tööline, spetsialist, projektijuht või pereliige.

Seega olid küsitlusele vastajatest kaks kolmandikku mehed, valdavalt keskealised või vanemad, kõrghariduse või kutse-, keskeriharidusega. Pooltel vastajatel oli põllumajanduslik erialaharidus. Enamikul juhtudel oli ankeedi täitja ettevõtte juht või taluperemees.

4.1.3. Ettevõtte üldandmed

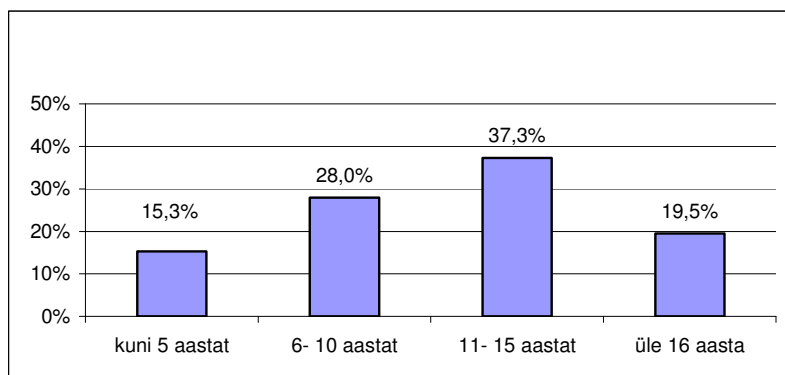
Ettevõtlusvormi järgi jaotusid küsimustikule vastajad järgmiselt (joonis 4.3.): 71,1% olid füüsilisest isikust ettevõtjad, osäühinguid oli 19,7%, aktsiaseltsi 0,7% (1 respondent) ning muid ettevõtlusvorme 8,5%. Muude ettevõtlusvormide hulgas olid eraisikute kodumajapidamised. Seega peegeldab käesolev uuring suures osas füüsilisest isikust ettevõtjate koolitusvajadust.

Joonis 4.3. Ettevõtlusvorm

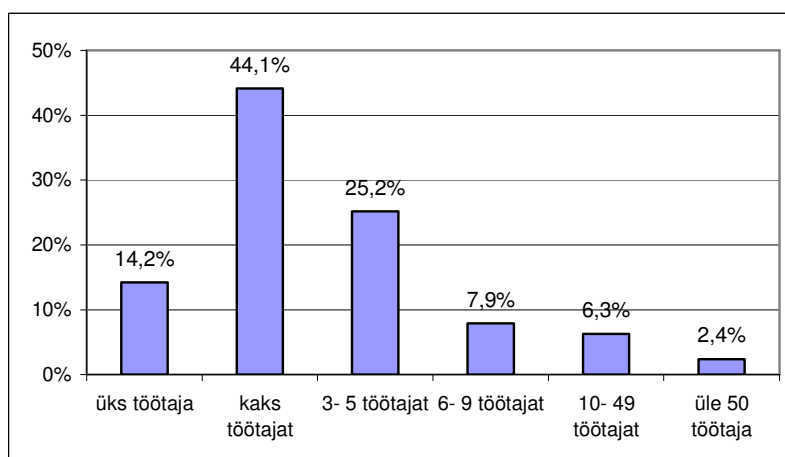
Vastajate haridust ettevõtlusvormi lõikes uurides on näha, et osäühingute puhul on kõrgharidusega vastajaid rohkem - ligikaudu pool vastanutest, aga füüsilisest isikust ettevõtjate ning muude ettevõtlusvormide puhul oli kõrgharidusega vastajaid kolmandik. Kõik põhiharidust omavad küsitletud tegutsesid füüsilisest isikust ettevõtjatena. Kokku oli neid 8,2% kõikidest FIEdest.

Põllumajandusvaldkonnas tegutsemise aeg varieerus ühest aastast 45 aastani, keskmine põllumajanduses tegutsenud aastate arv oli 11,78. Üle poole küsitletud ettevõtetest olid tegutsenud põllumajanduses üle 10 aasta. 28% vastanutest oli tegutsenud 6-10 aastat, 15,3% vastanutest oli tegutsenud kuni 5 aastat (Joonis 4.4.).

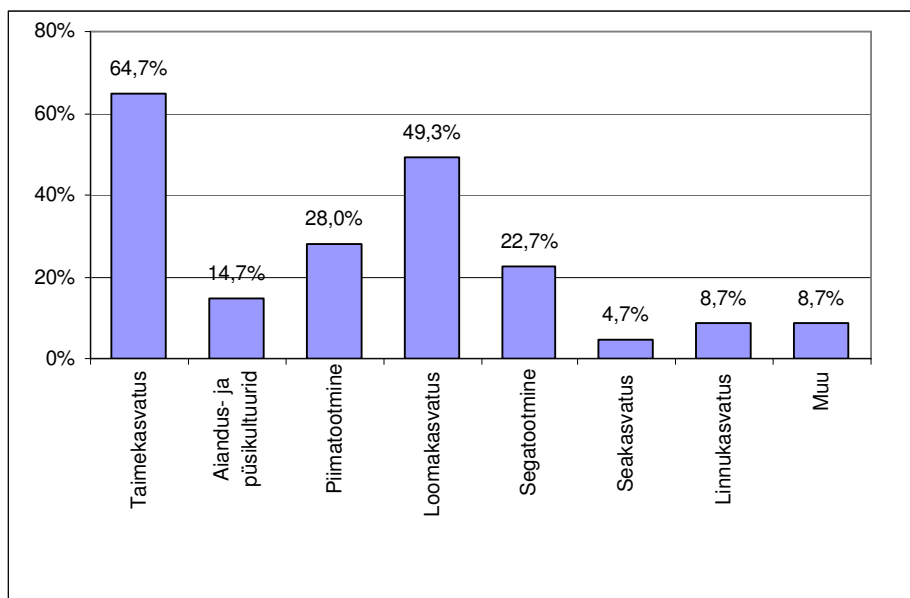
Joonis 4.4. Ettevõtte põllumajanduses tegutsenud aastate arv

Kõige suuremas küsitletud ettevõttes oli töötajate aastakeskmine arv 70 inimest. Üks töötaja oli 14,2% ettevõtetes, 44,1% ettevõtetes oli kaks töötajat, 25,2% oli 3-5 töötajat, 7,9% ettevõtetes oli 6-9 töötajat (joonis 4.5). Seega oli vastanute näol tegemist peamiselt mikroettevõtetega. Väikeettevõtteid oli 6,3%. Keskmisi ettevõtteid oli vastajate hulgas alla ühe protsendi - 3.

Joonis 4.5. Ettevõtte aastakeskmine töötajate arv

Kõikide ettevõtete keskmine töötajate arv aastas oli 5,5. Mediaan on oli 2 töötajat, sest ettevõtete suurus varieerus tugevalt. Osahingutel oli töötajate arv kordades suurem kui FIEde puhul, kes valdavalt pidid toime tulema eelkõige ettevõtja ja tema abikaasa enda jõududega. Kõik vastajad, kes märkisid töötajate arvuks üks, olid kas füüsilisest isikust ettevõtjad või kodumajapidamised. Ühegi füüsilisest isikust ettevõtja puhul ei olnud töötajate arv suurem kui 8. Kõige väiksemates osahingutes oli kaks töötajat (5 küsitletud OÜd). Kuni 5 töötajat oli peaaegu pooltes osahingutes. Küsitletud osahingutest kolmandiku puhul oli ettevõttes rohkem kui 10 töötajat. Keskmine töötajate arv füüsilisest isikust ettevõtja kohta oli 2,31, samas osahingute kohta 13,96.

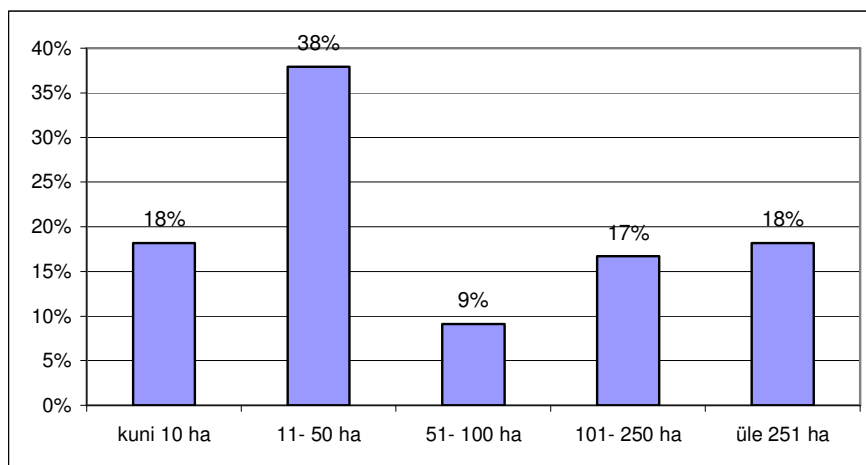

Joonis 4.6. Ettevõtte põhitegevusala

Vastajatel paluti märkida ettevõtte põhitegevusala. Valdavalt nimetati mitu tegevusala, näiteks loomakasvatuse kõrval tegeleti ka taimekasvatusega. Ainult taimekasvatuse puhul esines rohkem neid, kes ainult taimekasvatusega tegelesid. Taimekasvatusega tegelesid 64,7% vastanutest, 49,3% loomakasvatuse, 28% piimatootmise, 22,7% segatootmise, 14% aianduse ja püsikultuuride kasvatamise ning 4,7% seakasvatusega (Joonis 4.6.). Muude tegevusalade juures märgiti väga erinevaid tegevusalasid, sh mesindus, metsandus, rent, nõustamine, põhikatelde müük, teenused, turism, töötlemine, vesiviljelus, sporditreeningud.

Tegevusalade lõikes oli keskmine töötajate arv ettevõtte kohta suurim piimatootmisega tegelejatel - 8,35; madalaim oli see aianduse ja püsikultuuride kasvatajate puhul - 2,71. Segatootmisega tegelejate keskmine töötajate arv ettevõtte kohta oli 5,77; loomakasvatuses 5,19, taimekasvatuses 4,6, muu tegevusalaga tegelejatel 3,9, seakasvatusega tegelejatel 3,29 ning linnukasvatuse puhul keskmiselt 3 töötajat ettevõtte kohta.

Keskmine haritava maa suurus oli 199 ha, samas mediaan oli 40 ha. Kaks vastajat nimetasid haritava maa suuruseks 0 ha, suurim ettevõtte haris 2000 ha. 18,2% vastanutest kasutas kuni 10 ha maad, 37,9% oli haritava maa suurus 11- 50 ha, 9,1% 51- 100 ha. 16,7% kasutas 101-250 ha ja 18,2% üle 251 ha (joonis 4.7.), sh ligi 5% vastanutest kasutas haritavat maad üle 1000 ha.

Joonis 4.7. Haritava maa suurus

Kõik alla 10 ha maad kasutavad vastajad olid FIEd või kodumajapidamised. Ligi 70% FIEde puhul oli haritava maa suurus alla 50 ha, sealhulgas füüsilistest isikutest ettevõtjatest 19% puhul oli haritava maa suurus kuni 10 ha. 12% küsitletud osäühingutest kasutas haritavat maad 11- 50 ha, 8% puhul jäi see vahemikku 51 - 100 hektarit. Osäühingutest veerandi puhul oli haritava maa suurus 101- 250 ha ning 56% puhul küsitletud OÜdest oli haritava maa suurus üle 251 ha. Keskmine haritava maa suurus osäühingu kohta oli 566,3 ha, mediaan oli 400 ha. FIEde puhul oli keskmine haritava maa suurus 72 ha, aga mediaan 29 ha. Küsitletud aktsiaseltsi haritava maa suurus oli 450 ha. Kodumajapidamiste ja muude ettevõtlusvormide puhul oli haritava maa mediaan 5,5 ha.

Haritava maa suurus põhitegevusalade kaupa näitas, et kõige rohkem haritavat maad kasutasid piimatootmisega tegelevad ettevõtted (keskmine 279,1 ha, mediaan 66 ha ettevõtte kohta), sellele järgnesid muude tegevusaladega seotud ettevõtted (keskmine 223,8 ha, mediaan 53 ha), segatootmisega tegelejad (keskmine 196,3 ha, mediaan 36 ha) ja taimekasvatusega tegelejad (keskmine 168,4 ha haritavat maad, mediaan 47,5 ha). Haritava maa suurus oli väiksem aianduse ja püsikultuuride ning seakasvatuse põhitegevusalaks märkinud vastajate puhul.

Loomade keskmine arv on toodud tabelis 4.1. Veiste, sigade, lammaste, kitsede ja hobuste puhul paluti hinnata eraldi täiskasvanud ja noorloomi. Ettevõtete suuruse paremaks hindamiseks on toodud tabelis ka loomade arvu mediaan, vastajate arv ning väikseim ja suurim nimetatud loomade arv. Muudest loomadest oli nimetatud veel karpkalu, küülikuid, mesilasperesid ja jõevähke. Seega võib öelda, et uuringus osalenud põllumajandustootjad esindavad väga mitmekesiseid loomakasvatuse valdkondi.

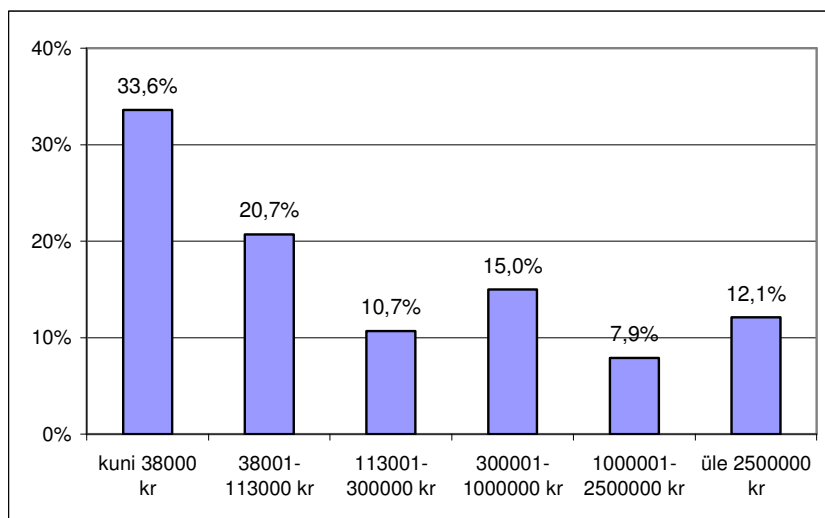
Tabel 4.1. Loomade arv ettevõtetes

Loomad	Vastajate arv	Keskmine loomade arv	Mediaan	Miinum	Maksimum
Veised	85	86	12	1	1400
Mullikad, vasikad	73	66	13	1	700
Sead	17	641	3	1	10000
Pörsad	11	8	3	1	28
Lambad	25	44	21	2	320
Lambatalled	20	23	7	1	160
Hobused	11	3	1	1	9
Sälud, varsad	4	3	2,5	1	4
Kitsed	5	8	3	2	18
Kitsetalled	2	6	6	3	9
Linnud	39	23	15	2	110
Muud loomad	6	339			1500

85 vastaja ettevõttes peetakse veiseid, kõige suurem kari on 1400 veist, samas ligi 10% vastanutest oli ainult üks veis. Valimisse sattusid kaks seakasvatuse ettevõtet, kus oli vastavalt 10000 ja 850 siga, mistõttu sigade keskmine arv on kõrge. Ülejäänutel küsitletutest oli vähem kui 10 siga, seetõttu paremat infot annab mediaan, mis on 3 siga. 25 vastajal, kes olid lambakasvatavad, oli väikseim kari 2 ja suurimad 250 ja 320 lammast. Hobused oli 11 vastajal (valdavalt 1 hobune) ja kitsi pidas 5 vastajat. Kodulinde pidas veerand vastajatest, keskmine lindude arv oli 23, mediaan aga 15 lindu, sest suurimatel linnukasvatajatel oli üle 100 linnu. 6 respondenti märkisid, et peavad muid loomi. Suurimaks muude loomade arvuks nimetas üks vastaja 1500 karpkala

Nagu näitas ka haritava maa suurus, on seaduspärane, et osäühingud on füüsilisest isikust ettevõtjatest tunduvalt suuremad. Näiteks keskmine veiste arv füüsilisest isikust ettevõtja kohta oli 16,9 (mediaan 7 veist), samas oli vastanud osäühingute puhul keskmine veiste arv 296 ettevõtte kohta (mediaan 295). Sisuliselt kõik küsitletutest loomakasvatusega tegelevatest osäühingutest tegelesid veisekasvatuse ja piimatootmisega. Seakasvatuse puhul oli üks erand 10000 seaga suurtootja ja lambakasvatusega (31 lammast) tegelenud osäühing. Erinevalt füüsilistest isikutest ettevõtjatest ja kodumajapidamistest lindude, hobuste, kitsede ega muude loomade kasvatust küsitletud osäühingutes ei toimunud.

Müügitulu järgi oli kolmandiku ettevõtete müügitulu kuni 38 000 krooni, viiendikul 38 001 - 113 000 krooni (Joonis 4.8.). 10,7% vastanute müügitulu oli 113 001 – 300 000 krooni ning 15% vastanute müügitulu oli 300 000 – 1 000 000 krooni. 7,9% vastanute müügitulu oli 1 000 001 – 2 500 000 krooni ning 12,1 % vastanute müügitulu üle 2 500 000 krooni.

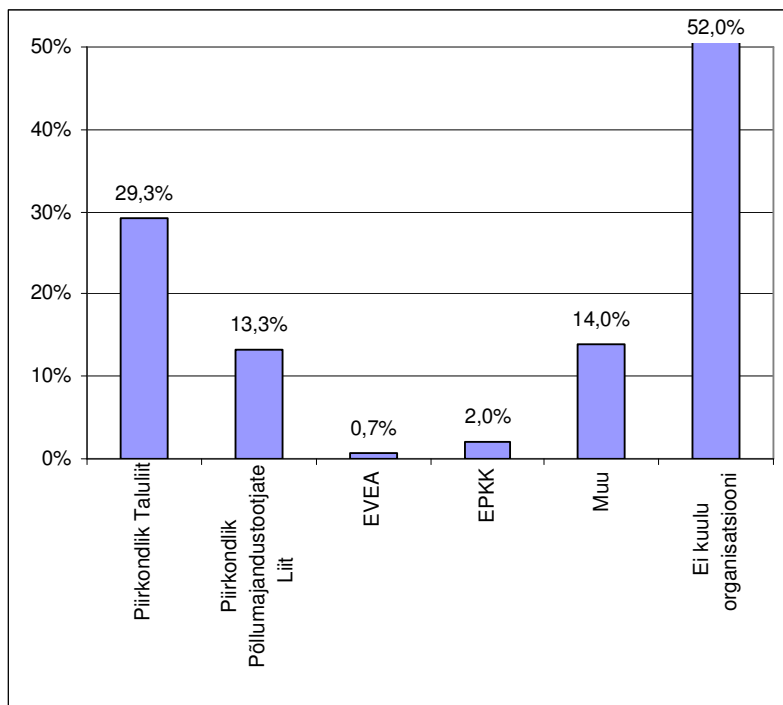
Joonis 4.8. Ettevõtete müügitulu

Sisuliselt kõikide muude ettevõtlusvormide müügitulu jäi alla 38 000 krooni, füüsilisest isikust ettevõtjate puhul oli selliseid kolmandik. Poolte küsitluses osalenud füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli alla 113 000, kolmandikul jäi see vahemikku 113 000 kuni 1 000 000 krooni. Osäühingute puhul oli alla 113 000-kroonise aastase müügituluga ettevõtteid umbes viiendik, peaaegu pooltel küsitluses osalenud osäühingutel oli müügitulu üle 2 500 000 krooni aastas.

Tegevusalade lõikes oli müügitulu suurim piimatootmisega tegelevatel ettevõtetel, kelle puhul oli alla 113 000 kroonise müügituluga ettevõtteid 30%. Teiste tegevusalade puhul oli sellise müügituluga ettevõtteid üle poole: taimekasvatuses 53,7%, loomakasvatuses 63%, aianduse ja püskikultuuridega tegelevate puhul 70%, linnukasvatuse puhul 83,3% ja seakasvatuse puhul 85,7%. Piimatootmisega tegelevate hulgas oli kõige rohkem üle miljoni kroonise müügituluga ettevõtteid (30%), sealhulgas üle 2 500 000 müügituluga ettevõtteid oli nende vastajate hulgas 15%. Suurima müügituluga ettevõtted olid lisaks seotud ka muude tegevusaladega. Taimekasvatusega tegelenud ettevõtetest viiendikul oli müügitulu üle ühe miljoni krooni. Seakasvatusega tegelenud vastajad olid enamasti väiketootjad, välja arvatud üks suurtootja.

Eelpool toodud kokkuvõttes võib öelda, et kuigi käesoleva uuringu andmed puudutavad eelkõige väiketootjaid, on vastajad väga mitmekesised ulatudes ühe töötajaga FIEdest ja kodumajapidamistest, kelle tulu põllumajandustegevusest on alla 38 000 krooni aastas ja kes harivad paari hektarit maad, suurte mitmemiljonilise käibe, mitme tuhande hektari haritava maa ja tuhandepealise karjaga OÜdeni. OÜde suurus oli ka küllaltki varieeruv. Nagu eeldatud, tegelesid küsitletud põllumajandustootjad traditsioonilise taime- ja loomakasvatusega. Nii müügitulu, töötajate arvu kui ka haritava maa suuruse poolest kõige suuremad küsitluses osalenud ettevõtted olid piimatootmisega tegelevad ettevõtted.

Organisatsioonidesse kuuluvuse põhjal võib eristada ettevõtjaid, kes kuuluvad mingisugusesse tootjate organisatsiooni (48% vastanutest) ning ettevõtteid, mis organisatsioonidesse ei kuulu (52% vastanutest). Üks ettevõtte võis kuuluda samaaegselt mitmesse organisatsiooni. Kõige aktiivsem vastaja märkis, et tema ettevõtte kuulub kokku seitsmesse organisatsiooni, sealhulgas kolme erinevasse ühistusse ja Eesti Biokütuste Ühingu.

Joonis 4.9. Kuulumine tootjate/ettevõtjate organisatsioonidesse

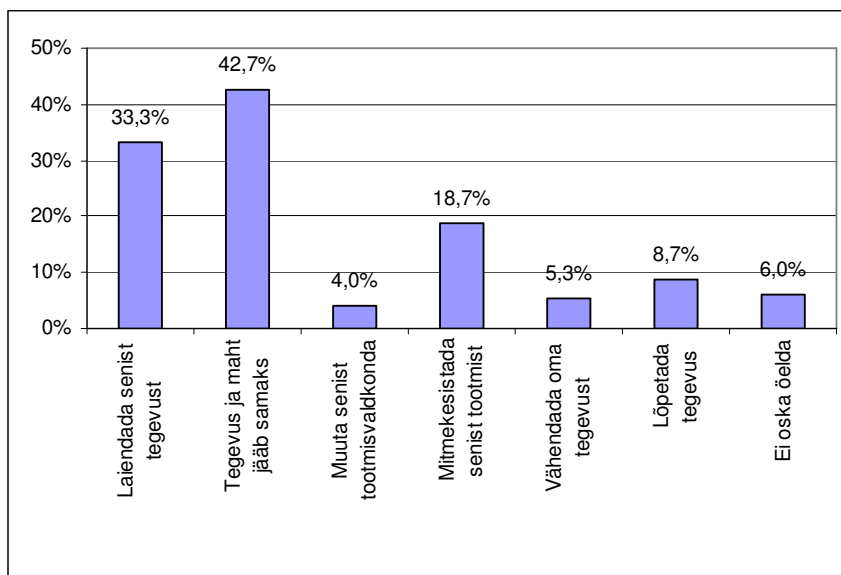
Põhiliselt kuulutakse piirkondlikku taluliitu (29,3% vastanutest) ja piirkondlikku põllumajandustootjate liitu (13,3% vastanutest). Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtete Assotsiatsiooni liige oli ainult üks vastaja ning Eesti Põllumajandus- ja Kaubanduskotta kuulus kolm vastajat (Joonis 4.9.). Samas nimetati ka mitmeid muid organisatsioone (14% vastajatest), nende hulgas olid:

- Erinevad ühised, nt metsaühistu, teraviljaühistu, kartuliühistu, masinaühistu (7 vastajat)
- Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Selts (6)
- Erinevad mahetootjate ühendused, sh maakondlikud (6)
- Eesti Biodünaamika Ühing (3)
- Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu (2)
- Eesti Mesinike Liit
- Eesti Rukki Selts
- Erametsakeskus
- Eesti Kalakasvatajate Liit
- MTÜ Eesti Noortalunikud
- Eesti Vähikasvatajate TÜ
- Kohalik metsaselts

Organisatsioonilise kuuluvuse ja ettevõtluvormi vahel olulist seost ei ole. FIEde ja OÜde puhul oli organisatsiooni liikmeid ja organisatsiooni mittekuulujaid võrdselt pooleks. Muu ettevõtluvormi, sealhulgas kodumajapidamiste puhul, oli erinevatesse organisatsioonidesse kuulujaid vähem - kolmandik.

Erinevatesse põllumajandustootjate/ettevõtjate organisatsioonidesse kuulumine võib pakkuda ettevõtjale häid võimalusi info saamiseks, uute tutvuste ja koostööpartnerite leidmiseks, konkurentsi uurimiseks, tootmisharu arengutega tutvumiseks jne. Nagu eelpooltoodu näitab on piirkondlik taluliit peamine organisatsioon, mille tegevuses aktiivsemad põllumajandustootjad osalevad. Spetsiifilisemate probleemide lahendamiseks, info saamiseks ja koostööpartnerite leidmiseks pakuvad paremaid võimalusi erialaseltsid ja kohalikud ühised, mille võimalusi aktiivsemad tootjad kasutavad. Tootjad, kes juba aktiivselt mõnes organisatsioonis tegutsevad, on suurema tõenäosusega ka mõne muu organisatsiooni liikmed.

Ettevõtetal on lähiaastateks erinevad arenguprognosisid. 33,3% vastanutest planeeris oma tegevust laiendada. 5,3% vastanutest planeeris oma tegevusmahtu vähendada ning 8,7 % planeerib tegevuse lõpetada (joonis 4.10). 42,7% vastanutest prognoosis tegevusmahu samaks jäämist, nii et valdavalt kavatsetakse sama viisi jätkata või laiendada. 4% vastanutest planeeris oma senist tegevusvaldkonda muuta. Uute tegevusvaldkondadena kavandati alternatiivse tootmisena lihloomade asemel elusloomi kasvatada, maaturismiga tegeleda, spetsialiseeruda mesindusele, alustada oma talu toodangu - liha käitlemist või veiseliha tootmist. 18,7% planeeris mitmekesistada senist tootmist, täpsustamata kavandatavat tegevusharu. Ettevõtjad, kes planeerisid oma senist tegevust mitmekesistada, kavatsesid alustada bioenergeetikaga, energiakultuuride kasvatamisega, põllumajandussaaduste esmatöötlemisega, hakata otse müüma valmistoodangut, lambaid kasvatada, lihaveseid kasvatada, loomakasvatust alustada, mitmekesistada olemasolevat taimekasvatust, alustada mahepõllumajandusega, marjakasvatusega, kartulikasvatusega, meiereiga, mesindusega, metsamarjakasvatusega, metsandusega, otseturundusega, piimatöötlemisega, puidutöötlemisega või toitlustuse ja majutusega ning turismiga ja transpordiga või teenuste pakkumisega.

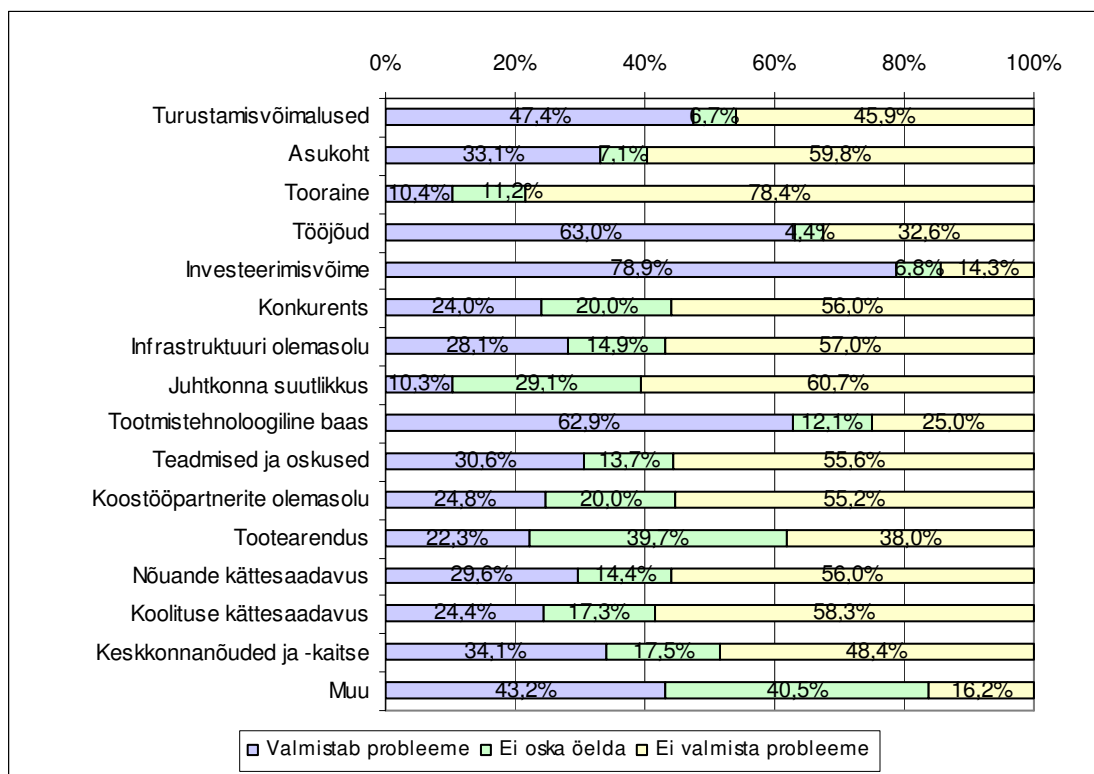

Joonis 4.10. Ettevõtte arenguplaanid lähiaastateks

Oma tootele lisaväärtuse andmise eesmärgiks on muutuda odava toorme tarnijast valmistoote-teenuse pakkujaks, mis võimaldaks selle eest küsida kõrgemat hinda ja vähendada sõltuvust kokkuostjatest, töötlejatest ja luua otsekontakt tarbijaga ning tagada tootmise jätkusuutlikkus. Tegevuse mitmekesistamine on arengustrateegia, mis muuhulgas aitab olemasoleva tootmise riske maandada ja muutnud majanduslikes oludes kohaneda. Nii tegevuse ümberspetsialiseerumist, mitmekesistamist kui ka teiste eelpool toodud arenguplaanide nagu tegevuse samamoodi jätkamist, laiendamist või lõpetamist, mõjutavad mitmed välised tegurid, mida ka küsitluse käigus uuriti. Tootmist kavatses mitmekesistada 21,4% osäühingutest, 17,8%, füüsilisest isikust ettevõtjatest ning 8,3% muudest ettevõtetest. Ükski osäühing ei kavatsenud tegevust lõpetada. FIEdest 10,9% kavatses lõpetada, 6,9% ei osanud öelda, millised nende tulevikuplaanid on.

Analüüsid arenguplaane ettevõtlusvormi lõikes tuleb esile, et pooled osäühingutest kavatsesid laiendada oma tegevust, kolmandik aga jätkata samamoodi kui praegu. FIE ja muude ettevõtlusvormide puhul oli laiendada kavatsesid poole vähem. Ligi pooled FIEdest ja muudest ettevõtetest arvasid, et tegevus ja maht jäävad samaks.

Põllumajandustootjate küsitlusanneedis paluti vastajatel hinnata, kas ja kui palju probleeme neile valmistavad erinevad põllumajandusettevõtteid puudutavad valdkonnad (Joonis 4.11). Kõige suuremaks probleemiks ettevõtetele on investeerimisvõime, mida nimetab 78,9% vastajatest. Sellele järgnevad tööjõuprobleemid (63%) ja tootmistehnoloogiline baas (62,9%). Kõige vähem probleeme tekitab tooraine kättesaadavus (ei ole probleemiks 78,4% respondentidest) ning juhtkonna suutlikkus (60,7% ei valmista see probleeme).

Joonis 4.11. Ettevõtte jaoks probleemsed valdkonnad

Mitmete tegurite osas varieeruvad vastused tugevalt sõltuvalt vastajast, tema asukohast ja tootmise eripärast. Konkurents, infrastruktuuri olemasolu, teadmised ja oskused, koostööpartnerite olemasolu, nõuande kättesaadavus, koolituse kättesaadavus, keskkonnanõuded ja -kaitse on tegurid, mis ligi pooltele ettevõtetele probleeme ei tekita, kuid ligi veerandile kuni kolmandikule ettevõtetest võivad need takistused olla arengupiduriks. Turustamisvõimalused on probleemiks umbes pooltele, aga samas on sama palju neid, kellele turustamisvõimalused probleeme ei tekita. Asukoht on arengutakistuseks kolmandikule, ülejäänutele nende asukoht probleeme ei tekita. Tootearendus polnud probleemiks 38% vastajatest, aga samas ei osanud 39,7% hinnata, mis mõju sellel või selle puudumisel nende ettevõttele tulevikus. 43,2% nimetasid muid takistusi, mis neile kõige rohkem probleeme valmistavad. Muudest tegurite puhul nimetati järgnevaid probleeme:

- ilm (2 vastajat),
- vanus (2),
- tervis (2),
- liigne, läbimõtlematu bürokraatia (2),
- jätkusuutlikkus,
- kaevud on tühjad,
- mahetoodete turustamine,
- PRIA,
- riigi võimetus teha seadusi, mida oleks võimalik täita ja mis vastaksid Eesti kliimatilistele ja poliitilistele tingimustele,
- seadusandluse ebamäärasus,

- toetuste ja nõuete pidev muutmine ja ebaselgus ja tavaliselt tagasiulatuvalt, mis ei võimalda midagi ette planeerida,
- bioenergeetika alase koolituse puudumine.

Kui hinnata probleeme ettevõtte arenguplaanide lõikes, siis selgub, et töäjõud valmistab probleeme 80% ettevõtetele, kes plaanivad oma tegevust senise tootmisvaldkonna piires laiendada. Ka ülejäänud vastajate arvates on töäjõupuudus suhteliselt suureks probleemiks. Investeerimisvõime on probleemiks 85%-le ettevõtetest, kes plaanivad oma tegevust laiendada või mitmekesistada. Investeerimisvõime on probleemiks kõigile ettevõtetele. Konkurents pigem probleeme ei valmista, kuid ettevõtetest, kes plaanivad oma tegevust lõpetada, mainis 44% probleeme konkurentsiga. Infrastruktuuri olemasolu valmistab probleeme 60%-le ettevõtetele, kes plaanivad oma tootmisvaldkonda muuta ja senist tootmist mitmekesistada. Tootmistehnoloogiline baas pigem valmistab probleeme, aga teadmiste ja oskuste puudumine ei ole probleemiks. Koostööpartnerite olemasolu valmistab probleeme 40% ettevõtetele, kes plaanivad oma senist tootmisvaldkonda muuta ning 38%-le, kes soovivad oma senist tootmist mitmekesistada. Tootearendus pigem valmistab probleeme ettevõtetele, kes soovivad oma senist tootmisvaldkonda muuta, senist tootmist mitmekesistada, tegevust vähendada ning tegevust lõpetada. Nõuande kättesaadavus valmistab probleeme 44% ettevõtetest, kes soovivad senist tootmist mitmekesistada. Koolituse kättesaadavus valmistab probleeme 60% ettevõtetest, kes soovivad oma senist tootmisvaldkonda muuta. Keskkonnanõuded ja –kaitse valmistavad probleeme kõigile ettevõtetele.

Hinnates erinevaid probleeme ettevõtlusvormi kaupa, tuleb esile, et mitmed tegurid mõjutavad FIEsid, kodumajapidamisi ja OÜsid erinevalt. Kõige suuremad olid erinevused hinnangutes töäjõuprobleemile: OÜdest 85,7% nimetas töäjõudu, kui ühte suurimat arenguprobleemi, FIEdest nimetas seda 58,1%, kodumajapidamistest ja muudest ettevõtlusvormidest 37,5%. Nagu eelnevalt nimetatud, oli suurimaks probleemiks investeerimisvõime. FIEde ja muud ettevõtlusvormide jaoks oli väga suureks probleemiks nende tootmistehnoloogiline baas, mis valmistab probleeme vastavalt 67,5% ja 75% võrreldes OÜdega, kellest alla poole mainisid seda tegurit. Suurimad erinevused hinnangutes ilmnisid veel turustamisvõimaluste puhul, mida nimetasid probleemina pooled FIED ja kaks kolmandikku muudest ettevõtlusvormidest, OÜdest aga kolmandik. OÜdele tekitasid rohkem probleeme keskkonnanõuded ja –kaitse (44,4%), muudest ettevõtlusvormidest mainisid seda pooled, aga FIEde puhul oli see tegur arengutakistuseks 28,2%le. Erinevustest hinnangutes saab nimetada veel asukohta, mida nimetas probleemina üle kolmandiku FIEsid, OÜdest aga veerand, infrastruktuuri probleemi puhul oli hinnangud vastupidised. Juhtkonna suutlikkust nimetas 23,1% OÜdest, FIEsid puudutas see vähe (6,4%). Pooled muude ettevõtlusvormidega vastajatest nimetasid koolituse kättesaadavust probleemiks, mida oli poole rohkem kui FIEde ja OÜde puhul.

Hinnates nimetatud probleeme ettevõtte tegevusala kaupa, tekitasid turustamisvõimalused keskmiselt rohkem probleeme linnukasvatusega, seakasvatusega ning aiandus- ja püsikultuuride kasvatamisega tegelejatele. Tooraine oli keskmiselt suuremaks probleemiks seakasvatusega tegelejatele. Võrreldes teiste tegevusaladega, oli töäjõud suuremaks arengutakistuseks piimatootmisega tegelevatele ettevõtjatele (72,5%), keda tugevalt mõjutab lüpsjate ja farmitööstiste

kaadri voolavus. Piimatootjaid mõjutasid ka keskkonnanõuded ja –kaitse. Nimetatud tegur on märkimisväärne veel seepärast, et seda nimetas 60% piimatootjatest, kuid keskmiselt ligi kolmandik kõikidest muudest tegevusaladest. Keskkonnanõuete ja –kaitse puhul võib arvata, et piimatootjad hindasid selle teguri all eelkõige neile etteantud tootmisnõudeid ja loomapidamisettekirjutusi jne. Arvestades, et seakasvatavate ja linnukasvatavate hulgas oli enamuses väiketootjad, siis olid nendele võrreldes teiste tegevusaladega keskmiselt väiksemaks probleemiks infrastruktuuri olemasolu, koostööpartnerid, juhtkonna suutlikkus, koolituse kättesaadavus, nõuande kättesaadavus.

Erinevaid arenguprobleeme kokku võttes võib öelda, et sõltuvalt ettevõtte asukohast, tegevusalast, suurusest jne. võib tegurite mõju ettevõtte arengule olla väga erinev. Peaaegu kõikide puhul on üheks kõige suuremaks probleemiks investeerimisvõime, mis seab piirangud ettevõtete tegevuse laiendamisele või mitmekesistamisele. Tegevuse laiendamisele on takistuseks ka tööjõu probleemid, mis puudutavad eriti suurema töötajate vajadusega osaiühinguid, näiteks piimatootmisega tegelevaid ettevõtteid. Väikeettevõtete jaoks on suureks arenguprobleemiks nõrk tootmistehnoloogiline baas ja väike investeerimisvõime selle parandamiseks. FIEde ja väiketootjate jaoks on suureks probleemiks ka oma toodangu turustamine, sest nende toodangu maht on väike, nad on sõltuvad kokkuostjatest, ning mitme tootmisvaldkonna puhul puuduvad kokkuostjad. Tootele lisaväärtuse andmine tootearenduse kaudu on võimalus. Infrastruktuur valmistab probleeme kolmandikule vastajatest ja on üheks põhjuseks, miks muuta ettevõtte tootmisvaldkonda, et paremini toime tulla praeguste piirangutega. Nõuande kättesaadavus on tegur, mis mõjutab seda, kui võrd hästi suudetakse tootmist mitmekesistada, nagu ka koolitus, mis on vajalik uuele tegevusalale ümberspetsialiseerumisel. Hea koolituse ja nõuande kättesaadavus pakub tootjatele suurt tuge tootmise ümberkorraldamisel. Eriti puudutab see senisest erinevat, uut tegevusalat, mis on seotud ka suuremate riskidega, sest tootjatel puuduvad kogemused ja teadmised uues valdkonnas.

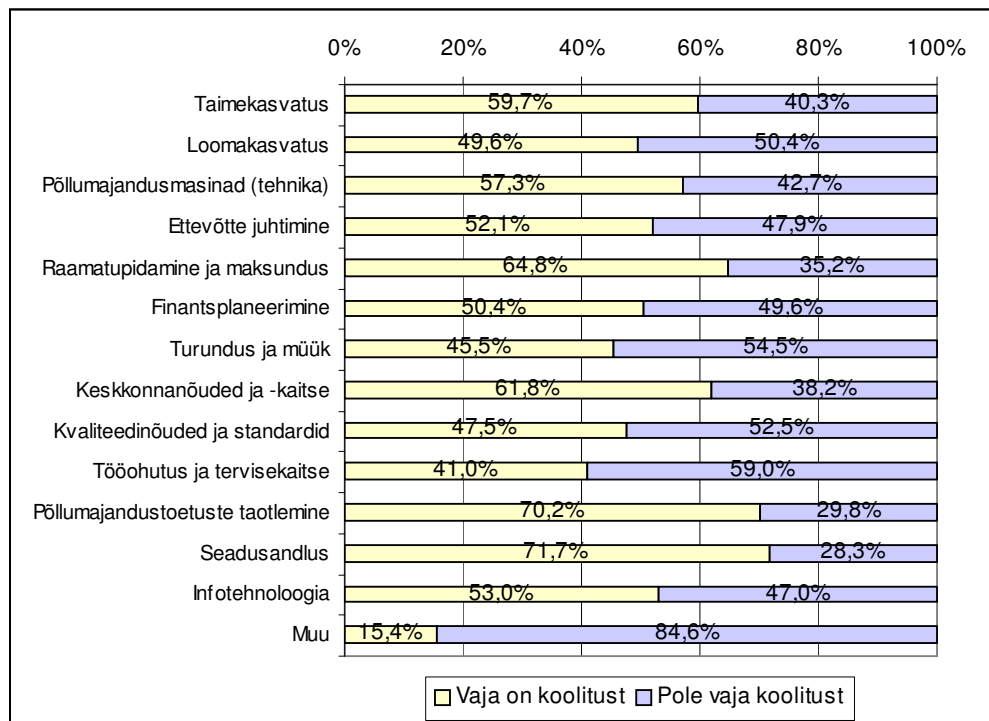
4. 1.4. Koolitus- ja nõuandevajadus

Ankeedi suurim küsimusteblokk sisaldas küsimusi teabe-, koolitusvajaduse ja nõuande saamise kohta. Vastajatele anti ankeedis selgituseks definitsioonid, mida siin ja edaspidi kasutatakse erineva mahu ja ulatusega teadmiste kohta.

- Teabepäevad, ka infopäevad – suuremale osalejate hulgale põllumajandustootjatele korraldatud ühepäevased kohtumised, keskenduvad uue informatsiooni andmisele.
- Nõuanne - keskendub ühele konkreetsele ettevõttele ja tema olukorrale, mille käigus aitab konsulent või nõustaja otsida lahendusi ettevõtte probleemidele (lähtuvalt tema huvidest, vajadustest, võimalustest ja piirangutest)
- Koolitus – väiksemale grupile põllumajandustootjatele korraldatud mitmepäevased üritused, mis on mõeldud nii uute teadmiste kui ka oskuste andmiseks.

4.1.4.1. Koolitusvajadus ja töötajate ettevalmistus

Küsitlertel paluti hinnata oma koolitusvajadust erinevates valdkondades (joonis 4.12.) ja orienteeruvat töötajate arvu, kes nende ettevõttes vajaks koolitust.

Joonis 12 . Koolitusvajadus erinevates valdkondades

Ettevõtted hindasid oma ettevõtte töötajate koolitusvajadust erinevates valdkondades. Selgus, et enim koolitust vajavad valdkonnad on seadusandlus (71,7% küsitletutest arvas, et vaja on koolitust), põllumajandustoetuste taotlemine (70,2%), raamatupidamine ja maksundus (64,8%), keskkonnanõuded ja -kaitse (61,8%), taimikasvatus (59,7%), põllumajandusmasinad (tehnika) (57,3%). Muudest koolitust nõudvatest valdkondadest nimetati veel bioenergeetikat, ehitust, säästlikke tehnoloogiaid, ökoloogilist põllumajandust ja sellega seonduvat (seadusandlus).

Rohkem kui pooled kõikidest vastajatest arvasid, et pigem ei vaja koolitust turunduse ja müügi alal (54,5%), kvaliteedinõuete- ja standardite alal (52,5%), tööohutuse ja tervisekaitse alal (59%), loomakasvatuse alal (50,4%). Et loomakasvatusega tegelesid vähem kui pooled vastanutest, siis polnud ülejäänutel suurt vajadust selletemalise koolituse järgi.

Kui võrrelda füüsilisest isikust ettevõtjate ja osühingute koolitusvajadust, siis hindavad osühingud peaaegu kõikide valdkondade puhul koolitusvajadust suhteliselt suuremaks. Selle üheks põhjuseks on asjaolu, et FIEd ja kodumajapidamised on väiketootjad, kes proovivad peamiselt oma pere jõududega toime tulla ja nad ei näe enda tootmist laiemas kontekstis. Põllumajanduslik tootmine on väiketootjatele pigem elustiil ja oma kodumajapidamise ning maade korrashoid. Väga palju sai küsitluse

käigus väikeettevõtjatelt tagasisidet stiilis, et *“Ah, mis meie. Me oleme nii väikesed tootjad, et meie ei kasuta mingit koolitust, nõuannet ega oska ka selle kohta midagi öelda. Proovime oma jõududega toime tulla nii nagu alati on tulnud”*. Samamoodi toimus äraütlemine küsitluses osalemisest põhjendusega, et väiketootjatel ja FIEdel pole mingit pistmist selle teemaga, vaid nad peavad oma tootmist üleval nii nagu alati on tehtud oma pere senise jõu ja olemasolevate oskustega. Muude ettevõtlusvormide esindajad hindasid küsitluses oma koolitusvajadust tunduvalt väiksemaks enamikus valdkondades, välja arvatud põllumajandustehnika ja kvaliteedinõuete ja –standardite puhul. FIEde hindasid OÜdega võrreldes oma koolitusvajadust kõrgemaks turunduse ja müügi puhul- 51,8% arvas, et on vaja koolitust ettevõtte töötajatele (OÜde puhul 36%), ja seadusandluse puhul- 73,9% FIEdest (65,4% OÜdest). Teiste valdkondade puhul olid OÜde vajadus töötajate koolituse järele suurem. Kõige suuremad olid erinevused ettevõtte juhtimise puhul, mille puhul vajaks töötajate koolitust 74,1% OÜdest, kuid 47,5% FIEdest, ja keskkonnanõuete ja –kaitse puhul, mille koolitust vajaks 81,5% OÜdest, kuid 56,6% FIEdest. OÜde esindajad hindasid ka kõrgemaks koolitusvajadust taimekasvatuses (69,2%) ja loomakasvatuses (60,9%), FIEde ja muude ettevõtlusvormide korral oli vajadus koolituse järele nendes valdkondades palju väiksem.

Tabelis 4.2. on toodud keskmine koolitust vajavate inimeste arv valdkonniti. Koolitust vajavate töötajate arv sõltub ettevõtte suurusest ja tegevusalast. Suurettevõtetel oli suureks probleemiks kvalifitseeritud usaldusväärne tööjõud, näiteks loomakasvatusspetsialistid. Kõige suurem ettevõtte hindas, et umbes 30 töötajal oleks vaja loomakasvatusalast koolitust, 10 töötajat peaks saama tehnika ja 10 töötajat tööohutus- ja tervisekaitse alal täiendavat koolitust. Kuna valdav osa küsitletuid olid FIEde või kodumajapidamised, siis nendel oli koolitust vajavate isikute arv väiksem, sest nad proovisid oma enda pere tööjõuga toime tulla, seetõttu ka mediaan reeglina üks.

OÜde puhul oli töötajate arv, kes vajaks koolitust, suurem kõigis valdkondades, välja arvatud raamatupidamise ja maksunduse puhul. FIEde puhul märkisid rohkem kui pooled küsitletutest koolitust vajavate töötajate arvuks ettevõtte kohta ühe. OÜde töötajate arv oli ka suurem, seetõttu oli ka koolitust vajavate töötajate keskmine arv kõrgem. Kõige suuremad erinevused oli põllumajandusmasinate ja –tehnikate puhul, kus keskmine koolitust vajavate töötajate arv oli 3,2 töötajat OÜ kohta, FIEde puhul aga 1,35 töötajat. Samuti loomakasvatuse valdkonnas (keskmine koolitust vajavate arv 2,86 töötajat OÜ ja 1,43 töötajat FIE puhul) ja tööohutuse ja tervisekaitse puhul (OÜd 2,21 töötajat, FIEde 1,66 töötajat).

Tabel 4.2. Keskmise koolitust vajavate inimeste arv

Valdkond	Vastajate arv	Koolitust vajavate töötajate arv kokku	Keskmine koolitust vajavate töötajate arvu kohta	Mediaan	Miimum	Maksimum
Taimekasvatus	74	133	1,8	1,5	1	7
Loomakasvatus	55	139	2,53	2	1	30
Põllumajandusmasinad (tehnik)	65	128	1,97	1	1	10
Ettevõtte juhtimine	60	83	1,38	1	1	3
Raamatupidamine ja maksundus	78	89	1,14	1	1	3
Finantsplaneerimine	56	69	1,23	1	1	3
Turundus ja müük	54	64	1,19	1	1	2
Keskkonnanõuded ja -kaitse	69	99	1,43	1	1	8
Kvaliteedinõuded ja standardid	52	69	1,33	1	1	3
Tööohutus ja tervisekaitse	48	96	2	1	1	10
Põllumajandustoetuste taotlemine	83	112	1,35	1	1	8
Seadusandlus	79	100	1,27	1	1	6
Infotehnoloogia	57	79	1,39	1	1	5
Muu	4	5	1,25	1	1	2

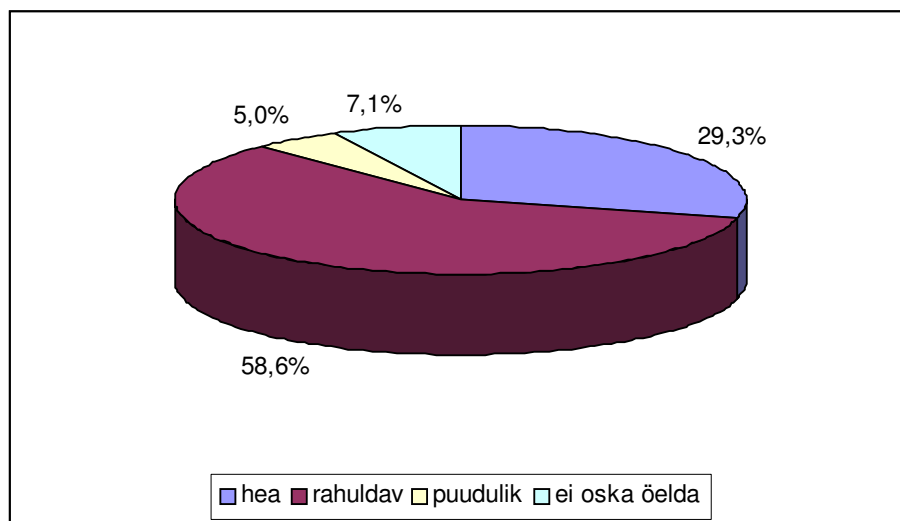
Koolitusvajadus erinevates valdkondades ettevõtte tegevusala kaupa on suurem valdkondades, millega konkreetne ettevõtte seotud on. Näiteks taimekasvatusega tegelevatel ettevõtetel oli võrreldes teiste põhitegevusaladega vastajatega keskmiselt suurem töötajate koolitusvajadus taimekasvatuse alal (64,1% taimekasvatajatest), samuti piimatootmisega ja loomakasvatusega tegelevatel oli keskmisest suurem vajadus (vastavalt 67,5% ja 65,2% nendest tootjatest) töötajate koolituse järele loomakasvatuse alal. Samuti oli keskmine koolitust vajavate töötajate arv ettevõtte kohta suurem nendes valdkondades. Piimatootmisega tegelesid suurimad küsitluses osalenud ettevõtted, kes nimetasid võrreldes teiste tegevusalade ettevõtjatega teistest valdkondadest rohkem veel põllumajandustoetuste taotlemist ja infotehnoloogiat (76,3% ja 65,6%). Raamatupidamise ja maksunduse ning seadusandluse alast koolitusvajadust mainisid üle 80% seakasvatuse ja segatootmisega tegelevatest (kõikidest vastajatest oli nendel aladel koolitust vajavate osakaal vastavalt 64,8% ja 71,7%). Seakasvatusega tegejad hindasid kõige madalamaks oma koolitusvajadust taimekasvatuse alal. Linnukasvatusega tegelevad hindasid keskmiselt madalamalt koolitusvajadust kvaliteedinõuete ja –standardite alal, samuti ka infotehnoloogia, finantsplaneerimise alal.

Kui uurida koolitusvajadust vastajate haridustaseme lõikes, siis madalama haridusega (põhiharidusega) vastajad nimetasid mõningal määral suuremat koolitusvajadust, näiteks raamatupidamise ja maksunduse alal 77,8%, loomakasvatuse alal 75%, finantsplaneerimise alal 66,7% ja infotehnoloogia alal 62,5%. Kõrgharidusega vastajad nimetasid koolitusvajadust raamatupidamise ja maksunduse alal 56,3%, loomakasvatuse alal 48,8%, finantsplaneerimise puhul 39,5% ja infotehnoloogia puhul 42,5%. Teiste haridustasemega vastajatest hindasid kõrgharidusega vastajad

palju madalamaks vajadust koolituse järele kvaliteedinõuete ja –standardite puhul, kõrgemaks näiteks aga põllumajandustoetuse taotlemise alal.

Hinnates koolitusvajadust vastaja põllumajandusliku erialahariduse lõikes, on kõige suuremad erinevused kvaliteedinõuete ja –standardite puhul, kus põllumajanduslikku erialaharidust mitteomavate vastajate hulgas on ligi viiendiku võrra rohkem neid, kes vajaksid sellel alal koolitust ja ligi 10% neid, kes sooviks koolitust taimekasvatuse alal. Põllumajanduslikku erialaharidust omavate vastajate hulgas on ligi 10% rohkem neid, kes vajaks koolitust infotehnoloogia, loomakasvatuse, finantsplaneerimise alal.

Võttes kokku siintoodud hinnanguid küsimusele, millistes valdkondades on ettevõtte töötajatel vaja koolitust, siis sõltub see ettevõtte tegevusvaldkonnast, näiteks loomakasvatajatel on vaja loomakasvatusalast koolitust. Suuremate ettevõtete puhul on teadvustatud koolitusvajadus suurem ja ka keskmine koolitust vajavate töötajate arv suurem, näiteks suurimad küsitluses osalenud tootjad vajaksid põllumajandustehnika ja loomakasvatusalast koolitust paarikümnele töötajale. Kodumajapidamiste, FIEde esindajad ei osanud enda tegevust seostada koolitusküsimusega ja see oli üks peamisi põhjuseid küsitluses osalemisest äraütlemisel, sest ei nähtud otsest vajadust koolituse järgi ega osatud seostada oma tegevust selle küsimusega. Põhiline argument oli, et tootja on nii väike, seetõttu pole koolitusel mõtet ja nende arvamusel koolituse kohta ei ole ka mõtet. Koolitusvajadus on diferentseerunud. Näiteks raamatupidamise ja maksunduse puhul oli keskmine koolitust vajavate töötajate arv FIEde kohta suurem kui OÜde korral, sest kui väiketalunikel ja nende pereliikmetel oli vaja üldist, esmast raamatupidamise alast koolitust, siis OÜdes, kus on juba tööl raamatupidaja, on vaja spetsiifilist, konkreetse probleemi, küsimuse, seadusemuudatuse jms alast koolitust sellele töötajale. Sama küsimus oli ka seadusandluse puhul, kus väikeettevõtjad vajaksid rohkem üldkoolitust, tutvustamist, võrreldes suurte osäühingutega. FIEde üheks suurimaks probleemiks oli toodangu turustamisvõimalused. Turundus ja müük oli üks valdkondi, kus füüsilisest isikust ettevõtjad vajaksid rohkem koolitust kui osäühingute töötajad.

Joonis 4.13. Töötajate ettevalmistus nende poolt tehtavale tööle

Hinnates oma töötajate ettevalmistust nende poolt tehtavale tööle, arvasid rohkem kui pooled vastajatest, et see ettevalmistus on rahuldav (joonis 4.13.). 29,3% pidas töötajate ettevalmistust heaks. Töötajate erialase ettevalmistusega ei olnud rahul 5% vastanutest ning 7,1% ei oska öelda.

FIEdest 29,5% hindas oma töötajate ettevalmistust heaks, 55,8% rahuldavaks, 5,3% puudulikuks ja 9,5% ei osanud hinnata. Võrreldes FIEdega oli OÜde puhul hinnangud oma töötajate ettevalmistusele madalamad: ettevalmistust hindas heaks 10,7%, rahuldavaks 78,6%, puudlikuks 7,1%, ei osanud hinnata 3,6%. Muude ettevõtlusvormi esindajad hindasid töötajate ettevalmistust nende ettevõttes tehtavale tööle heaks või rahuldavaks. FIEde puhul olid töötajad peamiselt ettevõtja/taluperemees ja tema pereliikmed, kelle oskusi selles tootmisega toimetulemiseks piisavaks hinnati. OÜde töötajate arv oli suurem, nad said olemasoleva tööjõuga enam-vähem rahuldavalt hakkama, aga samas puudutas tööjõu probleem neid küllaltki valusalt olles oluline arengutakistus.

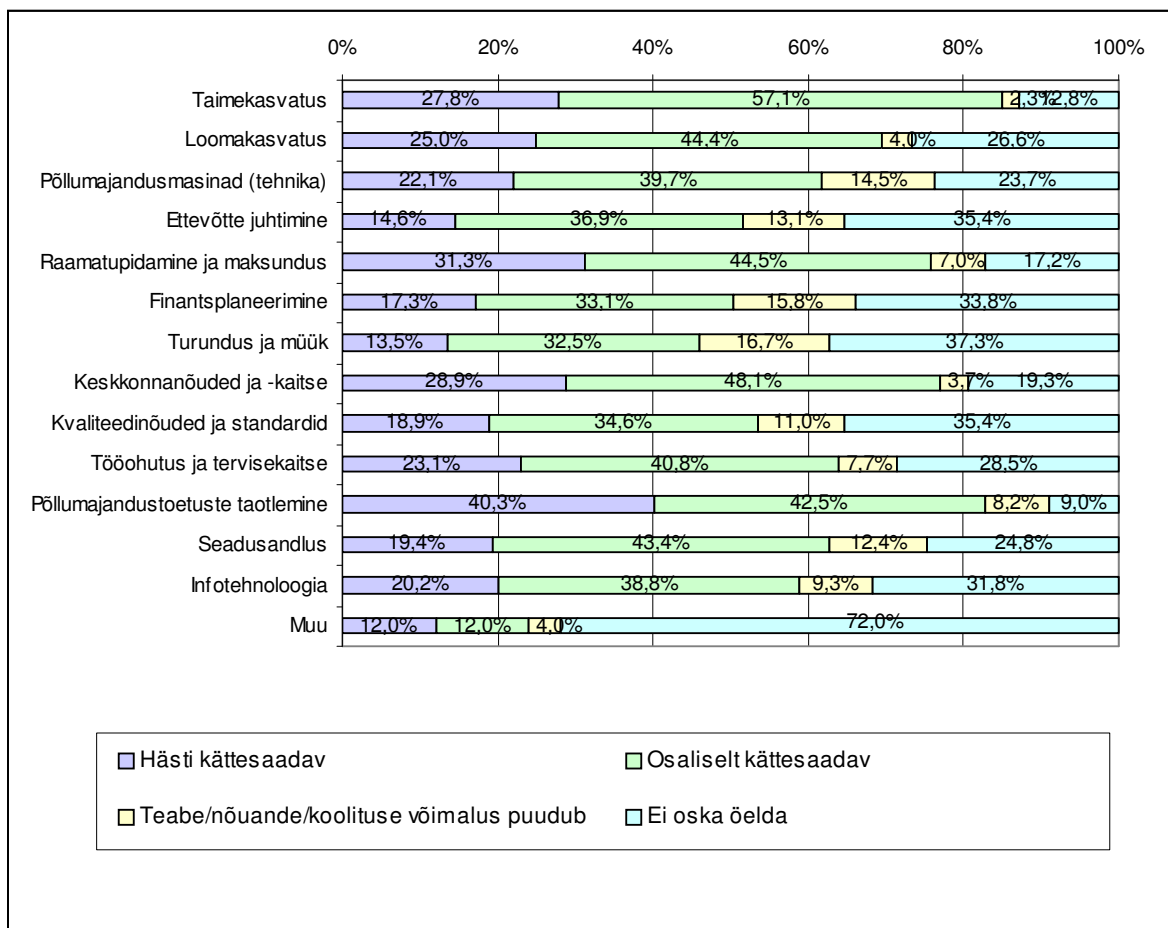
Töötajate ettevalmistus erinevate tegevusaladega ettevõtetes oluliselt ei erinenud, olles valdavalt rahuldav. Töötajate ettevalmistust otseselt heaks hindavate vastuste osakaal oli mõningal määral suurem linnukasvatusega tegelejate (41,7%), aianduse ja püsiluultuuridega tegelejate (38,1%), piimatootmisega tegelejate puhul (34,1%).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töötajate ettevalmistust hinnatakse üldiselt rahuldavaks või heaks. Enda ja oma väiketootmises töötavate pereliikmete ettevalmistust hindavad väiksemad tootjad mõningal määral paremaks, kui suurema töötajate arvuga ettevõtteid, mille jaoks tööjõuprobleemid on nende arvates oluliseks tulevase arengu takistuseks.

4.1.4.2. Teabe, koolituse ja nõuande kättesaadavus

Vastajatel paluti hinnata teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust erinevates valdkondades (joonis 4.14.).

Üldised hinnangud on, et teave erinevates valdkondades on osaliselt kättesaadav. Mitmete valdkondade puhul oli vastajatel keeruline hinnata, milline on teabe/nõuande/koolituse kättesaadavus ja ligi kolmandik vastas „ei oska öelda“, sest nad ei tunne vajadust selle järgi või pole neil olnud mingisugust kokkupuudet selle teemaga. See iseloomustas eriti väiketootjaid, kel oli raske hinnata mitmeid valdkondi, sest neil puudus nendes küsimustes kogemus ja enda väiketootmist oli neil raske seostada küsimustega nagu ettevõtte juhtimine (42% FIEdest ei oska hinnata, samas näiteks OÜdest 83,2% peab seda hästi või osaliselt kättesaadavaks) finantsplaneerimine (FIEdest ligi 40% ei oska hinnata), kvaliteedinõuded ja standardid jne. Ka küsitluse käigus anti mitmel juhul tagasisidet, et väiketalunikku sellised küsimused ei puuduta üldse, sest neil pole mõtet ega tahtmist koolituse, nõuande või teabepäevade küsimustega tegelemiseks.

Joonis 4.14. Teabe/nõuande/koolituse kättesaadavus erinevates valdkondades

Kõige paremini kättesaadavaks peeti põllumajandustoetuste alase teabe kättesaadavust (40,3%), osaliselt kättesaadavaks pidas seda 42,5%. Ettevõtlusvormi lõikes hindasid FIED ja OÜd seda küllaltki võrselt. Selle üheks põhjuseks on muuhulgas PRIA infovoldikute saatmine, mida näitas ka ankeetidele antud individuaalne tagasiside, mille käigus mitmed vastajad rääkisid PRIAst kui nende peamisest infoallikast. Suurema osa etteantud valdkondade puhul oli võrselt neid, kes pidasid PRIA infot hästi kätte saadavaks kui neid, kes ei osanud seda hinnata. Paremini kättesaadavaks peeti raamatupidamise ja maksunduse (OÜdest 35,7% pidas seda hästi ja 50% osaliselt kättesaadavaks, FIEdest vastavalt 29,4% ja 44,8%), taimikasvatuse, keskkonnanõuete ja –kaitse alase teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust. Taimikasvatuse ja keskkonnanõuete ja –kaitse puhul olid OÜde ja FIEde hinnangud väga sarnased, FIEde hulgas ainult mõningal määral rohkem neid, kes ei osanud küsimust hinnata. Samamoodi ka põllumajandusmasinate, loomakasvatuse ja infotehnoloogia alane teave, mille puhul FIEde hulgas on suurem „ei oska öelda“ vastuste osakaal.

Hinnangute järgi halvemini kättesaadavaks peeti turunduse ja müügi, finantsplaneerimise, ettevõtte juhtimise, ning kvaliteedinõuete ja –standardite alase teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust. Nende puhul oli kõige suurem osakaal vastuseid, et teabe/nõuande/koolituse saamise võimalus puudub, samas oli aga nende

puhul vastajatel teabe/koolituse/nõuande tegelikku kättesaadavust raske hinnata. FIEde üheks suuremaks probleemiks oli turustamine, seda näitasid ka tulemused, et viiendik FIEsid hindas selle alase teabe kättesaadavust puudulikuks ja kolmandik ei osanudki teabe kättesaadavust hinnata. Kui seda võrrelda OÜdega, kellest 60% hindas turunduse alase info kättesaadavust kas heaks või siis osaliselt kättesaadavaks, on näha, et turundus valmistab väiketootjatele suuremaid probleeme.

Ettevõtetal oli parem ülevaade teabe kättesaadavusest nende enda tegevusvaldkonnas. Taimekasvatajad oskasid paremini hinnata taimekasvatusalase teabe kättesaadavust, veisekasvatajad hindasid loomakasvatuse alase teabe kättesaadavust paremaks kui teiste tegevusaladega vastajad, kelle puhul oli palju rohkem neid, kes vastasid “ei oska öelda”.

Hinnangute analüüs ettevõtte müügitulu lõikes illustreeris eelnevaid tulemusi veel paremini kui analüüs ettevõtlusvormide lõikes. Mida suurem on ettevõtte, seda parem on ettevõtte ülevaade ja hinnang teabe/nõuande/koolituse kättesaadavusele. Mida väiksem oli ettevõtte müügitulu, seda halvem oli selle ülevaade teabe kättesaadavusest erinevates valdkondades. Näiteks kui põllumajandusmasinate kohta käiva teabe kättesaadavust ei osanud hinnata 40,5% kuni 38000 kroonise müügituluga ja 30,8% 38000 kuni 113000 kroonise müügituluga ettevõtted. Samas näiteks üle miljoni kroonise müügituluga ettevõtete puhul oli neid 9,1%. Suurema müügituluga ettevõtted hindasid teavet paremini kättesaadavamaks kui väiksema müügituluga vastajad. Näiteks loomakasvatuse ja taimekasvatuse alast teavet pidas hästi kättesaadavaks rohkem kui kolmandik üle miljoni kroonise müügituluga vastajaid, samas alla 38000 aastase müügituluga ettevõtete puhul oli neid natuke üle 10%. Alla 38000 kroonise müügituluga vastajatest hindas teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust heaks turunduse ja müügi alal ainult 2,4%, finantsplaneerimise 4,7%, kvaliteedinõuded ja –standardid puhul 7,1%, infotehnoloogia puhul 7,3%, raamatupidamise ja maksunduse puhul 7,7%, tööhutus ja tervisekaitse 9,5%, seadusandluse puhul 9,5%. Võrreldes nendega kõige suuremate- üle 2500000- kroonise müügituluga ettevõtete puhul hindasid nendes valdkondades teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust heaks vastavalt turunduse ja müügi puhul 31,3%, finantsplaneerimise puhul 35,3%, kvaliteedinõuded ja –standardite puhul 40%, infotehnoloogia korral 29,4%, raamatupidamine ja maksunduse puhul 47,1%, tööhutus ja tervisekaitse korral 47,1% ja seadusandluse puhul 50% ettevõtetest.

Üheks erandiks oli põllumajandustoetuste taotlemine, mida hindasid hästi kättesaadavaks rohkem kui kolmandik kõikidest ettevõtetest ja osaliselt kättesaadavaks peaaegu pooled. Samas olid selle puhul suuremate ettevõtete hinnangud teabe kättesaadavusele paremad ja “ei oska öelda” vastuseid polnud. Et kõik küsitluses osalejad olid saanud mingit põllumajandustoetust, siis oli ka eeldatav, et neil on olnud rohkem kokkupuudet taotlemise küsimustega. Mitmete valdkondade puhul väikesed tootjad pole tundnud vajadust teabe järgi nendes valdkondades ja kui neil ei ole sellega kokkupuudet olnud, siis ei oska nad seda ka hinnata. Suurettevõtted on samas sunnitud mitmete küsimustega igapäevaselt tegelema, mistõttu neil on ka parem ülevaade, kuidas neid lahendada ja kust infot saada. Eriti puudutab see küsimusi nagu eelpool väljatoodud finantsplaneerimine, turundus ja müük, kvaliteedinõuded ja –standardid, infotehnoloogia jne. Suurettevõtted korraldavad oma

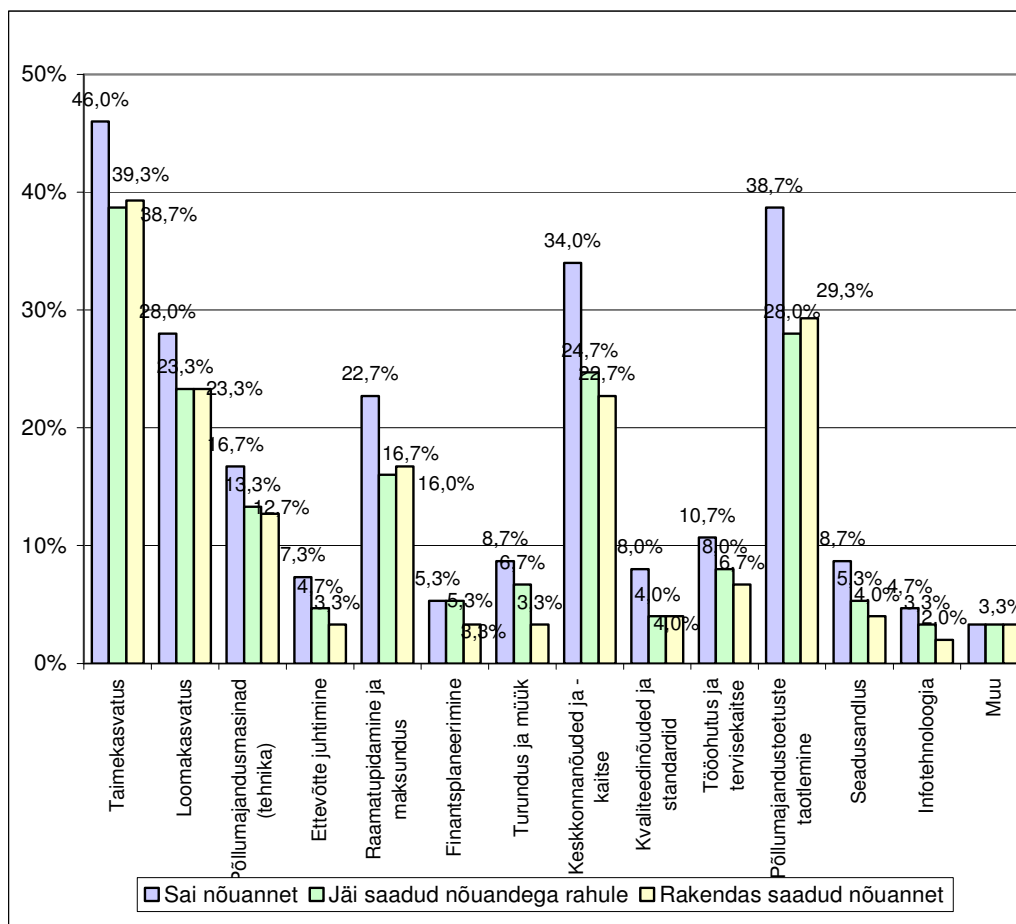
raamatupidamist, arvestuse pidamist jms elektrooniliselt. Kodumajapidamiste ja väikeste FIEde puhul see on pigem erand, samuti on neil vähem ettekirjutusi, mida järgida.

Võtte kokku eelnevaid hinnanguid teabe/koolituse/nõuande kättesaadavusele erinevates valdkondades võib öelda, et suuremad ettevõtted on paremini informeeritud erinevatest võimalustest teavet jm infot hankida erinevates valdkondades. Mida suurem on ettevõtte, seda parem on selle ülevaade ja hinnang teabe/nõuande/koolituse kättesaadavusele. Mida väiksem oli ettevõtte müügitulu, seda halvem oli selle ülevaade teabe kättesaadavusest erinevates valdkondades. Kõige paremini kättesaadavaks peeti üldiselt põllumajandustoetuste alase teabe kättesaadavust, kuid ka raamatupidamise ja maksunduse, taimekasvatuse, keskkonnanõuete teavet/koolitust/nõuannet. Väiksema müügituluga FIEd ei puutu paljude küsimustega kokku ja neil puudub ka ülevaade, kuivõrd kättesaadav on teave, näiteks finantsplaneerimise, ettevõtte juhtimise, ning kvaliteedinõuete ja –standardite alane info. Arvestades, et ettevõtetel on parim ülevaade teabe kättesaadavusest nende enda tegevusvaldkonnas, siis paratamatult on teisi valdkondi keerulisem hinnata. Otsesest teabe puudumist nimetati vähe, sest valdav hinnang oli, et teave on osaliselt kättesaadav asjahuvilistele, kes seda otsida tahavad, või ei osatud seda küsimust hinnata. FIEde üheks suuremaks arenguprobleemiks oli turustamine, seda näitasid ka tulemused, et viiendik FIEsid hindas selle alase teabe kättesaadavust puudulikuks ja kolmandik ei osanudki teabe kättesaadavust hinnata.

4.1.2.3. Nõuande ja koolituse saamine

Joonisel 4.15. on toodud vastajate hinnangud nõuande saamisele viimasel kolmel aastal. Tuleb märkida, et nõuannet tõlgendati laiemalt, kui ainult konsulendi ja põllumajandusnõustaja poolt antud nõuannet.

Viimasel kolmel aastal on saadud nõuannet enim taimekasvatuse (46% vastanutest), põllumajandustoetuste taotlemise (38,7%), keskkonnanõuete ja –kaitse (34%), loomakasvatuse (28%) ja raamatupidamise ja maksunduse (22,7%) alal. Kõige vähem on saadud nõuannet mõnes muus valdkonnas (sh toiduhügieen, vesiviljelus, mesindus; 3,3% vastajatest), infotehnoloogia (4,7% vastajatest), finantsplaneerimine (5,3%), ettevõtte juhtimise (7,3%), kvaliteedinõuete ja standardite (8%) ning seadusandluse (8,7%) ja turunduse ja müügi kohta (8,7%).

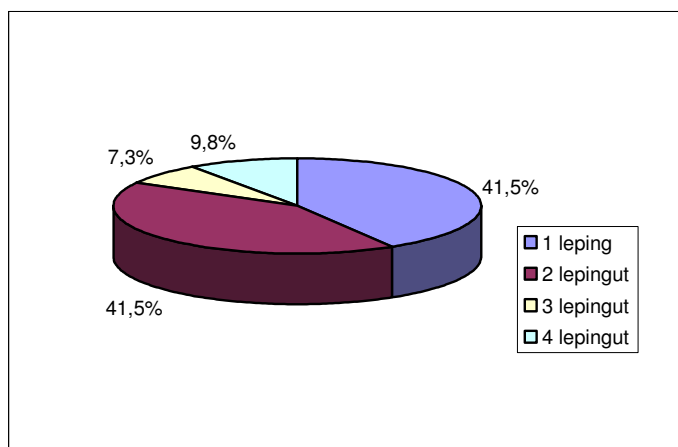
Joonis 4.15. Nõuande saamine erinevates valdkondades viimasel kolmel aastal

Rahulolu saadud nõuandega erines valdkondade lõikes. Mitme valdkonna puhul oli nõuandega rahulolematu ligi veerand kuni viiendik nõuande saajatest ja umbes samapalju oli neid, kes saadud nõuannet ei rakendanud. Saadud nõuandega jäädid rahule ja nõuannet rakendati enim taimekasvatuse (ligi 39% vastanutest), põllumajandustoetuste taotlemise alal (umbes 29%), keskkonnanõuete ja -kaitse (ligi 24%), loomakasvatuse (23,3%), raamatupidamise ja maksunduse (umbes 16%) alal. Ettevõtte juhtimise, kvaliteedinõuded ja standardid, infotehnoloogia, seadusandluse, turunduse ja müügi puhul olid rahulolematud või ei rakendanud seda nõuannet ligi pooled nõuande saajatest.

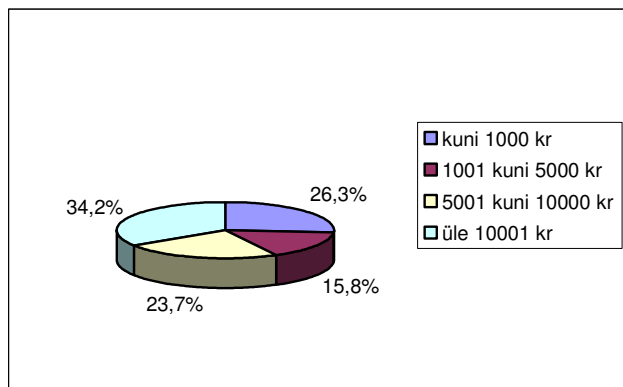
OÜdest oli taimekasvatuse alal nõuannet saanud 57,1% vastajatest, FIEdest 45,5%, muudest ettevõtlusvormide esindajates veerand. FIEde ja OÜde rahuolu selle nõuandega ja selle rakendamine oli sarnane. Muude ettevõtlusvormide esindajatest oli nõuande saajaid kõikides valdkondades vähem. OÜd olid saanud nõuannet rohkem enamikus valdkondades, näiteks loomakasvatuse puhul oli saanud koolitust OÜdest 39,3%, FIEdest 24,8%, muudest 16,7%, põllumajandustehnika alal OÜdest 28,6%, FIEdest 13,9%. FIEd olid saanud rohkem nõuannet põllumajandustoetuste saamise ja infotehnoloogia alal või mõnel muul alal. Põllumajandustoetuste puhul oli FIEde hulgas nõuannet saanud vastajate osakaal 43,6%, OÜde hulgas aga 32,1%. OÜdest oli nõuandega rahul ainult 17,9% (rakendas 21,4%), FIEdest 32,7%, kes ka seda

rakendasid. Ettevõtte juhtimise alane nõuanne puudutas sisuliselt ainult OÜsid, kellest viiendik oli saanud selleteemalist nõuannet, samas pooled neist ei olnud rahul ega rakendanud saadud nõuannet. Raamatupidamise ja maksunduse alal oli FIEdel suurem koolitusvajadus, kuid seni oli OÜde hulgas nõuannet saanute osakaal suurem - 39,3%, FIEde puhul aga 19,8%, kes sellega ka rahul olid. OÜdest 28,6% oli rahul saadud nõuandega, seda rakendas veerand OÜdest. Finantsplaneerimise ja kvaliteedinõuete alal oli nõuannet saanud umbes 10% OÜdest, FIEdest 5%. Need on valdkonnad, millega väiketootjad vähe kokku puutuvad, mille kohta neil palju ülevaadet ega suurt koolitusvajadust enda hinnangul pole. OÜd hindasid turunduse ja müügi alase teabe kättesaadavust kõrgemaks ja nende hulgas oli ka sellel alal nõuannet saanute osakaal suurem (14,3%) kui FIEde hulgas (6,9%). Keskkonnanõuded ja -kaitse korral nõuannet said OÜdest 42,9%, FIEdest 36,6%. OÜd olid vähem rahul nõuandega: 25%, FIEde 28,7%. Ühed suuremad erinevused OÜde ja FIEde puhul olid tööohutuse ja seadusandluse korral, kus OÜde hulgas oli nõuannet saanute osakaal mitu korda suurem, näiteks tööohutuse alast nõuannet olid saanud OÜdest 28,6%, FIEdest 6,9%; seadusandluse kohta aga said OÜdest 17,9% nõuannet, FIEdest 5,9%. Igapäevases tegevuses on suurematel ettevõtetel rohkem ettekirjutusi, mille järgimist kontrollitakse. Seetõttu neil ka suurem vajadus selle teemaliste nõuannete järele, mis aitaks need küsimused lahendada.

Nõustamislepinguid oli viimasel aastal 41 vastajal, kusjuures maksimaalne nõustamislepingute arv ühe vastaja kohta oli 4. 41,5% neist, kel olid nõustamislepingud sõlmitud, oli 1 leping, 41,5% oli 2 lepingut. 9,8% oli 4 lepingut ja ülejäänutel 3 lepingut (joonis 4.16.). Keskmine lepingute arv vastaja kohta oli 1,85 lepingut (FIEde puhul 1,75, OÜde puhul 2,3 lepingut). Nõustamislepingute arv oli seega suurem OÜde korral, kui nõustamislepingut omavatest FIEdest pooltel oli üks leping, siis OÜdest pooltel oli kaks nõustamislepingut.

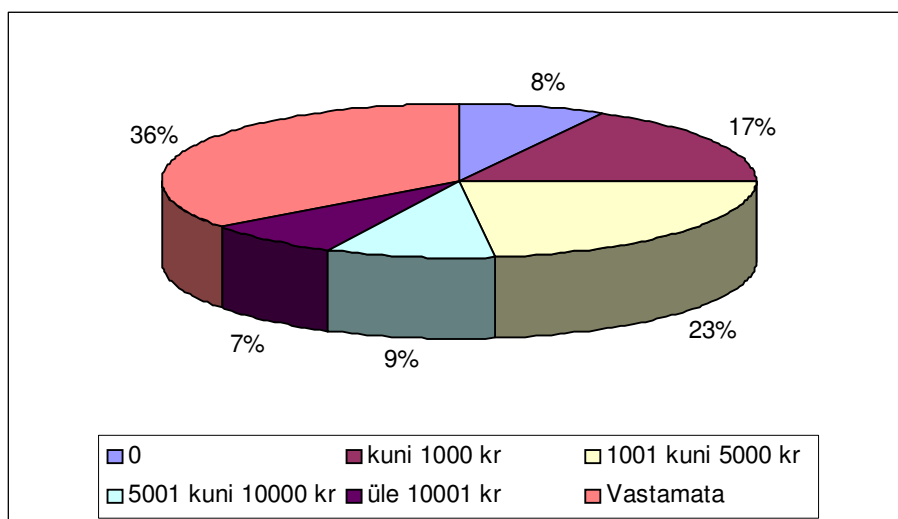
Joonis 4.16. Nõustamislepingute arv viimasel aastal kui saadi nõuannet

Joonis 4.17. Nõustamislepingute rahaline maht

Nõustamislepingute rahalise mahu jaotus aastast on joonisel 4.17. Nõustamislepingute rahaline maht ühe vastaja kohta oli keskmiselt 8612 krooni aastas (FIEde puhul 6266,5 ja OÜde puhul 14243,6 krooni). Miinimumsumma nõustamise eest oli 300 krooni ja maksimum 30680 krooni.

Joonis 4.18. näitab protsentuaalset jaotust, kui palju on vastajad nõus kulutama nõuandele tulevikus. Arvesse on võetud ka mittevastanute protsent, sest suure tõenäosusega pole nad valmis nõuande eest maksma. Natuke vähem kui pooled vastajatest ei ole valmis nõuande eest maksma.

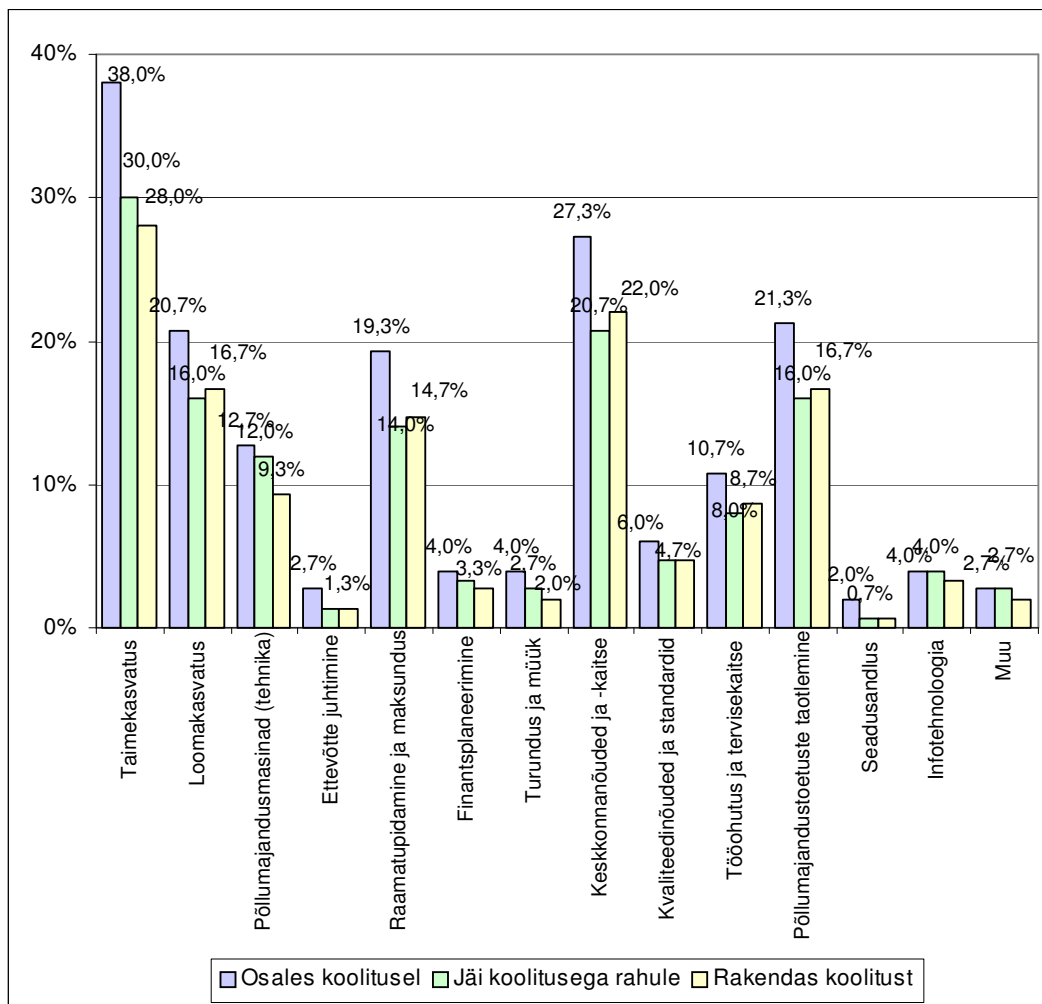

Joonis 4.18. Nõuandele kulutatav summa tulevikus

Valmisolek nõustamisteenuse eest maksta erines vastajate lõikes. Keskmiselt ollakse tulevikus nõus nõuande peale kulutama 5506 krooni aastas, kusjuures maksimaalselt ollakse nõus kulutama 40000 krooni ja minimaalselt 0 krooni. FIEd olid keskmiselt valmis kulutama 3920 krooni, muud ettevõtluvormid 3857 krooni ja OÜd 10409 krooni aastas. Võttes arvesse ka seda, et peaaegu pooled ei olnud valmis nõuande eest maksma, siis nõuande teenuse arengut määrab selle hind tootjale, kes sooviks seda saada kas tasuta või kuni paari tuhande kroonise kuluga aastas.

Põllumajandusettevõtete hulgas moodustavad enamuse tootjatest väiketootjad, kes on väga tundlikud teenuste hinna suhtes.

Koolitust ollakse saanud viimasel kolmel aastal rohkem taimekasvatuses (38%), keskkonnanõuete- ja kaitse alal (27,3%), põllumajandustoetuste taotlemise alal (21,3%), loomakasvatuses (20,7%) ja raamatupidamises ja maksunduses (19,3%) (Joonis 19). Sõltuvalt valdkonnast olid koolitusega olid rahulolematud keskmiselt veerand kuni viiendik koolitust saanutest ja ligikaudu sama palju oli neid, kes ei olnud saanud teadmisi rakendanud. Tulemused erinesid valdkondade puhul.

Joonis 4.19. Koolituse saamine viimasel kolmel aastal

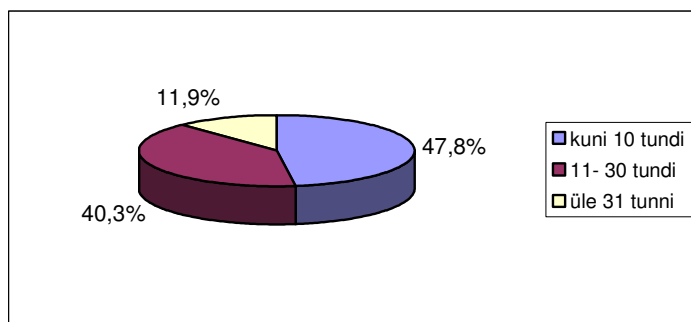
Osahingute hulgas oli koolitust saanute osakaal valdavalt suurem kui FIEde puhul. Taimekasvatuse alasel koolitusel osalejaid oli FIEde hulgast kolmandik, OÜdel üle poole, muul ettevõtlusvormil veerand. Koolitust ei rakendanud umbes veerand seal käijatest. Keskkonnanõuete ja -kaitse teemal oli koolitust saanud 46,4% OÜdest, 24,8% FIESid. Rahul olid sellega vastavalt 39,3% ja 18,8%, kuid rakendas 35,7% ja 20,8%. Põllumajandustoetuste taotlemise kohta sai koolitust 39,3% OÜdest, 20,8%

FIEdest, rahul olid sellega vastavalt 25% ja 16,8%, rakendasid 28,6% ja 15,8%. Loomakasvatusalast koolitust sai umbes kolmandik OÜdest, ligi 17% FIEdest ja muudest ettevõtlusvormidest. Seda ei rakendanud veerand koolitusel käijatest. Raamatupidamise ja maksunduse alast koolitust said 35,7% OÜdest, 16,8% FIEdest. OÜde esindajad olid selle koolitusega rohkem rahul - 32,1% kui FIED - 10,9%. Seda rakendasid 28,6% OÜdest ja 12,9% FIEdest. Põllumajandustehnika alast koolitust sai 21,4% OÜdest, 10,9% FIEdest, kes kõik ka sellega rahule jäid, kuid mõningal määral vähem seda rakendasid. Tööohutus ja tervisekaitse - OÜdest sai koolitust 28,6% (6,9% FIEdest), rahul oli 21,4%, rakendas 25%. Kvaliteedinõuete ja –standardite alast koolitust said võrdselt 7% OÜdest, FIEdest.

Vähesed küsitletutest olid saanud koolitust seadusandluse (2%), ettevõtte juhtimise (2,7%), infotehnoloogia (3,3%), finantsplaneerimise (4%), turunduse ja müügi (4%) valdkonnas.

Turundus ja müük on valdkond, kus OÜdel on hea või osaline kättesaadavus teabele, aga FIEdel kehv ülevaade, kuigi vajadus selle järgi on olemas. Seadusandluse kohta oli koolitust väga vähe saadud ja üle 70% vastanutest arvas, et koolitust on vaja.

Nõuande ja koolituse küsimuse tulemused on suhteliselt sarnased. Põhjuseks võib olla muuhulgas ka see, et vaatamata ankeedis ette antud selgitusele, ei teinud põllumajandustootjad olulist vahet nõuandel ja koolitusel ja andsid tagasisidet, et ei suuda mitmel juhul täpsemalt määratleda, kas tegemist oli nõuande saamisega või koolitusega.

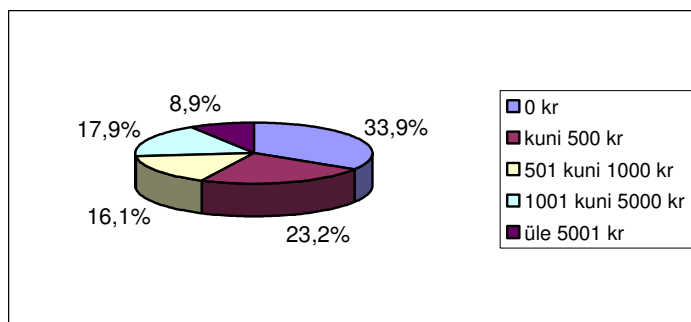

Joonis 4.20. Koolituse maht ühe töötaja kohta aastas

Koolitust olid saanud 150st vastanust 67 ettevõtte töötajad. Keskmiselt saadi koolitust 22,3 tundi ühe töötaja kohta aastas, kusjuures minimaalselt 2 tundi ja maksimaalselt 392 tundi töötaja kohta aastas (joonis 4. 20.). Peaaegu pooled vastajatest olid saanud koolitust üle 30 tunni aastas. FIEde ja muude ettevõtlusvormide puhul oli saadud koolituse maht suurem (vastavalt keskmiselt 27,3 tundi ja 17 tundi aastas) kui OÜde korral (11,5 tundi).

Koolituse maksumus ühe töötaja kohta aastas oli keskmiselt 1785 krooni, aga summa varieerus tugevalt (joonis 4.21.). Maksimaalne koolituse eest makstud summa oli 17000 krooni aastas ühe töötaja kohta. OÜde puhul oli keskmine koolituse maksumus töötaja kohta väiksem (511,5 krooni töötaja kohta), kui FIEde (1622,6 krooni töötaja kohta) või muude ettevõtlusvormide korral (7750 krooni). FIEde ettevõtetes oli valdavalt üks või kaks töötajat, näiteks väikeettevõtja, kes maksis oma koolituse eest

17000 krooni aastas. Võrreldes sellega oli keskmiselt palju suurema töötajaskonnaga OÜde koolituskulud ühe töötaja kohta madalamad, sest korraga osales koolitusel näiteks 10 kuni 15 töötajat.

Joonis 4.21. Koolituse maksumus ühe töötaja kohta aastas

Lähiaastatel koolitusele kulutatavaid summasid planeeris suurendada 53,6% vastanutest. 40,9% vastanuid arvab, et koolitusele kuluv summa jääb samaks. 5,5% vastanutest arvab, et koolitusele kuluv summa väheneb. Seega, koolitusele kuluvat summat planeeritakse suurendada.

Võttes kokku küsitluse andmed viimasel kolmel aastal saadud nõuande ja koolituse kohta peab märkima, et vaatamata ankeedis ette antud seletusele, ei suutnud põllumajandustootjad täpselt määratleda, kas tegemist oli nõuande või koolitusega ja seetõttu on saadud tulemused üsna kattuvad. Nõuannet tõlgendati laiemalt kui ainult põllumajanduskonsulendi nõuanne, näiteks ilma formaalse lepinguta lihtsalt hea nõu saamine tavalvalt, eksperdilt, mingist muust allikast jne. Vastajad nimetasid nõuannet rohkem kui koolitust, kuid formaalseid nõustamislepinguid omas 27,3% vastajatest, koolitust olid saanud 44,7% ettevõtte töötajad. OÜd olid nõuande ja koolituse korraldamisel aktiivsemad, valmis nõuande peale rohkem kulutama, samas olid nende kulutused töötaja kohta väiksemad kui FIEdel, kodumajapidamistel. Nõuande/koolituse küsimused kinnitasid, et igapäevases tegevuses oli väikeettevõtetel vähe kokkupuudet nõuandega/koolitusega valdkondades nagu infotehnoloogia, finantsplaneerimine, ettevõtte juhtimine, kvaliteedinõuded ja –standardid, seadusandlus, turundus ja müük, tööohutus, kuigi paljudel oli koolitusvajadus nende järgi olemas. Kõige rohkem on kasutatud nõuannet ja koolitust põllumajandustoetuste taotlemise alal, sest sellega puutuvad iga-aastaselt kokku kõik põllumajandustootjad ja pidevate muutuste, uute toetuste, taotlusnõuete jms tegurite tõttu on vaja ennast pidevalt teemaga kursis hoida, mistõttu ka koolitusvajadus oli sellel teemal kõige suurem.

4.1.2.4. Koolituse valdkonnad

Vastajatel paluti nimetada kolm valdkonda ja konkreetset probleemi, milles kõige enam oleks vaja teabepäevi, nõuannet või koolitust. Järgnevalt on toodud probleemid valdkondade kaupa (tabel 4.3.). Probleemide nimetuse taga sulgudes on vastajate arv, kes seda valdkonda mainis ja vastuste paremaks illustreerimiseks on toodud ka küsitletute enda vastused ja nende arv.

Tabel 4.3. Koolituse valdkonnad

<p>Taimekasvatuse (36 vastajat), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • taimekasvatuse (15) • agrokeemia • aiandus • astelpaju mehhaniseeritud koristamine • efektiivne rohumaade majandamine • kaasaegsel tasemel sordid • külvikordade valik tasuvuse seisukohalt ja nõuetele vastavalt • marjakasvatuse ja käitlemine • mullaanalüüside lahtiseletamine • puuvilja- ja marjakasvatuse • põllukultuuride vahetamine (viljavahelduse planeerimine) • rohusööda tootmine • taimedele sobivad mullad • taimekaitse • taimekasvatuse (heintaimed) võimalused erinevatel mullatüüpidel • taimekasvatuse ja söötmine • taimekasvatustöölise koolitus • taimkaitsevahendid • teravilja kvaliteet • teraviljakasvatuse • umbrohutõrje • väetamine 	<p>Loomakasvatuse (35), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • loomakasvatuse (9) • hügieeninõuded piimatootmisel (4) • lihavedelike kasvatuse (3) • loomade söötmine (3) • lihaloomakasvatuse (2) • lambakasvatuse (2), sh nii teoreetiliselt kui praktiliselt (lektor võiks olla Uus-Meremaalt või Inglismaalt) • loomakasvatustöötajate koolitus/õppepäev (2) • kitsekasvatuse • loomade tervishoid • loomakasvatuse töökorralduse vabapidamisega laudas • mesindus • noorloomade kasvatuse ja nuumamine Eesti oludes ja praktiline osa • söötmissüsteemide koostamine ja söötade kuivainearvestus tänapäeva tehnoloogia loomakasvatuses • vedelike söödaratsioonid • vesiviljelus (vähi- ja kalakasvatuse) • veterinaaria alused
<p>Põllumajandusmasinad (tehnika) (10), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • põllumajandusmasinad ja tehnika (4) • mullaharimisviisid ja masinad • põllumajandusmasinad ja seadmed (uus tehnika), • põllumajandustehnika eksploatatsioon, ohutus, agrotehnika • põllumajandustehnika ja uuendused nii teoreetiliselt kui praktikas • tehnikaga ümberkäimine ja hooldamine • uued tehnoloogiad nii põllul kui laudas 	<p>Ettevõtte juhtimine (15), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • ettevõtte juhtimine (9) • ettevõtte reorganiseerimine • pere ettevõtte arendamine aktsiaseltsiks või osühinguks majapidamise lõpetamine kui on täidetud 5.a. kohustus spetsialistide majandus- ja juhtimiskoolitus • töö motiveerimine • tööjõu tasustamise kriteeriumid • töötajate töötasustamissüsteemid • üldine info väiketootjatele
<p>Raamatupidamine ja maksundus (16), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • raamatupidamine (9) • raamatupidamine ja maksundus (3) • maksundus (2) • finantsnõustamine • põllumajanduslik raamatupidamine 	<p>Seadusandlus (17), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ seadusandlus (13) ▪ seadusmuudatused (2) ▪ põllumajandustootja EL õigusruumis ▪ tööseadusandlus.

Finantsplaneerimine (7), sh <ul style="list-style-type: none"> • finantsplaneerimine (5) • finantsjuhtimine • põllumajandusökonomika. 	Turundus ja müük (5), sh <ul style="list-style-type: none"> • turundus ja müük (4), • talude/väiketootjate ühistegevus tootearenduse ja turunduse alal
Keskkonnanõuded ja –kaitse (12), sh <ul style="list-style-type: none"> • keskkond ja toetused (2) • keskkonnanõuded ja –kaitse (2), sh kuidas on võimalik töid teha • heitveed ja biopuhastid • keskkonnaalane seadusandlus • kinnikasvava veekogu (veski paisjärv) puhastamine- seadused ja projektid • looduskaitse metsanduses • sõnnikumajandus • läga kasutamine • säästlikud tehnoloogiad • EL keskkonnanõuded 	Põllumajandustoetused (39), sh <ul style="list-style-type: none"> ▪ põllumajandustoetused ja nende taotlemine (19) ▪ investeeringud (3) ▪ EL erinevatest struktuurifondidest raha taotlemine (3) ▪ PRIA toetused (2) ▪ äriplaani koostamine (2) ▪ MAK toetused, ▪ projektide koostamine ▪ põllumajanduse investeerimistoetused ▪ põllumajandustoetused PRIAlt, sest eelistaks PRIAt vahendajatele ▪ rahastamisvõimalused PRIA kaudu maaelu mitmekesisustamise teemal ▪ struktuurifondid ▪ toetavate meetmete tutvustus ▪ uue EL toetusperioodi toetuste taotlemine, ▪ uued EL projektid väike- või elatustaludele ▪ väiketalude tehnika soetamise toetused
Põllumajandussaaduste töötlemine (4), sh <ul style="list-style-type: none"> ▪ piima piimatöötlemine (2), sh juust, jogurt ▪ toodete töötlemine- toidukäitlemise nõuded ▪ tootearendus 	Tööohutus ja tervisekaitse (2) <ul style="list-style-type: none"> • töökaitse • ohutustehnika
Mahepõllumajandus (5), sh <ul style="list-style-type: none"> ▪ mahepõllumajandus (2) ▪ mahepuuviljakasvatus ▪ mahepõllumajandusega seotud valdkonnad: piimatootmine, taimekasvatus; ▪ mahesordiaretus: eesti tingimustesse sobivad sordid 	Muu (6) <ul style="list-style-type: none"> ▪ ehitus (3), sh käitlemisruumide ehitus ▪ metsa hooldamine ▪ metsaistikute kasvatamine ▪ uute tehnoloogiate tutvustus ja praktiline rakendus

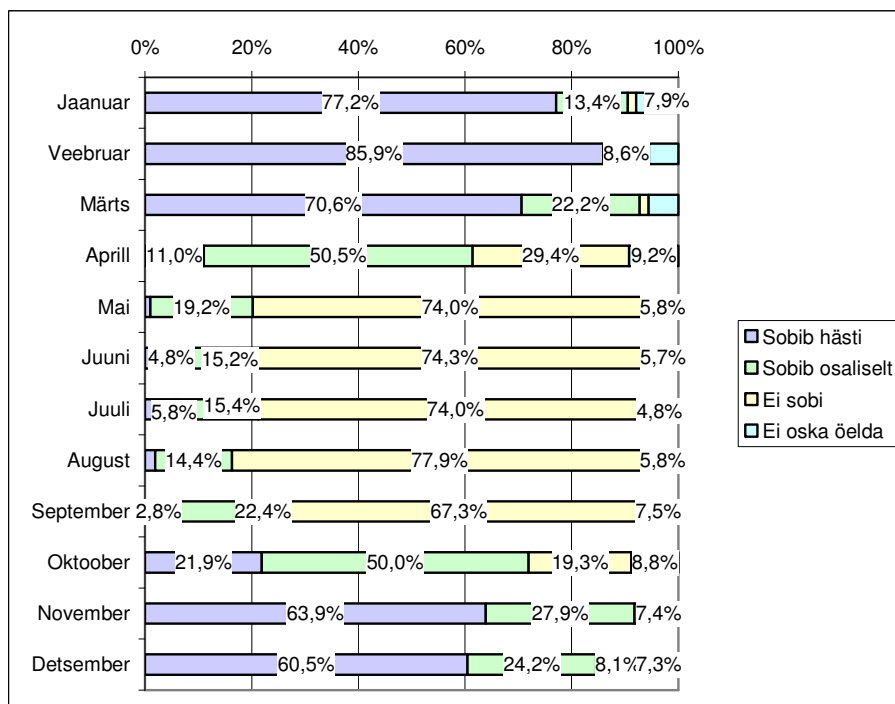
Põllumajandustootjate vabade vastuste põhjal selgus, et koolitust vajatakse küllaltki erinevatel aladel ja erinevas mahu. See küsitluse osa iseloomustab üsna hästi põllumajandustootjate mitmekesisust ja seega ka probleemide ringi, mille osas täiendavaid teadmisi vajatakse. Küsitluse ankeedis märgitud teemadest ei olnud kordagi mainitud kvaliteedinõuete ja –standardite alaste probleemide olemasolu. Küsitluses mittehõlmatud probleemidest mainiti ära põllumajandussaaduste töötlemisega, mahepõllumajandusega ning ehitusega jms seotud koolitust vajavad teemad. Kõige rohkem mainisid vastajad põllumajandustoetuste valdkonda, taimekasvatuse ja loomakasvatuse probleeme, seadusandlust ja raamatupidamist. Nii OÜd kui FIEd mainisid nii üldiseid teemasid nagu taimekasvatus, kuid ka konkreetset tootjat puudutavaid väga spetsiifilisi probleeme.

Nagu vastuste mitmekesisuse põhjal järeldada võib, tuleks erinevate koolituskursuste planeerimisel määrata kindlaks sihtgrupid. Näiteks tuleks raamatupidamiskursusi korraldades diferentseerida väiketalunikele (FIEdele) ja suurte põllumajandusettevõtete (OÜ, AS) pearaamatupidajatele suunatud koolitused, kuna sihtgrupid on liiga erinevad.

Nagu näha on põllumajandustootjatel väga konkreetseid küsimusi, mis nende tootmise seisukohast huvi pakuvad ja mille jaoks oleks neil vaja praktilisi lahendusi. Tootjate vajadused on väga mitmekesised, sest paljudel tootjatel oleks vaja väga spetsiifiliste küsimuste lahenduseks teavet, nõuannet või koolitust.

4.1.2.5. Koolituse vorm

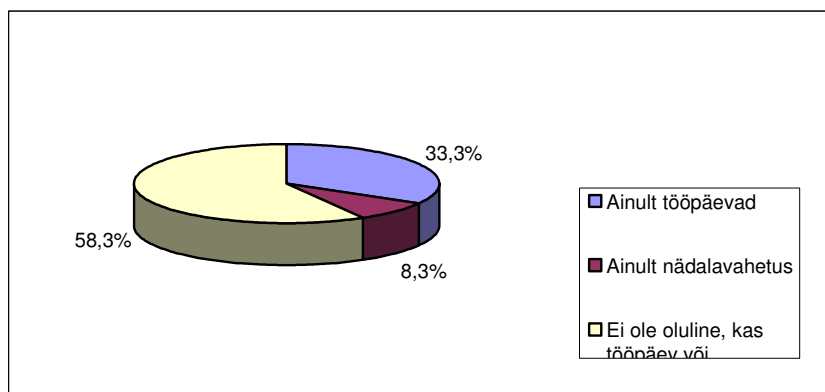
Valdavalt sobib tootjatele koolitusvormina õppepäev (80% vastanutest), 23,3% vastanutest sooviks 2-3-päevalisi koolitusi ning vaid 5,3% vastanutest arvab, et vaja oleks pikemaajalisi koolitusi. Seega – koolituspäevi loetakse kõige vastuvõetavamaks õppevormiks.

Joonis 4.22. Sobivamad kuud koolituse läbiviimiseks

Kuudest loetakse kõige enam sobivaks sügis- talvist perioodi novembrist märtsini. Valdavalt ei sobi koolituse ajaks periood maist septembrini. Aprill ja oktoober sobivad osaliselt (joonis 4.22.).

Kolmandikule vastanutest sobivad koolituseks ainult tööpäevad, ainult nädalavahetust eelistab 8,3% vastanutest ja 58,3% arvates ei ole oluline, kas koolitus toimub tööpäeval või nädalavahetusel (joonis 4.23.).

Joonis 4.23. Sobivam aeg koolituse läbiviimiseks

Koolituse sobivuse aega mõjutab tugevalt vastaja töökoht. Suurettevõtete töötajate koolituse puhul eelistatakse tööpäevi, ainult nädalavahetusel korraldatud koolitusi ei soovinud mitte üksi OÜ, kuid vähem kui pooled arvasid, et nädalavahetus võiks ka kaalumisele tulla. Samas FIEdele ja kodumajapidamiste omanikele, kes täiskohaga muul alal töötavad ja selle kõrvalt põllumajandustootmisega tegelevad, pole paljudel juhtudel muud võimalust kui nädalavahetused. Selliseid vastajaid oli FIEde hulgas kümnendik, muude ettevõtlusvormide puhul aga peaaegu veerand. Suuremale osale ainult põllumajandustootmisega tegelejatele sobivad mõlemad ajad.

Kõige sobivamaks kohaks ühepäevase koolituse, teabepäevade läbiviimiseks, nimetati maakonnakeskust (60,7%) ja vallakeskust (50,7%). Ühepäevased teabepäevad on vastajatele kõige sobivamad koolituseks (tabel 4.4.). Mitmepäevasele koolitusele minek nõuab suuremaid kulusid ja korraldamist. Mitmepäevastel koolitustel sooviti osaleda õppe/teadusasutuse juures (23,3% vastanutest) või internetikeskkonnas (22,7% vastanutest). Internetikeskkonnas organiseeritud nii teabepäevi kui mitmepäevaseid koolitusi pidas enda seisukohalt sobivaks ligi veerand vastajatest. Muudest kohtadest koolituse läbiviimiseks pakuti konverentsiturismiks kohandatud keskusi (talusid), kus jääksid ära keskendumist häirivad välismõjud, küla rahvamajades, külas, nõuandekeskuses, põllul (taimekasvatus), taluliidus.

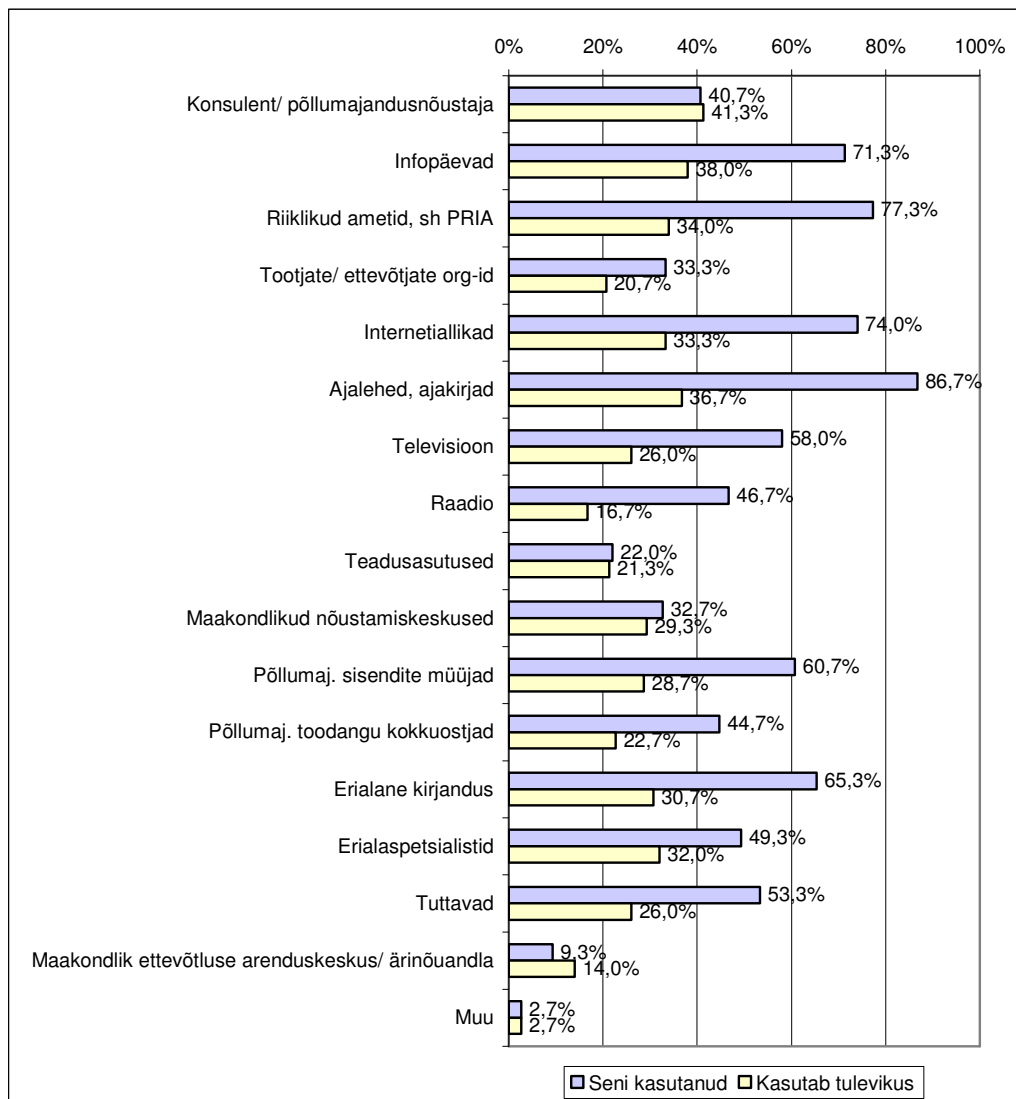
Tabel 4.4. Sobivam täiendkoolituse koht

	Ühepäevased teabepäevad	Mitmepäevased koolitused
Ettevõttes kohapeal	25,3%	3,3%
Vallakeskuses	50,7%	13,3%
Maakonnakeskuses	60,7%	14%
Õppe/teadusasutuse juures	33,3%	23,3%
Internetikeskkonnas	24,7%	22,7%
Mujal	4,7%	3,3%

Eelnevalt kokkuvõttes võib öelda, et koolituse korraldamisviisidest on tootjatele kõige sobivamad ühepäevased õppepäevad novembrist märtsini, mis toimuvad maakonna või vallakeskuses. Kuigi pooltel vastajatest oli ükskõik, kas koolitus toimub nädalavahetusel või tööpäevadel, on koolitused paremini korraldatavad tööpäevadel. Mitmepäevastel koolitustel õppe/teadusasutuste juures oli valmis osalema peaaegu veerand vastajatest.

4.1.5. Infoallikad

Vastajatel paluti hinnata, milliseid allikaid on nad seni kasutanud nende ettevõtte jaoks olulise teabe saamiseks ja milliseid allikaid nad kavatsevad kasutada tulevikus.

Joonis 4.24. Olulisemad infoallikad praegu ja tulevikus

Ettevõtte jaoks olulist teavet saadakse kõige rohkem ajalehtedest ja ajakirjadest (86,7%), riiklikest ametitest, sh PRIA (77,3%), internetiallikatest (74%), infopäevadest (71,3%), erialasest kirjandusest (65,3%), põllumajandussisendite müüjatelt (60,7%). Pooled vastajatest nimetasid praeguste oluliste infoallikatena veel televisiooni, tuttavaid, erialaspetsialiste. Kõige vähem nimetati maakondlikku ettevõtluse arenduskeskust/ärinõuandlat ja teadusasutusi, mida praegu pidas oluliseks infoallikaks vastavalt 9,3% ja 22%, kuid tulevikus 14% ja 21,3% vastajatest. Seniste infoallikate olulisusest raskem oli vastajatel hinnata nende infoallikate tähtsust oma ettevõtte jaoks tulevikus. Tulevikus on konsulent/ nõustaja sama oluline infoallikas kui praegu (41,3%), peale selle on infoallikate jaotus küllaltki sarnane senistele infoallikatele. Kõige rohkem nimetati tuleviku infoallikatena (38%), ajalehti, ajakirju (36,7%), riiklike ameteid (34%), internetiallikaid (33,3%), erialaspetsialiste (32,7%), erialakirjandust (30,7%). Muude allikatena mainiti isiklike teadmisi ja Jõudluskontrolli Keskuse infolehti.

Kui võrrelda FIEsid ja OÜsid omavahel, siis erinevate infoallikate kasutajate osakaal on OÜde puhul keskmiselt kõrgem. Suuremad erinevused OÜde ja FIEde vahel seisnevad internetiallikate kasutamises (OÜd 85,7%, FIEd 72,3%), põllumajandussisendite müüjate kui infoallika kasutamises (OÜd 78,6%, FIEd 57,4%), erialase kirjanduse kasutamises (OÜd 75%, FIEd 63,4%); tulevikus kavatses seda kasutada vastavalt 39,3% ja 29,7%), erialaspetsialistide kasutamises (OÜd 60,7% ja FIEd 47,5%), konsulendi kasutamises (senine infoallikas OÜd 53,6%, FIEd 39,6%, samamoodi ka tulevikus), tootjate organisatsioonide kasutamises (seni 42,9% OÜdest ja 31,7% FIEdest, tulevikus 28,6% ja 19,8%). FIEd kasutasid OÜdest vähesel määral rohkem ajalehti, ajakirju infoallikana ja televisiooni infoallikana. Osahingutele on iseloomulik, et nad on aktiivsemad, hankides infot kõikvõimalikest allikatest, näiteks tuttavatelt, tulevikus riiklikelt ametitelt, infopäevadel jne. Muude ettevõtlusvormide jaoks olid kõige olulisemad infoallikad PRIA, internet, ajalehed ja tuttavad. Teadusasutusi kasutasid infoallikatena eriti OÜd, kellest 46,6% nimetas neid senisteks infoallikateks ja kolmandik plaanis kasutada neid tulevikus. FIEde puhul oli nende osakaal vastavalt seni 16,8% ja tulevikus 19,8%. FIEd kavatsesid tulevikus OÜdest enam kasutada maakondliku ettevõtluse arenduskeskuse/ärinõuandla võimalusi.

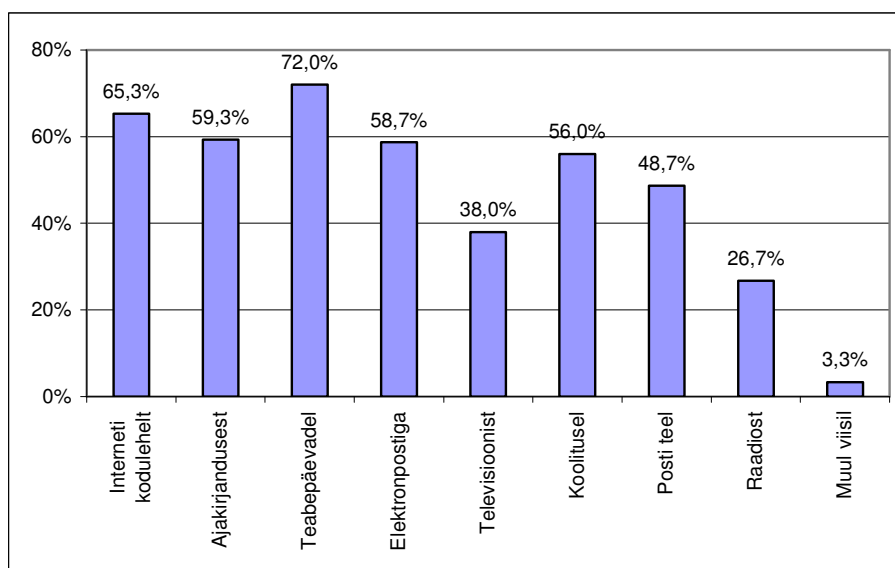
Uuriti ka informatsiooniallikate ja tootjate organisatsiooni kuulumise/mittekuulumise vahelisi seoseid. Selgus, et organisatsiooni kuuluvad ettevõtted kasutasid suhteliselt rohkem konsulendi teenuseid, osalesid infopäevadel, said infot tootjate/ettevõtjate organisatsioonide kaudu, internetist, teadusasutustest, maakondlikest nõustamiskeskustest, põllumajandussisendite müüjatelt, põllumajandustoodangu kokkuostjatelt. Organisatsiooni mittekuuluvad ettevõtted said suhteliselt rohkem infot riiklikest ametitest, sh PRIA-st, ajakirjandusest (ajalehed, ajakirjad), televisioonist, raadiost, erialasest kirjandusest, erialaspetsialistidelt, tuttavatelt.

PRIA on peamine infoallikas põllumajandustootjatele. Näiteks toome ühe juhtumi, mis illustreerib ka teabe kättesaadavuse ja koolitusvajaduse küsimusi.

Küsitluses osaleja, kellele saadeti posti teel ankeet, peab kahe inimesega talu, kus on 8 veist. Mõlemad töötajad on üle 60-aastased. Nad peavad talu nii nagu nende vanemad pidasid ja tulevad toime enda oskustega nii hästi kui saavad. Piima müümiseks on ainult üks võimalus: kohalik piimatööstus, mis veel võtab piima vastu

väiketootjalt Endi sõnul ei tegele nad mitte mingil määral finantsplaneerimise, turunduse, raamatupidamisega ega puutu kokku selliste küsimustega nagu kvaliteedinõuded, tööhutus. Arvutikasutus on üks ala, mille koolituse vastu on nad huvi tundnud, aga probleemiks on, et külas puudub võimalus internetiühenduseks. Enda hinnangul puudub neil vajadus mingisugust koolitust saada teistes valdkondades, aga probleemiks on, et puudub ka ülevaade, kust vajadusel infot hankida. Kõige paremaks infoallikaks on neile PRIA infolehed, kust saab teada, millal esitada taotlust mingi toetuse jaoks. Seetõttu on nende informeeritus põllumajandustoetuste saamisest kõige parem, kui võrrelda erinevaid valdkondi. 2007.a. kevadel nihkus põllumajanduslooma kasvatamise toetuse esitamise tähtaeg hiljemaks ja vastaja ei olnud saanud PRIAlt meeldetuletust. See tekitas suure infosulu küsimuses, kas PRIA materjalid on postis kaduma läinud, või kas selle toetuse maksmine on lõpetatud. Kuna interneti kasutusoskus ja ligipääs sellele puudub, siis puudus võimalus PRIA kodulehelt selle kohta infot otsida.

Joonis 4.25. näitab vastuseid küsimusele, kuidas eelistaks vastaja saada infot. 72% nimetas teabepäevi, 65,3% interneti kodulehekülgi, 59,3% ajakirjandust, 58,7% elektronpostiga saadetavat infot. Kõige vähem on nimetatud muid allikaid (3,3%), raadiot (26,7%) ja televisiooni (38%).

Joonis 4.25. Info saamise eelistused

Osahingud olid aktiivsemad ka erinevatel viisidel info hankimises. OÜd eelistasid interneti kodulehekülgi (82,1%; FIEd 65,3%), teabepäevi (85,7%, FIEd 72,3%), elektronposti (78,6%, FIEd 55,4%), koolitust (71,4%, FIEd 52,5%), posti teel (53,6%, FIEd 49,5%). FIEd eelistasid OÜdest rohkem ajakirjandust (66,3%, OÜd 53,6%), televisiooni (40,6%, OÜd 35,7%) ja raadiot (29,7%, OÜd 17,9%).

Võttes lühidalt kokku erinevad infoallikad ja viisid, kuidas tootjad infot hangivad, on peamisteks infoallikateks ajakirjandus (eriti FIEde puhul), internet, riiklikud ametid, infopäev, erialane kirjandus, põllumajandussisendite müüjad (eriti OÜde puhul). Teadusasutusi kasutavad vähesed tootjad ja nad on eelkõige suurtootjad, kes on ka võrreldes väiketootjatega tunduvalt aktiivsemad hankides infot kõikvõimalikel

erinevatel viisidel. Tootjate/ettevõtjate organisatsioonidesse kuuluvad kasutavad suhteliselt rohkem konsulendi teenuseid, internetti, teadusasutusi, maakondlikku nõustamiskeskust. Organisatsioonidesse mittekuuluvad ja ka väiketootjad sõltuvad rohkem riiklikest ametitest, sh PRIA-st, ajakirjandusest (ajalehed, ajakirjad), televisioonist, raadiost, erialasest kirjandusest.

4.1.6. Infopäevad

Vastajatel paluti vabas vormis kirjutada, mis teemadel oleks nende arvates vaja 2007.a. läbi viia infopäevi. See küsimus kordas paljuski ankeedis eelnevalt olnud küsimust, millisel teemal oleks vaja teavet, koolitust, nõuannet. Paljud vastused on väga spetsiifilised, näidates konkreetse tootja suuremaid probleeme. Järgnevalt on toodud kokkuvõtte, valdkondade kaupa sulgudes on vastuste arv.

Tabel 4.5. Milliseid infopäevi oleks vaja 2007.a. läbi viia (vastuste arv)

<p>Taimekasvatus (35 vastust), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ taimekasvatus (13) ▪ taimekaitse (3), sh uus keemia ▪ teraviljakasvatus (2) ▪ agrokeemia ▪ aiandus ▪ astelpaju kasvatus ▪ energianiitude rajamisest ja toodangu müügivõimalustest ▪ energiataimede kasvatamine ▪ herbitsiidide võrdluskatsed ▪ kultuurheinamaade rajamine ja hooldamine ▪ puuvilja-marjakasvatus ▪ rohumaa uuendamine ▪ rohusöötade tootmine ▪ söötade konserveerimine ▪ taimekasvatus erinevatel muldadel ja piirkondades ▪ taimekasvatuse planeerimine ▪ tuulekaera tõrje ▪ umbrohu tõrje ▪ uued insektsiidid, mida kasutada tohib ▪ väetamine 	<p>Loomakasvatus (35), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ loomakasvatus (10) ▪ lambakasvatus (5), sh realiseerimine, söötmine, tervishoid, nõuded ruumidele ▪ loomade tervis ja heaolu (5), sh hea loomakasvatustava ▪ lihloomade kasvatus (2) ▪ loomade söötmine (2) ▪ aretustegevus ▪ hobuste tervishoid ▪ lihaveisekasvatus ▪ mesindus ▪ piimatootmine ▪ söötmissplaanide koostamine ja söötade kuivarvestus ▪ veisekasvatus ▪ veiste söötmine ▪ veiste udara probleemid ▪ vesiviljeluse arendamine ▪ veterinaaria
<p>Põllumajandusmasinad (tehnikad) (9), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • põllumajandusmasinad ja tehnika (3) • uued tooted ja tehnoloogiad (2) • robottootmine piimanduses • tehnika • uus põllumajandustehnika taludele kuni 100 ha • uus tehnoloogia praktikas (näitlikult) 	<p>Ettevõtte juhtimine, sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • ettevõtte reorganiseerimine <hr/> <p>Finantsplaneerimine (4)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ finantsplaneerimine (4)

<p>Raamatupidamine ja maksundus (10), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • raamatupidamine ja maksundus (5) • maksud • maksuseadused • põllumajanduslik raamatupidamine • raamatupidamine ja aruandlus • raamatupidamine ja finantsnõuanne 	<p>Seadusandlus (12), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ seadusandlus (9) ▪ seadusemuudatused (2) ▪ seadusnõuanne <p>Infotehnoloogia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ infotehnoloogia
<p>Tööohutus ja tervisekaitse (3), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • tööjõu tervise probleemid (sanatoorium) • tööohutus ja tervisekaitse • töötajate töökaitsealane koolitus 	<p>Turundus ja müük (7), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • turundus ja müük (5), sh hinnad, aeg, kokkuost • nipid, trikid • uute turgude otsingud
<p>Keskkonnanõuded ja -kaitse (15), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> • keskkonnakaitse (5) • keskkonnanõuded (5) • keskkonnasõbralik majandamine • keskkonnatingimused • looduskaitse • majandamisnõuded • talupidamises kõikide nende keskkonnatingimuste ja uute nõuete kohta 	<p>Põllumajandustoetused (30), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ põllumajandustoetuste taotlemine (8) ▪ toetused (8) ▪ toetuste taotlemine (3) ▪ investeeringutoetuste taotlemine (2) ▪ PRIA toetuste taotlemine (2) ▪ fondidest raha taotlemine ▪ investeeringud ▪ põllumajandusinvesteeringute toetamine ▪ raha taotlemine struktuurifondidest ▪ riiklikud toetused ▪ toetuste saamise võimalused ▪ uued perioodi toetuste tingimused
<p>Põllumajandussaaduste töötlemine</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ käitlemisruumid marjakasvatustes 	<p>Kvaliteedinõuded ja -standardid</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kvaliteedinõuded ja -standardid
<p>Mahepõllumajandus (11), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ mahetootmine (4) ▪ mahe taimekasvatus ▪ mahelambakasvatus ▪ mahepuuviljandus ▪ mahepõllundus segatootmisega ▪ mahesordiaretus ▪ maheteravilja turustamine ▪ mahetoodangu turundus 	<p>Muu (21), sh</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ehitus (2) ▪ turism (2) ▪ 2007- 2013 põllumajanduspoliitika ▪ alternatiivettevõtlus, noor ettevõtja ▪ alternatiivne tootmine ▪ bioenergeetika ▪ kultuurpärand ▪ kõikidel teemadel ▪ maaparandus ▪ maaturism ▪ metsakasvatus ▪ noore viljapuuaiavõralõikus ▪ orienteerumine muule ettevõtlusele ▪ sõnnikuhoidla rajamine ▪ tulevikuvisionid ▪ tööjõu probleemid ja kaadri kujundamine ▪ tööliste kvalifikatsiooni tõstmine ▪ väike ja elatustalude võimalused arenguks ▪ väiketalude püsijäämisest

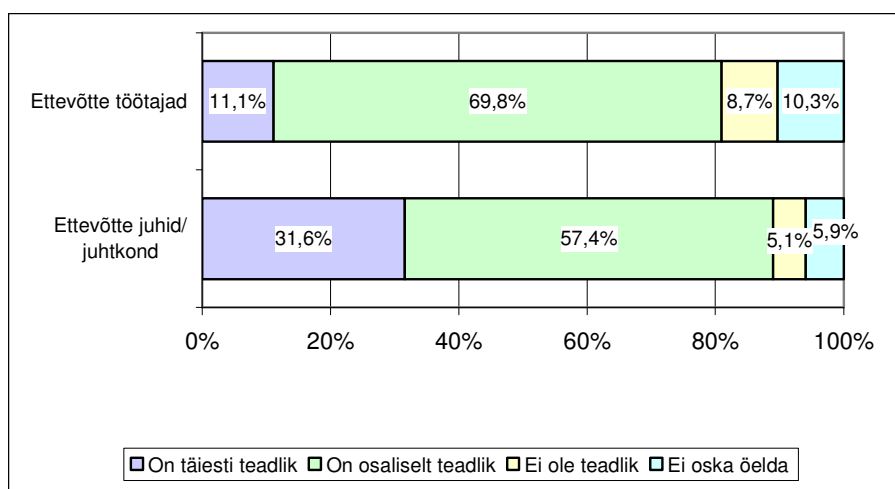
Kõige rohkem arvati, et vaja on korraldada infopäevi taimekasvatuse, loomakasvatuse ja põllumajandustoetuste küsimuses. Pooled vastajad nimetasid, et üldiselt oleks vaja infopäevi taimekasvatuse, mahepõllunduse jms teemadel, aga paljud tõid esile oma väga spetsiifilise probleemi, mille jaoks oleks neil lahendust vaja. Näiteks kultuurheinamaade rajamine, mahelambakasvatus, veiste udara probleemid, sõnnikuhoidla rajamine jne. See näitab järjekordselt vajadust väga spetsiifilise nõuande ja teabe järgi, mida saab tihti lahendada ainult individuaalnõustamisega. Mitmete küsimuste juures on tootjal vaja abi erialaspetsialistilt ja õpeteadusasutuselt. Küsimus näitas järjekordselt vajadust hoolikalt määratleda koolituse, teabe, nõuande sihtrühm. Samamoodi on vaja tootjal enne määratleda täpne probleem, sest sellest sõltub sobivama meetodi valik lahenduse leidmiseks.

4.1.7. Uutele nõuetele vastavus

Viimasel kolmel aastal on vastu võetud erinevad seadused ja määrused, mis sätestavad üldised keskkonnanõuded: põllumajandusettevõtete kohustuslikud majandamisnõuded ja head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, mida põllumajandusettevõtted peavad järgima. Põllumajandustootja otsetoetuste saamine hakkab sõltuma tootmise vastavusest nendele lähiaastatel rakenduvatele nõuetele.

Kohustuslikud majandamisnõuded sisaldavad keskkonna- ja looduskaitse (sh põhjavee ja veekogude kaitse, keskkonna, loodusliku linnustiku, taimestiku, loomastiku, elupaikade kaitse jms), inimeste ja loomade tervishoiu (sh loomade identifitseerimine, toiduohutuse tagamine jms), taimetervise, loomataudide (nt haigustest teavitamise kord jne) ja loomade heaolu (sh vasikate, sigade, lindude pidamise jms) nõudeid. Head põllumajandus- ja keskkonnatingimused määravad maakasutuse miinimumstandardid (sh mullakaitse, minimaalsed hooldustööd, erosioon jms), mida põllumajandustootja peab jälgima.

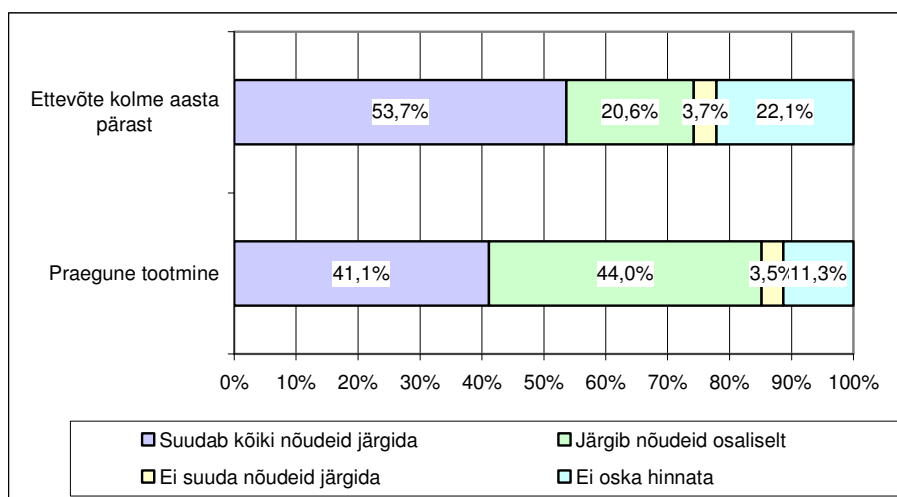
Küsitluse käigus uuriti, kui võrd teadlikud on tootjad nendest nõuetest ja kui võrd nad on võimelised oma tootmist nende nõuetega vastavusse viima.

Joonis 4.26. Teadlikkus põllumajandusettevõtete kohustuslikest majandamisnõuetest ja headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest

Üle poole vastajatest hindas, et nende ettevõtte juhid on osaliselt teadlikud nendest üldistest keskkonnanõuetest, töötajatest olid kaks kolmandikku osaliselt teadlikud põllumajandusettevõtete kohustuslikest majandamisnõuetest ja headest põllumajandus- ja keskkonnanõuetest (joonis 4.26.). Ettevõtte juhtidest /juhtkonnast on täiesti teadlikud 31,6%, aga töötajatest ainult 11,1%. Seega ollakse ainult osaliselt teadlikud üldistest keskkonnanõuetest.

Üldiselt ettevõtetusvormi lõikes hinnangud suurel määral ei erine, kuid FIEde hulgas on rohkem neid, kes ei oska küsimust hinnata. 37% osäühingutest hindasid oma juhtkonda täiesti teadlikuks, FIEdest 30,9%. FIEde puhul on võrreldes OÜdega üle 10% rohkem neid, kes ei osanud hinnata või pidasid oma juhtkonda mitteteadlikuks. Töötajate teadlikkuse hindamisel pidas 83,3% OÜdest neid osaliselt ja 4,2% täiesti teadlikuks, FIEdest vastavalt 64% ja 13,5%. Muude ettevõtetusvormide esindajad hindasid töötajaid ja juhtkonda osaliselt teadlikuks.

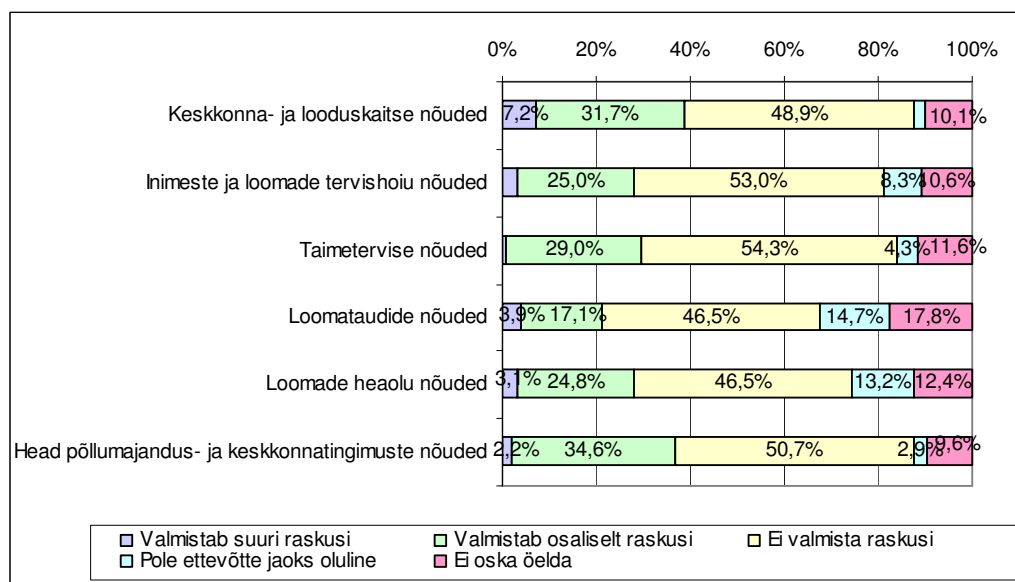
Joonis 4.27. Üldiste keskkonnanõuete järgimine senises tootmises ja tulevikus

Üldisi keskkonnanõudeid suutis enda hinnangul praegu järgida 41,4% vastanutest ja osaliselt täita 44% vastanutest (joonis 4.27.). Kolme aasta pärast arvab keskkonnanõudeid järgida suutvat 53,7% vastanutest, ning 20,6% arvab, et suudab üldisi keskkonnanõudeid täita osaliselt. Nõudeid ei suuda enda arvates täita 3,5% vastanutest ning 3,7% arvates ei suuda nad seda ka kolme aasta pärast. Kui praegu suudavad üldisi keskkonnanõudeid järgida alla poole küsitletutest, siis kolme aasta pärast loodetakse olukorra paranemist. Samal ajal viiendik ei oska hinnata, milline on olukord tulevikus. Praegu ei osanud 11,3% nimetatud küsimust hinnata ja see jääb samasse suurusjärku nende ettevõtjatega, kes ei oska hinnata, kuivõrd teadlikud on nad üldistest keskkonnanõuetest.

Ettevõtetusvormi järgi OÜdest 48,1% järgis praegu nõudeid osaliselt, FIEdest oli neid 40,8%, muudest ettevõtetusvormidest 60%. Tuleviku suhtes olid osäühingud optimistlikumad, sest nendest 63% arvas, et suudab nõudeid järgida täielikult ja 22,2%, et osaliselt. Mitte ükski OÜ ei arvanud, et ei suuda nõudeid tulevikus järgida. FIEdest vastas 54,3%, et suudab täielikult nõudeid täita ja 19,1%, et osaliselt

tulevikus nõudeid järgida, aga veerand ei osanud seda hinnata või arvas, et ei suuda nõudeid tulevikus järgida.

Tegevusalade lõikes on pilt järgmine: kõige enam suudavad kõiki nõudeid järgida taimekasvatusega tegelevad ettevõtted (43% vastanutest), kõige vähem aga seakasvatus (14%), linnukasvatus (23%) ning segatootmine (25%). Kolme aasta pärast arvab kõiki nõudeid järgida suutvat 33% linnukasvatajaist. Seega: linnukasvatases tundub nõuete täitmine kõige raskemaks osutuvat – seda nii praegu kui ka kolme aasta pärast. Silmatorkavalt optimistlik on aga segatootmisega tegelevate ettevõtete lootus kolme aasta pärast kõiki nõudeid järgida - 66%.

Joonis 4.28. Kõige enam raskusi tekitavad nõuded.

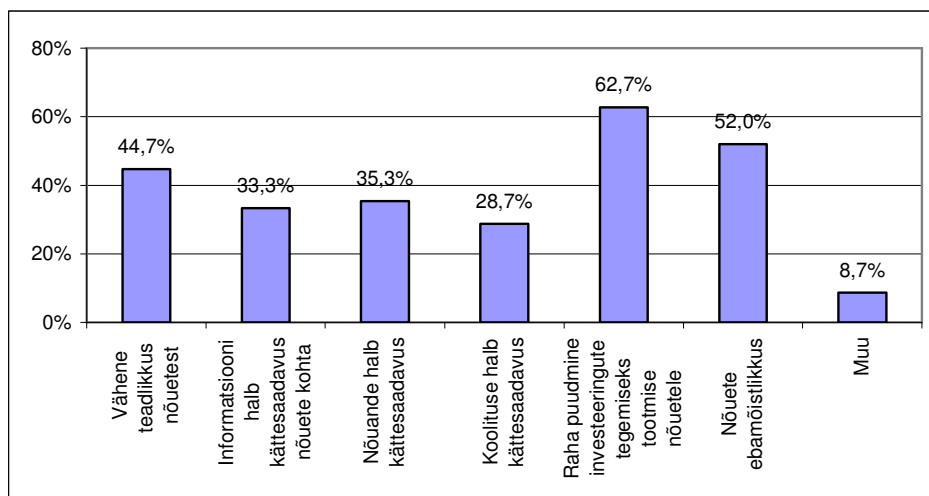
Suuri raskusi kohustuslike majandamisnõuete ja heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste nõuete järgimisel vastajate arvates ei teki. Kõige enam raskusi valmistavaks peeti keskkonna- ja looduskaitse nõudeid, mille puhul 7,2% vastajatest arvas, et tekib suuri raskusi nende järgimine.

Kolmandik kuni veerand vastajatest arvab, et tekib osalisi raskusi nõuete järgimisega (joonis 4.28.). 34,6% arvates tekib osaliselt raskusi heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste nõuetega, 31,7% arvates võib osalisi raskusi tekitada keskkonna- ja looduskaitse nõuete täitmine, taimetervise nõuded nimetab 29% vastanutest. Inimeste ja loomade tervishoiu nõuete ja loomade heaolu nõuete täitmine võib osaliselt raskusi valmistada veernadile vastanutest. Loomataudide ja loomade heaolu nõuded polnud loomakasvatusega mittetegelejatele olulised ja neil oli ka raske nende nõuete mõju hinnata. Tegevusaladest valmistab 29% seakasvatajate arvates raskusi keskkonna- ja looduskaitse nõuete järgimine.

Ettevõtlusvormi järgi hinnates valmistasid OÜdele rohkem raskusi keskkonna ja looduskaitse nõuded, sest OÜdest pooled nimetasid, et need valmistavad suuri või

osalisi raskusi. FIEdest nimetas seda kolmandik. Inimeste ja loomade tervishoiunõuded valmistasid probleeme OÜdest 38,5%, FIEdest 25,3%; loomataudide nõuded 29,2% OÜdest, 16,6% FIEdest; loomade heaolu nõuded 36% OÜdest, 27% FIEdest. Suurematele tootjatele valmistasid loomataudide, -heaolu küsimused rohkem muret.

Nõuete täitmisel tekitavad raskusi eelkõige järgmised tegurid (Joonis 4.29.):

Joonis 4.29. Uute nõuete järgimisel raskusi tekitavad tegurid

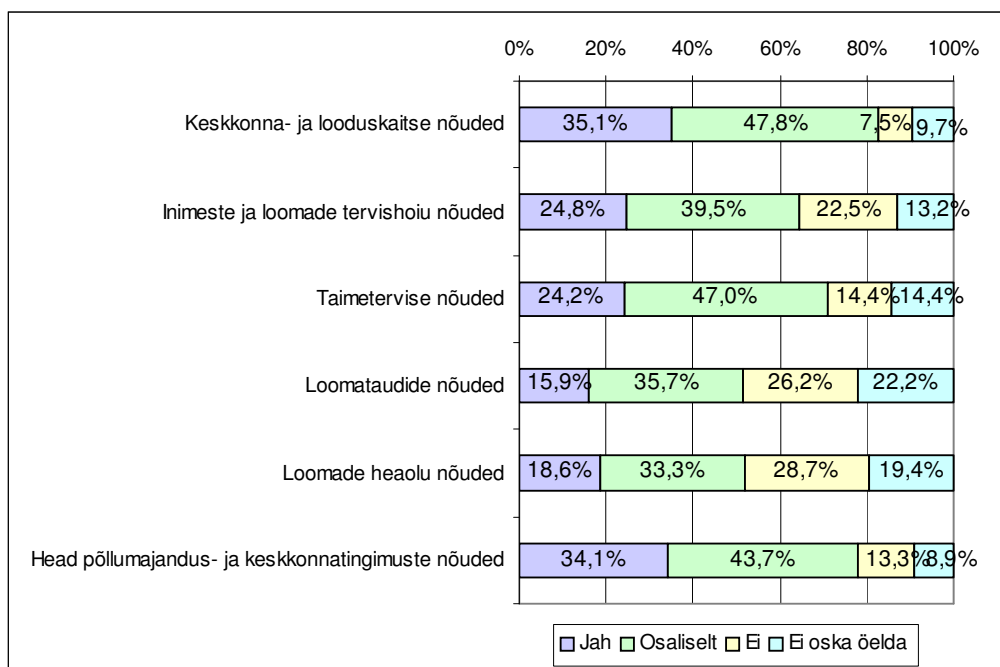
Kõige suuremaks probleemiks on raha puudumine investeeringute tegemiseks tootmise nõuetega kooskõlasse viimiseks (62,7%). 52% arvas, et probleem seisneb nõuete ebamõistlikkuses, 44,7% oli takistuseks vähene teadlikkus. Nõuande kättesaadavus uute nõuete kohta oli takistuseks 35,3%. Kolmandiku hinnangul on nõuete kohta käiv informatsioon halvasti kättesaadav ja 28,7% nimetab koolituse halba kättesaadavust. 8,7% nimetas muid põhjuseid, sh:

- ebamõistlikke nõudeid oma tarbeks loomakasvatussaaduste tootjatele,
- ebasoodsaid looduslike tingimusi (kuppelaladel),
- loomsete jäätmete käitlusnõudeid, näiteks: „*ka surnud kanatibu tuleb seaduse järgi Väike- Maarjasse saata*“,
- põllumajanduspoliitika (nõuete ja toetustingimuste) ebastabiilsus,
- nõuete muutmine kohustustuste perioodil liiga sagedane, näiteks „*PRIA juhendis 2006 taotlejale öeldud, et käesolev on esialgne, mitte lõplik. Tegelikud nüansid selguvad kontrolli käigus ametkondlikest dokumentidest*“,
- nõuete muutmine ilma teavitamata,
- tehnika puudus,
- tõlgendamise erinevused täitjate ja kontrollijate poolt

OÜdele valmistas nõuete järgimisel rohkem raskusi info: pooled nimetasid probleemina informatsiooni halba kättesaadavust ja nõuande halba kättesaadavust uute nõuete kohta, FIEdest nimetasid neid probleeme kolmandik. Koolituse halba kättesaadavust nimetas 42,9% OÜdest ja 26,7% FIEdest. Raha puudumine investeeringuteks oli suurem probleem OÜdele - 78,6% (59,4% FIEdele). Väike investeerimisvõime oli üks suuremaid arengutakistusi kõikidele ettevõtetele. Nõuete

ebamõislikust nimetas 64,3% OÜdest ja pooled FIEdest. Muude ettevõtlusvormidega vastajad nimetasid probleeme vähem.

Ettevõtte töötajad vajavad täiendavat teavet/nõuannet/koolitust kohustuslike majandamisnõuete ja heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste nõuete kohta (Joonis 4.30.). Täielikult või osaliselt oleks vaja koolitust keskkonna- ja looduskaitse nõuete kohta, arvavad kokku 82,9% vastajatest, heade põllumajandus- ja keskkonnatingimuste kohta 77,8% vastajatest, taimetervise kohta 71,2% ja inimeste ja loomade tervishoiu kohta 64,3% vastanutest. Loomataudide nõuete ja loomade heaolu nõuete kohta ei vaja koolitust üle veerandi vastajatest. Loomataudide nõuete ja loomade heaolu nõuete järele on koolitusvajadus piimatootmisega, loomakasvatusega, segatootmisega, sea- ja linnukasvatusega tegelevatel ettevõtetel.

Joonis 4.30. Vajadus täiendava teabe/koolituse/nõuande järele uute kohustuslike majandamisnõuete ja põllumajandus- keskkonnatingimuste kohta

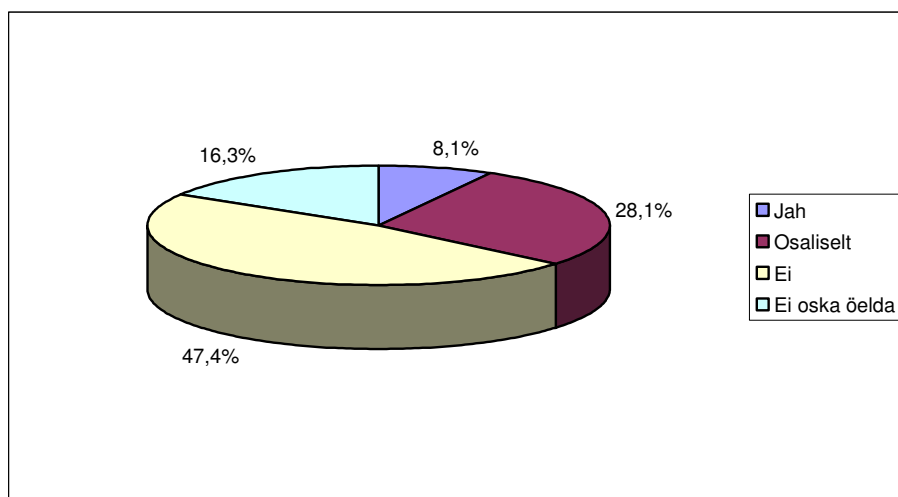
OÜd on aktiivsemad ja nimetasid suuremat töötajate koolitusvajadust seoses uute nõuetega. See tulemus kinnitab erinevates valdkondades üldise koolitusvajaduse küsimuse hinnanguid. Näiteks keskkonna ja looduskaitse nõuete alal nimetasid kõik OÜd, et töötajatel oleks vaja kas osalist või siis täielikku koolitust, FIEdest viiendik aga ei osanud seda hinnata või arvas, et seda ei ole vaja. FIEd nimetasid töötajate koolitusvajadust mõningal määral suuremaks loomade heaolu nõuete korral.

Kui eelpool toodud kokku võtta, siis juhid ja suuremad ettevõtted hindavad oma senist teadlikkust nendest nõuetest kõrgemaks kui ettevõtte töötajate oma, aga neile seni teadaolev info on osaline. Tootjad pole täielikult teadlikud uutest nõuetest ja praeguses tootmises suudavad neid osaliselt järgida, kuid arvati, et tulevikus olukord

paraneb ja kolme aasta pärast suudetakse nõudeid siis täielikult või osaliselt järgida. Suuremad ettevõtted arvasid, et suudavad oma tootmist paremini nõuetele vastavaks viia, kui väiketootjad. Raha puudumine investeringute tegemiseks on peamine takistus, samuti ka ebapiisav info. OÜd on aktiivsemad teadvustades töötajate koolitusvajadust, et tootmist uute nõuetega kooskõlasse viia. Nõuetest seni on kõige rohkem raskusi tekitavad keskkonna- ja looduskaitse nõuded ja head põllumajandus- ja keskkonnatingimused, mille järgi oleks ka kõige suurem koolitusvajadus.

4.1.8. Töötajate ümberõpe

Vastajatel paluti hinnata oma ettevõtte töötajate ümberõppe vajadust. 48% vastanute arvates nende ettevõtte töötajad ümberõpet ei vaja (Joonis 4.31.). 8% vajaks ümberõpet. Osalist ümberõpet vajaks 28% vastanud ettevõtete töötajad. Selles küsimuses tegevusalade lõikes suuri arvamuste erisusi ei olnud. OÜde esindajate hindasid töötajate ümberõppe vajadust FIEde omast kõrgemaks, sest ligi pooled nendest arvasid, et töötajatel oleks vaja kas täielikku või osalist ümberõpet; FIEde hulgas oli selliseid vastuseid kolmandik. FIEdest ja kodumajapidamistest pooled arvasid, et ei ole vaja ümberõpet, OÜdest aga ligi 40%.

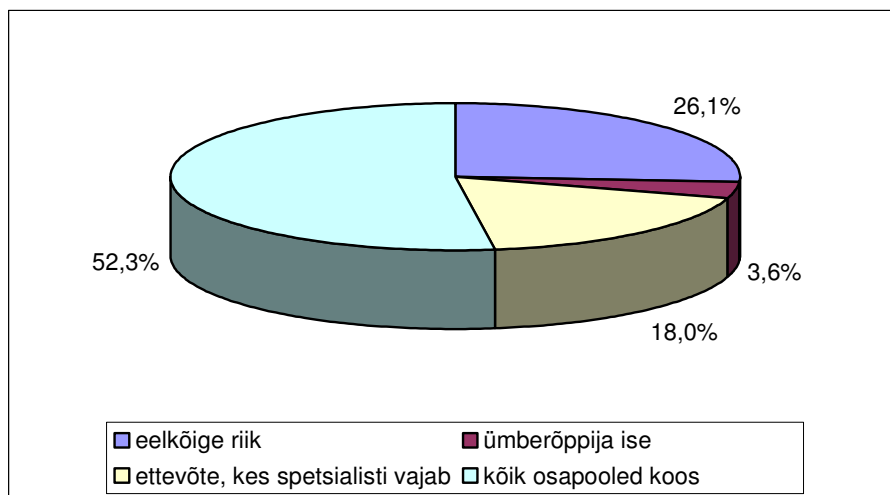
Joonis 4.31. Töötajate ümberõppe vajadus

Vastajate arvates oleks neil vaja oma töötajaid ümber õpetada järgmistesse valdkondadesse (sulgudes toodud vastajate arv, juhul kui see oli suurem kui üks):

- loomakasvataja/loomakasvatusspetsialist (10)
- agronoom (6)
- mehhanisaatorid (3)
- zootehnik (3)
- taimekasvatajad/ taimekasvatusspetsialist (3)
- jurist (2)
- maaturismi korraldajaks (2)
- raamatupidaja (2)
- toidukäitleja, sh näiteks esmatöötlemine ja hoidistamine vastavalt VTA nõuetele (2)
- asendustalunik (loomakasvatus, põllumajandusmasinad)

- finantsjuhtimine
- kaevetööde tegija
- keevitaja
- keskkonnaspetsialist
- klienditeenindaja
- kodumajandus
- lüpsja
- metsandusspetsialist
- pangandus
- ravimtaimekasvatus
- teenindaja
- traktorist
- turundusspetsialist
- vesiviljelusspetsialist
- veterinaar

Nagu küsitluse tulemused näitasid, on põllumajandusettevõtetel suur puudus oskustega loomakasvatustöölisest, põllutöölisest, traktoristidest, zootehnikutest. Küsimus näitas, et ettevõtte seisukohast oleks eelkõige vaja olemasolevate töötajate ümberkoolitust puudu oleva spetsialisti kohale, kuid ka, et teiste erialade inimestele pakutaks selles valdkonnas ümberõppe võimalust, asendustalunikus, loomakasvatustöötajaks, lüpsjaks jne. Töötajate ümberõppevajaduse määravad ka ettevõtte arenguplaanid. Mitmed tootjad, kes kavatsesid oma tegevuse ümber korraldada või seda mitmekesistada, vajasisid ümberõpet uuel erialal, näiteks turismikorralduses, toiduainete töötlemises. Lisaks nimetasid mitmed vastajad erialasid, millel nende arvates tasuks ümber õppida.

Joonis 4.32. Kes peaks katma ümberõppe kulud

Pooled vastajatest arvasid, et töötajate ümberõppe kulud peaks omavahel ära jagama kõik osapooled (joonis 4.32.). Viiendiku vastanute arvates peaks kulud katma eelkõige riik või siis ettevõtte, kes seda spetsialisti vajab (18%). Ainult 3,6% arvas, et ümberõppe kulud peaks kandma ümberõppija ise.

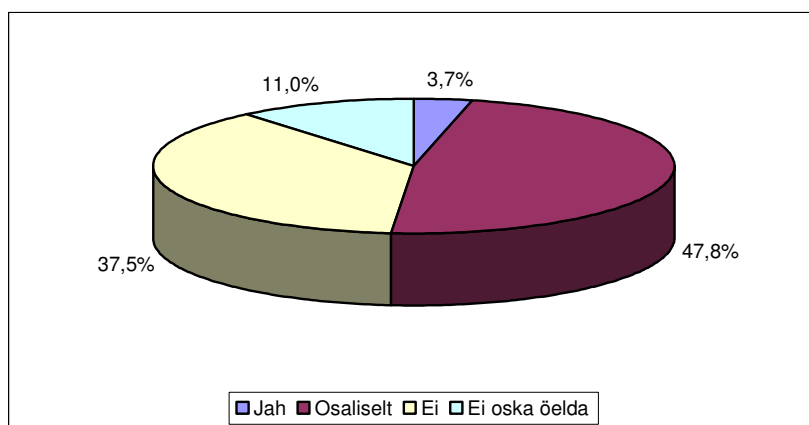
FIEdest 29,7% arvas, et ümberõppe kulud peaks kandma riik ja 17,6%, et ettevõtte, kes spetsialisti vajab. OÜdest viiendik arvas, et riik peaks kandma kulud, veerand, et ettevõtte, aga 8,3%, et ümberõppija ise peaks kulud kandma.

Eelnevat kokku võttes, on näha, et suuremate ettevõtete jaoks oli tööjõu probleem suuremaks arengutakistuseks ja seetõttu nende puhul ka kõrgem töötajate ümberõppe vajadus. Kuigi täielikku ümberõppe vajadust kinnitasid alla 10% vastajatest, oli peaaegu kolmandiku arvates vaja töötajatel uusi oskusi ja eriala. Vaja oleks olemasolevate töötajate ümberõpet puudu oleva spetsialisti kohale. Eriti puudub see erialasid nagu loomakasvatustöötajad- farmitöölised, põllutöölised, traktoristid, kus tööjõupuudus on ettevõtetele suur probleem. Ettevõtete tegevuse ümberorienteerumisel ja/või mitmekesistamisel, on vaja ümberõpet uutel erialadel nagu turismikorraldus, toiduainete töötlemine. Erinevad osapooled peaks koos katma ümberõppe kulud või siis peaks seda tegema riik.

4.1.9. Koostöö teadusasutustega

Põllumajandusteaduste uurimistulemustega on kursis 3,7% vastanutest. Osaliselt on kursis 47,8% vastanutest. 37,5% vastanutest ei ole kursis põllumajandusteaduste uurimistulemustega (joonis 4.33.).

Suurettevõtted on paremini kursis põllumajandusteaduse uurimistulemustega. OÜdest 11,1% on kursis ja 55,6% osaliselt kursis uurimistulemustega, kolmandik ei osanud hinnata või ei olnud kursis. FIEdest alla poole oli osaliselt kursis, 12,9% ei osanud öelda ja 40,9% ei olnud kursis.

Joonis 4.33. Kursisolek põllumajandusteaduse uurimistulemustega

Need vastanutest, kes väitsid end kursis olevat põllumajanduse uurimistulemustega said infot ajakirjandusest, televisioonist, PRIAst, interneti vahendusel, infopäevadelt (näiteks Jõgeva SAI poolt korraldatud), otsekontaktide kaudu teadlastega, loengutelt, Olustvere TMKst, Noortalunike Liidust, teatmeteostest.

Põllumajanduslike uurimis- ja teadusasutustega oli koostööd teinud 20,3% vastanutest. 79,7% vastanutest ei ole koostööd teinud. Ettevõtlusvormi lõikes olulisi erinevusi koostöömääras põllumajanduslike uurimis- ja teadusasutustega ei olnud.

Uurimis- ja teadusasutustega koostööd teinutest oli koostöö järgmiste asutustega:

- Eesti Maaülikool (12 vastanut)
- Eesti Maaviljeluse Instituut (8),
- Jõgeva SAI (3),
- Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus (2),
- Põllumajandusuuringute Keskus (2),
- Maaelu Arengu Instituut,
- Maamajanduse infokeskus (2),
- Maaparandusbüroo,
- Statistikaamet

Koostöö seisnes muuhulgas FADN andmete kogumises, heintaimede kasvatuses, mullaproovide võtmises, tuulekaera alases info kogumises, kirjastamise ja regulatsioonide väljatöötamise projektis.

Praeguse olukorraga, st. koostöö (või selle puudumisega) on rahul 23,2% vastanutest, osaliselt on rahul 12,5% vastanutest, 22,3% vastanutest ei ole olukorraga rahul ning 42% vastanutest ei oska öelda. Teadusasutustega koostööd teinutest 63% oli sellega täiesti rahul, 22,2% osaliselt, 11,1% ei osanud hinnata. Pooled vastajatest, kes ei ole teadusasutustega koostööd teinud, ei osanud koostöö kasutegurit hinnata; 28,6% ei olnud rahul, et koostööd polnud ja viiendik oli rahul olukorraga, et neil puudub koostöö teadusasutustega. Koostöö teadusasutustega on hea võimalus ennast kursis hoida uuemate uurimistulemustega. Kõik vastajad, kes pidasid ennast uutest uurimistulemustest hästi informeerituks, tegid ka koostööd teadusasutustega. Valdavalt hindasid koostööd tegijad (71,4%), et nad on osaliselt kursis.

Nagu näha uuringu käigus saadud vastustest teadusasutuste ja –tulemuste kohta, on hästi informeeritud ainult üksikud tootjad ja peamiselt omatakse mingit osalist ülevaadet teemadest, mida ajakirjanduses ja televisioonis on käsitletud. Suuremad ettevõtted on järjekordselt aktiivsemad, kasutades teadusasutusi infoallikadena rohkem, kuid samas kokkupuuteid teadusasutustega on ka neil vähe ja seetõttu otsest kasu koostööst on raske hinnata. Koostöö teadusasutustega on hea võimalus ennast kursis hoida uuemate uurimistulemustega.

4.1.10. Mõned ettepanekud vastanutelt

Mõned vastajad andsid lisaks ankeedile tagasisidena ettepanekuid.

1. Internetis võiks olla info mingil põllumajanduse lehel koos, sest ei jõua jälgida iga nädal PRIA-t, taimetoodangu inspeksiooni, ministeeriumeid, instituute, avatud ülikooli jne.
2. Koolitused peaks tasuta olema, sest pensionärid ei suuda seda muidu endale lubada.
3. Võiks organiseerida nii, et ettevõtja saaks soovitud nõuannet (taimekasvatus, -kaitse, loomakasvatus, tööseadusandlus kohta) saada 1-2 korda aastas kohapeal oma ettevõttes.

4.1.11. Kokkuvõte

Põllumajandustootjate küsitluse eesmärgiks oli uurida ettevõtjate teabe, nõustamis- ja koolitusvajadust. Selleks viidi läbi ankeetküsitlus viidi vahemikus oktoober 2006- märts 2007. Ülesandeks oli uurida põllumajandustootjate seisukohast olulise teabe sisu, teabe mahtu, saadud ja vajaminevat nõuannet, prioriteetseid nõustamisvaldkondi, sobivamaid meetodeid nõuande, koolituse, teabe ja muu informatsiooni edastamiseks ja teadlikkust üldistest keskkonnanõuetest ja headest põllumajandus- ja keskkonnatingimustest ja võimalust oma tootmine nendega vastavusse viia.

Valim moodustati PRIA 2005.a. ühtset pindalatoetust, põllumajandusloomade kasvatamise toetust ja põllumajanduskultuuri kasvatamise täiendavat otsetoetust saanud põllumajandustootjate nimekirja põhjal. Toetuse saajate nimekirjast selekteeriti välja lisaks ühtsele pindalatoetusele vähemalt ühte muud toetust saanud isikud. Küsitleti 150 tootjat, kellest 80% vastas emailiga ja 20% posti teel.

Küsitlusele vastajatest kaks kolmandikku olid mehed, valdavalt keskealised või vanemad, kõrghariduse või kutse-, keskeriharidusega. Pooltel vastajatel oli põllumajanduslik erialaharidus. Enamikul juhtudel oli ankeedi täitja ettevõtte juht või taluperemees.

Kogutud andmed puudutavad eelkõige väiketootjad. Rohkem kui pooltes küsitletud ettevõtetes polnud töötajaid rohkem kui kaks, sest ankeedile käesoleva uuringu vastajad olid eelkõige FIEde. OÜsid oli umbes viiendik. Muu ettevõtlusvormiks lugesid ennast eelkõige kodumajapidamised, mida oli vastajate seas alla 10% ja mis olid keskmiselt 5,5 ha suurused. Ainult ühe vastaja ettevõtlusvorm oli AS. Vastaja haridustaseme järgi oli kõrgem haridus OÜde puhul, kus ettevõtjatest pooltel oli kõrgharidus, samas kui FIEde puhul oli neid kolmandik.

OÜd olid nii töötajate arvu kui ka kasutatava maa suuruse poolest keskmiselt kordades suuremad FIEde tootmistest. Kui ligi 70% küsitluses osalenud FIEde haritava maa suurus oli alla 50 ha, siis OÜdest rohkem kui pooltel oli haritava maa suurus üle 250 ha. Osahingute suurus varieerus tugevalt. Näiteks suurimas ettevõttes oli 70 töötajat, mitu tuhat looma ja peaaegu 2000 ha haritavat maad, aga ligi pooltes OÜdes oli kuni 5 töötajat ja viiendiku puhul oli haritava maa suurus alla 100 ha. Kõikidel küsitluses osalenud kodumajapidamistel ja pooltel FIEdest oli aastane müügitulu alla 113000 krooni, OÜde puhul oli neid viiendik, aga peaaegu pooltel OÜdel oli müügitulu üle mitme miljoni krooni aastas. Valdavalt tegeleti mitme tegevusalaga, kõige rohkem taimekasvatuse, loomakasvatuse, piimatootmisega. Kõige väiksemad tootjad tegelesid ka aianduse ja püsiluultuuride kasvatamisega, seakasvatuse ja linnukasvatusega. Nii müügitomah, töötajate arvu kui ka haritava maa suuruse poolest olid kõige suuremad küsitluses osalenud ettevõtted piimatootmisega tegelevad ettevõtted.

FIEde ja OÜde puhul oli erinevate tootjate/ettevõtjate organisatsiooni liikmeid võrdselt umbes pool küsitletutest, valdavalt oldi piirkondliku taluliidu või põllumajandustootjate liidu liikmed või erinevate muude organisatsioonide, peamiselt erialaseltside või ühistute, liige. Need pakuvad aktiivsematele ettevõtetele paremaid võimalusi spetsiifilisemate probleemide lahendamiseks, info saamiseks ja koostööpartnerite leidmiseks.

Tulevikuplaanides nähti ette eelkõige oma senise tegevuse jätkamist või tegevuse laiendamist. Pooled OÜdest kavatsesid laieneda, FIEde puhul oli laienemisplaanidega ettevõtteid natuke üle veerandi. Tootmise lõpetamist planeeris 8,7% kõikidest ettevõtetest, need olid FIEde ja muu ettevõtlusvormi esindajad. Ükski OÜ ei kavatsenud oma tegevust lõpetada. Alla

viiendiku vastajatest kavatses tegevust mitmekesistada, nende jaoks oli oluline arengut mõjutav tegur nõuande kättesaadavus. Koolituse kättesaadavus mõjutab väljavaateid uuele tootmisvaldkonnale ümberspetsialiseerumiseks, eriti puudub see kõige väiksemaid tootjaid ja kodumajapidamisi.

Hinnates erinevad arengutakistusi, on ettevõtete jaoks kõige suuremaks probleemiks investeerimisvõime, mis seab piirangud ettevõtete tegevuse laiendamisele või mitmekesistamisele. Tegevuse laiendamisele on takistuseks ka tööjõu probleemid ja eriti puudub see küsimus suurema töötajate vajadusega OÜsid ja nendest eriti piimatootmisettevõtteid, kui FIEsid, mis proovivad eelkõige oma pere jõududega toime tulla. Samas on ka FIEdele tööjõud arengutakistuseks. Väikeettevõtete jaoks on suureks arenguprobleemiks nõrk tootmistehnoloogiline baas ja väike investeerimisvõime selle parandamiseks. Turustamisprobleemid puudutavad rohkem FIEsid, eriti linnukasvatusega, seakasvatusega ja aiandus- ja püsikultuuride kasvatamisega tegelejaid, kelle toodangu maht on väike, kes on sõltuvad kokkuostjatest, samas kui ka mitme tootmisvaldkonna puhul puuduvad kokkuostjad. Konkurents on olnud probleemiks tegevust lõpetada kavatsevatele ettevõtetele, samuti nagu tootearenduse puudujäägid, mis kitsendavad tulevikuperspektiive ja mistõttu tuleb ettevõttel kas oma tegevust vähendada, mitmekesistada või lõpetada. Infrastruktuur valmistab probleeme kolmandikule vastajatest ja on üheks põhjuseks, et ettevõtte tootmisvaldkonda muuta nii, et paremini toime tulla olemasolevate piirangutega.

Ankeedi suurim küsimusteblokk sisaldas küsimusi teabe-, koolitusvajaduse ja nõuande saamise kohta. Vastajatele anti ankeedis selgituseks definitsioonid:

- Teabepäevad, ka infopäevad – suuremale osalejate hulgale põllumajandustootjatele korraldatud ühepäevased kohtumised, keskenduvad uue informatsiooni andmisele.
- Nõuanne - keskendub ühele konkreetsele ettevõttele ja tema olukorrale, mille käigus aitab konsulent või nõustaja otsida lahendusi ettevõtte probleemidele (lähtuvalt tema huvidest, vajadustest, võimalustest ja piirangutest)
- Koolitus – väiksemale grupile põllumajandustootjatele korraldatud mitmepäevased üritused, mis on mõeldud nii uute teadmiste kui ka oskuste andmiseks.

Koolitusvajadus sõltub ettevõtte tegevusvaldkonnast. Näiteks taimekasvatusega tegelevatel ettevõtetel oli võrreldes teiste põhitegevusaladega keskmiselt suurem töötajate koolitusvajadus taimekasvatuse alal (64,1% taimekasvatajatest), samuti piimatootmisega ja loomakasvatusega tegelevatel oli keskmisest suurem vajadus (vastavalt 67,5% ja 65,2%) töötajate koolituse järele loomakasvatuse alal. Üldised hinnangud näitasid, et küsitluses osalejate arvates on koolitust vaja kõige rohkem seadusandluse osas (71,7% küsitletutest), põllumajandustoetuste taotlemise osas (70,2%), raamatupidamise ja maksunduse (64,8%), keskkonnanõuete ja -kaitse (61,8%), taimekasvatuse (59,7%), põllumajandusmasinate (tehnikate) (57,3%) osas. Kõige suurem keskmine koolitust vajavate töötajate arv ettevõtte kohta oli loomakasvatuse valdkonnas (2,53 töötajat), tööohutuse ja tervisekaitse valdkonnas (2 töötajat) ning põllumajandustehnika valdkonnas (1,97 töötajat); madalaimad koolitust vajavate töötajate arvud olid raamatupidamise ja maksunduse puhul (keskmiselt 1,14 töötajat ettevõtte kohta), turunduse ja müügi alal (1,19 töötajat), finantsplaneerimise alal (1,23 töötajat). Ligi pooled kõikidest vastajatest arvasid, et nad pigem ei vaja koolitust turunduse ja müügi, loomakasvatuse alal, kvaliteedinõuete- ja standardite alal ning tööohutuse ja tervisekaitse alal. Koolitusevajaduse puhul ja keskmise koolitust vajavate töötajate arvu mõjutavaks oluliseks teguriks oli ettevõtte suurus. Suuremate ettevõtete puhul on teadvustatud koolitusvajadus suurem ja ka keskmine koolitust vajavate töötajate arv suurem. Üheks erandiks oli raamatupidamine ja maksundus, mille puhul oli keskmine koolitust vajavate töötajate arv FIEde kohta suurem kui OÜde korral, sest kui väiketalunikel ja nende pereliikmetel oli vaja üldist, esmast raamatupidamise alast koolitust, siis OÜdes, kus on juba

tööl raamatupidaja, on vaja pigem spetsiifilist, konkreetse probleemi, küsimuse, seadusemuudatuse jms alast nõuannet mõnele töötajale. Ka seadusandluse osas hindasid FIEd töötajate koolitusvajadust suuremaks kui suuremad OÜd, sest väikeettevõtjad vajasid rohkem üldkoolitust, seadusandluse tutvustamist. Samas on küsitlusele vastanud FIEd ja kodumajapidamistest väiketootjad, kes proovivad peamiselt oma pere jõududega toime tulla maininud, et nad ei näe enda tootmist sellises kontekstis. Nimetatud oli ka üks peamisi põhjuseid küsitluses osalemisest äraütlemisel, sest arvati, et kui tootmine on nii väike, siis pole koolitusel mõtet ja nende arvamusel koolituse kohta ei ole ka mõtet. FIEde suurimaks probleemiks olid toodangu turustamisvõimalused ning turundus ja müük oli samuti üks valdkondi, kus koolitust vajati rohkem kui OÜdes.

Uurides koolitusvajadust vastaja hariduse lõikes, nimetasid madalama haridusega vastajad mõningal määral suuremat koolitusvajadust raamatupidamise ja maksunduse, loomakasvatuse, finantsplaneerimise ja infotehnoloogia alal.

Hinnates oma töötajate ettevalmistust nende poolt tehtavale tööle, arvasid rohkem kui pooled vastajatest, et see ettevalmistus on rahuldav, 29,3% pidas töötajate ettevalmistust heaks, puudulikuks pidas seda 5%. FIEde puhul olid töötajad peamiselt ettevõtja/taluperemees ja tema pereliikmed, kelle oskusi selles tootmisega toimetulemiseks piisavaks hinnati ja seetõttu oli nende puhul hinnang töötajate ettevalmistusele mõningal määral kõrgem, kui suurema töötajate arvuga OÜde puhul, mille jaoks tööjõuprobleemid on oluliseks tulevase arengu takistuseks.

Üldistel hinnangutel on teave erinevates valdkondades osaliselt kättesaadav. Mitmete valdkondade puhul oli vastajatel keeruline hinnata, milline on teabe/nõuande/koolituse kättesaadavus ja ligi kolmandik vastas „ei oska öelda“. See iseloomustas eriti väiketootjaid, kel oli raske hinnata mitmeid valdkondi, sest neil puudus nimetatud küsimustes kogemus ja enda väiketootmist oli neil raske seostada küsimustega nagu ettevõtte juhtimine, finantsplaneerimine, kvaliteedinõuded ja -standardid. Valdavalt arvati, et teave on osaliselt kättesaadav asjahuvilistele, kes seda otsida tahavad, või ei osatud seda küsimust hinnata. Mida suurem on ettevõtte, seda parem on selle ülevaade ja hinnang teabe/nõuande/koolituse kättesaadavusele. Mida väiksem oli ettevõtte müügitulu, seda halvem oli selle ülevaade teabe kättesaadavusest erinevates valdkondades. Kõige paremini kättesaadavaks peeti põllumajandustoetuste alase teabe kättesaadavust (40,3%), osaliselt kättesaadavaks pidas seda 42,5%. Selle üheks põhjuseks on muuhulgas ka PRIA infovoldikud. Seda kinnitas ka ankeetidele antud individuaalne tagasiside, mille käigus mitmed vastajad mainisid PRIAt oma peamise infoallikana. Suurema osa valdkondade puhul oli võrdselt neid, kes pidasid infot hästi kättesaadavaks ja neid, kes ei osanud seda hinnata. Raamatupidamine ja maksundus oli valdkond, kus enda hinnangul vajas koolitust kaks kolmandiku vastajaid. Keskmise koolitust vajavate töötajate arv selles valdkonnas oli FIEdel suurem, kui OÜdel. Nimetatud valdkonna teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust peeti ka üheks paremaks (OÜdest üle kolmandiku pidas seda hästi ja pooled osaliselt kättesaadavaks, samas FIEdest vastavalt 29,4% ja 44,8%). Samuti hinnati kõrgemalt taimekasvatuse, keskkonnanõuete ja -kaitse alase teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust. FIEde üheks suuremaks arenguprobleemiks oli turustamine. Viies FIEsid hindas selle alase teabe kättesaadavust puudulikuks ja kolmandik ei osanudki teabe kättesaadavust hinnata. Osahingutest 60% hindas turundusalase info kättesaadavust kas heaks või osaliselt kättesaadavaks. See kinnitab, et FIEdel on selles valdkonnas rohkem koolitust vaja, kui OÜdel. Hinnangute järgi peeti halvemini kättesaadavaks turunduse ja müügi, finantsplaneerimise, ettevõtte juhtimise, ning kvaliteedinõuete ja -standardite alase teabe/nõuande/koolituse kättesaadavust. Nende puhul oli kõige suurem osakaal vastuseid, et teabe/nõuande/koolituse saamise võimalus puudub. Samas oli aga vastajatel nende puhul teabe/koolituse/nõuande tegelikku kättesaadavust raske

hinnata. Ettevõtetel oli parem ülevaade teabe kättesaadavusest nende enda tegevusvaldkonnas. Taimekasvatajad oskasid paremini hinnata taimekasvatusalase teabe kättesaadavust, veisekasvatajad hindasid loomakasvatuse alase teabe kättesaadavust paremaks.

Võttes kokku küsitluse tulemused viimasel kolmel aastal saadud nõuande ja koolituse kohta peab märkima, et vaatamata ankeedis ette antud seletusele, ei suutnud põllumajandustootjad täpselt määratleda, kas tegemist oli nõuande või koolitusega ning seetõttu on tulemused küllaltki kattuvad. Nõuannet tõlgendati laiemalt, kui ainult põllumajanduskonsulendi nõuanne, näiteks ilma formaalse lepinguta lihtsalt hea nõu saamine tuttavalt, eksperdilt, mingist muust allikast jne. Vastajad nimetasid nõuannet rohkem kui koolitust. Valdkonniti saadi nõuannet ja koolitust kõige rohkem taimekasvatuses, keskkonnanõuete ja -kaitse alal, põllumajandustoetuste taotlemise alal, loomakasvatusküsimustes ning raamatupidamises ja maksunduses. Saadud nõuande/koolitusega olid rahulolematud keskmiselt viiendik kuni veerand nõuannet/koolitust saanutest, sama suur oli seda mitterakendanute osakaal. Rahulolu ja rakendamine sõltus ka valdkonnast, sest mitmes valdkonnas, kus said spetsiifilist nõuannet ainult üksikud vastajad, oli nende rahulolu ja saadud teadmiste kasutamine kõrgem. Põllumajandustoetuste taotlemine oli üks valdkond, kus FIEde hulgas oli nõuannet saanute osakaal suurem kui OÜde hulgas (vastavalt 43,6% ja 32,1%). Ilmselt ei ole osäühingutes lihtsamate toetuste taotlemisel kõrvalist abi vaja, erinevalt FIEdest. Toetuste taotlemisega puutuvad iga-aastaselt kokku kõik põllumajandustootjad ja ehkki teabe kättesaadavust selle kohta hinnati küllaltki hästi kättesaadavaks, on muutuste, taotlusnõuete jms tegurite tõttu koolitusvajadus sellel alal kõige suurem. Peaaegu kõikide teiste valdkondade korral oli OÜde hulgas nõuannet või koolitust saanute osakaal valdavalt suurem kui FIEde puhul, sest suurettevõtted on palju aktiivsemad nii nõuande kui koolituse saamisel.

Kõige vähem on saadud nõuannet/koolitust infotehnoloogia, finantsplaneerimise, ettevõtte juhtimise, kvaliteedinõuete ja standardite ning seadusandluse ning turunduse ja müügi kohta. Nende valdkondadega puutusid OÜd rohkem kokku, sest igapäevases tegevuses on suurematel ettevõtetel suurem vajadus selleteemaliste nõuannete järele. Küsimused teabe/koolituse/nõuande kättesaadavuse kohta näitasid, et OÜdel oli parem ülevaade nõuande/koolituse kättesaadavusest nendes valdkondades võrreldes FIEdega, kes ei osanud neid küsimusi hinnata ega polnud ka saanud koolitust/nõuannet nendes valdkondades. Siiski oli ka FIEde koolitusvajadus olemas.

Ülevaate formaalsetest nõustamislepingutest annab küsimus nõustamislepingute arvust. 27,3% vastajatest nimetas, et neil oli viimasel aastal nõuandeleping. Suurim nõustamislepingute arv ühe vastaja kohta oli 4. Keskmise lepingute arv vastaja kohta oli FIEde puhul 1,75, OÜde puhul 2,3 lepingut (kõikide keskmine oli 1,85 lepingut), rahaline maht vastavalt 6266,5 ja 14243,6 krooni aastas. Nõustamislepingute rahaline maht oli küllaltki varieeruv ja samuti valmisolek tulevikus nõuande peale raha kulutamiseks. Peaaegu pooled vastajatest ei ole valmis nõuande eest maksma; ülejäänute puhul oli keskmine summa 5506 krooni aastas (nendest OÜde korral 10409 krooni aastas). Põllumajandusettevõtete hulgas moodustavad enamuse tootjatest väiketootjad, kes on väga tundlikud teenuste hinna suhtes.

Koolitust oli saanud 44,7% küsitletud ettevõtete töötajad, keskmiselt 22,3 tundi töötaja kohta aastas (FIEdel 27,3 tundi, OÜdel 11,5 tundi aastas) ja 1785 krooni töötaja kohta aastas. OÜde puhul oli keskmine koolituse maksumus töötaja kohta väiksem kui FIEde või muude ettevõtetusvormide korral. Lähiaastatel plaanisid pooled vastajatest koolitusele kuluvaid summasid suurendada.

Põllumajandustootjate vabade vastuste põhjal selgus, et koolitust vajatakse küllaltki erinevatel aladel ja küllaltki erinevas mahu. See küsitluse osa iseloomustab päris hästi põllumajandustootjate mitmekesisust ja seega ka probleemide ringi, mille osas täiendavaid teadmisi vajatakse. Kõige rohkem mainisid vastajad põllumajandustoetuste valdkonda, siis taimekasvatuse ja loomakasvatuse probleeme, seadusandlust ja raamatupidamist. Ankeedis kajastamata probleemidest mainiti ära põllumajandussaaduste töötlemisega, mahepõllumajandusega ning ehitusega seotud teemad. Arvestades tootjate vajaduste mitmekesisust ja paljude tootjate vajadust spetsiifiliste küsimuste lahendamiseks, tuleks erinevate koolituskursuste planeerimisel määrata kindlaks sihtgrupid. Näiteks tuleks raamatupidamiskursusi korraldades diferentseerida väiketalunikele (FIEdele) ja suurte põllumajandusettevõtete (OÜ, AS) pearaamatupidajatele suunatud koolitused, kuna sihtgrupid on liiga erinevad.

Koolituse korraldamisel tuleb arvesse võtta, et põllumajandusettevõtetele kõige sobivamad on ühepäevased õppepäevad novembrist märtsini, mis toimuvad maakonna- või vallakeskuses. Kuigi pooltel vastajatest pole vahet, kas koolitus toimub nädalavahetusel või tööpäevadel, on koolitused paremini korraldatavad tööpäevadel. Mitmepäevastel koolitustel õppe/teadusasutuste juures oli valmis osalema peaaegu veerand vastajatest.

Peamisteks infoallikateks on ajakirjandus (eriti FIEde puhul), internet, riiklikud ametid, infopäevad, erialane kirjandus, põllumajandussisendite müüjad (eriti OÜde puhul). Teadusasutusi kasutavad vähesed toojad ja need on eelkõige suurtootjad, kes on võrreldes väiketootjatega tunduvalt aktiivsemad, hankides infot kõikvõimalikel viisidel. Tootjate/ettevõtjate organisatsioonidesse kuulujad kasutavad suhteliselt rohkem konsulendi teenuseid, internetti, teadusasutusi, maakondlikku nõustamiskeskust. Organisatsioonidesse mittekuulujad ja väiketootjad sõltuvad rohkem riiklikest ametitest, sh PRIA-st, ajakirjandusest (ajalehed, ajakirjad), televisioonist, raadiost, erialasest kirjandusest.

Põllumajandustootjad hindasid, milliseid infopäevi oleks 2007.a. vaja läbi viia. Tulemused kinnitasid juba eelnevalt uuritud peamisi huvivaldkondi: kõige suurem huvi oli taimekasvatuse, loomakasvatuse ja põllumajandustoetuste küsimustes. Pooled vastajad nimetasid, et üldiselt oleks vaja infopäevi taimekasvatuse, mahepõllumajanduse teemadel, aga paljud tõid esile oma väga spetsiifilise probleemi, mille jaoks nad lahendust vajavad. Näiteks, kultuurheinamaade rajamine, mahelambakasvatus, veiste udara probleemid, sõnnikuhoidla rajamine jne. Selliseid spetsiifilise nõuande ja teabe küsimusi saab tihti lahendada ainult individuaalnõustamise tulemusel. Mitmete küsimuste juures on tootjal vaja abi erialaspetsialistilt ja õppe-teadusasutuselt. Seega tuleks hoolikalt määratleda koolituse, teabe, nõuande sihtrühm. Samamoodi on vaja tootjal enne määratleda täpne probleem, sest sellest sõltub sobivama meetodi valik lahenduse leidmiseks.

Põllumajandustootja otsetoetuste saamine hakkab sõltuma tootmise vastavusest nendele lähiaastatel rakenduvatele nõutele, mille hulgas on põllumajandusettevõtete kohustuslikud majandamisnõuded, sh keskkonna- ja looduskaitse, inimeste ja loomade tervishoiu, taimetervise, loomataudide ja loomade nõudeid, ja head põllumajandus- ja keskkonnatingimused. Uuringu tulemused näitasid, et tootjad pole täielikult teadlikud uutest nõuetest ja praeguses tootmises suudavad neid osaliselt järgida, kuid arvati, et tulevikus olukord paraneb ja kolme aasta pärast suudetakse nõudeid täielikult või osaliselt järgida. Töötajad ja juhid on nõuetest seni osaliselt teadlikud. Suuremad ettevõtted arvasid, et suudavad oma tootmist paremini nõuetele vastavaks viia, kui väiketootjad. Raha puudumine investeringute tegemiseks on peamine takistus, samuti ka ebapiisav info. OÜd teadvustavad paremini töötajate koolitusvajadust, et tootmist uute nõuetega kooskõlasse viia. Nõuetest on seni kõige rohkem raskusi tekitavad keskkonna- ja looduskaitse nõuded ning head

põllumajandus- ja keskkonnatingimused, mille järgi on ka kõige suurem koolitusvajadus. Taimekasvatajad on seni enda hinnangul suutnud kõige paremini nõudeid järgida.

Ettevõtjate arvates vajaks ligikaudu kolmandik töötajatest osalist ümberõpet. Suuremate ettevõtete jaoks oli tööjõuprobleem arengutakistuseks ja OÜde esindajad hindasid oma töötajate ümberõppe vajadust paari töötajaga FIEde omast kõrgemaks. Erinevad osapooled peaksid ümberõppe kulud koos katma. Osa ümberõppe kulusid peaks katma riiklikest vahenditest. Põllumajandusettevõtetel puudus oskustega loomakasvatustöölised, põllutöölised, traktoristidest, zootehnikutest. Ettevõtte seisukohast oleks eelkõige vaja olemasolevate töötajate ümberõpet puuduoleva spetsialisti kohale, kuid vajadus on ka teiste erialade inimeste ümberõppe järele asendustalunikuks, loomakasvatustöötajaks, lüpsjaks koolitamisel. Töötajate ümberõppevajaduse määravad ettevõtte arenguplaanid. Mitmed tootjad, kes kavatsesid oma tegevuse ümber korraldada või seda mitmekesistada, vajasid ümberõpet uuel erialal, näiteks turismikorralduses, toiduainete töötlemises, teeninduses.

Põllumajandusteaduse uurimistulemustest on hästi informeeritud ainult üksikud tootjad. Infot saadakse eelkõige ajakirjandusest, televisioonist, PRIAst, internetist. Suurettevõtted on paremini kursis, sest nad kasutavad teadusasutusi infoallikatena rohkem. Otsest koostööd oli teinud viiendik vastajatest, kellel oli kõige rohkem kontakte olnud Eesti Maaülikooli, Eesti Maaviljeluse Instituudi ja Jõgeva Sordiaretusinstituudiga. Koostöö puudumise tõttu ei osatud ka hinnata selle kasutegurit. Koostööd teinutest 63% oli sellega täiesti ja viiendik osaliselt rahul. Koostöö teadusasutustega oli ka hea võimalus ennast kursis hoida uuemate uurimistulemustega.

4.1.12. Järeldused ja ettepanekud

Põllumajandustootjate ankeetküsitluse tulemustel selgusid tegurid, mis eduka teabe-, nõuande- ja koolituse süsteemi arendamisel arvesse tuleks võtta.

Arvuliselt moodustavad suurema osa põllumajandustootjatest väiketootjad, kuid enamikku maad kasutavad suurtootjad. Suurtootjad on seni olnud aktiivsemad teabe, koolituse ja nõuande tarbijad ning nende teadlikkus võimalustest on parem. Samuti on neil kokkupuude raamatupidamise, seadusandluse, juhtimise küsimustega, mis igapäevast praktilist lahendust vajavad.

Väiketootjatel ja kodumajapidamistel, mis tegutsevad peamiselt ettevõtja ja tema pereliikmete tööjõul, ei teadvusta endal olulist vajadust koolituse järgi, sest oma tootmist ei nähta olulise põllumajandustootmismahu kontekstis, varasem teave võimaluste kohta on osaline või puudub. Selliste väiketootjate puhul on põllumajanduslik tegevus ja kodumajapidamine elustiil. Igapäevane kokkupuude mitmete küsimustega puudub ja toime tullakse enda/pereliikmete teadmistele ja oskustele ja varasematele väiketootmise traditsioonidele põhinedes, seetõttu on teadvustatud vajadus teabe, koolituse, nõuande järele väiksem.

Väiketootjate jaoks on probleemiks turuinfo kättesaadavus. Väiketootjad ei teadvusta enda sõltuvust üldistest arengutest põllumajanduses ja oma tootmisharus. Puudulik või osaline teave tootmisharu üldistest arengutest mõjutab nende otsuseid ja edukust ja seab ohtu nende jätkusuutlikkuse, sest tootjad ei oska valida sobivaid tegutsemisstrateegiaid muutunud majanduskeskkonna tingimustes.

Suurematel tootjatel on ümberõppe- ja koolitusvajadus suurem, väiketootjatel on vaja rohkem üldinfot, esmast sissejuhatust mingisse valdkonda nagu näiteks raamatupidamine, seadusandlus; või siis konkreetse probleemi lahendust. Suurtootjate keskseks arenguprobleemiks oli töajadused. Seega on ka koolitust vajavate töötajate arv suurem, sest olemasolevaid töötajaid on vaja täiendavalt koolitada või ümber õpetada loomakasvatustööliseks, traktoristideks, zootehnikuteks, kelle puudus tootjate tootmise igapäevast töös hoidmist ja tootmise laienemist oluliselt pärsib.

Väiketootjad on tundlikud nõuande ja koolituse hinna suhtes. Kõikide ettevõtete jaoks oli keskseks probleemiks raha puudumine investeringute tegemiseks ja tootmise nõuetega vastavusse viimisel. Väiketootjatel seostus see ka nõrga tootmistehnoloogilise baasiga, mida ressursside vähesuse tõttu uuendada ei saa.

Põllumajandustoetuste taotlemisega on kõik tootjad kokku puutunud ja peamine infoallikas selles valdkonnas on PRIA. Kõigil tootjatel selles valdkonnas jätkuvalt suur teabevajadus ja koolitusvajadus, sest see puudutab kõiki põllumajandustootjaid, toetuste süsteem ja taotlemine on pidevas muutmises. Suur vajadus on koolituse ja teabe järele taimekasvatuse ja loomakasvatuse, sest edukaks toimetulekuks on tootjatel vaja pidevalt kohaneda ja igapäevaselt esile kerkivaid probleeme lahendada.

Tootjate vajadused koolituse, teabe, nõuande järele on väga mitmekesised, ulatudes väga üldise info vajadusest väga spetsiifiliste probleemide lahendamiseni. Eduka koolitus-, teabe- ja nõuandesüsteemi loomiseks on vaja selgeks teha tootja täpne probleem. See sõltub kõigepealt tootjast endast ja tema üldisest teadlikkusest. Tootja probleemi määratlemise järel saab otsustada, kas seda on otstarbekas lahendada individuaalnõustamisega või koolitusega. Väga oluline on koolituskursuse planeerimisel sihtgrupi määramine. Erineva suurusega tootjate huvid on väga erinevad, näitena võib tuua raamatupidamise koolitus väiketootjale, kes soovib esmast ülevaadet saada, ja raamatupidamise koolitus suuretevõtte palgalisele raamatupidajale uutest seadusemuudatustest. See omakorda nõuab piisava eelinfo kogumist teemal, millisele sihtgrupile koolitus on suunatud.

Üldinfo andmiseks ja väiketootjate teadlikkuse tõstmiseks on kõige olulisem vahend ajakirjandus ja PRIA. Koolituse, nõuande korraldaja peaks alustama esmase informatsiooni levitamist ajakirjanduses, et tõsta sihtgrupi teadlikkust teemast. Ajakirjandus on peamine infoallikas ka teadussaavutustest informeerimisel. Teadusasutused ja teadlased peaksid rohkem kasutama ajakirjandust tootjate informeerimiseks uurimistulemustest. See oleks oluline võimalus otsekontaktide loomiseks teadlaste ja tootjate vahel. Need kontaktid oleks väga vajalikud seetõttu, et individuaalsete tootjate suurimad probleemid ja teabevajadus võib olla väga spetsiifiline ja mitmete küsimustele saavad lahendust anda eelkõige laia kogemusega teadusasutustes praktiseerivad erialateadlased. Väga spetsiifiliste individuaalküsimuste lahendamise puhul pole mõtet kulutada ressursse ja aega ulatusliku nõuandesüsteemi kujundamiseks, sest konsulent ei suuda pakkuda nii põhjalikku teavet või kogemust. Parem võimalus on panustada põllumajandustootjate kontaktidele vastava eriala teadlastega. Selleks on vaja kujundada ajakohastatud, pidevalt täiendatav teabesüsteem, kust tootja võiks leida infot erialaspetsialistide konsultatsioonivõimalustest.

Valdavalt hinnati oma töötajate oskusi rahuldavaks või heaks. Teadmised ja kogemused on piisavad praegusel tegevusalal tegutsemiseks, aga uuele, perspektiivsele tegevusalale ümberspetsialiseerumine on riskantne, sest puudub kogemus ja teadmised sellel alal. Hästi toimiv nõuande ja koolitussüsteem saab pakkuda nende riskide maandamist oluliselt. Selleks peab süsteem pakkuma tootjatele adekvaatset eelinfot uute tegevusalade kohta, et tootja saaks teadlikult kaaluda tasuvust, vajalikke teadmisi ja nõudeid ja muid riske, mis kaasnevad uue

tegevusalaga. Sellise süsteemi loomiseks peavad nõuande- ja koolitusteenuse pakkujad olema oma ala eksperdid, kes omavad praktilist kogemust selle tootmisharu või tegevusala probleemidest ja on pädevad ka nüanssides. Nagu küsitluse tulemused näitasid, siis tootjatele, kes kavatsevad oma tegevust mitmekesistada, on nõuande kättesaadavus oluline tegur. Tootjatele, kes kavatsevad uuel tegevusalal alustada, on veelgi olulisem pikema-ajaline koolitus.

4.2. Põllumajandustootjate suuline küsitlus

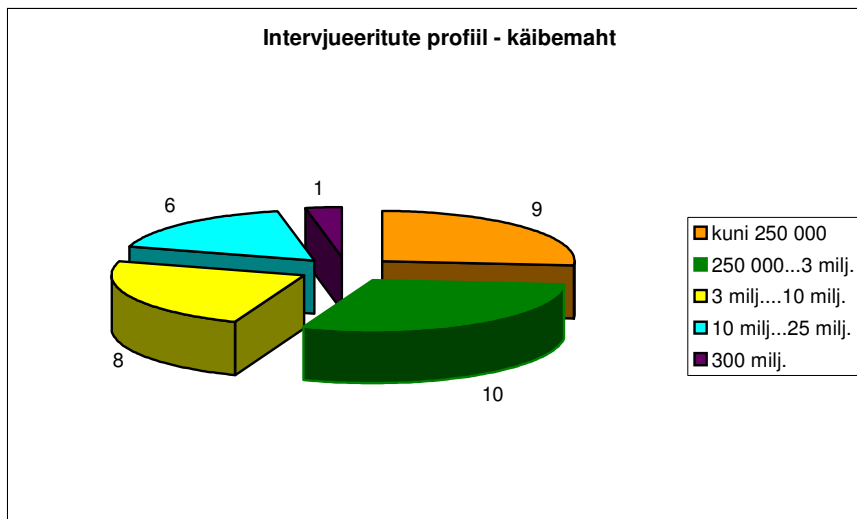
4.2.1. Metoodika ja küsitletute profiil

Suulise poolstruktureeritud intervjuu meetodil (vt. Uuringu küsitluslehtede köide) küsitleti 33 põllumajandustootjat, kes olid kasutanud nõuandetoetust 2003. või 2006. aastal. Respondentide profiil on esinduslik kogu valimi suhtes. Järgnevalt anname ülevaate intervjuueeritavate profiilist.

Juhuvalimisse sattus 1 põllumajandusühistu, 3 aktsiaseltsi, 11 osahingut ja 18 füüsilisest isikust ettevõtjat. Nendest 1 kalakasvatus-, 3 seakasvatus-, 7 veisekasvatus-, 9 taimekasvatus- ja 13 segatootmisega ettevõtjat.

Käive ulatus 20 000-st kuni 300 miljonini, sealjuures 9 ettevõtjat kuni 250 000 käibega, 10 ettevõtjat 250 000...3 milj., 8 ettevõtjat 3...10 milj., 6 ettevõtjat 10...25 milj. ja 1 ettevõtja oli 300 miljonilise käibega. Vt. joonis 4.34.

Joonis 4.34.

Mikroettevõtjaid oli 23, väikeettevõtjaid – 8 ja keskmise suurusega ettevõtjaid 2.

4.2.2. Nõuande kasutamise sagedus ja rahulolu nõuande kvaliteediga.

Viimase majandusaasta jooksul on atesteeritud konsulendilt on nõu saadud 75. korral; muu toetuse ettevalmistamise raames 59 korral; agroäri ettevõtjatelt 145. korral ja toetuseta nõuannet on kasutatud 186. korral. Kokku kasutati nõuandetoetust 33 põllumajandusettevõtja poolt 465. korral.

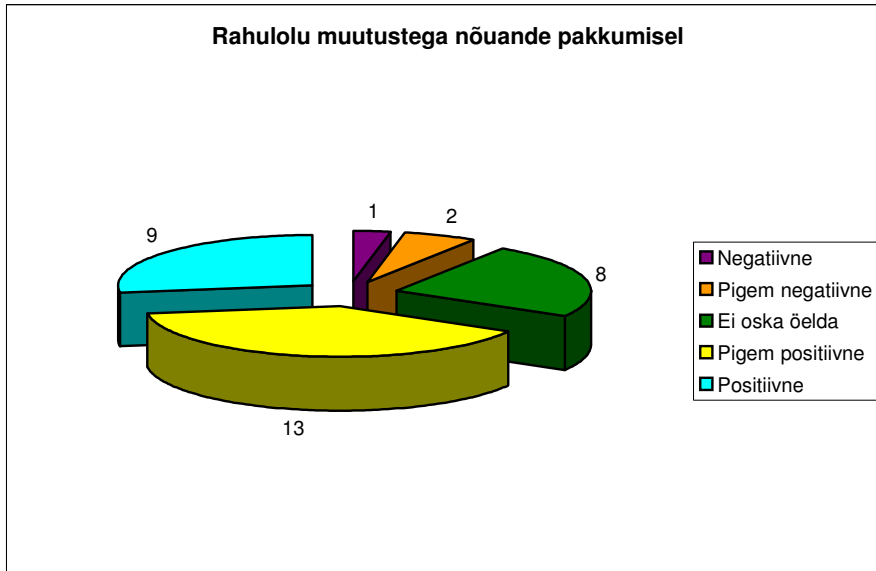
Märkus: kui ettevõtja nimetas, et kasutab nõuannet pidevalt, kuid ei olnud valmis täpsustama, siis loeti nõuande mahuks 1 x kuus e. 12 korda aastas.

33-st küsitletust omasid negatiivset kogemust seoses nõustamisega 5 tootjat kokku 10-l korral, mis moodustab 2,15 % kogu analüüsitud nõustamisjuhtude arvust. Negatiivset kogemust esines nii atesteeritud konsulentide kui ka agroäri spetsialistide poolt antud nõuande puhul. Sealjuures agroäri poolt pakutavat nõuannet nimetati mitmel juhul tendentslikuks, riskantseks

või siis mainiti, et tootja ise peab oskama vahet teha reklaamil ja objektiivsel nõuandel. Tasustama nõuande ja muu toetuse raames saadud nõuande puhul ei märgitud ühtki rahulolematuse juhtu, mis viitab ilmselt sellele, et siin saab ettevõtja oma soovi järgi nõustaja valida.

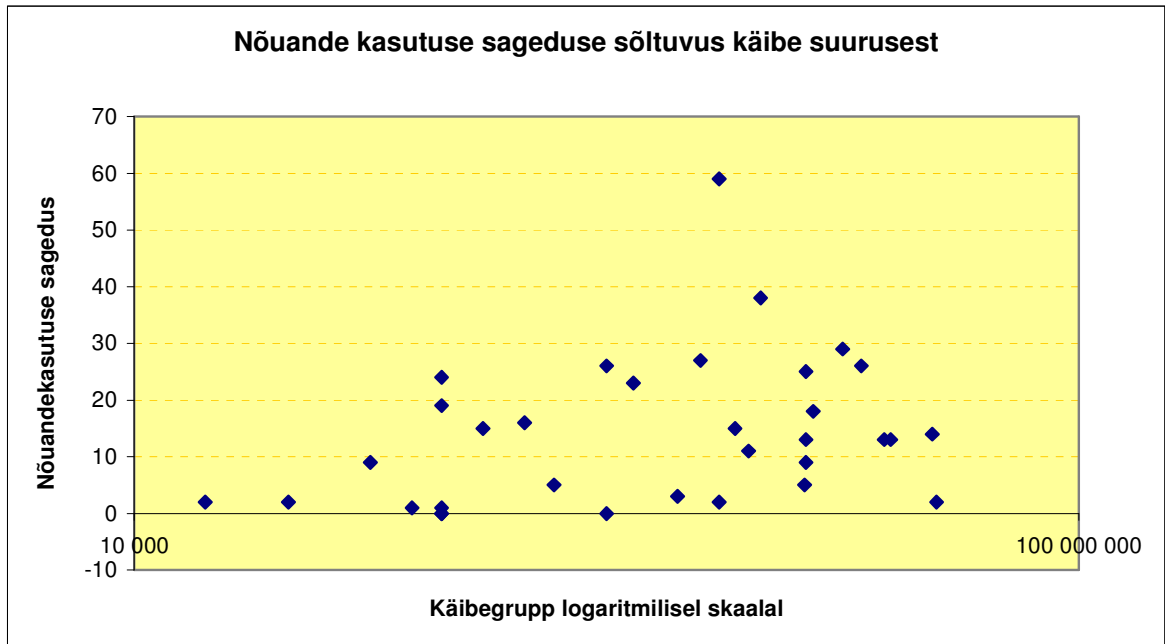
Küsitati, kas muutused individuaalnõuande pakkumisel on viimasel kolmel aastal olnud : positiivses või negatiivses suunas? Küsitletutest 1 vastas, et tema kogemuse põhjal on muutused olnud negatiivsed, kuid üldist tausta ei tea; 2 vastasid – pigem negatiivsed; 8 ei osanud vastata; 13 vastasid – pigem positiivsed ja 9 vastasid – positiivsed. Vt järgnevat joonist.

Joonis 4.352.

Korreleeruvust põllumajandustootjate käibe mahu või töötajate arvu ja hinnangute vahel ei täheldatud, küll aga on jälgitav seos käibe mahu ja nõuande kasutamise sagedusega. Vt. joonis 4.36. Mida suurema käibega ettevõtja, seda sagedamini ta nõuannet kasutab.

Joonis 4.36.

4.2.3. Olulisemad probleemid põllumajandustootja jaoks:

- Seadused segased, mitmeti tõlgendatavad (näit. söötade arvestusega, teadlaste arvestuslik osa tegelikkuses ei toimi)
- Statistika aruanded saadaksin internetiga, aga internetti ei ole
- Sageli tekib nõuandevajadus just põllul – seda nõuannet ei maksa keegi kinni
- Turu probleem: Seemneid pole kuhugi panna. Õlikultuuride keskühistu kaudu sai veetud Soome, praegu pole õlikultuuride osas kindlat partnerit, palju on teraviljakasvatuses “musti tegijaid” nemad rikuvad turu ära
- Probleem loomade realiseerimine (praakloomad). Tapamajades on pikad järjekorrad. Lepinguid ei saa teha, kui alla 10 looma (suuremate tootjate olukord siin soodsam, nemad saavad lepinguid sõlmida)
- Tapamaja on probleem - ei jõua nõuetele vastavaks ehitada. Investeerida nii palju ei tasu, kes on liiga väikesed
- Statistilisi aruandeid endiselt palju, iga kvartal + aasta.
- Karmid nõuded sõnnikuhoidlatele, nõuded vastavalt loomade arvule. Praegune toetussüsteem vastavalt loomade arvule, aga omaosalus väga suur, siin võiks olla suurem toetuse osa
- MAK-s ei ole öeldud, mis ajal konkreetselt mingi toetusmeede avatakse, seetõttu raske planeerida. Näiteks talvel oleks võimalik investeringutoetuse taotlus valmis kirjutada, kui meede avaneb suvel, tootjale väga ebasoodne. Tavaliselt on taotluste vastuvõtt kevadel, mis on põllumehetele kõige ebasobivam.
- Seaduse tegijad ei ole maaeluga kursis.
- Põllumajandustehnika väga kallis, see on kättesaadav ainult suurtootjatele

- Bürokratiat on hästi palju. Nõustamine peaks olema inimesele lihtsamalt kättesaadav
- Kui toetust ei saa, tekib probleem nõuetega kaasaminekuks, näit. et noorkarja pidamine viia vastavusse, selleks on vaja suuremat lauta: loomad peavad saama liikuda vabalt, mitte lõa otsas olema.

Mahetootjatele:

- Eestis ei ole mahetapamaja (Saaremaal siiski 1 on), samuti tootmist mitte. Kõik, mis on investeeritud mahedasse, lõpptulemusena kaob, st ei saa realiseerida mahe märgi all, mis on tootjatele suur tagasilöökk.
- Samuti ei ole meil mahe leivatööstust, mille järele on suur nõudlus.
- Atesteeritud tunnistus antakse välja taimekasvatustes, sh mahepõllumajandus, tegelikult ei tea nad mahetootmisest midagi.

4.2.4. Nõuande –ja koolitusvajadus

- Nõuande- ja koolitusvajadus on suurenenud, nõuded muutuvad nähtavaks.
- Tootmise laiendamine ja mitmekesistamine on tinginud täiendava info ja koolitusvajaduse.
- Väiketootja ja vanemaealise tootja juurde info ei jõua.
- Atesteeritud konsulendi teenust ei kasuta, ta ei ole minuga kaasvastutav
- Õppepäevad ei tohiks olla reklaamiüritused, näit. tihti väetisemüüjad suruvad oma tooteid. Peaks olema keegi erapooletu, kes tooks ka negatiivset välja
- Agroäriettevõtetele võiksid olla teabepäevad tõsisemad ja teoreetiliselt sügavamad. Agroäri ettevõtted on oma huvide peal väljas.
- Infopäevadel on palju tootjaid koos, kuuleb erinevaid probleeme, muresid, samuti soovitusi, sellest hästi palju kasu Teabepäevadel võiks tuua praktilisi näiteid ka ebaõnnestumistest. Tavaliselt hea räägitakse ära, halba ja ohtusid ei tooda välja.
- Konsulendi teenus hästi vajalik, samuti õppepäevad: algul teaduslik/teoreetiline osa, pärast seda praktiline pool ja probleemid

4.2.5. Milliseid infopäevi, koolitusi vajatakse

- Seaduste tõlgendamine (seadused ei ole selgelt/üheselt mõistetavad, määruse tõlgendamine on tihti ebaselge, ei ole konkreetselt määratletud, näit. kuidas arvestatakse toetuse alla minevat köögivilja maad)
- Loomakasvatuses söödalisandid
- Taimekasvatustes uued tõrjevahendid (neid tohib kasutada vaid minimaalselt lubatud piires)
- Dokumentide täitmine – mahetootmise pindala toetused
- Turustamise osas väiksematel oleks selles vallas kindlasti nõu ja abi vaja, lepingutega sidumine.
- Mehhanisaatoritel uued traktorid, neile õpet vaja
- Võiks olla kool, kus lüpsjaid koolitatakse (varem oli Türil, nüüd polegi sellist koolitust)

- Tootmisjuhtide koolitus, kes valdaks looma- ja taimekasvatust
- Tuleks teha keskendatud õppepäevad suuremale seltskonnale, kus tulevad välja probleemid, ühiselt leida lahendusi
- Igas piirkonnas võiks olla taolisi teabepäevi, sest kaugele sõit maksab, samuti ajakulu.
- Põllumajandus-Kaubanduskoda teeb ka foorumeid, aga sinna saavad vaid suuremad minna, seal käib eliit. Keskmistele ja väiksematele oleks neid just rohkem vaja, neid on vaja rohkem suunata.
- Maheda algkoolitused olid väga head. Neile peaks tegema jätkuõppe, mis annaks ka tunnistuse Mahepõllumajanduse Sihtasutus, Olustveres võiks taoline koolitus toimuda

4.2.6. Nõustamissüsteem

Praegune nõuandesüsteem on “hambutu”. Osa on kasutatud, osa raha kasutamata. Riiklikult tuleks selgeks teha nõustamise hingeelu, nõustamise vajalikkus, et oleks konkreetne koht, kust küsida. Mujal maailmas osatakse seda kasutada. Tootjatele vaja selgitada nõustamise vajalikkust. Praegu pean ise otsima konsulenti, maakondlikud teabekeskused peaksid seda tegema, kui pöördun murega sinna. Võiks anda sinna oma probleemi ja siis suunatakse õige inimese juurde. Keskmise inimene, kes ei ole oma eriala inimene, ei orienteeru selles majanduses. Massidele oleks selget nõustamist vaja.

Teabekeskused vajaksid atesteerimist, et nad oleksid võimelised koordineerima vajaliku nõu saamist. Oleks õige kinnistada nõustajad teabekeskuste juurde, sealtna ka toimuks finantseerimine. Tootjad võiksid maksta teabekeskustele omaosaluse, teabekeskus näiteks taotleks PRIA-st.

Raha liikumise kiirus praegu väga väike, oleks vaja rohkem usaldust. Teabekeskuste rolli tuleks suurendada.

Atesteeritud konsulendiks saamine suure bürokraatiaga seotud, kõik head spetsialistid ei hakka seda kadalippu läbima. Teabelevi keskused võiksid koondada kõik head spetsialistid, et saaksid jagada igakülgselt teavet. Selleks vaja lobitööd teha, et uut mõtlemist kujundada, teavitustööd rohkem vaja teha

Paberimajandus võiks olla teabekeskuste õlul. Praegu atesteeritud konsultandid on kitsalt spetsialiseerunud.

Absurdne, et PRIA järjekorras peab seisma öösiti järjekorras, et toetust saada: kes ees, see mees. Kriteeriumid võiksid olla enne teada. Kui tahad investeerida, peab omal ikka palju raha olema, omaosalus väga suur ja see, et enne pead oma raha eest investeerima, siis saad alles toetuse osa. Paljud on seetõttu “küpuli” läinud. Tootja laenuvõime on seoses SAPARD-iga juba ammendunud.

Nõustamise põhiskeem võiks olla järgmine:

- Nõustamise raha jõuaks tootjani.
- Teabelevi keskus peaks teadma, kellele vaja nõu ja tegelema sihtgrupiga.
- Süsteem peaks olema paindlik, vahetu: kui töö tehtud saaks raha. PRIA-st raha saamine võtab aega (3 kuud???) , raha võiks käia nõustamiskeskuste kaudu lihtsustatud korras tootja jaoks. Riik peaks siin abistama.
- Nõuandja ei peaks olema kindlasti atesteeritud, vaid hea spetsialist.
- Poliitikud tihti linnakesked

- Ei ole ülevaadet, kuhu minu sektor peaks liikuma, peaksid olema pikad prognoosid (10 a), teabekeskuse kaudu peaks see info liikuma. Riik peaks seda suunama, näit. Baltikumis, üle maailma.
- Maal info liikumine pärsitud, internetti kõigil ei ole. Oma liini tootjaorganisatsioonidega võiks olla suhtlemine interneti kaudu, üleestiline võrgustik võiks olla.

Veel arvamusi:

Taotlemiseks on praegu siiski vaja tohtu dokumentatsioon täita. 2007 –2013 ei ole täpselt teada, mis tuleb ja millele saaks toetust. Konsulent peab olema kindlalt oma ala tugev spetsialist, polüfunktsionaalsus ei ole mõeldav.

Omafinantseering ülejõukäiv, seetõttu paljud toetused kättesaamatud

Nõuandekeskus on vajalik

4.2.7. Ettepanekud

- Nõuandekeskused peaksid rohkem reklaami tegema.
- Kevadel tuleks väiketootjatel aidata blanketid täita, mitte viita aega sellega PRIA-s taotluste vastuvõtmise juures, kus järjekord on niigi pikk ja pealegi kiirel ajal.
- Kohalikus lehes võiks olla blankettide täitmise õpetus, see vähendaks asjatut seismist PRIA kontoris
- Lühinõustamised peaksid saama ka kuidagi lihtsustatud meetodil tasustatud
- Kui tootjal nõuandekeskusega leping, ei peaks tal rohkem olema paberimäärimist.
- Keegi nõustajatest peaks telefonitsi olema kogu aeg kättesaadav
- Tootja peaks algul maksma nõuandeteenusest vaid selle osa, mis jääb tema enda kanda, mitte kogu summat.
- Kui on näiteks atesteeritud taimekasvatuse konsulent ja kui ta nõustab ka loomakasvatuse osa, siis seda näiteks kinni ei maksta (ebaõiglane)
- Osaliselt võiks olla lühi/telefoninõustamine hüvitatud.
- PM Kaubanduskoda võiks korraldada turustamist
- Kes näit. 5 aasta jooksul on juba toetust saanud, eriti suurtel, võiks ainult 1 korra saada, muidu väiksemad ei saagi.
- Järgmise aasta toetused kuni 10 töötajat, võiks käibe piir olla väiksem kui 33 milj. , peaks olema soosivam väiketootjatele
- Looduslikust mullaviljakusest, sademetest sõltub saagikus, normatiivides peaks olema see reguleeritud
- Vallamajas võiks olla mingi kellaaeg, et saaks elementaarseid nõuande asju lahti seletada: näiteks metsanduse teemal, seadusandlusest.
- PRIA võiks rohkem korraldada õppepäevi. PRIA ei ole teavitanud, milliseid nõudeid tuleb täita. PRIA nõuded nende siseeeskirjades, tootjatele pole teada antud. Rohumaad peavad olema niidetud, kuid määruses heksli pikkust ei ole, on vaid PRIA siseeeskirjades.
- PRIA-s võiks olla konkreetset nõustaja, kes annaks täpsemalt infot määruste kohta, eraldi pindalatoetuste alal, samuti keskkonnatoetused, just suveperioodil, kui on hooaeg.

- Põllumajanduskoolidest (isegi nimekiri tööpraktikast huvitatud õpilastest) võiks olla kättesaadav andmebaas näit. PÕMIN, PRIA vm hästi külastataval koduleheküljel, et oleks võimalik leida lisatööjõudu suvisel kõrghooajal.
- Ebasoodsad piirkonnad (mullastiku, ilmastiku jt tingimused) – nendele peaksid olema teistsugused normatiivid, mida hindamisel kasutatakse.
- Peaks olema rohkem aega nõuete täitmiseks, tootja ei jõua kohe nõuetele järele.
- Viimasel ajal palju muudatusi keskkonna valdkonnas. Ihkaks stabiilsust, ei taha pidevaid muudatusi
- Arutada koos üldist ettevõtjate visiooni. Nõustajal peaks oma koha määratlemine selge olema.

4.2.8. Kust saadakse veel infot

Maaleht, Eesti Põllumajandus, Internet, PRIA blanketid, kaardid, kolleegidega konsulteerimine nõupidamistel, EMÜ õppejõud, Maaülikoolilt saab kõige paremat infot, TL teabepäevad, Nõuandekeskus (Tootjate Liit Tartus, uute toodete kohta saab teavet õppepäevadel, Taimetoodangu Inspeksioonist, nendelt saab ka nõu enne tunnustamist, ärimehed tihti teevad reklaami, teoreetiline osa jätab soovida.

Infopäevad:

Põlluraamatu täitmine

Veise tõuaretuse päevad

Ühtne pindalatoetus

Nendest päevadest on kasu olnud. Internetist saab infot, PRIA, RAK, MAK-st,

Nimetatud lektorid, konsulendid:

Karin Hüva, Jüri Mets, Marko Mansberg, Vello Ilves, Ragnar Lemming, Margus Ess, Ingrid Bender, Airi Vetemaa, Merit Mikk, Anne Luik, Olavy Sülla, Karin Hüva, Salusaar, Kaido Edenberg, Liia Anton, Jüri Mets

Head partnerorganisatsioonid:

Jõgeva Sordiaretuskeskus (sordiseemnete osas hea lepingupartner)

Saku Maaviljelusinstituut (samuti)

Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus

Nimetatud agroäriettevõtteid:

De Laval AS; Kesko Agro Eesti AS; Farm Plant Eesti AS; Kemira GrowHow AS; Anu Ait OÜ; Dimela AS; Older Grupp OÜ; Merco AS Stokker Tööriistakeskus.

Nimetatud seminaride läbiviijaid, korraldajaid:

Viljandimaa Põllumajandustootjate Liit; Viljandimaa Talupidajate Liit; Eesti Maaülikool; Eesti Maaülikooli Avatud Ülikool; Piimandusühistu E-Piim; Säätva Eesti Instituut; PRIA; Jõgeva Sordiaretuse Instituut; Olustvere kutseõppeasutus; Põlva Piim AS; Põllumajandusministerium

4.2.9. Kokkuvõte

Ettevõtjad on üldiselt rahul olemasolevate konsulentidega, kuid vajaksid lisaks ka spetsiifilistes küsimustes nõuannet. Tunnustust on pälvinud siin Maaülikooli teadlased ja õppejõud. Ebapiisavaks peetakse konsulentide arvu, mille tulemuseks on pikad järjekorrad.

Rahastamise puhul soovitakse enam otsustusõigust ja valikuvabadust, kelle käest nõuannet osta ja millal? Tootja vajab mõnikord väga kiiret abi ja siis ei saa hakata pabereid täitma.

Paberimajanduses korrastamiseks on toodud konkreetseid soovitusi: ametkonnad peaks nõuded ühtlustama ning omavahel infot liigutama, mitte ettevõtjalt samu andmeid erinevate ametkondade jaoks küsima.

Vajatakse erapooletuid katsetusi ja võrdlusmaterjali. Agroäri nõuannet ei usaldata kuna selles on tootjafirma huvid.

Konsulendi rolli nähakse ka selles, et kohalike tootjaid ühiselt mõtlema ärgitada, näiteks mahetootmine.

Nõuandetoetus võiks suurem olla ja omafinantseering võiks väiksem olla. Mikroettevõtjatele on probleemiks ka asjaolu, et eelnevalt tuleb kulud katta ja hiljem saab raha.

Nõuetele vastavusse viimine ja paberimajandus ei ole enamasti probleemiks ettevõtjatele, kellel raamatupidaja on tööle võetud. Raamatupidamisteenust sisse ostvad firmad kaebavad aga statistikaaruannete ja muude paberite külluse üle.

Kalakasvatatajatel on spetsiifilised probleemid, millest palju ei teata. Kalakasvatatajaid käsitletakse tihti ühes kaluritega. Tegelikult on siin samasugune erinevus nagu jahimeestel ja loomakasvatatajatel. Krediitdivõimalus on takistuseks, et laieneda. Toetuse piirmäär kalakasvatusele on 2 milj., vaja oleks 15 milj. Intressid võtavad suure osa. Vaja oleks 1.a. panga maksepuhkust kuni toodang hakkab tulema.

Eestis ei ole vesiviljeluse nõustajat kuid teise ettevõtja nõu ei aktsepteerita. Euroopast kalakasvatuse nõuande sisseostmise võiks riik kinni maksta. Vesiviljeluse võimalused on palju suuremad kui riigi eesmärkides kirjas.

Konsulentide tunnustamisel kasutada spetsialiste/ ettevõtjaid. Samuti on ettevõtjad valmis abistama PRIA spetsialiste hinnangute andmisel, kas taotletavad kulumäärad on realistlikud. Teati tuua juhtum kus kalatiikide kaevamise kuupmeetri hinnaks oli taotluses 500 krooni. Tegelikult on hinnad 10 korda madalamad.

Õigem oleks koolitada välja farmijuhid ja vähem nõuannet kasutada.

Veterinaari kättesaadavuse probleem lahendada koolitusega ettevõtjatele: tunnistus-litsents, selleks, et saaks osa lihtsamaid toiminguid kohapeal ära lahendada. Nt ussirohu andmiseks loomadele ei peaks veterinaari kohaletulekust sõltuv olema.

Nõuandesüsteemi miinus, liiga raske paberimajandus. Võiks usaldada konsulenti kui ta juba atesteeritud on. Nõuande raha peaks olema talumehe käes, siis saab ka ootamatult kerkivatele probleemidele lahendust. Selle nõuande jaoks broneeritud raha võiks omal valikul kasutada ka koolitustel osalemiseks.

4.3. Põllumajandustootjate organisatsioonide küsitlus

4.3.1. Küsitluse korraldusest

Põllumajandustootjate organisatsioonide küsitlus hõlmas selliseid organisatsioone, mis ühendavad eelkõige esmaseid tootjaid (põllumajandus ja metsandus) või seovad ühe tootmisvaldkonna või eriala spetsialiste. Metsaomanike organisatsioonid võtsime vaatluse alla põhjusel, et osad põllumajandustootjad on ka metsaomanikud, metsandus on maapiirkonna üks oluline tegevusala, nagu põllumajandus nii on ka metsandus kuulub esmase tootmise alla.

Küsitlus toimus kirjalikult e-posti vahendusel. Kokku saadeti küsitluslehte 56-le põllumajandustootjate organisatsioonile. Lähtudes Erametsaliidu esindaja soovitusel saatsime täiendavalt küsimustiku ka 14 kohalikule metsaomanike organisatsioonile, pidades ka silmas informatsiooni aktiivsemate organisatsioonide kohta.

Kuna vastuste laekumine oli tagasihoidlik, võtsime peale tagastustähtaja möödumist täiendavalt telefoni teel ühendust nende organisatsioonidega, kes polnud vastanud. Osadega ei õnnestunud ühendust saada (telefon ei vastanud). Osadega õnnestus ühendust saada, selle kaudu laekus täiendavalt vastuseid, kuid osad lubatud vastused ei jõudnud siiski kohale. Kokkuvõtte ja analüüs tugineb 28 (neist 23 põllumajanduslikku ja 5 metsanduslikku) organisatsiooni arvamusele, need organisatsioonid on:

- Eesti Aiandusliit
- Eesti Kalakasvatavate Liit
- Eesti Lambakasvatavate Selts
- Eesti Maaparandajate Selts
- Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit
- Eesti Mesinike Liit
- Eesti Noortalunikud
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
- Eesti Seemneliit
- Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit
- Eestimaa Talupidajate Keskliit
- Ida-Virumaa Talupidajate Liit
- Haapsalu Põllumajandusliit
- Harju Taluliit
- Jõgeva Tootjate Liit ja TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit:
kaks organisatsiooni on täpselt sama liikmeskonnaga, kus erinevate tegevuste jaoks on valitud sobivad juriidilised vormid, küsitluses üks vaatlusüksus
- Järvamaa Tootjate Ühendus
- Läänemaa Mahetootjate Selts
- Põlvamaa Põllumeeste Liit
- Pärnumaa Talupidajate Liit
- Rakvere Maarahva Liit
- Raplamaa Talupidajate Liit
- Tartumaa Põllumeeste Liit
- Valgamaa Põllumeeste Liit
- Ambla Metsaühistu
- Erametsaliit
- Minu Mets MTÜ
- PTP Mets TÜH
- Rakvere Metsaühistu

Keskorganisatsioonide tegevussuunad erinevad oluliselt piirkondlike ja erialaste organisatsioonide tegevustest, seetõttu ei olnud küsimustik nende puhul hästi kasutatav ning osutus vajalikuks täiendav intervjuerimine:

- Eestimaa Talupidajate Keskliidu esindajaga toimus vestlus telefoni teel.
- Erametsaliidu esindajaga toimus isiklik kohtumine ja täiendav vestlus telefoni teel.
- Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliidu esindaja täpsustas küsitluslehe vastuseid telefoni teel, ta pidas vajalikuks ka isiklikult kohtuda.
- Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliidu esindajaga toimus peale küsimustiku täitmist täiendav vestlus telefoni teel.
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja esindajatega toimusid isiklikud kohtumised ja vestlus telefoni teel.

4.3.2. Tootjate organisatsioonide iseloomustus

Küsimustikule vastanud põllumajandustootjate ja metsaomanike organisatsioonid võivad rühmitada järgmiselt:

- Peamiselt talunikke ühendavad maakondlikud organisatsioonid (Pärnumaa Talupidajate Liit, Raplamaa Talupidajate Liit).
- Peamiselt suuremaid tootjaid ühendavad maakondlikud organisatsioonid, neid iseloomustab suhteliselt väike liikmete arv, mõnel puhul on organisatsiooni liikmeks ka talusid (Haapsalu Põllumajandusliit, Jõgeva Tootjate Liit / TÜ Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit, Järvamaa Tootjate Ühendus, Rakvere Maarahva Liit).
- Kõiki põllumajandustootjaid ühendavad maakondlikud organisatsioonid (Harju Taluliit, Ida-Virumaa Talupidajate Liit, Põlvamaa Põllumeeste Liit, Tartumaa Põllumeeste Liit, Valgamaa Põllumeeste Liit).
- Spetsialiseerunud maakondlikud organisatsioonid (Läänemaa Mahetootjate Selts).
- Üleriigilised valdkondlikud, erialased või huvigrupi põhised organisatsioonid (Eesti Aiandusliit, Eesti Kalakasvatavate Liit, Eesti Lambakasvatavate Selts, Eesti Mesinike Liit, Eesti Noortalunikud, Eesti Seemneliit, Eesti Maaparandajate Selts).
- Metsaomanike organisatsioonid on piirkondlikud, on nii maakondlike kui ka väiksemat piirkonda hõlmavaid ühendusi, olulisema osa liikmetest moodustavad üksikisikud, aga liikmeteks on ka FIE-d, mõnel puhul ka ettevõtted.
- Üleriigilised keskorganisatsioonid, mille liikmeteks on maakondlikud organisatsioonid: Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit, Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Erametsaliit.

Tabel 4.6. Piirkondlike ja erialaste organisatsioonide liikmeskonna jaotus juriidilise vormi järgi:

	peamiselt see	osaliselt see	see mitte
põllumajandustootjad ja metsaomanikud vastanuid 23			
Üksikisikud	7 (30%)	11 (48%)	5 (22%)
Perekonnad	0 (0%)	6 (26%)	17 (74%)
Füüsilisest isikust ettevõtjad	10 (43%)	9 (39%)	4 (17%)
Ettevõtted (esindajad)	10 (43%)	9 (39%)	4 (17%)
Organisatsioonid (esindajad)	1 (4%)	10 (43%)	12 (52%)

Keskorganisatsioonid:

- Eestimaa Talupidajate Keskliit – liikmeteks on 18 organisatsiooni, hõlmab 2000 ... 2500 talunikku.
- Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit - liikmeteks on 16 piirkondlikku organisatsiooni, mis hõlmab ligikaudu 1000 tootjat.
- Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit – organisatsiooni kuuluvad Eesti maaparandusühistud, kelle põhitegevuseks on põllumajandustootmine ja erametsade majandamine ning maaparandussüsteemide ja keskkonnarajatiste hooldamine, happeliste muldade lupjamine ja kultuurtehniliste tööde tegemine. Maaparandusühistu liikmeskonna moodustavad kinnisasja omanikud, kelle omandis on üle 1/3 maaparandussüsteemi maaalast või selle omandis on üle 1/3 tegevuspiirkonnas asuva ühiseesvoolu pikkusest. Kui ühistu tegevuspiirkonnas asuval riigimaal on maaparandussüsteem ülalnimetatud kujul, siis riik osaleb ühistus üksnes kohustusliku liikmena. Liikmeks olevate ühistute kaudu on esindatud ligikaudu 1500 tootjat.
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ühendab nii üksiktootjaid olenemata suuruselt, omandivormist, toote liigist kui ka põllumajandustootjate organisatsioone, saaduste töötlejaid, maaturismi.
- Erametsaliit ühendab 37 piirkondlikku erametsaorganisatsiooni, hõlmab ligikaudu 2000 metsaomanikku, kelle omanduses on umbes 100000 ha metsa. Neil metsaomanikel, kel metsa üle 50 ha, tekib organisatsiooni vastu rohkem huvi. Erametsaliit püüab luua maakondlikku metsandusorganisatsioonide struktuuri. Et soodustada väikeste liitumist kohaliku organisatsiooniga, on Erametsaliidu liikmemaks organisatsioonile suhteliselt väike – 1000 krooni.

4.3.4. Väike, keskmine ja suur tootja organisatsioonide käsitluses

Kuna tootjad on erineva suurusega ja paiguti on erineva suurusega tootjad koondunud erinevatesse organisatsioonidesse, soovisime täpsustada ka piire väikse, keskmise ja suure tootja vahel. Selgus, et ühtset arusaamist ei ole ja arvamused tootja suurust kirjeldavate piiride kohta on küllalt erinevad.

Tabel 4.7. Organisatsioonide arvamused tootja suuruse kohta

Väiketootja	Keskmine tootja	Suurtootja
põllumajandustootjad		
käive kuni 100 000 krooni aastas	käive 100 001 kuni 400 000 krooni aastas	käive 400 000 ja enam krooni aastas
aastane toodang alla 100 000 krooni	aastane toodang 100 000 kuni 1 000 000 krooni	aastane toodang üle 1 000 000 krooni
müügitulu aastas kuni 100 000 kr	müügitulu aastas 100 000 kuni 5 000 000 krooni, kuni 10 töötajat	müügikäive aastas üle 5 000 000 krooni ja üle 10 töötaja
elab maal, omab oma väikest majapidamist, kuid peamine sissetuleku allikas ei ole põllumajandus, põllumajanduse aastakäive kuni 200 000 krooni	põllumajandustootmine on peamine sissetuleku allikas, kasutab abitööjõudu hooajatööl, põhikohaga annab tööd endale ja/või pere liikmetele, põllumajanduslik aastakäive 200 000 kuni 2 000 000 krooni	Kasutab palgatööjõudu, aastakäive rohkem kui 2 000 000 krooni
aastane käive alla 500 000 krooni	aastane käive 500 000 kuni 4 000 000 krooni	aastane käive üle 4 000 000 krooni
aastakäive kuni 1 000 000 krooni	aastakäive 1 000 000 kuni 3 000 000 krooni	aastakäive alates 3 000 000 kroonist
aastakäibega kuni 1 000 000 krooni	aastakäibega 1 000 000 kuni 6 000 000 krooni	aastakäibega enam kui 6 000 000 krooni
aastane käive kuni 2 000 000 krooni	aastane käive 2 000 000 kuni 10 000 000 krooni	aastane käive üle 10 000 000 krooni
omanik, kelle omandis on põllumajanduslikku maad kuni 5 ha	omanik, kelle omandis on põllumajanduslikku maad üle 25 ha	omanik, kelle omandis on põllumajanduslikku maad üle 100 ha
haritavat maad alla 100 ha, alla 50 veise	haritavat maad 100 - 300 ha; 50 - 100 veist	haritavat maad üle 300 ha ja üle 100 veise
hobitalunik	alla 300 ha; alla 100 lehma	üle 300 ha; üle 100 lehma
		500 hektarit ja suuremad
kasutab peamiselt perekiikmete tööjõudu	1 – 9 palgatöölist	üle 9 palgatöölise

Väiketootja	Keskmine tootja	Suurtootja
hinnanguline mõõde		
keskmise ja suure kõrval väga vajalikud	põhiline	Põhiline toodangu andja ja ka kõige efektiivsem
kalakasvatus		
kalatoodang kuni 10 t aastas	kalatoodang 10...100 t aastas	kalatoodang üle 100 t aastas
mesindus		
kuni 15 mesilasperet	16 - 100 mesilasperet	rohkem kui 100 mesilasperet
seemnekasvatus		
TALU	OÜ	Instituut, välisosalusega firmad (FarmPlant Eesti)
metsandus		
metsa alla 10 ha	metsa 10 ha kuni 100 ha	metsa üle 100 ha, selgituseks: 100 ha metsa juures tekib majandamisel aastas vähemalt 2 500 000 krooni käivet
kuni 50 ha metsa	50 kuni 100 ha metsa	üle 100 ha metsa
metsa alla 100 ha	metsa 100 kuni 1000 ha	üle 1000 ha
talud, talupere, kes ei kasuta välistöötajaid (kui siis 1-2 palgalist töötajat) või kasutab seda hooajatoodel	väikefirma, kasutab pidevalt palgalist töötajaid (kuni 9 töötajat)	suurfirma

Ühe erialase organisatsiooni arvates ei ole nende puhul väikese, keskmise, suure eristamine kohandatav, kuna liikmeks võivad olla kõik.

Eestimaa Talupidajate Keskliidu arvamuse kohaselt oleks vaja Eestis diskussiooni erineva suurusega tootja üle ning väikse, keskmise ja suure tootja määratlemist, sest nende probleemid on erinevad. Vajalik on ka talu mõiste sätestamine.

Täiendus Valgamaa Põllumeeste Liidult: „Arvan, et on vaja leida kohapeal vahendeid põllumeeste kaasahaaramiseks igasuguste ürituste ja ettevõtmise laiendamisel. Vaja on vähendada pingeid „väikeste ja suurte” vahel. Seega peaks olema Eestimaal igas maakonnas ja ka riigis tervikuna üks põllumeeste organisatsioon. Valgamaal on ta juba aasta olnud.”

Tabel 4.8. Piirkondlike ja erialaste organisatsioonide liikmeskonna jaotus suuruse järgi

	peamiselt see	osaliselt see	see mitte
põllumajandus			
vastanuid 16			
Väiketootjad	7	8	1
Keskmise suurusega tootjad	8	7	1
Suurtootjad	7	8	1
metsandus			
vastanuid 4			
Väiketootjad	3	1	0
Keskmise suurusega tootjad	0	3	1
Suurtootjad	0	0	4

4.3.5. Millega tegelevad organisatsioonid

Tabel 4.9. Piirkondlike ja erialaste põllumajanduslike organisatsioonide tegevused

	peamiselt see	osaliselt see	see mitte
põllumajandus			
vastanuid 19			
Liikmetele tootmiseks vajalike sisendite ühine ostmine	3	3	13
Tootmise ja tehnoloogia küsimuste lahendamine (vastanuid 18)	5	9	4
Liikmete saaduste töötlemise ühine korraldamine	1	2	16
Liikmete toodangu ühine turustamine	3	4	12
Toodangu kvaliteedi hindamine ja tunnustamine	2	5	12
Liikmetevahelise infovahetuse korraldamine	17	2	0
Koolituse korraldamine liikmetele	16	3	0
Nõustamise korraldamine liikmetele	14	4	1
Osalemine kutseomistamisel	4	1	14
Hinnaülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	2	13	4
Toodete tasuvuse analüüsi koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	1	9	9
Turu-uuringute koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	5	7	7
Teadusuuringute või teadusülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	1	14	4
Seadusandluse muudatuste jälgimine ja tutvustamine liikmetele	14	5	0
Keskkonnanõuetest ülevaadete koostamine/ tellimine ja tutvustamine liikmetele	6	12	1
Teenuse osutamine liikmetele	10	4	5
Liikmete huvide esindamine	18	1	0
Liikmete omavahelise suhtlemise korraldamine	17	2	0

Tabel 4.10. Piirkondlike ja erialaste metsanduslike organisatsioonide tegevused

	peamiselt see	osaliselt see	see mitte
metsandus			
vastanuid 4			
Liikmetele tootmiseks vajalike sisendite ühine ostmine	0	3	1
Tootmise ja tehnoloogia küsimuste lahendamine	0	1	3
Liikmete saaduste töötlemise ühine korraldamine	0	0	4
Liikmete toodangu ühine turustamine	0	3	1
Toodangu kvaliteedi hindamine ja tunnustamine	0	1	3
Liikmetevahelise infovahetuse korraldamine	3	1	0
Koolituse korraldamine liikmetele	1	2	1
Nõustamise korraldamine liikmetele	3	0	1
Osalemine kutseomistamisel	0	0	4
Hinnaülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	0	4	0
Toodete tasuvuse analüüsi koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	0	2	2
Turu-uuringute koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	0	1	3
Teadusuuringute või teadusülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele	0	0	4
Seadusandluse muudatuste jälgimine ja tutvustamine liikmetele	1	3	0
Keskkonnanõuetest ülevaadete koostamine/ tellimine ja tutvustamine liikmetele	0	1	3
Teenuse osutamine liikmetele	4	0	0
Liikmete huvide esindamine	2	0	2
Liikmete omavahelise suhtlemise korraldamine	1	1	2

Tegevused, mis on enamuse piirkondlike ja erialaste organisatsioonide jaoks sagedased:

- Liikmetevahelise infovahetuse korraldamine.
- Koolituse korraldamine liikmetele.
- Nõustamise korraldamine liikmetele.
- Seadusandluse muudatuste jälgimine ja tutvustamine liikmetele.

- Teenuse osutamine liikmetele:
põllumajandus: maade-põldude mõõtmine, maade mõõdistamine GPSga, seemneanalüüsid, raamatupidamisteenus, lepingute koostamine, toetuste taotlemine, taimekaitsevahendite müük, , mullaproovide võtmine, siloproovid, nõustamine, infovahetus, infopäevade korraldamine, koolituse korraldamine, õppesõitude korraldamine, erialapäevad, foorumid;
lambakasvatus: lammaste põlvnemistunnistuste väljastamine; jõudluskontrolli läbiviimine; tõuraamatu pidamine; seminaride, koolituste korraldamine; messidel, näitustel käimise korraldamine;
metsandus: toetuste taotlemine, ühistegevuse korraldamine, puidu müük.
- Liikmete huvide esindamine:
põllumajandus: looduskahjud, kütuse kompensatsioon/ huvide esindamine töötleva tööstusega hinnaläbirääkimistel, PMAN-s, seirekomisjonides jne./ põllumajandusega seotud organisatsioonides, arvamuste esitamine seadusandlike aktide koostamiseks ja muutmiseks/ ettepanekud, seadusloome, määrused, ümarlauad/ katusorganisatsioonide kaudu toimub liikmete huvide kaitse/ liikmete vajaduste ja arvamuste edastamine (Põllumajandus)ministeeriumile/ EV Riigikogus, EV Valitsuse ees, EPTK-s/ Osalemine üleriigilistes töörühmades ja katusorganisatsioonides/ kõigis instantsides/ läbi EPK, EPKK, läbirääkimistel valitsusega, kõigis valdkondades ja kõikjal;
metsandus: Riigikogu saadikutele vajalike ettepanekute tegemine, Seaduste ja arengukavade väljatöötamisel osalemine, osalemine üleriigilises metsaomanike organisatsioonis/ Osavõtt toetuse meetmete koostamisest, täienduste ja ettepanekute tegemine EMK toetuste taotlemise korda, osavõtt EEML juhatuse tööst;
aiandus: rahvusvahelisel ja siseriiklikul ametkondlikul ning turustustasandil;
kalakasvatus: rahvusvahelisel ja siseriiklikul ametkondlikul ning turustustasandil, seadusloomes ja kalanduspoliitikas;
mesindus: seadusloome ja seadusandlus, suhted ministeeriumi ja teiste ametkondadega, rahvusvahelised erialased suhted;
noortalunikud: ministeeriumides ja EL tasandil.
- Liikmete omavahelise suhtlemise korraldamine.
- Osalemine kutseomistamise protsessis:
Maaparandajate selts: osaleb maaparandaja-hüdrotehnika I, II ja III astme kutsestandarti välja töötamisel ja kutsete omistamisel;
Harju Taluliit: osaleb taimekaitse ja tööohutuse tegevusalade kutseomistamisel;
Rakvere Maarahva Liit :osaleb taimekaitse kutseomistamisel;
Eesti Aiandusliit osaleb aianduserialade kutseomistamisel.

Tegevused, millega paljud organisatsioonid aeg-ajalt tegelevad:

- Tootmise ja tehnoloogia küsimuste lahendamine (põllumajandus).
- Hinnaülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele (iganädalane kütuste hinna selgitamine).
- Toodete tasuvuse analüüsi koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele.
- Turu-uuringute koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele (põllumajandus).

- Teadusuuringute või teadusülevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele (põllumajandus).

Muid tegevusi:

- Traditsioonilised üritused nagu Kaunima talu konkurss, jõulupidu, talupäevad.
- Ühistegevuse propageerimine ja selle käivitamise aitamine.

Eestimaa Talupidajate Keskliidu tegevused on:

- Põhiline tegevus on huvide kaitse.
- Asendustalunike organisatsiooni/ süsteemi loomine.
- Kaupade-teenuste ostmisel lepingu sõlmimine korporatiivkliendina – taluliidu liikmed saavad kütust, telefoniteenust ja muid kaupu-teenuseid soodsama hinnaga.
- Ühiste hangete osas on ideid olnud, aga need pole käima läinud. Iga projekt vajab inimesi, kes sellega tegelevad, aga keskliidus töötajaid vähe.

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliidu tegevused:

- Liikmete huvide esindamine, selleks osalemine baasdokumentide koostamisel, kohtumised poliitikutega, maaelukomisjoni liikmetega.
- Osalemine põllumajanduspoliitika kujundamisel - et tagada poliitiline stabiilsus, et erinevad koalitsioonid saaksid probleemist üht moodi aru, näiteks: Eestis põllumajandustoetused võrreldes EL vanade liikmesriikidega madalamad, Eestis puudulik kindlustuse süsteem.
- EPTK osaleb välisorganisatsioonides.
- EPTK on liige Eesti üleriigilistes organisatsioonides, nõukogudes, osaleb läbirääkimistel.
- Põllumajanduse maine – konverentsid, infoleht.
- EPTK-l on kutset omistava organi staatus, kutseomistamine põllumajanduslikel erialadel.

Info tootjate huvide kohta tuleb läbi maakondlike organisatsioonide – nende esindajad on nõukogus, vajaduste alusel kujundatakse tegevused. Kord aastas on suurem koosolek, kus seatakse paika tegevuste üldisemad rajajooned. Tootjad saavad keskorganisatsioonile ka otse infot. Organisatsiooni juht liigub ka maakondades, kus kohapeal toimuvad arutelud.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja tegevusteks on meetmete ja poliitikate kujundamisel osalemine – Põllumajandusministeerium küsib arvamusi, koja esindaja on PMAN-s.

Koja juures tegutsevad toimkonnad:

- Piimatootmine – teadmine kvoodi olemusest, kvoodi saamise võimalused, turustamise võimalused, üldised arengud (vedaja Olav Kreen).
- Teravili – turustus, üldine areng ja suundumused, investeeringu toetamise võimalused, optimaalsed tehnoloogiad (vedaja Olav Kreen).

- Liha – pole pikka aega toimunud, grupi vähene huvi (vedaja Piret Öunapuu).
- Maaelu – millised võiksid olla võimalikud tegevusvaldkonnad, toetamise mehhanismid. Väiksemate tootjate võimalused uutele tegevustele üle minna, kuidas paremini ära elada. (vedaja Mariann Maasi).
- Aiandus (vedaja Vevo Olevsoo).

Toimkondade rollid: info saamine, info jagamine, analüüs ja lahenduste otsimine, sõelumine, kokkuleppe ja konsensuse otsimise koht. Toimkondade väljundid:

- Taotlused, ettepanekud Põllumajandusministeeriumile.
- Ülesanded, tegevused koja aparaadile.
- Olulisemad küsimused läbi nõukogu.

Toimkonnad on pigem indiviidide kogumid kui võrgustikud. Nõuanne ja teabelevi suhteliselt eraldi poliitikate poolest.

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliidu tegevused on:

- liikmetevahelise infovahetuse korraldamine;
- koolituse korraldamine liikmetele;
- nõustamise korraldamine liikmetele;
- teadusuuringute või teadusulevaadete koostamine/ tellimine ja edastamine liikmetele;
- seadusandluse muudatuste jälgimine ja tutvustamine liikmetele;
- keskkonnanõuetest ülevaadete koostamine/ tellimine ja tutvustamine liikmetele;
- teenuse osutamine liikmetele: mehhaniseeritud hoiutööde korraldamine, toetuste taotlemine PRIA-st;
- liikmete huvide esindamine: omavalitsuses, maaparandusbüroos, keskkonnaametis;
- liikmete omavahelise suhtlemise korraldamine ühistel nõupidamistel ja koosolekutel.

Erametsaliit kui keskorganisatsioon tegeleb teistsuguste asjadega kui piirkondlikud organisatsioonid. Kui võrrelda põhikirjalisi eesmärke ja tegelikku tegevust, siis on neis oluline erinevus. EML tänane põhiroll on olla **sotsiaalpartner**, vajalik on kaasarääkimine otsustusprotsessis. Seda tegevust on palju, nii et vaevab organisatsiooni ära – ei jõua põhiasjadega tegelda (EML on üks palgaline töötaja - tegevjuht).

- Tegelemine erametsaomanike kahe põhiprobleemiga:
maksupoliitika – tulu ei teki igal aastal, metsandus on pika tsükliga – seda oleks vaja arvestada maksustamisel,
jahindus – maaomanikud on jäetud õigusteta.
- Osalemine õigusloome protsessis, osalemine arengukavade koostamisel; osalemine toetuste administreerimise õigusaktide kujundamisel.
- Projektipõhine rahajagamine – erametsaliit on „keha” rahade liikumise vahel, tema kaudu toimub paljude tööde sisseostmine (näiteks uuringud, filmi tegemine, ...). See tegevus võtab mitu nahka - taotlemine, rahastus ja hankelepingud, lõpparuanne, (lisaks

auditeerimine), samas ei jää organisatsioonile sellest midagi (projekti kuludesse ei lubata üldkulusid kanda).

- Rahvusvaheline koostöö – esindamine, aruandlus; pole piisavalt suutlikkust, et Eesti kohta aruandeid, kokkuvõtteid, ülevaateid saata.
- Mainekujundus – metsandus ja erametsaomanikud on avalikkuse silmis „pahad”.

4.3.6. Kuidas jõuab informatsioon organisatsiooni kaudu liikmeteni

Tabel 4.11. Piirkondlike ja erialaste organisatsioonide tegevused, töövormid ja kanalid organisatsiooni liikmete informeerimiseks

	peamiselt see	osaliselt see	see mitte
põllumajandus ja metsandus			
vastanuid 21			
Koosolekud	5 (22%)	17 (74%)	1 (4%)
Telefonivestlused	16 (70%)	7 (30%)	0 (0%)
Trükitud infolehed	7 (30%)	7 (30%)	9 (39%)
Info e-posti vahendusel	20 (87%)	3 (13%)	0 (0%)
Veebileht	11 (48%)	6 (26%)	6 (26%)
Kutsutud esinejatega loengud, infopäevad	12 (52%)	10 (43%)	1 (4%)
Mitmepäevased koolitused	4 (17%)	8 (35%)	11 (48%)
Praktilised õppused	5 (22%)	13 (57%)	5 (22%)
Õppesõidud	3 (13%)	13 (57%)	7 (30%)
Oma konsulent, nõustaja	11 (52%)	2 (10%)	8 (38%)

Trükitud infolehed – varem 4, praegu harva/ 1x aastas/ 6 + erilehed/ kuni 4/ 2 korda aastas/ 8 korda aastas/ 5-6 korda aastas/ igakuuline infoleht/ 10 korda aastas/ 1000 eks vähemalt 8 korda aastas.

Metsandus: välisuudiste tõlked.

Selts: erialaspetsialist, farmide külastamine, aretusala nõuande jagamine.

Põllumajandus:

Varem toimus iga kuu kohtumine iga liikmega (~20 liiget) – organisatsiooni juht külastas kõiki, et arutada kohapeal konkreetseid probleeme. Ressursside vähesuse tõttu toimub selline iga liikmega kohtumine viis korda aastas. Ühele külastusringile kulub kolm päeva, läbi tuleb sõita 350 km. Koostöö keskkonna spetsialistidega – kord aastas esineb tootjate koosolekul.

Eestimaa Talupidajate Keskliit kasutab tootjate informeerimiseks järgmisi võimalusi:

- Veebileht.
- Infoleht „Eesti talu”, siia ühendatud mitu varasemat infolehte, ilmub 4-5x aastas, aga vaja oleks 1x kuus, muidu uudised vananevad.
- Nõuandeleht „Hüva nõu” – varem rahastatud erinevatest allikatest, kui läks tasuliseks (tellimise peale), siis ei tellitud. Selle lehe tegemine seisab puhtalt raha puudumise taga.
- Mitteformaalsed suhted – e-post, telefonivestlused, kohtumised.
- Erialakomiteed – taimekasvatuskomitee, piimakomitee – kahel tasandil: rahvuslik ja maakondlik, toimised nii kaua, kuni keskaparaadis oli tugiisik olemas. Praegu käiakse koos suhteliselt harva (pole tugiisikut – ressursipuudus).
Komiteedel kaks rolli:
 1. huvide kaitse – uus seadusandlus arutati läbi, kujundati seisukohad – mida on vaja kaitsta;
 2. anda signaale nõuandjatele – millist infot ja nõuannet vajatakse.

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit kasutab tootjate informeerimiseks järgmisi võimalusi:

- koosolekud;
- telefonivestlused;
- trükitud infoleht (kord kuus);
- info e-posti vahendusel;
- veebileht;
- kutsutud esinejatega loengud, infopäevad;
- mitmepäevased koolitused, õppesõidud.

Info tootjate huvide kohta tuleb läbi maakondlike organisatsioonide – nende esindajad on nõukogus, vajaduste alusel kujundatakse tegevused. Kord aastas on suurem koosolek, kus seatakse paika tegevuste üldisemad rajajooned. Tootjad saadavad keskorganisatsioonile ka otse infot. Organisatsiooni juht liigub ka maakondades, kus kohapeal toimuvad arutelud.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda kasutab tootjate informeerimiseks järgmisi võimalusi:

- veebileht;
- mailinglist liikmetele;
- infoleht;
- infopäevad;
- turuinfo – Liha, Teravili, Aiandus, Piim, Kartul;
- EPKK haldab ka maamajanduse infoportaali www.pikk.ee, seotud kojaga ~10%;
- foorumid (igal foorumil üle 100 osaleja);
- toimkonnad korraldavad avalikke üritusi - **foorumeid**, et informeerida laiemat üldsust erinevate põllumajanduse ja maaelu valdkondade vajadustest, suundumustest, seisundist

ning võimalustest. Iga-aastased erialafoorumid:
teravilja- või söödafoorum; lihafoorum; piimafoorum; aiandusfoorum; maaelufoorum.

- PIKK (koordineeriv keskus) pidev tagasiside: maakondlik keskus → koda → Pmin.

Erametsaliit kasutab metsaomanike informeerimiseks järgmisi võimalusi:

- Kaks korda aastas toimub üldkoosolek, selle kaudu jõuavad liikmete probleemid organisatsioonini.
- Toetuste administreerimiseks korraldatavad infopäevad – selle kaudu jõuab organisatsioonini ka tagasiside metsaomanike probleemidest ja vajadustest.
- EML viib oma liikmete hulgas läbi uuringu, kuidas erinevad toetusmeetmed mõjutavad ühistegevust.
- Osalevad erinevate väljaannete tegemisel (põhitegija erametsakeskus).
- Organisatsiooni siseselt maililist tugiisikutega suhtlemiseks.
- Veebileht

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit kasutab liikmete informeerimiseks järgmisi võimalusi:

- Telefonivestlused;
- info e-posti vahendusel;
- koosolekud;
- kutsutud esinejatega loengud, infopäevad;
- praktilised õppused;
- oma konsulent, nõustaja.

Kuidas liikmed oma probleemidest ja muredest teada annavad: helistavad ja räägivad. Pakilisemaid probleeme tuleb aastas paarkümmend. Samas, liikmed suhteliselt tagasihoidlikud – pöörduvad siis, kui probleem suureks kasvanud ja muud abi enam pole. Keskliit püüab sellist olukorda ennetada – koosolekutel ja õppepäevadel soovivad, et liikmed oma probleemid ja mured välja tooksid, siis saaks nendega ennetavalt tegeleda.

4.3.7. Millised on tootjate probleemid

Milliseid probleeme näevad piirkondlikud ja erialased organisatsioonid?

Metsandus: Seadusemuudatustest arusaamine; metsakasvatustlikud küsimused; metsanduslikud toetused; istutusmaterjali soetamine; maapinna ettevalmistamine; pidev seadusandluse muutumine, mis segab igapäevast ja järjepidevat metsade majandamist; seaduste pidev muutumine, metsaomanike võrdse kohtlemise puudumine.

Aiandus: Tootmis-, turustamis-, ja finantseerimisküsimused.

Kalakasvatus: Ebapädevad õigusaktid (n. veeseadus jne.), poolik seadusandlus (kasvanduste tunnustamise küsimused jne).

Lambakasvatus: Lihaloomade realiseerimine.

Maaparandus: Seadusandlus.

Mesindus: Seadusandlus ja mee ning teiste mesindussaaduste tootmisel ja käitlemisel üldhügieeni ja toiduohutuse nõuded, suhted veterinaarsüsteemiga (mesilate meekäitlemise toiduhügieeni ja toiduohutuse alane jälgimine, vastav teavitamine ja registreerimine, mee turustamisprobleemid, mesilashaiguste probleemid.

Noortalunikud: Info puudulikkus.

Seemnekasvatus: Nn. must turg, seadusandlusest tulevad probleemid, toetuste maksmine heinaseemnekasvatuse eest.

Põllumajandus:

- Osaliselt liikmetel puudu interneti püsiühendus.
- Raha ja aja nappus, põllumehe madal maine.
- Peamised küsimused on seotud seadusandluse muutmisega, selle rakendamisega seotud tagajärjed. Hakkavad tekkima talu (FIE) üleandmise küsimused - seadusandluse lüngad, maksustamine, järjepidevus.
- Kõikvõimalik info põllumajanduspoliitika arengute suhtes.
- Erialast tööd tundva töötava ja juhtiva kaadri nappus.
- PRIA nõuete pidev muutmine kohustuse võtmise perioodil, kusjuures ei teavitata tootjaid õigeaegselt, selgelt ja üheselt mõistetavalt. Määrused on tihti väike- ja keskmise tootja suhtes vaenulikud, ei ole arvestatud tootjaorganisatsioonide ettepanekutega.
- Küsimused on detailsed. Eriti, mis puudutab seadusandlust ja suhtlemist PRIAga. Info jõuab meieni liiga hilja.
- Vähene organisatsiooni ettepanekute arvestamine vabariiklikul tasandil.
- Seonduvad peamiselt tootjaid puudutavate seaduste, määrustega ja PRIA toetustega.
- E-posti takistab maal interneti puudumine. Valgamaal on internetita üle 50 % piirkondi. Paljudes kohtades kus on ta veel väga aeglane. See on riiklikult lahendamata. Väga kallite vahenditega (põllumeeste jaoks) oleks seda võib-olla ka võimalik saada.
- Liialt keerulised ja bürokraatlikud asjaajamised toetuste saamisel. Eestis ülepaisutatud keskkonna – ja loomatervishoiualased nõudmised, piimakvoodi vähesus.
- Ei vasta.
- *Vastamata.*

Eestimaa Talupidajate Keskliit

- Maaelu poliitika rakendamine ja uued asjad, uued trendid.
- Probleemid, mis tekivad seoses toetustega.
- Uued asjad – bioenergia.
- Erialased küsimused jäävad maakonna tasandile, maakondade vahel erisused.
- Tootjaid häirivad seadusandluse puudujäägid, probleeme tekitab määruste erinev tõlgendamine (50 puud) ja kommunikatsiooni puudumine. Talunike vähese informeerituse tõttu tekivad probleemid, millel on majanduslikud ja õiguslikud tagajärjed.

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit

- Liikmete ebavõrdne kohtlemine EL siseselt, toetuse ebavõrdsus ja põlistatus.
- Poliitiline ebastabiilsus, põllumajandust vaadatakse ühiskonnas kui kõrvalist sektorit, mille osa on väheoluline (väike SKT osa, väike osakaal tööhõives), keskajakirjanduse suhtumine on vaenulik.
- Sisemised: sektori sisemised vastuolud (teravili vs piim vs lihakasvatus jne) – millised on toetusskeemid, seakasvatus jäi investeeringutoetustest kõrvale, teravilja toetusskeem. Teraviljatootjad on ilmastikuriskide tõttu suurema löögi all. Regiooniti on suured erinevused (saared, kuplid), vähem soodsate alade kaart tekitab tüli

Nõuetele vastavuse (ristvastavuse) rakendamiseks on tootjad valmis ja ei ole valmis, valmisolekut on üheselt raske hinnata. Eesti tootjate investeerimisvõime võrreldes Euroopa tootjate omaga on kuus korda väiksem. Eesti tootjatel tuleb käigu pealt rakendada uusi nõudeid, mis ei ole seotud konkurentsivõimega, samas nõuab iga muudatus täiendavaid investeeringuid.

Toetuse aluseks on maa, mis sinu käes on. Eestis on 70% põllumajanduslikke maid kasutusel rendimaana. Toetuste suurenedes on suurenenud maa rendihind, see tähendab et suur osa toetusest ei jää tootja kätte.

Paljudel põllumajandusettevõtetel on maa kasutusvalduses, leping lõpeb varsti ja tuleviku suhtes puudub kindlus. Kui maa läheb enampakkumisele, ei suuda põllumajandustootja kinnisvara arendajatega võistelda.

Kui täna on professionaalseid põllumajandustootjaid 6000, siis mõnede prognooside kohaselt jääb neid aastaks 2013 alles 12-15%. Majanduslik surve on liiga tugev, samas ei ole paljudel ettevõtetel majapidamise jätkajaid.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

- Kojani jõuavad riigi tasandil muudetavad küsimused, mis mahult, lokaalsuselt ületavad maakonna piiri, sellised küsimused on tootjate sissetulek, finantseerimine, toetused, poliitikad.
- Et tootja sissetulekud suureneksid, tootmine muutuks efektiivsemaks.
- Vajalik saada parem ülevaade arengutest.
- Loodusprobleemid (külmakahjustused).
- Valdkondlikud probleemid.

Erametsaliit

- Maksupoliitika ei arvesta piisavalt metsanduse eripärasid
- Jahindus – ulukite arvukus ja selle reguleerimine. Põllumaade metsastamise toetusega istutatud metsad on suures osas ulukite poolt hävitatud. Hinnangud ulukite arvukusele on oluliselt erinevad. EML on ise korraldanud uuringu ulukite arvukuse hindamiseks, selle järgi on ulukite arvu hinnang 10 korda suurem kui jahindusorganisatsiooni antud hinnang.
- Maareform – reformimata metsamaa.

- Metsa mitmekesistamise otsused ja tulemused sõltuvad lõppkokkuvõttes raiemehest, harvesteri juhust, mitte metsaomanikust. Raieteenust ei tohiks pakkuda, kui ei ole metsanduslikku haridust. RMK on turul domineeriv ettevõtte, raietööde hinnad kujunevad vähempakkumistel. Raiebrigadid püüavad riigihangetes tekkiva miinuse tasa teha erametsaomanike arvelt. Nii püüavad raietööde läbiviijad saada maksimumkoguse puitu (nende tasu sõltub sellest), omanikupoolsed metsa hoiu ja mitmekesisusega seotud taotlused jäävad tahaplaanile.
- Kõikidest metsaomanikest ei ole võimalik teha metsandusspetsialisti. Pigem on küsimus selles, kuidas toetada organisatsioonide arengut, et aidata metsaomanikul vajalikke töid teha.
- Probleemiks on RAK meetme 3.7 rakendamine. Määrus ei arvesta tegelikku metsaühistute olukorda. Nii saab metsaühistute arendamiseks toetust taotleda metsaühistu, mis on asutatud mitte varem kui 1. jaanuaril 2004 ja mis on taotluse esitamise hetkeks tegutsenud vähemalt 6 kuud. Tulemuseks on see, et metsaühistute arendamiseks kavandatud toetus suures osas kasutamata. Probleemiks on ka vähese tähtsusega riigiabi meetmes ja selle subjekt.

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit

- Probleemid üleriigilisel tasandil:

Eesti põllumajandusmaast on kuivendatud 725000 ha ehk veidi üle poole ja metsamaal on kuivendusrõrke umbes 600000 ha-l. Kaks kolmandikku põllumajandusmaal praegu toimivatest maaparandussüsteemidest on rajatud enne läinud sajandi 80-ndaid aastaid. Kuna maaparandusehitise elueaks loetakse 25 – 30 aastat, on tänaseks ilmnunud kiire rekonstrueerimisvajadus, vältimaks süsteemide lõplikku lagunemist. Huvi maaparanduse vastu mõjutab ühelt poolt ilmastiku tsüklilisus – on kuivemad perioodid ja niiskemad perioodid (7-aastane ja 11-aastane tsüklil). Kuival ajal on huvi maaparanduse vastu väiksem. Teisalt, maaparandustööde tegemisel on probleemiks raha puudus, sagedamini küll maaomaniku prioriteedid kulutuste tegemisel. Maaparandus tundub küll oluline, aga raha kasutatakse pakilisematele vajadustele. Kui siis maaparanduse süsteemi korrastamine pakiliseks muutub, on vajalikud kulutused süsteemi korrastamiseks oluliselt suuremad kui õigeaegsel tegemisel. Seega, kulutuste tegemine maaparandussüsteemi korrastamiseks on tihti pigem arusaamise kui raha puuduse küsimus.

- Probleemid maaparanduse süsteemi tasandil:

- Ühiseesvoolude korrashoiutöödega seotud probleemid: tihti pole maal selget omanikku, hooldustööd on tegemata, tekivad tülid hooldustöö tegemisel ja kulutuste kandmisel (mida osad pole valmis tegema), takistused hooldustöö tegemisel, keskkonnakaitselised piirangud.
- Naaberkinnisaja läbivate dreenažikollektorite korrashoiutöödega seotud probleemid.
- Juurdepääsuteede rajamise ja korrastamise probleemid – teede korrastamine takistatud.
- Keskkonnanõuete täitmise probleemid.
- Rahastamise probleemid – ühistu sundliige ei maksa hooldustööde kulutustes oma osa.
- Nõustamise probleemid (polnud piisavalt nõustajaid).

- Probleemid ühistu tasandil:

Maaparandussüsteem on tervik, mis reeglina asub mitme omaniku maal. Eesvool asub tihti maal, mil polegi selget omanikku. Maaparandussüsteemi on vaja hooldada tervikuna, osad maaomanikud pole huvitatud, et ühistuga liituda ja kulutusi teha.

Korrastamata maaomandi suhted segavad maaparandusühistute tööd:

- maaomanik, kes ise maad ei kasuta, ei ole pole maaparandusest ja sellega seotud kulutustest huvitatud;
- maa kasutaja (rentniku) huvides on, et kuivendus toimiks aga rentnikuna ei ole ta valmis kulutusi tegema.

Suur osa maaparandusühistute ja selle liikmete probleemidest on seotud omandisuhete, inimsuhete ja erinevate arusaamistega.

4.3.8. Tootjate vajadus info ja nõuande järele

Milliseid vajadusi näevad piirkondlikud ja erialased organisatsioonid?

Metsandus: Metsanduslikud toetused, metsanduslik seadusandlus, tehingud kasvava metsaga, taasmetsastamise kulude arvestamine, metsade kaitse alla võtmine ja piirangute seadmine maakasutusele.

Aiandus: Erialastes- ja põllumajandustoetuste küsimustes.

Kalakasvatus: Kaasaegsed tehnoloogiad, kalahaigused, majanduslik tasuvus.

Lambakasvatus: Kuidas planeerida oma loomade realiseerimine, s.t. Kasvatajad peaksid mõtlema juba kevadel oma loomade realiseerimisele, mitte et äkki sügisel selgub, et mul oleks vaja lihloomad realiseerida, aga kuhu? Kokkulepped tuleks juba varakult sõlmida, et vältida selliseid olukordi ja negatiivset tagasilööki oma tootmises. Enamuses meie liikmetest on lambakasvatus siiski lisaks põhitööle.

Mesindus: Seadusandlus ja mee ning teiste mesindussaaduste tootmisel ja käitlemisel üldhügieeni ja toiduohutuse nõuded, suhted veterinaarsüsteemiga (mesilate meekäitlemise toiduhügieeni ja toiduohutuse alane jälgimine, vastav teavitamine ja registreerimine, mee turustamisprobleemid, mesilashaiguste probleemid.

Noortalunikud: Asjaajamisel, poliitilises mõistmises.

Seemnekasvatus: Erialased nõuanded, seemneturg, seemnekasvatuse koordineerimine, seemnetehnika.

Põllumajandus:

- Juriidika, seaduste lahtirääkimine.
- Kõige uue kohta, mis puudutab nende konkreetset tegevusvaldkonda.
- Tootmise korraldamise juures oluline uute tehnoloogiate kasutamine, põhiline info vajadus on toetuste taotlemine ja kasutamine sihipäraselt. Nõustamine taimekasvatuslik (väetiste kasutamine saagi suurenemiseks) ja finantsmajandus (äriplaanid, analüüsid).
- Parimaid turustusvõimalusi, toetuste taotlemine.
- Tehnoloogiliste protsesside mehhaniseerimine, taotluste koostamine.
- Pidevalt muutuvate nõuete kohta.
- MAK meetmed, keskkonna küsimused.
- Erialast teavet, teadusuuringutes rakendusteaduse tulemeid, toetuste taotlemine.
- Raamatupidamine, söötmine erinevates loomakasvatusturustuskoolitust, seaduste tundmise koolitust.
- Seadusandluses, EL fondide kasutamisel, majandusanalüüsis, uute tehnoloogiate tutvustamisel.

- Taimekasvatus, sisendite ja toodangu hinnad ning realiseerimisvõimalused, turustamine üldisemalt, kõik PRIA toetustesse ja seadusandlusesse puutuv.
- Toetuste taotluste vormistamise ja nende nõuete täitmisel.
- Uue tehnoloogia, väetiste ja kemikaalide kohta.
- Alternatiivsete tegevuste kohta.
- Ei vasta.

Eestimaa Talupidajate Keskliit

Kiiresti muutuv maailm – kogu aeg tuleb uut infot (tootmine, poliitika, toetused, seadused, ...), peab pidevalt kursis olema, sellele vastavalt tuleb infot korraldada ja jagada. EL määrused ja regulatsioonid pole kättesaadavad ja arusaadavad (siia kuulub ka nõuetele vastavuse temaatika). See lünk vajab täitmist.

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit

- Agro-ökonomilised strateegilised analüüsid (EL ja EV majandusotsuste mõju Eesti põllumajandussektorile).
- Juriidiline ekspertiis seaduseelnõude pädevusest, nende mõjudest.

Erametsaliit

- Kohalikud organisatsioonid ootavad infot toetuste kohta, kuidas protsess toimub, mis on tulemas, milleks peab ennast ette valmistama. Kui juba määrus on olemas, siis saab seadusest näpuga rida ajada. See on ka üksikliikmete ootus.
- Kohalike organisatsioonide jaoks on olulised ka majandusliku koostöö ja finantsküsimumused.

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit

- Maaparandussüsteemi uuendamise või rekonstrueerimise vajalikkuse kohta.
- Rahastamise võimalikkuse kohta.
- Toetuste vormistamise kohta.

4.3.9. Tootjate vajadus koolituse järele

Milliseid vajadusi näevad piirkondlikud ja erialased organisatsioonid?

Metsandus: Pärandkultuuri objektid metsas, säästev metsandus, kahjustused kultuurides ja lati- kuni keskealistes metsades.

Aiandus: Tootmistehnoloogiad, ühisturustus.

Kalakasvatus: Kalahaigused, uued kasvatustehnoloogiad.

Lambakasvatus: Kuna lambakasvatus muutub Eestis üha populaarsemaks, siis vajatakse pidevalt otsest lambakasvatusalast informatsiooni, mille hulka kuuluvad – tõud, pidamine, söötmine, aretamine, hooned, seadmed jne.

Maaparandus: Maaparandus ja keskkond, hanked, töötervishoid.

Mesinduse alg- ja täiendõppe koolitused, mesindustehnoloogia ja –tehnika arenduste ja uudiste ala, tõuparandus, mesilashaiguste tõrje, mee turustamine ja mesinduse tasuvus.

Noortalunikud: Otsustusprotsesside selgitamisel.

Seemnekasvatus: Seemneturg, seemnekasvatuse koordineerimine, seemnetehnika.

Põllumajandus:

- Juriidika, seaduste lahtirääkimine.
- Ettevõtlus.
- Koolitus võiks olla ühiste eesmärkide saavutamiseks – koos oleme tugevad. Kahjuks ei nähta sellistest koolitustest reaalset kasu, vaid oodatakse et keegi teeb asja ära. Juhtimise koolitust ka – nii ettevõtte, kui ka organisatsiooni.
- Aktuaalsetel põllumajanduspoliitika teemadel.
- Seadusandluse nõuetest tulenevates küsimustes – keskkonna , tootmise korraldamisega seonduvast, taime- ja loomakaitse, EL ja vabariiklike toetuste teemad, projektid jne.
- Kuidas teenida rohkem kasumit?
- Keskkonnakaitse, maaviljelus, loomakasvatus, boienergia tootmise tehnoloogia alal.
- Majandus ja seadusandlus.
- Turustusküsimused, PRIA taotluste täitmine, taimekasvatus, loomakasvatus jne.
- Kõigis põhitootmise valdkondades.
- Raamatupidamise ja majandusökonomika alal.
- Alternatiivsete tegevuste valdkondades.
- Toetuste taotluse ja nende nõuete täitmisel.
- Keskkonnakaitse teemadel.
- Töötervishoiu ja töökaitse teemadel.

Mahepõllumajandus:

- Ühistegevuse, praktilise mahepõllumajanduse, esmase töötlemise ja turustamise kohta.

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit

- (Organisatsiooni) juhtimine; rahandus/ finantsmajandus.
- Uued agro-tehnoloogiad, bioenergeetika, biotehnoloogia.
- Ühistegevuse alustamine, seadusandlus, toetused, turuväljundid.

Praegused kutsehariduse saajad lähevad kohe kutseksamile, neil on olemas põllumajanduslik haridus. Väljastpoolt tulejatel (praktikas tegutsejad) on raskem, osadel neist ei ole põllumajanduslikku haridust. Huvi kutse vastu tuleneb sellest, et ettevõttes töötavale praktikandile saab maksta toetuse kaudu, aga selleks peab praktikandi võtjal olema kutsega.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

- Konsulentide hinnangul on tootjatel puudus turuinfost.
- Ebapiisavad on teadmised tasuvusarvestusest – kuidas efektiivselt majandada ja toota.
- Segatootmisega põllumajandusettevõttes on killustatud, tootja ei tea sageli, milline tootmisloik annab kasumit, milline kahjumit.

EPKK on korraldanud infopäevi majandusliku analüüsi ja turunduse teemal, kuid osalejaid on vähe olnud. Mõne osaleja arvates on jutt liiga üldine ja teoreetiline (keeruline) olnud. Infopäeval saab küll üldise info, aga tootja vajaks konkreetseid lahendusi.

Erametsaliit

Metsa mitmekesistamise otsused ja tulemused sõltuvad lõppkokkuvõttes raiemehest, harvesteri juhust, mitte metsaomanikust. Raieteenust ei tohiks pakkuda, kui ei ole metsanduslikku haridust. Metsaomanikele vajalik teadmine ja oskus, kuidas suhelda pakkujaga.

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit

Maaparandussüsteemi hoiutööde teostamise läbiviimise kohta.

4.3.10. Tootjate vajadused uuringute järele

Milliseid vajadusi näevad piirkondlikud ja erialased organisatsioonid?

Metsandus:

- Säästva metsanduse toetamine, erametsanduse maksustamine, metsanduse tulukuse analüüs.
- Metsanduslik ühistegevus ja üleriigilise süsteemse metsandusliku ühistegevuse struktuuri ülesehitamise võimalused.
- Riiklike metsanduslike toetuste vajadused. Eestis tuleks metsanduses selgeks teha, mida ja kui palju on vaja toetada. Kas see on ikka mõistlik ja sihipärane maksumaksjate raha kasutamine, kui toetatakse välismaa pangast, suurest puidufirmast või kinnisvarafirmast metsaomanikku võrdselt väikse peremetsaomanikuga. Kumb vajab rohkem toetust? Kas miljardärist suurfirma oma äririskide maandamiseks või väikemetsaomanik selleks, et saada kuidagi metsa hooldamise kulud ja tulud tasakaalu. Seepärast tuleks ka analüüsida, millises ulatuses on riik võimeline siis neid metsanduslikke toetusi maksma.

Aiandus: Turu-uuringud.

Kalakasvatus: Peamiseks praegu turu-uuringud.

Lambakasvatus: Kuidas suhtuvad eestlased lambalihasse? Millises valmistamisastmes pakitud liha nad ostaksid ja miks?

Mesindus: mesindustehnoloogia ja –tehnikate arenduste ja uudiste ala, tõuparandus, mesilashaiguste tõrje, mee turustamine ja mesinduse tasuvus.

Seemnekasvatuse: Seemnekasvatuse alased uuringud (sort, muld, tehnoloogiad).

Põllumajandus:

- Maakonna põllumajanduse tasuvus pikema perioodil.
- Erapooletud ja teaduslike võrdlusanalüüsi erinevate tehnoloogiate kohta.
- Taimekasvatuse võiksid uuringud hõlmata just muldade seisundit (Ida-Virus alt kaevandatud) - veerežiim rikutud, alla vajunud.
- Konkurentsivõime põllumajanduses toetustega ja ilma.
- Majandusliku tegevusega seonduvad teemad, huvitatakse majanduslike analüüside võrdlustest ja tulemustest.
- Teadus uuringuid veiste vabapidamisel, bioenergia tootmine, majandusanalüüs.
- Vajalik uuring esindusorganisatsioonide kohast ja nende seisukohtadega arvestamine riigi tasandil.
- Asendusteenistuse korraldamine.
- Mitmetel tootmise intensiivsust mõjutavatel teemadel - uued sordid taimekasvatuse, tõuparandus loomakasvatuse, alternatiivenergia valdkondades, ühistulise tegevuse valdkonnas.

Mahepõllundus: Mahedalt kasvatatud kultuuride sordivõrdluskatseid eri piirkondades. Lääne-Eesti ja saarte kehvematel põldudel kibuvitsa kasvatamist.

2006. a. jaanuaris saatis N organisatsioon EPKK-le x ettepanekut meid huvitavate uuringute teemade osas, sest EPKK ise küsis meilt seda. Täna pole kippu ega kõppu. Küsi EPKKst! Mis sest kasu on, kui nüüd jälle need teemad üles loetleda, aga kedagi see ei huvita?

Eestimaa Talupidajate Keskliit

- Uued asjad: bioenergia (pilliroog, energiapaju, ...).

Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit

- (EV) põllumajanduslik omatootmine – vajalik maht ja strateegiline tähtsus.
- Põllumajandusliku tootmise kontsentratsiooni optimumid Eestis (tootmise ökonomia – sotsiaalne keskkond – looduskeskkond).
- “Poolprofessionaalsete” põllumeeste (käive alla 200 000 kr aastas, u 4000 ettevõtjat, FIE-t) majanduslikud väljavaated 2013 ja hiljem (vanuseline struktuur, järjepidevuse olemasolu, varade seis, vajadused-võimalused (toetused) ja jätkusuutlikkus turupõhises tootmises).
- Erinevate bioenergeetiliste tehnoloogiate sobivusest ja potentsiaalsetest mahtudest Eesti energeetikas (osa sellest oleks sisuliselt Teraviljastrateegia, vt Soome vastav programm, www.mmm.fi).
- Mida erinevad põllumajanduspoliitikat kujundavad otsused endaga kaasa toovad. Otsused vajavad rohkem akadeemilist analüüsi ja arutelu.
- Praeguste otsuste mõju näeme järgneva seitsme aasta jooksul. Uurimist vajaksid võimalikud tulevikuotsuste mõjud, näiteks – Milline on piimakvoodi kaotamise mõju, toetuse modulatsioon MAK telgede vahel.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

- Teraviljade ja toitainete toksilisus.

Eesti Maaparandus-ja Veeühistute Keskliit

- Kuivendussüsteemi hindamise uurimistöõde teostamise vajadust.

4.3.11. Nõuande ja teabelevi olukord

Organisatsioonidele suunatud küsimustik ei sisaldanud nõuannet ja teabelevi käsitlevat osa, kuid mitmed organisatsioonid pidasid seda teemat oluliseks. Mitmed tootjate organisatsioonid tegelevad nõuande ja teabeleviga.

Nõuanne ja teabelevi on pikka aega elanud varjusurmas. Saa valdkond vajab järjekindlat tegemist. Tippetegijaid konsulente on vähe ja nende töö maksab, osta jõuavad seda suuremad, samas nõuandetoetus on suurte jaoks tagasihoidlik. Need kes nõuannet rohkem vajaksid, on vähem maksujõulised. Viimase aja trend on, et tippetegijad ostavad loomakasvatuse alast nõuannet (söötmine) Saksamaalt.

Kogu nõuandesüsteem tuleks uuesti üles ehitada. Senine nõuandepoliitika on pankrotis. Ideoloogilist kandepinda tuleb muuta. Tuleb hakata looma uut nõuandeorganisatsiooni (olgu see kasvõi riiklik). Eestis 7000 tootjat suurusega üle 2 ESU. Tööd oleks vähemalt 200 konsulendile, täna on tegijaid 30-40.

Tootja ootus: nõuanne peab olema kompetentne. Tipud vajavad rohkem, tipptootjad kasutavad rohkem teadlasi. Tootjad vajavad nõuannet ka käitlemise teemal. Hinnang praegusele nõuandestruktuurile – nõuande pakkumine ei ole jätkusuutlik. Nõuande koordineerimine puudub (sügis 2006). Paremini suudaks toimida asutuse põhine nõuandeorganisatsioon, mis oleks paindlik piirkondlike kontorite ja konsulentide suhtes. Teemapõhine juhtimine.

Teabelevi – tuleb levitada Põllumajandusministeeriumist antavat informatsiooni, see info on paiguti raskesti kättesaadav.

Vajalik on anda tootjatele esmast infot teda huvitavatest küsimustest, infot allikatest (sama pole individuaalset andmebaasi: „kes mida teab”)

EPKK pole olukorraga rahul, samas PMin avalike suhete osakond õnnelik, et keegi olemas on ja infot levitab.

EPKK Teabelevi üksus on vahelüli maakondlike nõuandekeskuste ja Põllumajandusministeeriumi vahel:

- Edastab Põllumajandusministeeriumist tulevad trükised ja teabelevi materjalid maakondlikele teabelevikeskustele.
- Kogub tagasisidet maakondlikelt teabelevi keksustelt, koondab ja edastab selle Põllumajandusministeeriumile, edastamine küsimustele esitatud vastused maakondlikele teabelevikeskustele. Praegu toimub tagasiside vormi täitmine elektrooniliselt.

Koos nõuandeteenistuse poolega tegelevad infopäevade ja koolituste organiseerimisega.

Konsulendid tihedalt seotud teabelevi tagasisidega – toovad tootjate jaoks olulisi teemasid sisse. Kõik tagasiside kaudu esitatud küsimused ei saa vastust.

Tagasisidet nõuandeteenistus varem ei analüüsinud (üleriigilisel tasandil), nüüd kui valdkondlikud spetsialistid tööle hakkavad, on nendega tagasiside teemal olema rohkem kontakti.

Küsimus: esitatud tagasisides on kontaktide arv maakondade lõikes suure varieeruvusega. Mis võiks olla põhjused? Vastus: sõltub klientide arvust, aruande täitmise põhjalikkusest, kohapealsest kompetentsusest.

Kutsekoda omistas 2007.a. jaanuaris ja aprillis üheksale maaparandajale maaparanduse konsulendi kutse. Edasine maaparandusalane tegevus saab vabariigis kindlustatud nõustajatega. Siiani oli see kaootiline.

Teabe ja nõustamise teemat tahaks täiendada noorte pealetuleku vähesusega – uutel raske sisse elada, „vanadel“ tasuta praktikandi võtmine üle jõu käiv. Süsteemi haldamise muutumine igal aastal tekitab raskusi määruse muutmisega. Praegused teemad uue 16 nõuandekeskuse lisandumisega tekib ebaaus konkurents, mille tulemusena kaovad osa keskusi maakondadest. Milleks eelistada ühte keskust riigi rahade jagamisel, samas maakondades olevatel keskustel pole õigust otsustada, kas nad tahavad koordineerivat keskust sellisel kujul nagu riik seda pakub? Samas on selgusetu arengutoetuse saatus, mis oleks maakondadesse toonud lisavõimalusi, nüüd on oht et jooksevad senisedki konsulendid maakonnaga sõlmitud lepingutest üle riigi toetatava keskuse juurde. Tegelikult on tulemus endine – kes said hakkama siiani toimetavad edasi ja kes on jooksnud ühest kohast teise, see jääbki pendeldama!

Majandusanalüüsi alane nõustamine praktiliselt puudub. Enamus finantskonsulente on raamatupidajad, nad ei oska tootja jaoks arusaadavalt asja selgeks teha, põhjuseid välja tuua. Tegelevad tegelikult rohkem raamatupidamisega.

Need konsulendid, kes osalesid PHARE kattetulu arvestuse koolituses, tunnevad asja paremini.

Nõuandeteenistuse arendamisel on kõige tähtsam konsulentide kvalifikatsioonitaseme ühtlustamine. Samuti on vajalik nõustamistöörüistade kujundamine – et saaks konkureerida tootmissisendeid müüvate firmade konsulentidega.

Probleemiks on, et uusi konsulente ei tule kusagilt juurde, sest nende ettevalmistamisega ei tegele keegi (Maailikool ei valmista ette), uusi konsulente on tulnud perioodil 2006-2007 juurde ~15 .

Koostöös Põllumajandusuuringute Keskusega on EPKK käivitatud teadlaste ja konsulentide koostööprojekt ettevõtte probleemide uurimiseks ja lahenduste koolituseks, hõlmab taimekasvatust, loomakasvatust ja finantsmajandust.

5. Põllumajandustootmist toetavate organisatsioonide arusaamine põllumajandustootjate vajadustest

Teine osa uuringust keskendus ettevõtetele ja organisatsioonidele, kes puutuvad oma töös kokku põllumajandustootjatega või põllumajandustootmise küsimustega. Läbi viidi järgmised küsitlused:

- Teenindava süsteemi ja agroäri spetsialistide küsitlus
- Rakendus-, korraldus- ja järelvalveasutuste spetsialistide küsitlus
- Teadus- ja arendusasutuste küsitlus
- Koolitusasutuste spetsialistide küsitlus

5.1. Teenindava süsteemi ja agroäri spetsialistide küsitlus

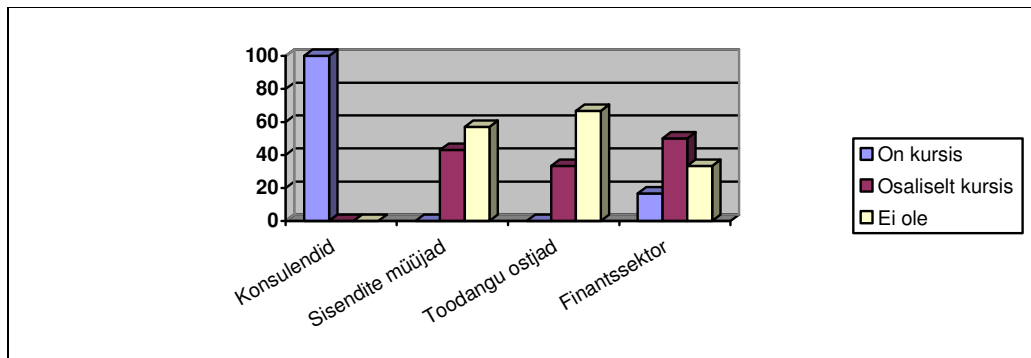
5.1.1. Metoodika

Küsitluse eesmärgiks oli uurida lisaks põllumajandustootjate küsitlemisele ka nende äripartnerite arvamust tootjate teabe-, nõustamis- ja koolitusvajaduse ja selle rahuldamise, samuti tootjate jaoks aktuaalsemate nõustamis- ja koolitusvaldkondade (teemade) kohta. Küsitlus viidi läbi poolstruktureeritud intervjuudena ajavahemikul 12.veebruar-20.aprill 2007. Lähtearuandes esitatud esialgset intervjuu skeemi katsetati veebruaris põllumajandustootjaid nõustavatel konsulentidel ja nõuandekeskuste juhatajatel. 14. ja 15. märtsil toimunud ekspertgrupi liikmete nõupidamistel täiendati intervjuu skeemi (lisa X1) ja täpsustati küsitluse valim, kuhu kuulus kokku 25 respondenti. Valimisse kuulus 7 põllumajandustootjatele tootmissisendite müüjat või teenuse osutajat, 6 toodangu ostjat, 6 finantsteenuse osutajat ja 6 nõustamisteenuse osutajat.

Intervjuu kava sisaldas 10 küsimust, pooltele neist järgnesid täiendavad selgitavad või täpsustavad küsimused. Intervjuu läbiviimisel kasutati olenevalt vastaja võimalustest nii vahetut suulist intervjuueerimist kui telefoni teel intervjuueerimist, kuid kolmel juhul vastati küsimustele elektroonselt. Vastanutest 68% olid mehed ja 32% naised.

5.1.2. Tulemuste analüüs

Praeguse nõuandesüsteemiga on tegelikult kursis ainult põllumajanduskonsulendid ja maakondlike nõuandekeskuste esindajad (joonis 5.1), kes tegutsevad ka ise konsulentidena. Põllumajandussisendite müüjatest oli praeguse nõustamissüsteemiga osaliselt kursis 43%. Ühe vastaja hinnangul oli ta sellega kursis isegi 90%-liselt. 57% intervjuueeritud sisendite müüjatest arvab, et nad ei ole kehtiva nõuandesüsteemiga eriti või üldse mitte kursis.

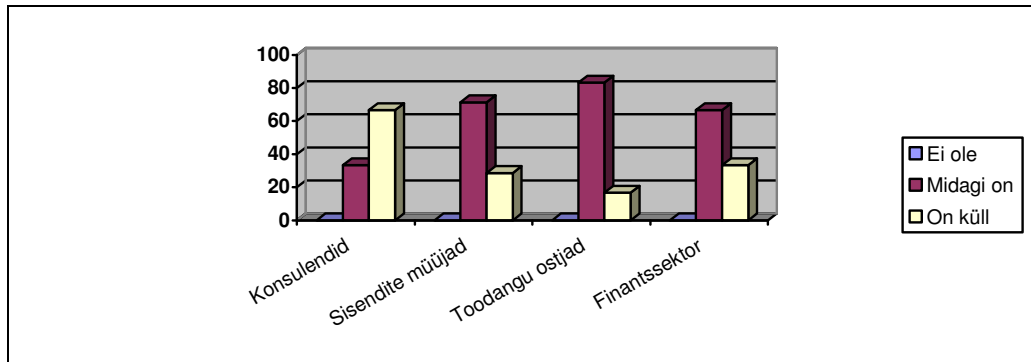

Joonis 5.1. Agroäri ettevõtjate kursisolek praeguse nõuandesüsteemiga, %

Põllumajandustoodangu ostjatest 33% ei ole üldse ja 67% arvab, et ei ole eriti kursis praeguse nõuandesüsteemiga. Samas on 33% intervjuueeritud toodangu kasutajatest siiski osalenud tootjate jaoks korraldatud infopäevadel. Seega on neil vähemalt teatav kontakt nõuandesüsteemiga tekkinud.

Finantseerimistoodete pakkujatest tunnistas 33%, et ei ole nõuandesüsteemiga kursis, 67% arvab, et on hästi kursis, aga täpsustavate küsimuste esitamisel selgus, et tegelikult omab head ülevaadet ainult 17%. Intervjuueeritud finantsteenuste pakkujatest on pooled mitmeid kordi osalenud tootjatele suunatud infopäevadel või koolituskursustel ja messidel.

Küsimusele, kas neil on sellist infot, mida peaks levitama nõuandesüsteemi kaudu, arvas 64%, et midagi ikka on ja 36% kindlalt jah (joonis 5.2).

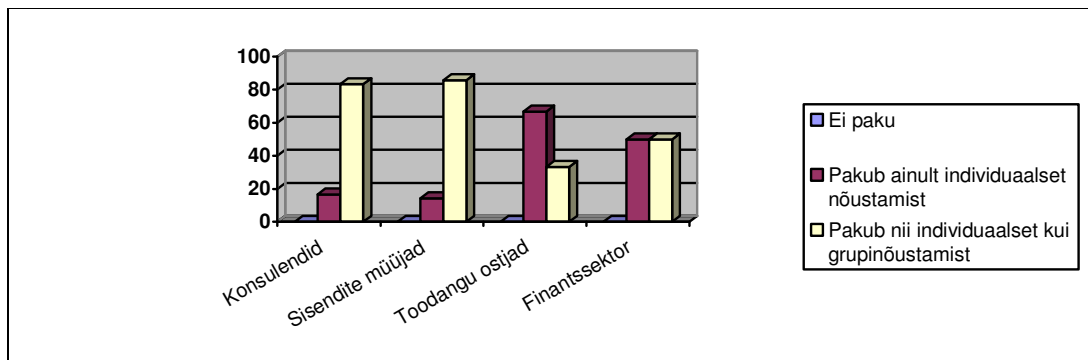
Joonis 5.2. Tootjate jaoks nõuandesüsteemi kaudu levitamiseks sobiva info olemasolu, %

Keegi ei arvanud, et neil ei oleks tootjate jaoks üldse mingit informatsiooni edastada. Samas pidasid pooled vastajad selle all silmas eelkõige üldhariva informatsiooni levitamist. Sisendite müüjad tõid rohkem esile uute tehnoloogiate, finantseerimisvõimaluste ja toetuste (eriti investeeringutoetuste) taotlemise tutvustamist, toodangu ostjad aga söötmise, loomade tervishoiu, hügieeni- ja taimekaitse nõuete selgitamist. Ainult üks vastaja arvas, et neil on tegelikult oma nõuandesüsteem olemas ja nad saavad vajaliku info selle kaudu tootjateni viia.

Koolituse ja nõuande pakujate loetlemisel alustasid konsulendid reeglina maakondlike nõuandekeskuste, konsulentide ning koolitus- ja teadusasutuste (Eesti Maaülikool, rakenduskõrgkoolid ja kutsekoolid, EMVI, Jõgeva SAI, ka EPKK ja PRIA) nimetamisest. Alles seejärel jõuti tootmissisendite müüjate ja üksikute muude pakujate loetlemiseni (Erametsakeskus, EAS, ühistud jms).

Teised vastajad alustasid nõustajate loetlemist reeglina tootmissisendite müüjatest ja alles viimases järjekorras nimetasid konsulente ja maakondlikke nõuandekeskusi. Ka need vastused näitasid, et agroäri ettevõtjad ei ole eriti kursis praeguse nõustamissüsteemiga, nõuandekeskuste ja konsulentide poolt tootjatele pakutavaga.

Kõik küsitletud ettevõtted pakkusid ka ise tootjate nõustamist (joonis 5.3). Konsulentidest pakkus 83,3% nii individuaalset kui grupiviisilist nõuannet ja 16,7% ainult individuaalset nõustamist.

Joonis 5.3. Nõuandeteenuse pakumine agroäri ettevõtete poolt, %

Tootmissisendite pakujad on konsulentide kõrval tõesti ühed aktiivseimad põllumajandustootjate nõustajad ja koolitajad. 85,7% küsitletud sisendite müüjatest pakuvad tootjatele nii individuaalset kui grupiviisilist (peamiselt õppe- ja infopäevadel) nõustamist.

Finantssektori ettevõtjatest pakuvad nii individuaalset kui grupinõustamist pooled küsitletuist, kuigi ülejäänuid 33,3% on ka osalenud teiste poolt korraldatud infopäevadel. Intervjueeritud põllumajandustoodangu ostjatest 66,7% nõustab oma põllumeestest partnereid individuaalselt. Sagedasemaks teemaks on tööstuste tooraineks kasutatava põllumajandustoodangu kvaliteet ja selle parandamise võimalused (söötmine, loomade ravi, taimekaitse, väetamine). 16,7% küsitletud toodangu ostjatest (1 taimekasvatustoodangu töötleja) varustab tootjaid ka saagikamate sortide seemnematerjaliga.

Ise on küsitletud 2 nõuandekeskust eelmise aasta jooksul läbi viinud 97 erinevat koolitust, info- ja õppepäeva. Üksikkonsulendidest ainult 1 ei olnud eelmise aasta jooksul ühtki grupinõustamist läbi viinud, ülejäänutel kogunes 2-3 tootjatele suunatud koolituspäeva. Sisendite müüjad on korraldanud 2-8 info- ja õppepäeva, kuid Jõudluskontrollikeskusel kogunes õppepäevi üle 20. Toodangu ostjad olid korraldanud 2-10, finantssektori ettevõtteid 3-6 info- või õppepäeva. Mõned ettevõtteid/asutused annavad välja ka oma infolehti.

Konsulentide poolt pakutav nõustamine on laiemapõhjaline ja ei ole seotud konkreetsete toodete kasutamisega. Kuigi sisendite müüjad tutvustavad põllumajandustootjatele eelkõige omi kaupu, ei piirdu nõustamine kitsalt enda poolt müüdavate kaupade tutvustamisega. Eranditult kõik küsitletud väitsid, et nad selgitavad tootjatele ka taime- või loomakasvatuse põhitõdesid, uusi tehnoloogiaid jms. Toodangu ostjatest 33,3% arvas, et nende poolt pakutav nõustamine on seotud kitsalt ostetava toodanguga, 66,7% kinnitas, et tootjatele antakse nõu ka muudes küsimustes. Finantssektori ettevõtetest 50% arvas, et nende poolne nõustamine on kitsalt seotud nende poolt pakutavate laenutoodetega. Ülejäänud 50% uskus, et nad annavad tootjatele ka laiemat finantsjuhtimise, maksustamise, juriidilist, raamatupidamise alast või isegi tootmise korraldamise alast nõu.

Küsimusele erinevate tootmistüüpide ja suurusega tootjate nõuandevajaduse rahuldatus kohta tuli väga erinevaid vastuseid/arvamusi, mida ei ole otstarbekas grupeerida 4 sektori kaupa. Vastused sõltusid pigem intervjueeritava isiklikest kogemustest ja arusaamadest. Järgnevalt esitamegi ülevaate erinevatest arvamustest.

Oli neid, kes arvasid, et sõltumata tootmistüübist ja ettevõtte suurusest on kõigi tootjate nõuandevajadus tegelikult rahuldumata, kuigi väiksematel defitsiit suurem. Samas peavad paljud väiksemad tootjad enda koolitamisele kulutatud raha ja aega asjatuks. Mõni vastaja arvas, et tegelikult on koolituste ja nõuande pakkumine suur, kes vähegi tahab, see saab piisavalt nõustamist. Tauniti väiketootjate passiivsust ja hoolimatut suhtumist enese täiendamisse ja nõuandeteenuse kasutamisse.

Mõned vastajad arvasid, et suurtel tootjatel on vajadus paremini rahuldatud nende endi aktiivsuse tõttu. Suuremad tootjad on paremate võimalustega ja teadlikumad, käivad rohkem ringi. Väiksemad vajaksid rohkem nõustamist ja õpetamist. Arvati ka, et traditsioonilistes harudes on seis parem, nišitoodetel halvem.

Oli ka vastupidiseid arvamusi, et tõsisemate probleemide ees on hoopis suurtootjad, kelle tootmise intensiivsus on kõrge ja vajadus spetsiifilise ja kõrgetasemelise nõuande järele ei ole piisavalt pakkumisega kaetud. Suurem osa nõustajatest on orienteerunud väiksemate tootjate lihtsate ja standardsete probleemide lahendamisele.

Arvati ka, et sageli ei ole erinevused täheldatavad mitte tootja suuruse, vaid omaniku või ettevõtte juhi isikuomaduste ja vanuse järgi. Vanemad on reeglina ise suuremate kogemustega, aga kinni vanades tehnoloogiates, nooremad on haritumad ja teadlikumad

uuematest suundadest. Ühes ja samas suuremas ettevõttes on omanike ja erinevate töötajate (tegevjuht, farmijuhataja, tööline) taust erinev, seega vajab igauks neist erinevat nõustamist.

See, millisest infost arvati tootjatel puudus olema, sõltus jälle vastaja positsioonist tootja suhtes. Konsulentidega viidi intervjuud läbi esimeses järjekorras ja enne intervjuu skeemi lõplikku viimistlemist ja selles blokis esitatud küsimused olid liiga üldiselt formuleeritud. Enne teiste sihtgruppide intervjuueerimist küsimustikku täiustati.

Konsulendid arvasid, et tootjatel on rohkem puudus finantsmajanduslikust nõuandest. Seda arvas isegi loomakasvatuskonsulent. Veel rõhutati tootjaid puudutavate seaduste muutmise õigeaegset teavitamist, nõuetele vastavuse tingimusi, taimekasvatuse ja -kaitse küsimusi, loomakasvatuse nõudeid, turunduse temaatikat, ühistegevust, mahetootmist ja alternatiivseid tegevusi, ettevõtte kompleksset strateegilist arendamist.

Senise nõustamise peamine viga tundubki olema kompleksse, kogu ettevõtte arengut haarava lähenemise defitsiit. Kuna selline nõustamisteenus on ajamahukas ja kallis, siis pole praeguse põllumajandusliku nõuandesüsteemi raames praktiliselt võimalik nimetatud probleemi lahendada (EAS kaudu on võimalik taotleda kordi suuremat nõuandetoetust) ning jätkub nõustamine üksikprobleemide lahendamiseks. Arvati ka, et selgitamist vajaksid toetuste tootmisest lahtisidumisega kaasnevad muutused, riskid ja referentsaasta.

Sisendite müüjad loetlesid tootjatel väga palju valdkondi, milles neil on infopuudus ja täiendav nõustamisvajadus. Mõneti sõltusid vastused sellest, kas intervjueritav müüs tootjatele põllu- või farmitehnikat, söötasid või sisendeid taimekasvatajatele. Mitmete intervjueritavate poolt rõhutati siiski ettevõtte juhtimise ja tootmise organiseerimise, seadusandluse, majandusliku mõtlemise ja toetuste taotlemise võimaluste kohta info või teadmiste puudujääki. Rõhutati ka ettevõtte finantsjuhtimise (rahavoogude planeerimise) alasid väheseid teadmisi.

Mõni küsitletu arvas, et tootjatele oleks vaja korraldada üldist kompleksset tasemekoolitust majanduse, eriti äri- või farmijuhtimise valdkonnas. Tootjad teevad elementaarsete teadmiste puudumise tõttu sageli valesid investeerimisotsuseid, ei arenda oma ettevõtet tasakaalukalt, investeerivad üle.

Veel nimetati täiendavat nõustamist vajavate valdkondadena või üksikteemadena loomakasvatuse põhitõdesid, söötmist, töökorraldust, veterinaariat, turustamist, seadusemuudatusi, ökonoomikat (sh investeeringute tasuvuse hindamist), uusi nõudeid, turundust ja ühistegevust, personali motiveerimist, alternatiivseid tegevusi, mahetootmist ja väiksemate tootjate jaoks ka toetuste taotlemist.

Toodangu ostjatest ei arvanud 66,7%, et tootjad vajaksid turustamise alast nõustamist. Nemad rõhutasid teadmiste puudust odavalt ja kvaliteetselt tootmiseks, seadusandlust, toetuste taotlemist, koostööd (ühistegevust), äritegevuse planeerimist, valesid investeeringuid, logistikat.

Lihatööstused arvasid, et nõustamise järele on terav vajadus söötmise, haiguste, loomade heaolu ja stressi küsimustes, sest tööstustele müüdava liha kvaliteet vajaks parandamist. Eestis on näiteks stressiliha osatähtsus võrreldes teiste Euroopa riikidega oluliselt suurem. Sead on eriti haiged, suur osa maksadest, kopsudest, sooltest läheb utiili.

Üks vastaja arvas, et piimanduses turumajandus ei toimi, kvoot võimaldab tegutseda ka nõrgematel, motivatsioon ettevõtte arendamiseks justkui puudub ja väiksemaid piimatootjaid oleks tarvis vägisi õpetada.

Taimekasvatustoodangu ostjad rõhutasid taimekaitse, taimehaiguste, väetamise, toodangu kvaliteedinõuete, ka tootmistehnoloogiate valiku alase nõustamise vajadust. Mahetootmise alase nõustamise vajadust nimetas kokku ainult 16,7% vastanutest, sest suurtes töötlemisettevõtetes ei ole võimalik mahetoodangut reeglina eraldi käidelda.

Finantssektori esindajad rõhutasid infopuudust ja täiendava nõustamise vajadust toetuste taotlemise ja seadusandluse vallas, finantsjuhtimise ja –planeerimise temaatikat (erinevad finantseerimisvõimalused, finantseerimisskeemide väljatöötamine, laenuprobleemide ennetamine). Pooled vastanutest tõstsid esile ka maksustamise ja 33,3% raamatupidamise alast nõustamist. Veel nimetati keskkonna- ja loomakasvatuse nõuete, turunduse ja tööseadusandluse alase nõustamise vajadust.

Olukorra parandamiseks äri sektori poolt väga palju soovitusi ei antud. Konsulendid pidasid olukorra parandamise all silmas eelkõige nõustamissüsteemi täiustamist (asjaajamise lihtsustamine, menetlusaja lühendamine, väiksematele tootjatele piiratud tundide arv tasuta nõuannet). 33,3% soovitas nõustamise eraldamist tootjaorganisatsioonist. Peeti vajalikuks tihendada koostööd teadusasutuste ja nõuandekeskuste vahel ja nõustamisteenuste ning infopäevade senisest suuremat reklaamimist tootjatele.

Sisendite müüjad arvasid, et tihendada tuleks koostööd konsulentide ja sisendeid müüvate firmade vahel tootjate vajaduste paremaks rahuldamiseks. Sooviti nõuande suuremat riiklikku toetamist (nõustamisteenus on kallid, müüjafirmadelt saab nõu tasuta) ja põllumajandushariduse muutmist prioriteetsemaks (praegu valmistatakse piisavalt ette ainult keskkonnaspetsialiste ja -ametnikke). Konsulentide soovitusel peaksid olema alati raha ja tulemusega seotud. Rohkem individuaalset lähenemist, mitte ainult suurtootjatega. Õppepäevad peavad olema liiga pikad, see nõuab kindlasti mitme esineja kaasamist.

Ka toodangu ostjad arvasid, et nõuanne peaks tootjate jaoks olema odavam või väiksemate jaoks isegi tasuta.

Finantssektori poolt soovitati lisaks, et konsulendid võiksid teha tihedamat koostööd finantseerimisasutustega ja käsitleda ka infopäevadel rohkem finantseerimisküsimusi. Arvati ka, et rohkem tuleks tegeleda konsulentide täiendkoolitusega.

Viimane küsimus käsitles põllumajandusuuringute tootjateni jõudmist. Konsulendid nägid siin selgelt enda vahendajarolli. Teiste sihtrühmade poolt nimetati konsulente vaevalt 33% juhtudest. Arvati, et tänapäeval peaks info olema kättesaadav eelkõige interneti kaudu. Küll soovitati kogu vastav teave koondada ühte kohta (PIKK). PIKK-le heideti küll ette portaali liigset staatilisust. Portaali arendamisse oleks vaja suunata senisest suuremad ressursid. Arvati ka, et jätkama peaks uuringutulemuste tutvustamist ajakirjanduses (Maamajandus, Maaleht) ja infolehtedes, vahel ka televisioonis ja raadios. Operatiivseid uudiseid mingite uuringutulemuste kohta saab edastada ka tootjate meililistide kaudu.

5.1.3. Kokkuvõte

Küsitluse eesmärgiks oli uurida lisaks põllumajandustootjate küsitlemisele ka nende äripartnerite arvamust tootjate teabe-, nõustamis- ja koolitusvajaduse ja selle rahuldamise, samuti tootjate jaoks aktuaalsemate nõustamis- ja koolitusvaldkondade (teemade) kohta.

Agroäri ettevõtted (v.a. konsulendid) ei ole eriti kursis praeguse riikliku nõustamissüsteemiga, aga on ise päris aktiivsed põllumajandustootjate nõustajad. See nõuanne ei piirdu kitsalt nende endi poolt pakutavate toodetega. Laiapõhjaline ja kompleksne lähenemine põllumajandusettevõtte strateegilise arendamise valdkonnas on aga praeguse nõuandesüsteemi raames praktiliselt võimatu.

Kuigi väiksemate tootjate vajadus nõuande järele on agroäri ettevõtete poolt vaadates suurem, ei ole väiketootjad reeglina aktiivsed nõustamisteenuste kasutajad. Nõuandesüsteemi kaudu pakutavat nõustamist peetakse kalliks ja selle taotlemistega seotud asjaajamist keeruliseks.

Enim rõhutatud täiendavat nõustamist vajavateks valdkondadeks on finantsmajandus (Tootjatele oleks vaja korraldada üldist kompleksset tasemekoolitust majanduse, eriti äri- või farmijuhtimise valdkonnas. Tootjad teevad elementaarsete teadmiste puudumise tõttu sageli valesid investeerimisotsuseid, ei arenda oma ettevõtet tasakaalukalt, investeerivad üle.), tootjaid puudutavate seaduste muutused, nõuetele vastavuse tingimused, taimekasvatuse ja -kaitse küsimused, loomakasvatuse nõuded, turunduse temaatika, ühistegevus, mahetootmine ja alternatiivsed tegevused, ettevõtte kompleksne strateegiline arendamine.

Lihatööstused arvasid, et nõustamise järele on terav vajadus söötmise, haiguste, loomade heaolu ja stressi küsimustes, sest tööstustele müüdava liha kvaliteet vajaks parandamist. Taimekasvatustoodangu ostjad rõhutasid taimekaitse, taimehaiguste, väetamise, toodangu kvaliteedinõuete, ka tootmistehnoloogiate valiku alase nõustamise vajadust. Finantssektor rõhutas infopuudust ja täiendava nõustamise vajadust toetuste taotlemise ja seadusandluse vallas, finantsjuhtimise ja –planeerimise temaatikat.

Tihendama peaks konsulentide koostööd nii teadus- ja koolitusasutustega, tootmissisendeid müüvate ettevõtetega, töötleva tööstusega kui finantseerimisasutustega. Nõustamisteenused ja koolitusüritused vajavad rohkem reklaamimist.

Nõuandetoetuse taotlemine peaks olema lihtsam, menetlemise aeg lühem ja väiketootjad võiksid saada nõuandeteenust tasuta. Operatiivsemat arendamist ja uuendamist vajab internetiportaali PIKK.

5.2. Rakendus-, korraldus- ja järelvalveasutuste spetsialistide küsitlus

5.2.1. Küsitlusest

Küsitluse vorm oli nõrgalt struktureeritud intervjuu asutuse esindaja(te)ga. Eelnevalt tutvustatud ja intervjuu-vestluse käigus järgitud teemaraamistus oli järgmine: ametiasutuse sihtgrupiks olevate tootjate tüpiseerimine ametiasutuse vaatevinklist; tendentsid/ilmingud eriti viimastel aastatel tootjagrupiti; tähelepanu suunamine vestluses nii positiivsetele kui negatiivsetele ilmingutele; koostöövalmidus; suhete vastastikkus; initsiatiivi lähtumise ilmingud (tootjatelt lähtuv initsiatiiv); koolituse, nõuandja muus vormis teabe olemasolu, mõju, võimalused probleemide lahendamisel valdkonna vaatevinklis; eri institutsioonide osa protsessis.

Läbi viidud 4 ametiasutuse intervjuud 9 esindajaga.

Saadud andmeid saab käsitleda kui ekspertide hinnanguid praktika baasil ja analüüs on võimalik kvalitatiivsete seoste otsimise võtmes, mitte statistiliselt tuletatavate üldistustena.

Eesmärgiks on eri valdkondade vaatenurga selgitamine tootjate toimimisele ja seostele teabe-, koolitus ja nõustamisvajadustega. Eelkõige on oluline leida kinnitust teistes uuringu komponentides saadud üldistustele, spetsiifiliste tõikade avastamine ja süsteemi seoste kaardistamine. Teabe(koolitus-)vajadus, nagu ka vajadused üldse ei ole konkreetse sihtgrupi ega ka üksikisiku puhul üheselt ja selgelt nähtav ega ka subjekti enda poolt tunnetatav. On vajadusi, mis on prognoositavad või teiste isikute poolt nähtavad.

5.2.2. Järeldusi, üldistusi

Jätkuvalt esineb tootjate seas tõrjuvat suhtumist riiklike asutuste, eelkõige järelvalveasutuste suhtes. Eelkõige väiketootjate seas. Ühelt poolt tuleneb see teadlikkuse astmest: mida spetsiifilisem valdkond, seda väiksem on teadlikkuse tase ja seda tõrjuvam hoiak.

Suurtootjate puhul on tugev tendents teadlikkusele: ettevõttes on endal valdkonna spetsialistid või ollakse püsivas lepingulises suhtes valdkonna professionaalidega, keda usaldatakse. On tunnetatav ka seos nõuete/regulatsioonide järgimise, vastavate valdkondlike investeeringute ja majandusliku edukuse vahel. Ühekülgne investeerimistaktika ei taga püsivat majandusedu. Teadlikud ettevõtjad on edukamad ja edukus omakorda annab kinnitust ka spetsiifiliste valdkondade regulatsioonide vajadusest.

Nii tootjad ise kui ka valdkondlikud rakendus-, korraldus- ja järelvalveasutuste esindajad on tunnetanud regulatsioonide formaalsust, ülepingutatust üksikdetailides. Mitmel korral on täheldatud Eesti õigusaktide suuremat nõudlikkust võrreldes teiste Euroopa maade/ Euroopa Liidu õigusaktidega. Põhjused on erinevad: negatiivse poole pealt õigusakte koostavate ametnike/spetsialistide teoreetilise baasi nõrkus ja eriti tegelike olude mittetundmine; vähene koostöö valdkondade praktikutega. On näiteid ka sellest, et Eesti õigusakt arvestab juba peatselt rakenduvat õigusakti Euroopa Liidu tasandil. Probleemiks jääb siiski selgitustöö.

Erinevate institutsioonide (asutused, ministeeriumid ja nende allüksused, teadusasutused/ülikoolid, sihtgrupe, sh tootjaid esindavad organisatsioonid jne) esindajatel ei

ole piisavalt koostöösidemeid ja –vorme ning ressursse, et neid kujundada. Osaliselt on see tinginud nt regulatsioonide elukauguse või vähese mõistetavuse tootja poolt, vastuolulised nõudmised jmt.

Palju viiteid tuli intervjuude käigus valdkondliku tasemehariduse ja spetsialistide järelkasvu teemal. Probleemiks on kaasajastatud ainenimede või õppekavanimetuste all aegunud, nõudmistele mittevastavate teadmiste õpetamine, kraadiõppes sama teemakäsitluse kordamine alamastme tasemega võrreldes jne. St probleem algab juba erialainimesi ettevalmistava kaadri nappusest – õppejõud, lektorid.

Omamoodi nähtus on ühekülgsed koolkondlikud erinevused kompleksteadmiste käsitluses. Õppekavad ei ole tasakaalus: sarnased erialad eri õppeasutustes on ettevalmistuselt tasakaalust väljas. Tänapäeva uued meetodikad, tehnoloogiad vajavad spetsiifilist, sh väga tehnilist käsitlemist. Oluline on ka sotsiaalsete aspektide arvestamine õppekavades. Õppeasutusest tööellu astuvad noored spetsialistid on aga kas puuduliku tehnilise või puuduliku sotsiaalvaldkonna teadmistega.

Korduvalt esile tulnud probleem on õppeasutuste lõpetajate õppepraktika, täpsemalt selle puudumine või ühekülgusus. Sealt omakorda spetsialistiks või ametnikuks saanud inimeste elukaugus õigusaktide koostamisel ja edasi mõistmatus, tõrjuv hoiak jne.

Riiklikud asutused vahendavad ka ise teavet ja annavad nõu. Enamasti on see seotud uute toetuste avanemisega, uute regulatsioonide kehtestamisega jms. Veel on tüüpiline nõustamine, mis on seotud järelvalvega ja avastatud puuduste või rikkumisega. Enamasti püütakse sellistel puhkudel tootjat nõustada: kuidas puudust likvideerida, kuidas tegevuse seadusele mittevastavaid tulemeid legaliseerida jne. Tegemist on küllalt kitsa valdkonna nõuandega/teavitamisega. Sageli on see, mida järelvalveasutustes nimetatakse koolituseks, ikkagi massiteavitamine infopäeva vormis ja ühepäevane või paaritunnine. Sageli antakse valdkondlikku teavet edasi ka teiste koolituste raames mõnetunniste osadena.

Riiklike asutuste otsene ülesanne ei ole koolitada — seda teevad vahendajad, nt koolitusfirmad. Sageli on vahendajate poolt korraldatavate koolituste probleemiks süsteemitus, pealiskaudsus. Lektoritena kasutatakse spetsialiste, õppejõude jne, kuid puudub piisav sidustamine, pole õige sihtgrupp jne.

Seadusloome toimub Eestis pidevalt kiires tempos ja maht suureneb. Valdkonniti võime olla vägagi edumeelsed (nt maaparandust puudutav seadusandlus võrreldes isegi naabermaa Soomega on väga kaasaegne, ajast ees). Küll aga on raskusi rakendusliku osa väljatöötamisega ja tugisüsteemide kujundamisega ning seetõttu seaduse täitmise tagamisega.

Toetuste süsteem, struktuurfondide tegevus ja võimalused on vaatamata kriitikale konkreetsete rakenduste ja elluviimise või teatud tootjarühmade puhul oluliseks legaalse ja teadliku(ma) käitumise stimulaator. See väljendub süsteemsema tegutsemisena järelvalveasutuste poolt: nt õigusaktide tutvustamine ja teadmiste suurendamine, nõuete püstitamine õigusaktides, nõustamine konkreetse meetme raames. Esineb ka külgnevate valdkondade sidumise näiteid taotleja (tootja) tegevustega, st tootja peab näiteks ka keskkonna-alaseid lisatingimusi täitma, et tootmisega seotud toetust kätte saada. Ühtlasi tekib tootjal-taotlejal vajadus ka vastavat nõustamist taotleda.

Tootjatüübiti on ilmsed mõningad küllalt loogilised seosed: suurtootja, kellel on võimalus nõudeid eirates suuremad trahvid saada ja keda rohkem ka kontrollitakse – on hakanud ilmutama suuremat initsiatiivi ja aktiivsust teabe ja nõuande taotlemisel.

Oluline roll teabeleivil, nõustamisel on ühistegevusel, tootjate organiseerumisel. Häid näiteid eri valdkondadest on piirkondade tootjate liitude kohta, kes süstemaatiliselt korraldavad koolitusi, teabepäevi, mida tunnustatakse tootja poolt. Ka luuakse valdkondlikke ühistuid, nt maaparanduses. Sinna on koondunud vajalik teadmine ja oskused.

Hinnangud kujunenud põllumajandusliku nõustamise süsteemile on erinevad: põhivaldkondades (teraviljakasvatus, loomaksavatus) süsteem toimib, samas aga põllumajandustootmisega seotud valdkondades (nt keskkond, maaparandus) hinnatakse konsulentide-poolse nõustamise osa väheseks, olematuks või ei osata seda hinnata, kuna ei teate seda temaatikat.

Ei ole võimalik, et üks konsulent suudaks omada süvateadmisi kõigis valdkondades. Siin nähakse süsteemi kui terviku ja piirkondlike keskuste võimalusi ning koostöö vajadust. (Nõustamis)keskus peab oskama vahendada teavet spetsiifilise nõuande saamise allikatest või korraldama seda vajadusel erialaspetside kaasamise kaudu.

Üks teabe ja nõuande saamise allikaid on tootmiseks vajalikke seadmeid, vahendeid turustavad firmad. Nende tegevusse on kahetine suhtumine: ühelt poolt on täheldatud neilt saadava teabe tendentslikkust, st teave on firma toodangut/kaupa heast küljest tutvustav. Kuigi selline teave võib olla ühekiilne ning kallutatud, on ettevõtja pigem rahul: tootjal on usaldusväärne tarnija, kes teda personaalselt nõustab. Samas on puudu objektiivselt ja võrdlevast toodete ja tehnoloogiate tutvustamisest, võrdlusanalüüsist. Intervjuude käigus ei saanud päris selgeks, kes sellega tegelema peab ja selleks suuteline on, osapooltel on erinevaid nägemusi. Ühe võimalusena nähakse selle jõuna organiseerunud tootjat, nõustamissüsteemi ja valdkonna spetsialistide koostööd.

Väiketootja ja tema pere on sageli ettevõtte ainus tööjõud. Ettevõtja aeg kulub otsesele tootmistööle. Sageli on väikeettevõtjal probleeme turustamisega, abitööjõu saamisega, oma tööjõu taastamisega ja vaba aja leidmisega vajalike kõrvaltegevuste jaoks. Siit tulenevalt jääb ta olulisest teabest sageli ajanappusel ilma, ei suuda õigeaegselt uutele nõuetele või ka võimalustele reageerida. Lisanduvaks probleemiks on finantsvahendite nappus: puuduvad vabad vahendid investeeringuteks või omafinantseerimist nõudvate toetuste kasutamiseks. Üks osa väiketootjaid on juba arenemisvõimaluste puudumise tõttu turult kadunud. Samas on ka arenguid, kus leitakse endale sobivam nišš, näiteks mahetootmine, kus tegelikult nõudmised küll spetsiifilised, kuid lihtsamad täita.

Küllalt keeruline on üldistatult järeldusi teha põhjus-tagajärg ahelate üle. Kas soovimatus teha investeeringuid on põhjustatud raskuste tõttu tootmistegevuses või on turusituatsioon ja õigusruum tinginud võimatuse toime tulla kiirete muutustega?

Suurtootjate puhul on täheldatud samuti juhtide suhtumise mõjusid nt investeeringute iseloomule (kas investeeritakse tööjõusse, keskkonnatingimuste täitmisel, maaparandusse või mitte).

5.2.3. Näide protsessi pikaajalisest mõjust ja süsteemsusest

Maaparandusvaldkonna näitel on võimalik näidata protsessi pikaajalist mõju ja seotust eri valdkondade ning külgnevate protsessidega. Maareform on Eestis olnud suhteliselt kiire ja püüdnud maa eraomandusse tagasi anda. Euroopas on näiteid, kus protsessi on püütud aeglustada ja anda maa põllumajandusliku kasutaja omandisse või käsutusse (suurte õigusaktidega). Õigusaktidega on tagatud kindlustunne, et tehtud investeeringud maasse on

kaitstud. Eestis on põllumajanduslikku maad palju rendil, st kasutaja ei ole ise omanik. Seadusandlus ei garanteeri pikaajaliste lepingute püsivust. Seega on suur risk maasse investeerida. Eriti puudutab see maaparanduslikke investeeringuid, mis väga kallid. Samas on juba hetkel omaaegsete rajatiste seisukord kohati väga halb ja maaparandussüsteemidega tuleb otsast peale alustada.

Reformi käigus on palju maad sattunud turule ja maa hind on alla läinud. Seega on ka laenu tagamise/selle kättesaamise võime vähenenud. See omakorda mõjutab põllumajandustootjate investeerimisvõimet.

Teadlikkuse tase tootjate seas maaparanduse vajalikkusest, selle olemusest ja mõjudest on vähene. Põhjuseks on see, et valdkond on kitsalt spetsiifiline. Süvitsiminevaid teadmisi on võimatu teabepäevade ja üldise teavitamise kaudu sihtgrupini viia, nendel saab edastada ainult väga üldisi teadmisi. Vajaka jääb eriala asjatundjatest. Probleemseks on ka see, et maa on vabal turul palju üle läinud kinnisvaraarendusse, see omakorda on toonud kaasa kompleksprobleeme. Esiteks maa ebaotstarbekas kasutamine: viljakas muld ehitatakse täis. Teiseks lõhutakse maaparandusrajatised või ei rajata uusi vajalikke maaparanduslikke rajatisi, sest puudub teadmine või tahe (kasum väheneks). Kolmandaks – ehitusvaldkond neelab maaparandusspetsialiste endasse ja uusi spetsialiste ei tule õppeasutustest peale.

Positiivsed arengud: seadusandlus valdkonnas kujuneb eduliselt. Siiski on nt võlaõigus probleeme. Väga edumeelne areng on suurtootjate seas teadlikkuse kasv. Sellega kaasneb maaparandusühistute loomine. Ühistutesse on koondunud teadmiste hulk, mis loob eeldused uute süvateadmiste vastuvõtmiseks ja vajalike süsteemide rajamiseks. Õigusruumis on tekkinud olukord, kus 1/3 tulundusmaa omanike initsiatiivil maaparandusühistu loomine ja vajalike investeeringute tegemine muutub ka ülejäänutele nõudeks, kui see puudutab teiste huve.

5.3. Teadus- ja arendusasetuste küsitlus

Küsitlusel teostati intervjuud Eesti Maaülikooli instituutide direktorite ja õppedirektoritega ning Avatud Ülikooli juhatajaga – kokku 10 respondenti. Meetodiks oli silmast-silma vestlus, kasutades poolstruktureeritud küsimustikku (vt. Uuringu küsitluslehtede köide), lisaks kasutati ka kirjaliku küsitluslehe tulemusi. Esitame kokkuvõtte teemaplokkide lõikes.

5.3.1. Uurimisteemade rakendatavus tootmisse

“Teadustöö tulemusi hinnatakse baaskriteeriumite järgi. Tõsiteaduslikuks loetakse ainult CC (*current content*) artikleid. Hea oleks kui suudaks ka otse põllumajandusele teadmisi toota.”

“Rakendatavus sõltub rahastajast kuid EMÜ-s on suur osa teemadest siiski rakenduslikud. Samas peame jälgima, et need annaksid võimalusi CC artiklite avaldamiseks.”

“Täidetakse ühiskondlikku tellimust. Oluline on milliseid uuringuid tellitakse. Ideaalis peaks ülikoolil kolm osapoolt olema: baasuuringud, rakendus ja õppetöö (sh. tasemeõpe, täienduskoolitus ja nõustamine)”

“Oleneb rahastajatest. Rakendusuuringute viimane rahastamine oli 2005.a.”

“Kõikidest uuringutest on tootjale kasu, kuid küsimus on väljundites. Rahulolu või rahulolematuse väljendamiseks peab olema alust.”

“Tehnika soetamisel vajatakse võrdlevaid hinnanguid, kuid see on teadlasele ohtlik kuna tootjad ei ole rahul. Tootjad on tihti head koostööpartnerid ja annavad ülikoolile masinad ja seadmed õppetöök.”

5.3.2. Millised on tootmises enim rakendatavad teemad instituudi tööd

- Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime uuring
- Maaettevõtjate jätkusuutlikkus – sotsiaal-majandusliku uuringu käigus tuuakse välja tugevad seosed, mis mõjutavad maaettevõtlust tulevikus. Oleme ühiskonna valvekoera staatuses.
- Alternatiivsete tootmisettevõtete majandusarvestus – siin on ka innovaatus olulisel kohal.
- Biopreparaatide rakendamine.
- Farmiehitus.
- Termopildid – hoonete soojakadude audit.
- Biogaasi analüüs
- Masinaehitus ja materjalitehnika on hästi välja arendatud. On olemas laboritehnika (1,5 milj.) materjali kõvaduse hindamiseks.
- Mustikakombain
- Põhupelletid.

Märkus: antud osa on ainult juhuslik valim väga laialdasest uuringutest ja juurutatud seadmetest.

5.3.3. Kuidas ettevõtja saab tulemusi kasutada

“Ettevõtjad saavad ennast teistega võrrelda – paraneb konkurentsivõime. Kui mõtlemine on innovaatiline, siis on ka tootmine konkurentsivõimeline.”

“Teaduse juures on oluline, et tekiks lisaväärtus. Peaks vältima olukorda, kus ettevõtja on sunnitud katsetama uudseid lähenemisi omal rahakotil.”

“Põllundustehnika on tugevalt edasi arendatud. Masinatootja poolt tuleb ka *know-how*.”

5.3.4. Kuidas teadusteemad tekivad

“Teemad tekivad ühelt poolt oma õppevaldkondade ja väliskontaktide kaudu. Teiselt poolt kohtumisest tootjatega ja tootjate organisatsioonidega. “

“Finantseerimise allikas on oluline määraja. Rahal on tavaliselt silt küljes, näiteks Eesti Teadusfondi puhul. Avaliku sektori puhul on rahakasutusel alati eesmärgid ning need tulenevad ühiskonnast. “

“Nõustajad toovad ideed EMÜsse.”

“Keskkonnaministeeriumiga on kooskõlastamisel teadusteemade nimekiri. Puidu- ja metsamajandusega tehakse tihedat koostööd. Teadusteemad arutatakse eelnevalt läbi RMK-ga, Erametsakeskusega ja Erametsa Liiduga.”

“Teadlased pakkusid teemad välja ja Tartumaa Põllumeeste Seltsi koosolekul küsiti tagasisidet - valdavalt prioriteetid ühtisid.”

5.3.5. Teaduse tulemuste jõudmine konsulentideni

“Selleks, et tootja konkurentsivõime oleks tagatud, peaks tema infovajadused olema rahuldatud ja info peaks jõudma temani probleemide ennetavalt ning õigeid kanaleid pidi. Konsulent peaks olema ettevõtjale sotsiaalne partner. Ta peab olema teadmistega varustatud ja oskama ka leida spetsialiste, keda spetsiifiliste tootjate probleemide lahendamisse kaasata. Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi strateegias on nõustajatele ja konsulentidel eriline roll. Ülikool ei suuda otse tootjaga kontaktis olla, seetõttu konsulendid tunnetavad paremini, mida tootjad vajavad ning peaksid seda ülikoolile vahendama ning ülikoolilt teadmised viima tootjani. Need inimesed, kes täna on teaduses, ei suuda kõiki probleeme ennetavalt ära lahendada. Põllumajandusteadus on olnud väga alafinantseeritud. Lisaks on õppetöö olnud alati olulisemal kohal ülikooli tegemistes.”

5.3.6. Kuidas jõuab tootjate vajadus teadusetegijateni

“Konverentsidel seavad põllumehed ootusi teadlastele: need on tavaliselt populaarsed ja päevakajalised teemad.”

“Instituutide inimesi on kaasatud praktikasse: metsatööstus, kinnisvara hindajate ühingutes osalemine, inseneride kutseõppe nõukogud jm. Instituudi nõukogus on Metsauuenduskeskuse

ja firma K & H esindaja. Kaitsmisnõukogus võiks olla ka praktikuid. Teatud loengutes osalevad RMK või metsatööstuse esindajad, kuid see sõltub õppejõust.”

“Ettevõtjate koolitus, täiendkoolitus, suhtlemine tootjate organisatsioonidega, suhtlemine tutvusringkonna tootjatega, keda tunneme ja jagame ühesuguseid väärtusi. Vahetevahel helistatakse. Need teadusega tegelejad, kellele tuleb tootjate nõuandevajadus kätte on ennast nõuandjana ja ka muus valdkonnas tõestanud, info baseerub usaldusel. Ca 15 õppejõudu 40-st on kursis tootjate vajadustega.”

“Ajakirjandus, tuttavad, vilistlased, praktikud, projektid, uurimistööd – mitte eriti süsteemselt. Kõik ei osale nõustamises ja koolituses ja kõik võib-olla ei peakski. Teadmine peaks tulema muude initsiatiivide kaudu.”

“Instituudil ümarlaud Tõuloomakasvatuse Liiduga. On olnud kohtumised ühistute esindajatega. Üritused Vissi, Tõuloom jm.”

“Praktika juhendamine: tootja annab tudengile hinnangu, sellest saame tagasiside.”

“Ettevõtjatega rakendusuuringud.”

“Meie instituudis suund tööstusele mitte põllumehele. Õppepäevad, foorumid, seminarid, vanad kontaktid on põhilised. Mõni uus leiab kodulehelt.”

“Ühe talu vajadused selgitab konsulent. Peaks välja selgitama grupi vajadused ja sellele reageerima. Praegu ei ole selliseid arutelusid olnud tootjate vajadustest. Majandusarvestust on raske tootjatelt saada.”

“Ülikool peab olema pidevalt muutumises ja seetõttu on suhe tootjaga ülioluline. Ümarlaud peaks edasi arenema.”

“Me suhtleme arvamuslimidritega, kes tunnetavad probleeme ning peegeldavad konkurentsivõimelisemat seltskonda.”

5.3.7. Kuidas tootjate info jõuaks teadlasteni

“Instituudis toimub siseinfo vahetus: kvaliteedi juhtimise süsteemi rakendamine, infoseminarid, koduleht. Olulisem separeeritakse välja ja levitatakse, peamine on, et info kohale jõuab ja see levib mis tahes kanaleid pidi. Õppejõudude ja üliõpilaste suhted on mõneti ka klienditeenindaja-kliendi suhted, kusjuures klientidelt saadakse tagasisidet protsessi käigus. Mõnel juhul on tudengid ka põllumajandustootjad, eriti kaugõppe puhul.”

“Toimuvad praktilised teaduskonverentsid. Tootjate arvamuse järgi on küll ka need liiga teoreetilised kuid mõtetevahetus toimub. Põllumajandusministeerium korraldab tootjatele üritusi kus Maaülikooli teadurid esinevad. Näiteks Lisandväärtuse konverents sai väga hea tagasiside tootjatelt.”

“Probleemõppe projekti kaudu on hõivatud kolme aasta jooksul ca 18 õppejõudu. Ettevõtliku Ülikooli projekti raames toimusid õppereisid, mille käigus loodi kontakte ja seoseid praktikutega.”

“ Suurtootjatega on üldiselt parem kontakt.”

5.3.8. Uuemate teaduse saavutuste kättesaadavus ja rakendamisvõimalused

“Kättesaadavus on hea, samas inimesed hõivatud õppetööga. Oleks vaja gruppi, kes pidevalt otsiks saavutusi ja juurutaks neid. Tootja saaks regulaarsete infopäevade raames teada uutest saavutustest. Kui nähakse, mis on tehtud, siis usk kasvab.”

“Internetti tekivad erialaorganisatsioonide portaalid. Portaalides on probleemiks pidev uuendamine.”

“Praegu tehakse teadustöö aruanne ja see läheb tellijale, paremal juhul pannakse kokkuvõtte veebilehele. Tootjale väljund puudub. Lahendus: üleriigilised infopäevad, kus antakse teada, mis tulemustele jõuti. “

“Ülikooli missioon on tõlkida, filtreerida. Tudengite jaoks tehakse see töö nagunii ära, siis saab ka tootjale kasutada.”

“Sama (ülikooli) kollektiiv võiks toota väljundeid mõlemas suunas kuid rakenduslik ei saa toimida baasteaduse arvelt. Eelkõige tuleb saavutada kvalifikatsioon, siis hakata väljundeid tootma.”

5.3.9. Praktikute kaasamine õppetöösse ja õppetöö kaasajastamine

“Probleemõppe projekt, mille käigus õppeaasta. jooksul 8. õppeaines kaasatakse praktikud. Räägitakse ka nõustamisest.”

“Ettevõtliku Ülikooli projekt oli, mille käigus toimusid õppekursioonid”

“Vilistlasi on kasutatud.”

“Õppekursioonid praktikute juurde: päevaga 5 loomaliiki ja linnud.”

“Tootjad on käinud rääkimas ja konsulendid”

“ Põllumajandusministeerium pakub praktikatoetust – väga hea asi, nüüd toetatakse ka veterinaararstide loomakasvatuse praktikat. Veterinaarid ei saa ilma tootjatega koostöölepeteta kätt harjutada: toimivad nii lepingud kui ka isiklikud suhted. Ettevõtjal on kasu kuna professor annab samas ka talle nõu.”

“Õppetöös osalevad praktikud, eksamikomisjoni esimees on praktik tööstusest. Ülikoolidel ikka rahaline probleem.”

“Tootjafirmal on oma klass instituudis ja toimuvad iganädalased koolitused.”

“ Kõik lõpetanud on kaasatud, kes on agroäris. “

“Õppepraktikantide osas on nõudlus kuna loodetakse hiljem töötajat saada.”

“Laboritööd tehakse firmades kuid lepinguid ei ole - kõik isiklikud kontaktid.”

“Tudengid ja tootjad nõuavad praktikat.”

“Teostatakse Innove projekti (RAK meede 1.1.) – ettevõtluspraktika, milles kaardistatakse ettevõtteid, kes soovivad praktikat läbi viia. Praktika pakkuja saab koolituse ja ühe praktikandi.”

“Praktikute kaasamine õppetöösse toimub individuaalsel baasil, tasustamissüsteem puudub.”

“Toimib õppekava ümarlaud, 30 inimest väljastpoolt: EPKK, Tootjate Liidud, rakendusühingud”

“Tootjatel paluti teha õppekavas muudatusi ja otsuseid, mille arvelt täiendusi sisse viia.”

“Õppetöö taseme tõstmiseks rakendatakse välisõppejõude.”

5.3.10. Kanalid teadustulemuste tutvustamiseks

“Need viisid on hajusad ja mitmekesised. EMÜ tutvustavad materjalid: teadjalt tegijale, kodulehed, regulaarsed temaatilised seminarid, õppused – puudub alaline formaat, toimivad kellegi initsiatiivil.”

“Instituutide seminarid. Pressiteated. Maamess. Info liigub võrku mööda.”

“E-uudised (eile pandi www.emu.ee üles) on mõeldud nii eesti kui välismaa teaduse saavutuste edastamiseks – seda toimetab doktorant, kes nagunii oma teadustöö käigus peab ülevaate looma kirjandusest.”

“Õppepäevad – suviti kohapeal.”

“Rõhu Katsekeskus – aed: taastuenergia kultuuride kollektsiooni aed nii tudengitele kui tootjatele; iluaed; tervistav aed; kiirekasvulised puittaimed – praktikabaas. Sel aastal tuleb ka uus eriala (taastuenergia teemal). EPKKga koostöö. Publitseeritakse igasugustes ajakirjades. Teaduskogumikke on vähe.”

“Sakus antakse infolehte välja.”

“Varem oli voldik ja käsiraamatud. Viimasel ajal ei ole.”

“Portaale ei ole ja elektrooniliselt ei ole tulemusi tutvustanud.”

5.3.11. Konsulentide roll teadustulemuste tutvustamisel

“Nõuanne on liiga üldine, seal ei jõutagi teaduse tasandile. Eesti on nii väike, et nagunii vajalikku teadmist kohapeal ei teki.”

“Ei näe vajadust vahelüli loomiseks. Ei kujuta ette, kuidas seda üldse oleks võimalik korraldada. Kui tellija esitab selge sõnumi, mida väljundina tahetakse, siis saab vastavalt aruanne/kokkuvõtte koostada.”

“Konsulent võiks olla vahendaja. Metsanduses on erametsa konsultandid. Põhiline probleem on metsanduses, mitte minna seadusega pahuksisse. See ei ole aga teadustemadega seotud.”

“Konsulentide ülesanne on seda teadmist vahendada – peaks vaidlema, juurdlema, arutlema. Peaks tekkima teemagrupid.”

“Teadustöö populariseerimine tuleb teadlastele kasuks. PKI-s on 283-st töötajast 1/3 teadlased. Selleks, et põllumees teabe kätte saaks peab mõtlema, kellele trükkis on mõeldud ja spetsiaalselt suunama.”

“Ülikooli missioon on tõlkida, filtreerida. Tudengite jaoks tehakse see töö nagunii ära, siis saab ka tootjale kasutada. Kui oleks tegu kahe astme konsulendiga ja rikka riigiga, siis võiks kasutada konsulente selle teabe tõlkimisel ja levitamisel. Avatud Ülikool tegeleb sellega, annab mitmeid kursusi. Eesti puhul võiks see olla üheastmeline.”

“Ainus, mida hinnatakse on *Web of Science*. Puhta teaduse seisukohalt ei too konsulent artikleid. Kas antakse raha sinna kust raha tuleb või antakse potipõllundusele?”

5.3.12. Tagasiside põllumajandustootjate kompetentsist

“Järjest langeb insenerihariduse osakaal. 2001. aastast hakati riigitellimusi vähendama. Matemaatika ja füüsika osa on olulisel kohal, tudengid on üldiselt nõrgad.”

“Kompetentsist saame tagasiside mitmel moel. Vilistlasi küsitlevad koduinstituudid, vilistalaskogu käib regulaarselt koos. Kaudselt saab sektoriaalseid uuringuid, sh. töäjõu analüüsi (PRAXIS), kuidas tulevad toime ühe või teise valdkonna spetsialistid. Sõltumata erialast saavad kõik tööd ja kõik saavad hakkama. Veterinaararstid on kutsekindlad. Teistel erialadel on suur liikuvus, st. haridus on laiapõhjaline. Palgatase on hea.”

“Küsitakse tagasisidet. Palju öeldakse, et halduse teema on puudu kuna paljud lähevad haldusjuhtideks. Mainiti ka seadusandlust. Halduse ja juura kompetentsi peab järgi arendama.”

“Metsatööstuses võiks olla rohkem insenerimõtlemist. Palju sõltub töökohtadest, vajatakse projektiviisilist tegutsemist.”

“Tagasiside on kohati individuaalsel baasil. EMÜ-l on karjääriteenistus – ootus, et see tegeleks tagasisidega.”

“Loodusvarade kasutamise ja kaitse osas küsiti tagasisidet, kas olete leidnud töökoha ja kas kompetents on ootustele vastav.”

“Luual toimus nõupidamine, kus sai ka tagasisidet lõpetajate kompetentsist.”

5.3.13. Lüngad tootjate ettevalmistuses

“Tagasisidest tuleneb, et vaja oleks ettevõtte üldjuhtimise alaseid teadmisi – talu kui terviku nägemine, üldiselt tase loomakasvatuse eriala sisseastujatel nõrk.”

“Põllumajandusspetsialistide majandusteadmised ebapiisavad: aineid vähe ja mittedistsiplinatsioonid.”

“Inimesel peaks olema tugev baasharidus ja selle peale võiks tulla sotsiaalne pool – igal teadusel peab olema suund. Kui me anname majandust, juhtimist ja õigust kõikidele erialadele, siis peakski küsimus lahendatud olema.”

“Kompetentsuse kriisi tekitab korraliku praktikabaasi puudumine. Õppefarmis peaks olema erinevad seadmed, et nii tudeng kui tootja näeks.”

“Tööstus ja tarnijad annavad know-how. Enamus neist on meie instituudi vilistlased, kuid nad on väga palju juurde õppinud.”

“Kalakasvatuse tehnoloogia on nõrk.”

“Majandusõpe mittemajanduserialadele.”

“Teadmised on inimeste baasil kui keegi kukub, siis järjepidevus katkeb.”

5.3.14. Mida muuta koolituste korraldamises

“Peaks olema käega praktikasse minek. Tasustamine peaks olema teine. Teaduri kohti on juurde vaja kuid rahastamine ...?”

“Kavas Minimeierei loomine liha-piima tehnoloogia arenduseks.”

“Tehnoloogidel on probleeme praktikakohtadega: saab tööstusesse saata vaid 1...2 inimest.”

“Oleks vaja infot selle kohta kust infot saab.”

“Õppetöö kvaliteedi tõstmiseks on tootjatega suhtlemine ülioluline.”

“Õppejõudude side tootjatega on kaootiline, süsteemsus puudub.”

“Rajatav taastuenergia keskus peaks liitma kõiki institute.”

“Firmad tahavad ise koolitusi teha. Masinafirmad annavad oma tehnika ka tudengite õpetamiseks.”

“Uueks trendiks on EMÜ Tehnika Kolledž – TTÜ, Tartu LV, Teaduspark, Haridusministeerium – tehnootronika õppekava. Inseneri põhjale tehakse füüsika instituudis spetsialiseerumine. Tartus areneb ka TTÜ keskus.”

“EMÜ nõukogu otsustas, et põhirõhk on rakenduskõrgharidusel. Selleks, et rakenduskõrghariduse lõpetaja saaks õppejõuks, peab ta läbima magistriõppe.”

5.3.15. Teadlaste roll teadustulemuste populariseerimisel

“Kui kirjutada ainult CC artikleid, siis ei ole teadlane tegelikult Eestile vajalik. Ülikool ei peaks populariseerimist kinni maksma, riik peaks andma teatud summa ja tellimuse. Artikkel on lisaväärtus.”

“Kavas uurimistöõde veebileht, PIKK haldamine, Põllumajandusministeeriumi poolt korraldatud konverentsid tootjatele, kus teadlased ja praktikud koos ning infopäevad.”

“Ajakirjad Tõuloomakasvatus (koos TLK Liiduga); Loomaarstide Liit koos EMÜ-ga annab välja ajakirja Loomaarstlik Ringvaade; lisaks Agraarökonomika. “

“Konverentsid peaksid katma nii teaduse kui praktika poole.”

“Loomakasvatuse nõustamine, õppepäevad, välislektorid. Balti Konverentsile kutsutakse ka tootjaid.”

“Teadustemaatikate väljapakkumisel peaks olema proaktiivne.”

“Teadjalt tootjale seminarid ja trükised.”

“Põllumajandusministeeriumi trükistes on oma teenuseid reklaamitud. Messid. Firmade õppereisid ja know-how.”

5.3.16. Kuidas saaks konsulent paremini oma rolli täita

“Tänane atesteerimise süsteem ei vii tulemuseni. See peaks olema teistel alustel. Konsulent peaks paremini teadma, kust infot leida ja kes infot valdavad. Peaks oskama küsida ülikoolidelt.

“Konsulent on õpetaja, kuid samas ka konkurent – sellest tuleneb, et ei vahendata infot. Kui on usaldus tekkinud, siis on korras. EMÜ-s on konsulente, kes on nii tootjatele kui teadlastele usaldusväärsed. “

“Konsulendid tihti ei valda teemat ja nii pakutakse välja lahendusi, mis ei ole head.”

“Ülikool peaks konsulendid kokku võtma probleemide järgi, kusjuures konsulendid ise esitavad probleemid ning koos uuritakse, milles on lahendus.”

“Toimivad maakondlikud keskused. Erilisi suhteid ei ole.”

5.3.17. Konsulentide koolitus

“Konsulentide koolitused on maha käinud, viimased olid 2003.aastal. Oleks vaja teatud hulk loenguid (õppejõud ei ole huvitatud).”

“Pikemaajalist ettevalmistust oleks vaja.”

“Nõustajate nõustamine peaks olema tugevam. Nõustajad tihti ei leia teed ülikooli.”

“EDLV ja Konsulentide Ühing olid varem tugevamad nüüd on vaibunud ja ka vähenenud konsulentide ja teenuste arv.”

“Varem käis intervjueeritav ise 100 korda aastas nõustamas. Rahastamine oli tülikas, käidi ka tasuta.”

“Ülikoolide ülesanne ei ole tootja nõustamine vaid konsulentide koolitus.”

5.3.18. Ettepanekud nõuandesüsteemi osas

“Nõustamine on üks elukestva õppe vormidest. EMÜ-l kui spetsialiseeritud ülikoolil on nõuande roll suur”

“Ei ole mõtet uuringut tellida valdkondades, mille elluviimine sõltub vaid poliitikakujundajate tahtest.”

“Ainus, mida hinnatakse on *Web of Science*. Puhta teaduse seisukohalt ei too konsulent artikleid.”

“EAS-i tingimuseks on, et oleks kaasatud partnerina ka ettevõtja – see aitab rahastamisel ja rakendamisel.”

“Toimivad tehnoloogia arenduskeskused”

“Ülikool ja *extension* peaks olema eraldi. Kanadas tegeleb nõustamise korraldusega Põllumajandusministeerium: turundusringid, koolitused, bukletid jm. Põhja-Ameerika ülikoolide juures on *extension* keskused.”

“Konsulentide Ühing on välja surnud.”

“Õppebaasiga (farm) ja katsevõimalustega on probleem.”

“Konsulendid võiksid olla otse ülikooli juures kui riik maksaks.”

“Eestikeelset erialakirjandust tuleb välja anda.”

“Nõustajate nõustamine peaks olema tugevam.”

“Ülikool ei tohiks ühele tootjafirmale keskenduda, see annab väära info ja viib sõltuvusse.”

“Nõuande tase on nõrk (aga ei ole viimasel ajal eriti kursis).”

“Teaduse tõlkimine peaks olema kolledži roll.”

“Nõuandes on probleemiks pidev reform. Baasraha ei motiveeri tublisid, neile on see liiga väike raha, vaid motiveerib pensionile lisateenijaid. Võiks toetada nõuandekeskust.”

5.3.19. Järeldused

Instituutide poolt on valmisolek lisaks teadustööde aruannetele ja teadusartiklitele koostada väljundeid ka konsulentidele ja tootjatele. Tihti on ühe uuringu raames kogutav teave ja andmed palju mahukamad kui neid aruannetes kajastatakse. **Rahastamise kavandamisel peaks olema arvestatud erinevate väljunditega: artiklid populaarteaduslikesse kogumikesse, massiteabevahendid, käsiraamatud ja juhendmaterjalid, analüüsid ja kokkuvõtted tootjatele, infopäevad jms.**

Kõik intervjueritud teadus-arendusasutuste juhid leiavad, et **ülikool peaks olema teadussaavutuste transformeerijaks tootjatele mõistetavasse keelde kuna seda rolli nagunii täidetakse üliõpilaste juhendamisel.** Antud rolli täitmiseks on vaja lahendada rahastamise küsimus. Muud lahendid on riigile liiga kulukad.

Kõik intervjueritavad olid ühel nõul ka küsimuses, et **ülikool peaks omama nõustajate/teadussaavutuste rakendajate võrku kuid ülikoolide rahastamise süsteem ei soodusta seda.** Lahenduseks võiks olla, et kõik ülikooli õppejõud tegelevad teadustööga, õppetööga ja nõustamisega, kuid igaühel on ametinimetuses esikohal see roll, millele ta on eelkõige pühendunud, sh. nõustamine. Selleks on aga vaja suunata teatud vahendid kõrgelt kvalifitseeritud nõuande tagamiseks mitte ainult põllumajandustootmisele vaid ka ümbertöötlevale tööstusele. Tänapäevane nõuandesüsteem on keskendunud ülikooli esindajate arvates meetmete tutvustamisele, rahastamisaotluste koostamisele ning mittespetsialiseeritud nõuande andmisele. Samas väidavad mitmed, et ei oma viimasel ajal ettekujutust süsteemist.

Positiivne trend on, et ettevõtjad tellivad analüüse ja uuringuid. Üks ettevõtjate ja ülikoolide vahelise koostöö tekkimise instrument on EAS-i poolne rahastamine, mis seab tingimuseks, et oleks kaasatud partnerina ka ettevõtja. Seega osa raha panustab ettevõtja ning ta on ka teadustulemuste rakendamises huvitatud. Sellise koostöö käigus tekivad kontaktid ja usaldus.

Ülikool on muutunud sõltuvaks tootjatest kuna need annavad õppetöök vajalikke masinad ja seadmed, jagavad stipendiume, toetavad trükiste väljaandmisel. Samas eeldavad nad lojaalsust. Probleem tekib kui tehnika soetamisel antakse põllumehele pakkujate võrdlev hinnang või kui õppetöös soovitatakse teatud firma toodangut.

Praktika on väga vajalik nii tootjate kui tudengite arvetes ning praktikatoetus on tõsiseks toeks.

Ülikool on valmis looma õppepraktikabaase nii üliõpilastele kui tootjatele. On häid näiteid, kuid samas loomakasvatuses on praktikabaaside puudumine suurimaks takistuseks kvaliteetse hariduse andmisel.

5.4. Koolitusasutuste spetsialistide küsitluse kokkuvõte

5.4.1. Kutseõppeasutuste küsitlus

5.4.1.1. Kutseõppeasutuste küsitluse kokkuvõte

Kutseõppeasutustest küsitleti viit kooli: Kehtna Majandus- ja Tehnoloogiakooli, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli, Põltsamaa Ametikooli, Türi Tehnika- ja Maamajanduskooli ning Vana-Antsla Kutsekooli. Respondendid valiti välja tasemeõppes õpetatavate erialade seotuse järgi põllumajandustootmisega, ühtlasi jälgiti ka seda, et esindatud oleks erinevad valdkonna erialad. Küsitleti kutseõppeasutuse direktorit/ arengujuhti. Poolstruktureeritud intervjuud viidi läbi suuliselt märtsis 2007.

Põllumajandusele suunatud või põllumajandusega seotud erialade jätkumist tasemeõppes näevad kõik küsitletud kutseõppeasutuste esindajad. Kõikides koolides on lähiminevikus toimunud või toimub hetkel õppekavade ülevaatamine. Suuremad kavandatavad muudatused: loomakasvatuse – taimekasvatuse – mehhaniseerimise ainemahtude suurendamine (Vana-Antsla) ning eriala ümbernimetamine eesmärgiga muuta see õppurile atraktiivsemaks (Kehtna).

Põllumajanduseriala komplekteerimisel on probleeme olnud ühes koolis. Teistes koolides põllumajanduserialade täituvusega probleeme pole. Erialade täituvusele kaasaaidanud tegurid:

- põllumajanduskooli pole palju alles jäänud;
- osad erialad on üle-eestilised (õpetatakse ainult ühes koolis);
- valdkond tervikuna on tõusuteel; toimetulek paranenud, palgatase tõuseb;
- positiivselt hinnatakse põllumajanduserialade õpilastele makstavate stipendiumide mõju (parandanud nii eriala täituvust kui ka õppeedukust).

Kõikide koolide esindajad märkisid, et ettevõtjad, kutseliidid ja (põllumajandus) organisatsioonid saavad kaasa rääkida ning soovitusi teha kooli õppekavadesse. Ühe kooli esindaja märkis küll, et õppeprogramm on "kõrgemalt poolt" ette antud, samas selle rakendamisel saab praktikuid kaasata. Teised koolide esindajad väitsid, et õppekavad vaadatakse regulaarselt üle ning ettevõtjatel jt palutakse anda omapoolne tagasiside ja hinnangud. Õppeasutus peab lähtuma riiklikest raamnouetest, kutsestandarditest, siiski saavad osapooled oma soovitusid anda: erinevate õppeasutuste õppekavade kooskõlastamisele on kaasatud ettevõtjad, kutseliidid, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja, Eesti Maaülikooli esindajad jt. Üheks kanaliks hinnangute tegemisel on kooli nõukogu. Kolme õppeasutuse esindajad märkisid intervjuus, et kooli nõukogusse kuuluvad ka ettevõtjate esindajad. Erinevate koolide nõukogudes on lisaks esindatud ka Põllumajandusministeerium, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Tööturuamet, piirkondlik omavalitsuste liit, maaparandusbüroo jt. Kaks õppeasutust, Kehtna ja Türi, on muu hulgas ka kutseksamikeskused (põllumajandustehnika spetsialist ning hobusekasvatuse; karusloomakasvatuse; põllumajandustootja). Kutseomistamise juures on ettevõtja hinnang koolide esindajate sõnul määrav.

Üheks positiivseks näiteks on Türi Tehnika- ja Maamajanduskoolis toimuvad küsitlused: tehnikumis viiakse läbi regulaarsed rahuloluküsitlused õpilaste, vilistaste ja ettevõtjate hulgas, et saada kooli tegevusele tagasisidet.

5.4.1.2. Esma-, täiend- ja ümberõpe täiskasvanutele

Nimetatud täiskasvanute esma-, täiend- ja ümberõppe erinevaid vorme lisaks päevaõppele: kaugõpe keskkooli baasil; õpipoisi-projekt; täienduskoolituskursused-seminarid; õppepäevad; õppekursioonid; konverentside korraldamine.

Näiteid täiskasvanute täiend- ja ümberõppe vormidest:

- INNOVE õpipoisi-projekt. Eelduseks keskhariduse olemasolu ning põllumajanduses töötamine. Õppekavas on 2/3 ajast ettevõtetes praktika-töö (kuus kuud), 1/3 kutseõppeasutuse juures teooria (kolm kuud). Õpe lõpeb kutseeksami – kutsetunnistuse saamisega. Praktikakoht on atesteeritud. Ettevõtja ja kooli vahel sõlmitakse leping; ettevõtja saab juhendamise eest tasu. Hetkel on tegemist ettevalmistava faasiga; projekti lõppedes võetakse koolidesiseselt selline õppevorm (ja õppekavad) üle, tänase kaugõppevormi asenduseks.
- Koostöös Talupidajate Keskliiduga asendustalunike koolitus EL EQUAL programmi raames. Eelduseks on põllumajanduslik taust/ haridus. Kolm kuud on teooriaõpe kooli juures, üks kuu praktikat ettevõttes. Kursus lõpeb kutseeksami – kutsetunnistuse saamisega.

5.4.1.3. Koolitused, seminarid, õppepäevad

Peamiselt pakutakse grupinõustamist, individuaalnõustamisega tegeletakse kutseõppeasutustes vähesel määral. Siiski pakuvad mitmed õppeasutused ka võimalust koolitust korraldada ühele ettevõtjale ettevõtja juures kohapeal.

Intervjuudest selgus, et koolituste-seminaride-õppepäevade korraldamine kutseõppeasutuste poolt on levinud. Mitmel küsitletud kutseõppeasutusel on olemas eraldi inimene/ inimesed või osakond, kes tegelevad täiendõppe, -koolitustega. Täiendkoolituste kasvu hinnatakse märgatavaks ning prognoositakse selle osakaal suurenemist. Kõik vastajad märkisid, et koolis soodustatakse igati nii õppejõudude enesetäiendamist, seminaridel-koolitustel osalemist kui ka täiskasvanutele koolitustel lugemist. Mitu vastajat hindas, et oma õppejõude motiveeritakse igati täiendkoolituste tegemiseks.

Täiendkoolituste teemavaldkonnad on seotud tasemeõppes pakutavate erialadega. Mitmes koolis on vastavalt tasemeõppes pakutavatele valdkondadele välja kujunenud oma püsisihtgrupp, võrgustik, kellele koolitusi pakutakse. Põllumajandustootjatele on täiendkoolitusi, seminare jm pakkunud kõik koolid, üks kool s.h. vabahariduslikke (aiakujundus, viljapuude lõikamine jm). Põllumajandusliku suunitlusega koolituste tegemiseks on selle kooli hinnangul takistuseks koolitaja puudumine – kui leitakse koostööpartner, saaks vastavaid koolitusi kavandada.

Koolitusi-seminare korraldatakse enamasti õppeasutuse juures. Samas pakuvad mitmed koolid koolituste korraldamise võimalust ettevõtja juures või teistes piirkondades, nt maakonnakeskustes. Õppepäevad viiakse läbi koolis (nt õppetalus) või ettevõtjate juures.

Õppeasutuste esindajate hinnangul väljakujunenud eelisaegasid ega -vorme täiendkoolituste korraldamisel pole: koolitusi-seminare viiakse läbi aastaringselt (september-juuni), nii tööpäeviti kui ka nädalavahetustel vastavalt vajadusele/ nõudlusele. Vähemalt ühe kooli esindaja hinnangul arutatakse gruppi komplekteerides osaleda soovijatega ka teemasid ning igal kursusel küsitakse ka tagasisidet.

Vastajate hinnangul on ettevõtjate teadlikkus järelkasvu ja töötajate koolituse osas tõusnud. Ettevõtted on järjest teadlikumad, mõeldakse tuleviku peale. See väljendub ka selles, et ettevõtjad saavad potentsiaalseid töötajaid kooli vajalikkude eriala õppima. Ettevõtjad nõu koolitavad endale töötaja: kindlustavad praktikakoha, hiljem ka töökoha. Põltsamaa Ametikooli direktor märkis, et tänaseks on sageli õpilasel juba kooli tulles kaasas soovituskiri ettevõtjalt. Teises koolis on heaks näiteks ettevõtjate poolt makstavast stipendiumid: vesiehituse ühe kursuse noored on kõik ettevõtjate stipendiaadid (Kehtna). See tõstab ühelt poolt noorte motivatsiooni õppida ning õppeedukust, teisalt on positiivne see, et eriala, õpitu rakendub töökohal.

Põlvkondadevahetus tootjate seas on enamasti toimunud ning nooremate ettevõtjate teadlikkus enesetäiendamise kohta on kõrge, info tähtsus tunnetatakse. Siiski märgitakse, et inimestesse investeerimine on tänaseni teataval määral probleemiks. Täiendkoolituste hind on võrreldes muude põllumajandusvaldkonna kuludega (nt tehnika, loomad, väetised jne) pigem marginaalne, kuid palju infot on kättesaadav elektrooniliselt internetist ning teistest infolehtedest – info saab kätte lihtsamini ja odavamalt. Tootja ei ole täiendkoolituste-seminaride eest nõus maksma ning hindab valikuid tehes kriitiliselt pakutavat ja selle vastavalt tootja hetkevajadusele. Sellega peavad koolituste-seminaride korraldajad arvestama. Ühe vastaja sõnul on tootjatel olemas oskus valida ja valikuid teha.

Tootjate hulgas on vastajate hinnangul populaarsed nn rahajagamise seminarid, nendel osaletakse aktiivselt. Osad koolitused-seminarid on tootjale kohustuslikud: nendel peab osalema, et saada litsents või tunnistus, vastasel juhul ähvardavad trahvid. Ühe koolituste-seminaridel osalemist mõjutava aspektina nimetati asjaolu, et põllumajandusettevõtjad on muutunud elujõulisemaks ja suuremaks, seega on juba ettevõtetes olemas erialaspetsialistid – teave, oskused on ettevõttes olemas, seda ei pea väljast juurde otsima.

Otseselt tootjatele suunatud trükiseid antakse üldjuhul välja vähe. Tootjatele suunatud trükistest ja infomaterjalidest nimetati enamasti koolituste õppematerjale, esitlusi. Üks kool andis rahvusvahelise projekti käigus välja õpikuid. Kõik koolid koostavad üldtutustavaid materjale, mida levitatakse messidel, infopäevadel jm.

5.4.1.4. Praktikute, ekspertide kaasamine

Praktikute-ekspertide kaasamine on väga levinud. Tasemeõppe baasainete õppejõud on enamasti koolist (mitmel juhul ka konsulendipaberitega). Väliseksperthe-lektoreid kaasatakse tasemeõppes nõu spetsiifilisemate teemade lugemiseks (nt karusloomakasvatuse, hobusekasvatuse). Täiendkoolituste läbiviimisel kaasatakse praktikuid-eksperte suuremal või vähemal määral kõikides küsitletud õppeasutustes. Mitmed juhul märgiti, et väljast kaasatavate ekspertide-praktikute võrgustik on välja kujunenud. Nimetatud partnereid, partnerorganisatsioone: piirkondlikud taluliidud, Eesti Hobusekasvatavate Selts, Eesti Maaviljeluse Instituut, Eesti Maaülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Jõgeva Sordiareti Instituut, Viljandi Taimkaitseinspektioon, Põllumajandusuuringute Keskuse Viljandi Katsekeskus, Viru Lihahühistu, Kartulikasvatavate Liit, Piimaliit, konsulendid, ettevõtjad, jurist, kiirabi (autojuhtide esmaabikursus) jt. Koolituste-seminaride kaudu ollakse pidevas kontaktis praktikutega, see on üks viise, kuidas tootjate vajadused jõuavad õppeasutusse.

5.4.1.5. Teavitamine

Tasemeõppes peetakse parimateks teavitajateks kooli olemasolevaid ja endisi õpilasi. Tõhusaks loetakse ka tutvustuspäevi (suunatud ühe konkreetse kooli õpilastele-õpetajatele, viiakse läbi kutseõppeasutuse juures) ning külastuspäevi (suunatud ühe konkreetse kooli õpilastele-õpetajatele, viiakse läbi üldhariduskooli juures).

Probleemina nimetati tasemeõppes kutsehariduse mainet. Kuigi kutseharidus on madalseisust üle saanud ja see teadmine on jõudnud ka gümnaasiumitesse, pole gümnaasiumid väga huvitatud eelkutseõppest/ erialade tutvustusest üldhariduskooli juures. Positiivseks erandiks on Olustvere kooli näide: koolil on koostööleping Suure-Jaani Gümnaasiumiga, keskestmes õpetatakse üks aasta erialaained, gümnaasiumi lõpetades saab tulla Olustverre teisele kursusele. Erialad: sekretär-raamatupidaja; toitlustamisteenindus; maamajandus. Selline koostöö on toimunud ühe aasta.

Täiend- ja ümberõppe alaste kursuste-koolituste teavitamisel täiskasvanutele kasutatakse internetti, s.h. kooli kodulehekülje, reklaame ajakirjanduses, partner- ja koostööorganisatsioonide vahendust. Kõik nimetatud teavitamise viisid ja kanalid on toodud alljärgnevas loetelus. Nagu loetelust näha, kasutatakse teavitamiseks väga erinevaid kanaleid.

Teavitamine (nii taseme kui ka ümber- ja täiendõpe):

- õpilane, vilistlane;
- tutvustuspäevad ühe kooli õpilastele;
- üldhariduskoolide külastused;
- messid (Agri; Teeviit; Intellektika; Maamess; maakondlikud haridusmessid jt);
- Internet (kooli kodulehekülge; partnerite kodulehekülgedel reklaam; infosaitidel reklaam; e-mailiga info);
- maakondlikud hariduse infopäevad;
- ajakirjandus, s.h. maakondlikud lehed;
- raadio;
- ettevõtjate, s.h. tehnika maaletoojate vahendusel;
- eriala- ja katusorganisatsioonide, s.h. ettevõtjate liidud, vahendusel;
- karjääriteenistuste vahendusel;
- läbi Tööhõivemeti;
- läbi kohalike omavalitsuste, maavalitsuste;
- koolis toimuvatel konverentsidel, üritustel tutvustatakse kooli.

5.4.1.6. Suhtlemine ettevõtjate, tootjatega

Vastajad nimetasid erinevaid koostöövorme ettevõtjatega: 1) praktikakohad; 2) partnerlepingud; 3) koostöö noorte leidmisel, s.h. koostöös Tööturuametiga; 4) ettevõtjate stipendiumid; 5) ettevõtjate kaasamine kooli nõukogudesse; 6) ettevõtjate kaasamine õppetöösse, koolituse-seminaride korraldamisse; 7) õppeasutuse kuulumine ettevõtjate ühendustesse.

Informatsioon põllumajandustootjate ja teiste maaettevõtjate kohta jõuab peamiselt praktikabaaside ja partnerettevõtete kaudu. Kõikidel koolidel on olemas praktikaettevõtted, kahel koolil ka oma õppemajand/ õppetalu. Praktikaettevõtted paiknevad sageli üle Eesti. Koolide esindajate hinnangul pööratakse praktikakohtadele järjest enam tähelepanu, et tagada mitmekülgne praktika. Põllumajanduserialade praktikaettevõtetele on seatud konkreetsed

kriteeriumid, mille alusel ettevõtte välja valitakse: peab olema tootmistalu (nt loomade arv, haritava maa suurus jms); eelistatakse, et praktika ei toimuks oma kodutalus jne. Praktikaettevõtetega sõlmitakse mitmepoolsed lepingud. Praktikaettevõtteid kontrollitakse eelnevalt, mõnikord tehakse pistelist kontrolli ka praktika käigus, et tagada mitmekülgne praktika. Praktikaettevõtteid otsivad nii koolid kui ka õppurid.

Koostööd tehakse põllumajandusseadmete ja metsandustehnika tarnijatega ning hooldajatega: Kesko Agro, De Laval, Sampo Grupp jt. Tarnijatelt ostetakse seadmeid, samas saadakse neilt seadmete kohta käivaid videoid, DVD-sid, õppematerjale, prospekte jms. Õppeasutused saavad sageli tehnika ja seadmed muretseda soodsama hinnaga. Positiivne näide on Kehtna koolist: tehnika maaletoojad võimaldavad talvisel hooldusperioodil tehnikat tasuta kasutada.

Kutseõppeasutuste tihe suhtlemine ettevõtjatega ilmnes ka 2004. a. uuringust "Põllumajandusala koolitusvajaduse kujunemine Eestis (MTÜ Socialia, 2004).

Kui üldiselt hinnatakse suhtlemiste ja koostööd ettevõtjatega väga aktiivseks, siis ühe kooli esindaja märkis, et suhtlemist saaks intensiivistada: koostöö tootjatega ei ole siiani olnud piisav.

5.4.1.7. Olulisemad allikad teabe saamisel ettevõtjate, tootjate probleemidest

Info tootjate vajadustest jõuab läbi koostöösidemete ja suhtlemise. Olulisemad nimetatud allikad tootjate probleemidest info saamiseks on järgmised:

- õppemajand/õppetalu;
- praktikabaasid, praktikaettevõtted;
- tehnika maaletoojad, hooldajad;
- meedia, ajakirjandus: internet, Maaleht, kohalikud lehed, raadio;
- katus- ja erialaorganisatsioonid;
- kooli nõukogud;
- nõuandekeskused;
- kutseliidud;
- EPKK;
- Põllumajandusministeerium;
- isiklikud kontaktid.

5.4.1.8. Koostöö

Intervjuudest selgus, et kutseõppeasutused teevad tihedat koostööd nii ettevõtjate, erialaorganisatsioonide kui ka kõrgkoolidega. Koostöövormide ettevõtjatega käsitleti eelnevalt. Alljärgnevalt koostööst teiste institutsioonide-organisatsioonidega.

Olulisemad nimetatud koostööpartnerid:

- ettevõtjad, s.h. praktikaettevõtted, tehnika maaletoojad-hooldajad;
- kutseliidud; eriala- ja katusorganisatsioonid;
- Põllumajandus-Kaubanduskoda; EVEA;
- Talupidajate Keskliit, piirkondlikud taluliidud-põllumeeste liidud, s.h. noortalunikud;
- ministeeriumid: Põllumajandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium;
- kõrgkoolid, rakenduskõrgkoolid: Eesti Maaülikool; Tallinna Tehnikaülikool; Tartu Ülikooli Avatud Ülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikakõrgkool, IT Kolledž, Hotelli- ja Turismimajanduse Erakool;

- karjääriteenistused;
- Tööhõiveamet;
- nõuandekeskused;
- Maaelu Edendamise Sihtasutus;
- Kvaliteediühing;
- kohalikud omavalitsused, maavalitsused.

Kõige sagedamini teevad kutseõppeasutused koostööd kutseliitude ja eriala- ning katusorganisatsioonidega: Ehitusettevõtjate Liit, Piimaliit, Kartulikasvatavate Liit, Hobusekasvatavate Selts jt. Mitu kooli märkis väga tihedat koostööd Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojaga, s.h. nt õppekavade hindamisel.

Kõrgkoolidega teevad koostööd suuremal või vähemal määral kõik õppeasutused. Eraldi küsiti koostöö kohta Eesti Maaülikooliga. Vastajad hindasid koostööd EMÜ-ga problemaatiliseks mitmete asjaolude tõttu. Esiteks on Maaülikoolis olnud sisemisi ümberkorraldusi, mis on takistanud süsteemse koostöö arendamist, teiseks on suund võetud humanitaaraladele. Nt Kehtna koolil on väga tihedad koostöösidemed Tallinna Tehnikaülikooli (Kehtna lõpetajatele broneeritud teatud arv kohti; lisaks saab kutseõppeasutus kasutada ülikooli laboratooriume), Tallinna Tehnikakõrgkooli, samuti IT Kolledži ja Hotelli- ja Turismimajanduse Erakooliga (Kehtna lõpetaja saab minna edasi õppima teisele kursusele). Kuna Maaülikoolis ei ole õppekavades enam rasketehnika valdkonda, ei saa ülikool olla ka insener-tehniliste aladel partneriks. Türi koolil on saavutatud kokkulepe Maaülikooli loomakasvatusteaduskooliga - osa kohtadest on eraldatud Türi lõpetajatele.

Problemaatiline on õppekavade erinevus: Maaülikoolis on õppepraktika osatähtsus on järjest vähenenud, nt veterinaarias õpetatakse kassi-koeratõhtreid; loomakasvatuse osas on õppepraktika väike. Mitmed vastajad on märkinud, et Maaülikooli õppekavad peaks kriitilisemalt üle hindama.

Õppekavade ühildumine on kutseõppeasutuste esindajate sõnul väga problemaatiline tervikuna, mitte ainult Maaülikooliga. Kui noor peab läbima 3-4-aastase kutseõppe ja siis veel 3-5 aastat kõrgkoolis, kujuneb õpinguperiood väga pikaks. Erakoolide ja rakenduskõrgkoolide huvitatus koostööks on suurem, nende õppekavad on paindlikumad. Erakoolid ja rakenduskõrgkoolid on paremad koostööpartnerid, sest õppekavad on paremini ühilduvad: erialaained on studiumi alguses; kõrgkoolides on esimestel kursustel üldained, kutsekoolist tulijatele, aga ka keskkoolinoortele pole selline skeem eriti meelepärane. Esimestel aastatel peaks olema ka erialaaineid (hetkel need studiumi lõpus): see tõstab huvitatust, motivatsiooni ning parandab kutsekindlust (vale valiku puhul võimalik eriala vahetada rutem). Kutseõppeasutustes peaks omakorda olema üldharidusained ka studiumi lõpukursustel, et tagada sujuvam üleminek kõrgkoolidesse. Hetkel peab osa riigieksamiaineid tegema eelviimasel kursusel, mis tähendab seda, et kõrgkooli minnes pole aine nii värskest meeles ning probleeme on nii noorel kui ka kõrgkoolil. Kuigi kutseõppeasutuse lõpetajad saavad tänu kokkuleppele Haridus- ja Teadusministeeriumiga ühe aasta jooksul omandada nt õhtukooli juures ainult riigieksamite jaoks vajalike aineid, on see täiendav ajakadu ning praktikas ei toimi eriti.

Koostööd Põllumajandusministeeriumiga hindasid koolid heaks, kohati väga aktiivseks. Alates 2000. aastast on põllumajanduskoolid Haridus- ja Teadusministeeriumi all. Kahe vastaja hinnangul vahepeal kippus side Põllumajandusministeeriumi kui tellijaga ära kaduma, nüüd hakkab ministeerium koolituste poolel taas rohkem kaasa rääkima, toetama, samuti nõustamisele tähelepanu pöörama. Haridusele pööratakse rõhku, väärtustatakse seda.

Koostööd nõuandekeskustega on küll tehtud, kuid kaks vastajat leidsid, et koostöö võiks olla tihedam. Suhtlemine on pinnapealne, õppeasutus ootaks nõuandekeskuste poolt aktiivsemat suhtlemist: nõuandekeskused peaksid olema aktiivsemad enda tutvustamisel.

Koostööd erinevate institutsioonidega on loetud väga oluliseks: kõik sektori organisatsioonid peaks koostööd tegema alates ressursside kasutamisest kuni infovahetuseni. Väga oluline on kogu sektori organisatsioonide integratsioon: riiklikud teadusasutused + uurimisasutused + kutseõppeasutused ja kõrgkoolid + ministriumid + nõuandeorganisatsioonid + taluliidud + tootjate liidud + järelvalveorganisatsioonid jt. Vajalik on sektorisisese süsteemi kujundamine, mis oleks arenemisvõimeline ja koostöötav. Vajaka on konstruktiivsest koostööst. Hetkel ollakse omavahel konkurents ja pigem halvustatakse teisi kui tehakse koostööd. Koostöö on hetkel problemaatiline ja pigem ei toimi. Kui toimiks konstruktiivne koostöö, areneks kogu sektor normaalselt.

Vastajad on leidnud, et ka haridussektoris peaksid kõik tasemed koostööst huvitatud olema ja koostööd tegema. Ühe vastaja hinnangul oleks ülioluline riiklikult ressursside kaardistamine ning valikute tegemine, mida arendada, mida mitte. Mis põllumajandussektoris viie aasta pärast juhtuma hakkab, sellest teadmisest on puudu. Vajaka on visioonidest.

5.4.1.9. Millistest kompetentsidest, teadmistest, oskustest, millisest infost on puudu?

Probleemseid kohti nähti nii laiemas plaanis (reaalteaduste, insener-tehniliste teadmiste nappus) kui ka kitsamalt (nt asendustalunike nappus). Probleemid on toodud eraldi, siinkohal on märgitud puuduvad kompetentsid, teabe puudumine:

- ettevõtlus- ja majandusalast teavet, nt äriplaani koostamine, finantsarvestus, pangalaenu koostamine, kuluarvestus, tootmise majanduslikkus jms;
- seadusandlus ja õiguslikud küsimused, s.h. kvaliteedinõuded, nn euronõuded;
- keskkonnaalased teadmised;
- teave toetuste kohta;
- asendustalunike puudumine;
- info nõuandekeskuste, nõustajate kohta;
- info toimuvate teabepäevade, koolituste kohta.

Nendele vajadustele on nii tasemeõppes kui ka täiendkoolituste kaudu püütud reageerida. Näiteks on Türil alates 2006. a. on viimaste kursuste õpilaste programmi lülitatud erinevate toetuste info. Samuti käsitletakse kolme õppeasutuse programmides ettevõtlust, majandusarvestust. Eesmärgiks on maapiirkonna noore haritud inimese toetamine töövõtjast tööandjaks saamisel. Türil on ka erialdiseisev eriala: väikeettevõtlus (8 kuud ettevõtlusaluseid), neile, kellel kutseharidus on varem omandatud ja kes tahaks saada juurde ettevõtlusalaseid teadmisi. Majandus- ja ettevõtlusalaseid temaatikaid on käsitletud ka täiendkoolitustel.

Asendustalunikke on Türil koolitatud. Ühelt poolt on küsimus nende arvus, teisalt aga ka nende tegevuse koordineerimises, tasustamise süsteemis, kindlasti ka usaldusväärsuses. Taluliidud on hakanud asendustalunike küsimusega taas tegelema, süsteemi väljakujunemine võtab aga veel aega.

Rohkem on vaja teadvustada kohti, kust abi saaks küsida: infomaterjale on, aga ei teata, kust neid kätte saaks. Rohkem peaks olema infomaterjale infokeskuste, nõuandekeskuste kohta. Samuti peaks olema kättesaadavam info toimuvate teabepäevade, koolituste, seminaride

kohta. See info võiks olla koondatud nt PIKK või Põllumajandusministeeriumi kodulehekülgedele.

5.4.1.10. Probleemid - ettepanekud

Nimetatud probleeme:

- põllumajandussektori arenguvisionide puudumine;
- koostöö puudumine erinevate sektori osapoolte vahel;
- kutsehariduse, kutseõppeasutuste madal maine;
- põllumajandushariduse kallidus;
- üldhariduskoolide huvitatus eelkutseõppe-alasest koostööst on madal;
- õppekavade mitteühildumine haridussüsteemi erinevate tasemete vahel;
- insener-tehniliste teadmiste väike osakaal haridussüsteemis;
- teadus- ja uurimisasutuste tulemused ei jõua tootjani;
- taluliidud, nõuandekeskused ei toimi teavitajate, vahendajatena;
- järelvalveorganid on nõ "riik riigis";
- puuduvad laboratooriumiteenuseid analüüside tegemiseks.

Sektori arengute prognoosimine ja visioneerimine peaks toimuma erinevate osapoolte koostöös. Arengutrendide teadmine aitab ette valmistada vajaminevaid oskusi-teadmisi: vastavalt sellele saab reageerida esma- ja täiendõppes. Samuti on see oluline info- ja teabelevi-, nõuandesüsteemile. Erinevate arengutrendide ja -seoste nägemine aitab tasakaalustada ka erinevate tegevusharude osakaalusid.

Kutseõppeasutustel on vaja tuge maine kujundamisel: kutseharidust ja kutseoskusi on vaja promoda. Kutsehariduse maine on küll tõusnud, kuid kutseharidust tuleb jätkuvalt rõhutada, väärtustada. Hetkel on kutseharidus palju tänapäevasem kui üldhariduskoolides pakutav: kutsekooli õppekavasid on kümneid, neid vaadatakse praktikute poolt regulaarselt üle, õppetöös on kasutusel erinevaid tänapäevaseid õppemeetodeid. Kutseõppeasutuste õppemeetodid on kindlasti praktilisemad ning reageerivad ettevõtjate vajadustele. Kutsenõustamisele, kutsesuunitlusele tuleb rohkem tähelepanu pöörata.

Põllumajandushariduse üheks probleemiks on ressursikulukus. Põllumajanduserialad on kallid: individuaalõppe suur osa; suur masinate/ tehnika osa. Näiteks Vana-Antsla kooli mehhaniseerimise praktika viiakse läbi Olustveres, kuna koolil endal puuduvad võimalused õppetehnikasse investeerimiseks. Samas ei erine põllumajanduserialade rahastamine nõ tubaste erialade rahastamisest. Põllumajandusõpilase pearaha on Eestis hetkel 36 000 krooni, nt Soomes on see ligikaudu 11 000 eurot. Rahastamine peaks olema rohkem seotud eriala iseloomuga, mitte lähtuma üldisest kutsekooli pearahast.

Koostööd sektori organisatsioonide vahel käsitleti eelnevalt: vajalik on kõikide sektori osapoolte konstruktiivne koostöö. Samuti peaks kasutatama ressursse optimaalsemalt: põllumajanduskoolide ja Maaülikooli juurde peaks koonduma teadmistekeskused (olemas teadmised, ruumid, vahendid, õppematerjalid jm). Grupinõustamine peaks toimuma koolide juures: olemas materiaaltehniline baas, teadmised, oskused.

Hetkel tegutsevad uurimis- ja teadusasutused eraldi, puudub transformeeriv lüli tootjateni. Pigem nõustatakse tootjate hetkel agroäriettevõtjate poolt: väetise-seemne kasutamise nõuanne antakse müüja poolt kaasa. Teadusasutuste roll on ressurside kaardistamine: mida arendada, kuhu panustada, ning sellest teavitamine. Osaliselt võiksid seda rolli kanda nõuandekeskused.

Nõuandekeskused ei toimi efektiivsete vahendajatena. Olemasolev nõustamismudel on üle võetud 1940-ndatest, kuid ei vasta tootjate hetkevajadustele. Puudu on kvaliteetsetest nõustajatest, keda tootjad usaldavad ja kelle nõuannet kasutavad. Teisalt on probleemiks see, et tootjad ei ole nõus nõuande eest maksma. Nõuandesüsteemi ja tootjate hinnanguid sellele on käsitletud pikemalt põllumajandustootjate suulise küsitluse kokkuvõttes.

Järelvalveorganisatsioonid ei ole hetkel teenindusasustused, puudu on kompetentsist ja nõ reaalse elu tundmisest ning selle seotusest seadusandlusega. Aktiivsem ja sisulisem koostöö organisatsioonide vahel aitaks seda vajakajäämist paranda.

5.4.1.11. Kokkuvõte

Kõik küsitletud kutseõppeasutused jätkavad tasemeõppes pakutavate põllumajandusvaldkonna erialadega. Põllumajanduseriala komplekteerimisel on probleeme olnud ühes koolis. Põllumajanduserialade täituvusele on kaasa aidanud valdkonna stabiliseerumine ning toimetuleku paranemine. Mõju on avaldanud ka see, et põllumajanduserialasid pakkuvaid kutseõppeasutusi on järele jäänud vähe. Positiivse mõjuga hinnatakse stipendiumite võimalusi õppuritele.

Kutseõppeasutused on aktiivses ja pidevas interaktsioonid ettevõtjatega ning omavad ülevaadet põllumajandustootja vajadustest. Peamiseks teabe saamise allikaks on praktikaettevõtted, kooli enda õppemajand/õppetalu, agroäriettevõtted (tehnikatarnijad, hooldajad). Aktiivselt suheldakse ka erialaorganisatsioonide, kutseliitude, taluliitude, riigiasutuste ning teiste õppeasutustega. Tasemeõppe õppekavades arvestatakse tootjate vajadustega, õppekavasid vaadatakse üle regulaarselt. Õppekavade muutmisesse ja hindamisse on kaasatud ettevõtjad, tootjad, erialaliidud, omavalitsuste esindajad jt.

Esma-, täiend- ja ümberõppes täiskasvanutele on kasutusel erinevaid vorme ja mudeleid, peamiselt pakutakse grupinõustamist seminaride-koolituste-õppepäevade näol. Kõik küsitletud koolid on pakkunud põllumajandustootjatele täiendkoolitusseminare. Täiendkoolituste kasvu hinnatakse märgatavaks ning prognoositakse selle osakaal suurenemist. Õppeasutuste poolt on õppejõudude osalemine seminaride-koolituste korraldamisel igati soodustatud. Koolitustel käsitletavat teemat on seotud tasemeõppe pakutavate erialadega.

Koolitusi-seminare korraldatakse valdavalt õppeasutuse juures. Samas pakutakse ka koolituste korraldamise võimalust ettevõtja juures. Õppepäevad viiakse läbi koolis (nt õppetalus) või ettevõtjate juures.

Seminaride-koolituste-õppepäevade korraldamisse on aktiivselt kaasatud lektorid väljastpoolt kutseõppeasutust, praktikud. Praktikuid kaasatakse ka tasemeõppes, kuid väiksemal määral. Kõikidel koolidel on partnerorganisatsioon, kellega tehakse koolituste läbiviimisel koostööd. Koolituste-seminaride kaudu ollakse pidevas kontaktis praktikutega, see on üks viise, kuidas tootjate vajadused jõuavad õppeasutusesse.

Tasemeõppes loetakse parimateks infolevitajateks ja teavitajateks kooli olemasolevaid ja endisi õpilasi. Tasemeõppes pakutavate erialade teavitamisel peetakse efektiivseks tutvustuspäevi üldhariduskoolide juures. Täiend- ja ümberõppe alaste kursuste-koolituste teavitamisel täiskasvanutele kasutatakse enam interneti vahendust, reklaame ajakirjanduses, partner- ja koostööorganisatsioonide kaasabi ning vahendust.

Kutseõppeasutuste hinnangul on ettevõtjad järjest teadlikumad töötajate koolituse osas. Seda on märgata nii tasemeõppes (ettevõtjad saavad potentsiaalseid töötajaid kooli vajalikkude eriala õppima; maksavad stipendiume) kui ka täiendkoolitustel (saadetakse töötajad koolitustele). Samas pole tootja täiendkoolituste-seminaride eest nõus maksma, kuna palju infot on tasuta kättesaadav erinevatest meediakanalistest. See seab täiendkoolitusele kõrgemad nõudmised päevakajalisuse ning tootmises-majandamises rakendatavuse osas.

Koolitajate hinnangul on vajaks majandus- ja ettevõtlusalasest teabest, eriti finantsarvestusest, kuluarvestusest. Puudu on ka õiguslikust ning keskkonnaalasest teabest. Nendele vajakajäämistele on kutseõppeasutused reageerinud nii tasemeõppes (programmi lülitatud vastav info; avatud uus eriala) kui ka täiendkoolitustel.

Kutseõppe üheks probleemiks on madal maine. Kutseõppeasutused vajavad tuge maine kujundamisel: kutseharidust ja kutseoskusi on vaja väärtustada. Probleemidena põllumajandussektoris on nimetatud eelkõige koostöö puudumist. See sisaldab endas ka infolevi takistusi: uurimistulemused ei jõu tootjateni, nõuandekeskused ei toimi efektiivselt jne. Lähiaastatel on vaja enam tähelepanu pöörata kogu sektori organisatsioonide-institutsioonide integratsioonile. Koostöö on vajalik ka haridussüsteemi erinevate osapoolte vahel. Kutseõppeasutused loevad koostööd nii üldhariduskoolide kui ka kõrgkoolidega väga oluliseks. Lähiaastatel on vaja suuremat tähelepanu pöörata õppekavade ühildumisele, integreerimisele.

5.4.2. Eesti Maaülikool koolituste-seminaride korraldajatena

Koolituste korraldamise aspektist analüüsiti Eesti Maaülikooli Avatud ülikooli ning nelja instituuti: majandus- ja sotsiaal-; põllumajandus- ja keskkonna- ; veterinaarmeditsiini- ja loomakasvatuse ning tehnikainstituuti. Käesolevast analüüsiosast jäi välja metsandus- ja maaehitusinstituut (põllumajandustootmisega vähemseotud valdkond). Küsitleti Avatud ülikooli juhatajat ning instituutide õppedirektoreid. Poolstruktureeritud intervjuud viidi läbi märtsis 2007.

5.4.2.1. Koolitused, seminarid, õppepäevad

Eesti Maaülikoolis on kasutusel erinevaid infopäevade, koolituste ja seminaride korraldamise mudeleid: otse instituudi kaudu korraldatud plaanilised seminarid tootjatele; projektide raames; Avatud ülikooli kaudu õppepäevad; Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja kaudu. Ühelt poolt on tegemist teadustulemuste tutvustamisega tootjatele (nt "Teadjalt tootjale" seminarid), teisalt ühe valdkonna või tegevuse tutvustamisega (nt marjapäevad). Otse instituutidelt tootjatele suunatud koolituste-seminaride osa on vähenenud Avatud ülikooli kaudu korraldatavate koolituste suurenemise tõttu: 2006. aastal korraldati Avatud ülikooli kaudu põllumajandustootjatele 118 õppe- ja koolituspäeva, käesoleval aastal planeeritakse 130 õppepäeva korraldamist. Avatud ülikool korraldab koostöös instituutidega täiendõppekursusi kõigis ülikoolis õpetatavates valdkondades. Initsiatiiv seminaride korraldamiseks tuleb nii tootjatele kui ka teadlastelt.

Instituutide poolt pakutakse ka õppereise, samuti korraldatakse (teadus)konverentse. Instituutide õppedirektorite hinnangul on konverentsid nõ integratsioonikohad teadlasele ja praktikule – konverentsid peaksid katma mõlema poole. Seetõttu kutsutakse konverentsidele järjest enam ka tootjaid. Kohtumised põllumajandustootjatega on ka üheks olulisemaks allikaks teadus- ja uurimisteede kujunemisel (vt ka teadus- ja arendusasutuste analüüsi kokkuvõtet).

Intervjuus käsitleti eraldi konsulentide koolitamist. Instituutide õppedirektorite hinnangul peaks konsulentide nõustamine ja koolitamine olema tugevam. Konsulentide koolitusele pöörati rohkem tähelepanu kolm-neli aastat tagasi. Üks vastaja märkis, et konsulentide ühingu oli varem tihedam ja sisulisem koostöö. Nüüd on kontaktid nõustajatega jäänud harvemaks: konsulendid ei leia teed ülikooli. Mitmed õppejõud on ise konsulendid, samas märkis üks vastaja, et õppejõud ei ole alati huvitatud konsulentide koolitamisest, loengute lugemisest. Konsulentide koolitamine nõuaks pikemaajalist ettevalmistust. Üks vastaja leidis, ülikoolid peaksid hea seisma just konsulentide koolitamise, täiendõppe korraldamise ja nõustamise eest, mitte tegelema ise otse tootjate nõustamisega.

Õppe- ja koolituspäevadel küsitakse reeglina osalejatel tagasisidet, vaid ühel juhul märgiti, et tagasisidet küsitakse üksikutel koolituspäevadel. Tagasisidest ilmnenuid probleeme: õppepäeva läbiviimise asukoht ei sobi; sihtgrupp liiga ebahütlane; teema ei sobi sihtgrupile; teema käsitus liiga teaduslik. Õppepäevad korraldatakse enamasti instituutide või Avatud ülikooli poolt, vahel kasutatakse nõustamisorganisatsioonide ja koolitusfirmade abi: info edastamiseks, reklaamimiseks; ruumide broneerimine.

5.4.2.2. Praktikute kaasamine

Õppetöösse kaasatakse praktikuid kaasatakse vähesel määral, peamiselt tootjaid ning nõustajaid. Heaks näiteks nn probleemõppe projekt: õppeaasta jooksul on kaheksas õppeaines kaasatud praktikud. Ühel juhul on eksamikomisjoni esimeheks olnud praktik tööstusest väljastpoolt ülikooli. Õppetöösse kaasatud ettevõtjad, praktikud on leitud isiklike kontaktide kaudu. Õppekursioonide ning täiendkoolituste läbiviimisel on praktikute kaasatus suurem, samuti täiendkoolituste korraldamisel. Kasutatakse ka ülikooli vilistlasi, nt agroäriettevõtetest.

5.4.2.3. Teavitamine

Info levitamine tootjatele on korraldatud läbi erinevate kanalite, kõige sagedamini nimetati seminare ja infopäevi ning tootjatele suunatud trükiseid ja artikleid.

Kõik nimetatud teavitamise kanalid:

- vahetu suhtlemine tootjaga;
- koolitused- seminarid, infopäevad, õppepäevad-õppekursioonid;
- konverentsid;
- messid;
- põllumehele suunatud elektrooniline uudiskiri "E-põllumees" ;
- PIKK kodulehekülg;
- tootjatele suunatud trükised-ajakirjad;
- Põllumajandusministeeriumi trükistes info, reklaam;
- isiklikud kontaktid.

Tootjate vajadustest saadakse teada nii otsekontaktide kui ka õppe- ja infopäevade kaudu. Kahel instituudil on kasutusel ümarlaua töövorm: veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudil ning põllumajandus- ja keskkonnainstituudil. Esimesel korraldatakse ümarlaua tööd koos Tõuloomakasvatuse Liiduga. Ümarlaud on korraldanud kohtumisi ühistute esindajatega. Põllumajandus- ja keskkonnainstituudil on töös õppekava ümarlaud: õppekava hindab ligikaudu 30 esindajat erinevatest organisatsioonidest väljastpoolt ülikooli (EPKK, tootjate liidud, Tartu Põllumeeste Selts jt). Õppekava hindamine ei toimu igal aastal, vaid üle paari-kolme aasta. Samas on ootus, et see töövorm edasi areneks, kuna suhtlemine tootjatega on oluline.

Kõik nimetatud allikad ettevõtjate, s.h. põllumajandustootjate probleemidest teadasaamisel:

- otsekontaktid tootjatega;
- üleriigilised kohtumised tootjatega;
- instituudi ümarlaud (Tõuloomakasvatuse Liiduga);
- õppekava ümarlaud;
- tootjaorganisatsioonid;
- õppepäevad, infopäevad, seminarid-koolitused;
- foorumid;
- konverentsid;
- projektid;
- uurimistööd ja uuringud;
- üritused (nt Vissi; Tõuloom) ja projektid;
- internet;
- ajakirjandus (Maaleht; Maamajandus);
- televisioon ja raadio;
- praktika ja praktika tagasiside;

- vilistlased;
- Põllumajandusministeerium;
- Põllumajandus-teadusnõukogu,
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda;
- PRIA ja teised riiklikud asutused-organisatsioonid;
- nõustajad - nõuandekeskused;
- kolleegid;
- isiklikud kontaktid.

Kuigi instituudid suhtlevad erinevate organisatsioonidega tootjate vajaduste teadasaamiseks, hindas üks vastajatest, et tegevus ei ole kuigi süsteemne: infot saadakse pigem igapäevatöö käigus kui regulaarse ja kindlakujulise mudeli alusel. Eriti oluliseks peetakse tulevikus süsteemset koostööd tootjatega.

5.4.2.4. Koostöö

Instituutidel suureneb järjest enam koostöö praktikaettevõtetega, sest ootus praktika järele õppetöös suureneb nii üliõpilaste kui ka tootjate poolt. Ilma ettevõtjate toetuse ning koostöölepeteta ei saa üliõpilased kätt harjutada, mõnedel erialadel on see aga ülioluline (nt veterinaarid). Põllumajandus- ja keskkonnainstituut osaleb INNOVE projektis, milles kaardistatakse need ettevõtted, kes soovivad läbi viia ettevõtluspraktikat. Ettevõtja läbib eelnevalt vastatava koolituse.

Praktikaettevõtja saab praktikabaasiks olemiseks mitmest aspektist ka kasu: ühelt poolt loodetakse hiljem praktikant tööle saada, teisalt saavad ettevõtjad ülikooli poolt nõustamist.

Tehnikainstituudis on agroäriettevõtte poolt sisustatud õppeklass, kus toimuvad regulaarsed koolitused. Ettevõtja on andnud masinaid ja seadmeid õppetööks. Väga head koostöösuhted on ettevõtjatega, eriti agroäriettevõtjatega veterinaarmeditsiini- ja loomakasvatuseinstituudil: üks ettevõtja toetab üliõpilasi stipendiumitega, samuti toetab trükiste väljaandmist; teine ettevõtja on pakkunud õppevahendeid. Ka toiduainetetööstus on tellinud ja toetanud uuringute läbiviimist, ülikooli poolt saanud vastutasuks vajalikke laborianalüüse.

Veterinaarmeditsiini instituudis viidi Põllumajandusministeeriumi tellimisel läbi Põllula projekti, mis hõlmas täiendkoolituste-seminaride korraldamist, foorumite läbiviimist. Projekti raames toimusid ka katsed, mille tulemusi koheselt rakendati. Samalaadse mudeli baasil on lähiajal plaanis projekt Loomakasvatuse Aretusühistuga. Plaanis on ka nõ minimeierei loomine liha-piimatehnoloogia arenduseks.

Heaks ülikoolide, organisatsioonide ja ettevõtjate koostöönäiteks on Tervisliku Piima Arenduskeskus. Arenduskeskuse eesmärgiks on piima biotehnoloogiliste tootmis- ja töötlemistehnoloogiate uurimine ning arendamine. Arenduskeskuse partnerid on Maaülikooli veterinaarmeditsiini- ja loomakasvatuseinstituudist, Tartu Ülikooli mikrobioloogia ning biokeemia instituutidest, Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu, Piimaühistus E- piim. Keskus on avatud koostööle kõigile piima tootmise ja töötlemisega seotud ettevõtjale.

Erinevad nimetatud koostööpartnerid:

- ettevõtjad, s.h. agroäriettevõtjad, tootjad (ka vilistlased);
- katus- ja erialaorganisatsioonid;
- Eesti Konsulentide Ühing, konsulendid;
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda;

- Põllumajandusministeerium;
- PRIA;
- Tartu Ülikool.

5.4.2.5. Probleemid - ettepanekud

Ühe suurema probleemina nähakse praktikaga seotud küsimusi. Üheks valupunktiks on ülikooli juures korraliku praktikabaasi ja katsevõimaluste puudumine. See võib tingida üliõpilastele tasemel ettevalmistuse puudulikkuse. Kaasaegsete õppebaaside-õppelaborite arendamiseks napib ülikoolidel ressursse. Probleeme on ka sobivate ja huvitatud praktikaettevõtete leidmisega väljaspool ülikooli. Praktika osatähtsuse suurenemist õppetöös peetakse väga oluliseks, seda nimetasid mitme instituudi esindajad.

Koostöösidemetes ei tohiks instituut-ülikool keskenduda ühele tootjafirmale, see võib tingida sõltuvuse sellest firmast ning info ühekülguse või kallutatuse. Puudu on erapooletutest võrdlevatest hinnangutest, analüüsidesid.

Ülikoolis on vaja juurde teadurite kohti, kuid ka selleks jääb puudu rahastamisest. Nii õppetöös kui ka täiendõppes on oluline suurendada süsteemset koostööd tootjate-praktikutega kasutades erinevaid mudeleid (praktikaettevõtted, ümarlaud jm).

Kompetentsidest on tootjatel vastajate hinnangul vajaka majandusalustest, majandamisest ning ettevõtte üldjuhtimise alastest teadmistest. Majandusaluseid peaks käsitlema kõikide erialade üliõpilaste programmides. Puudujääkidenä on nimetatud veel uute farmide ehitamise teadmised (olemas üksikute inimeste baasil, kuid nende äralangemisel järjepidevus katkeb); rühvelkultuuride kasvatus.

Nõustamise osas on erinevaid arvamusi: üks vastaja leidis, et ülikool ning nõustamine peaksid olema eraldiseisvad, teine aga vastupidiselt, et konsulendid võiksid tegutseda ülikoolide juures (riigi poolt tasustatud). Hetkel on mitu vastajat leidnud, et nõustamise tase on nõrk ja kindlasti oleks vaja tõhustada nõustajate nõustamise süsteemi.

Nõuandesüsteemi probleemiks on pidev reformimine. Nõustajate baasraha ei ole piisavaks motivaatoriks, kuna see on väike. Oluliselt suuremat toetust vajaksid ka nõuandekeskused. Tulevikus on vaja rohkem teavet selle kohta, kust infot saada: info on küll olemas, kuid tootja ei jõua selleni.

5.4.2.6. Kokkuvõtte

Eesti Maaülikoolis on kasutusel erinevaid infopäevade, koolituste ja seminaride korraldamise mudeleid, viimasel ajal on suurenenud täiendõppe korraldamine läbi Avatud ülikooli, aga ka erinevate projektide raames. Avatud ülikool korraldab koostöös instituutidega täiendõppekursusi kõigis ülikoolis õpetatavates valdkondades. Käesoleval aastal prognoositakse Avatud ülikooli vahendusel korraldatavate koolituste-õppepäevade ligikaudu 10% kasvu võrreldes eelmise aastaga.

Teadlaste ning tootjate üheks kokkupuutekohaks on konverentsid, seetõttu kutsutakse konverentsidele järjest enam ka põllumajandustootjaid. Tagasiside ja koostöö ettevõtjate, tootjatega on ka üheks olulisemaks allikaks tootjate vajaduste ja probleemide teadasaamisel ning teadus- ja uurimisteede kujunemisel. Teised olulised allikad tootjate probleemide

teadasaamisel on ümarlauad koostöös tootjatega, tootja- ja esindusorganisatsioonid ning ajakirjandus.

Kuigi instituudid suhtlevad erinevate organisatsioonidega tootjate vajaduste teadasaamiseks, on probleemina märgitud, et tegevus ei ole kuigi süsteemne. Tulevikus peaks sellele küsimusele kindlasti rohkem tähelepanu pöörama, et tagada õppe vastavus tootja vajadustele. Praktikute kaasamine õppetöösse on vähene, mõnevõrra suurem on nende roll täiendkoolituste ja õppepäevade korraldamisel.

Info levitamine tootjatele on korraldatud läbi erinevate kanalite, kõige sagedamini nimetati seminare ja infopäevi ning tootjatele suunatud trükiseid ja artikleid.

Maaülikoolil suureneb järjest enam koostöö praktikaettevõtetega, sest ootus praktika järele õppetöös suureneb nii üliõpilaste kui ka tootjate poolt. Praktikaettevõtja omakorda saab praktikabaasiks olemiseks kasu: ülikooli poolt nõustamise, praktikal oleva üliõpilase näol tulevikuks potentsiaalse töötaja. Praktikad puudutavad küsimused on hetkel üks olulisemaid probleeme: ülikoolil endal puuduvad vahendid kaasaegsete praktika- ning katselaborite loomiseks. Probleeme on ka sobivate ja huvitatud praktikaettevõtete leidmisega väljaspool ülikooli.

Koostöönäiteid ettevõtjatega on mitmeid: ettevõtjate stipendiumid, toetused õppematerjalide ja trükiste väljaandmisel, ettevõtjate kaasatus ümarlauda, koostöös osalemine arendustöös jms. Lisaks ettevõtjatele, tootjatele on enam koostöösidemeid eriala- ning katusorganisatsioonide ning riigiametite-organisatsioonidega.

Konsulentide nõustamine ja koolitamine peaks olema tugevam ning süsteemsem. Hetkel loetakse nõuandesüsteemi probleemiks pidevat reformimist. Tõhustada ja aktiveerida oleks vaja ka koostööd Eesti Konsulentide Ühinguga. Hetkel hinnatakse, et konsulendid ei leia teed ülikooli juurde. Nõuandekeskused omakorda peaksid ulatuslikumalt endid tutvustama ning informeerima pakutavatest teenustest.

6. Valdkonnaga seotud mõisteid

6.1. Haridusalaseid põhimõisteid

(Väljavõte Eesti Haridusfoorumi mõistekogust, www.haridusfoorum.ee)

Eluaegne õpe - sihipärane protsess teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamiseks ning täiendamiseks terve elu jooksul.

Esmakoolitus - esmakoolituse läbimine võimaldab õppuril omandada kvalifikatsioon, mis on vajalik tööle asumiseks teatud kutse-, eri- või ametialal.

Formaalõpe - kindlatele standarditele vastava õppekava järgi toimuv õpe.

Haridus - inimese teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumisnormide süsteem, mis võimaldab tal pidevalt areneda, edukalt toime tulla ning ennast teostada isiksuse ja ühiskonna liikmena. Selliselt mõistetuna on haridus eelkõige individuaalne ressurss. Kuna ühiskond on huvitatud kõrgelt haritud elanikkonnast, on haridus ühtlasi ka ühiskondlik ressurss ja õppimisvõimaluste loomine elanikele on avaliku sektori üks peamisi ülesandeid.

Hariduse kvaliteet - omandatud teadmiste, oskuste, vilumuste, käitumisnormide ja väärtushinnangute süsteemi vastavus õppija ning ühiskonna vajadustele ja ootustele.

Haridusstandard - õppetasemele või -astmele (õppekava tüübile) ning õppekeskkonnale kehtestatud üldnõuded.

Kutsealane eelkoolitus - kutsealane eelkoolituse eesmärgiks on võimaldada õppuritele esmaste tööalaste oskuste omandamist. Eelkutsealane koolitus gümnaasiumi õpilastele toimub põhi- ja keskhariiduse riiklikus õppekavas valikaineteks ette nähtud õppeaja arvelt. Kutsealase eelkoolituse omandamist põhihariduseta noortele korraldatakse paralleelselt põhihariduse omandamisega täiskasvanute koolitusasutustes õhtuses või kaugõppe vormis, liitklassides või kutseõppeasutustes.

Kutsekõrgharidus - kutsekõrghariduslik õpe toimub kõrghariduslike õppekavade järgi. Kutsekõrghariduse eripäraks on õppepraktika suur osakaal, erialaõppejõududel nõutav töökogemus õpetataval erialal ning kutsestandardite arvestamine õppekavaarenduses.

Mitteformaalõpe - nõrgalt formaliseeritud õppekava alusel või ilma õppekavata toimuv õpe, mille abil inimene omandab olulise osa oma haridusest.

Osakoormusega õpe - õppur täidab aastas vähem kui 75% nimetatud perioodiks õppekavaga ette nähtud mahust.

Pädevus - Pädevus on teadmistel, oskustel ja väärtustel põhinev suutlikkus teatud tegevusalal või -valdkonnas tulemuslikult toimida.

Tasemeõpe - tugevalt formaliseeritud ja tugevalt institutsionaliseeritud õppeliik, mis toimub tasemeõppekava järgi. Tasemeõppe eesmärgiks on õppuri haridustaseme viimine järgmise õppeastme või -taseme alustamise nõueteni. Tasemeõppe tulemusena omandatakse uus haridustase.

Täiendõpe - õppuril olemasoleva üldharidusliku, erialase, kutse- või ametialase haridustaseme- või taseme pädevuste täiustamine, mille eesmärgiks on õppuri toimetuleku parendamine elus ja/ või tööjõuturul.

Täiskoormusega õpe - õppur täidab aastas vähemalt 75% nimetatud perioodiks õppekavaga ette nähtud mahust.

Tööalane õpe - tööalase õppe eesmärgiks on kutse-, eri- ja ametialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste täiendamine ning uuendamine, et tagada edukas toimetulek tööturul.

Vabahariduslik õpe - vabaharidusliku õppe eesmärk on võimaldada õppuri isiksuse, loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arendamist ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist.

Õpe e. õppeprotsess - hariduse omandamise põhiline viis; sihipärane protsess selleks spetsiaalselt loodud õppekeskkonnas (reaalses või virtuaalses), mille levinumaks vormiks on kool.

Õppiv organisatsioon - organisatsioon, mille oluliseks omaduseks on pidev tagasisidestatud uuenemisprotsess, senise kogemuse kriitiline hindamine ning sidumine uute teadmiste ja arusaamadega kõigil organisatsiooni tasanditel, katsetamiseks ja välja töötamiseks uusi tehnoloogiaid ja organisatsioonikultuuri mudeleid.

Õppekava - õppe eesmärke ja sisu, omandatavate pädevuste kirjeldusi, nende omandamise määra hindamise viise, õpingute alustamise ja lõpetamise tingimusi ning nominaalset õppeaega sätestav dokument. Õppekava võib olla formaliseeritud või formaliseerimata.

Ümberõpe - ümberõppe käigus omandab õppur uue kutse-, eri- või ametialase kvalifikatsiooni.

Koolitusvajadus – erinevus soovitud ja tegeliku olukorra vahel organisatsioonis, mille saab ületada töötajate koolitamisega. (EAS koolitustoetuse juhendmaterjal)

6.2. Kutsete süsteemi põhimõisteid

Selgituseks kutsekoja kodulehelt: ESF projekti raames on ühes koostööpartneritega uue kutseeaduse eelnõu jaoks täiendatud ja kaasajastatud Eesti kutsete süsteemi termineid, mille kohta palutakse arvamust avaldada. (www.kutsekoda.ee)

Kutsete süsteem – kutsealaste määratluste loomise ja arendamise ning kutsete omistamise terviklik süsteem, mis loob võimalused tööturu osapooltele oma huvide sõnastamise ja kokkulepete sõlmimise kaudu tööturu tasakaalustatud arenguks. Kutsete süsteemi osad on kutsete kaardistamine, kutsestandardite väljatöötamine ja kutseomistamine.

Kutse – teatud valdkonnas tööülesannete täitmiseks vajalik kompetentsus, mille tase on määratud kutsestandardis ja millele vastavus on kinnitatud kutsetunnistuse väljastamisega kutseeaduses ettenähtud korras.

Kompetentsus – edukaks kutsealaseks tegutsemiseks vajalik teadmiste, oskuste, kogemuste ja hoiakute kogum.

Kutsestandard – dokument, milles kirjeldatakse kutsetegevust, tööülesandeid, -keskkonda ning määratletakse kompetentsusnõuded kutseomistamiseks.

Kutsetasemed – raamistik, mille alusel klassifitseeritakse kutsesisesed kompetentsusnõuded hierarhilisse süsteemi.

Kutseomistamine – protsess, mille käigus hinnatakse kutset taotleva isiku kutsealase kompetentsuse vastavust kutsestandardis toodud nõuetele ja väljastatakse kutsetunnistus.

6.3. Kutsete süsteemiga kaasnevaid mõisteid

Kutse (laias tähenduses) - õppides ja/või töötades omandatud teadmiste, oskuste, kogemuste ja hoiakute kogum, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.

Kompetentsid – teadmiste, oskuste ja võimete kogumid, mis võimaldavad töötajal täita konkreetseid tööülesandeid ning mis väljenduvad tegevustena.

Pädevus – isikule või organisatsioonile antud ülesannete, õiguste ja kohustuste hulk.

Eriala – omandatakse koolides, võib olla eelduseks kutseomistamisel.

Kvalifikatsioon – hariduslik ja/või töökogemuslik eeldus kutseomistamiseks.

Ametikoht – konkreetne lepinguline töökoht organisatsioonis või asutuses.

Amet – tööalane tegevus või ülesanded, mille eest makstakse regulaarset tasu.

6.4. Nõuandega seotud mõisteid

Nõuanne on korrastatud teave, mis on kliendile antud otsuse tegemiseks lähtuvalt tema huvidest, vajadustest, võimalustest ja piirangutest.

Sõltumatu nõuanne tähendab seda, et nõustajal ei ole seoses kliendiga täiendavaid kohustusi tootmissisendite müügiks, saaduste kokkuostuks või turustamiseks, tegevuste kontrolliks või järelvalveks. Sõltumatut (erapooletut) nõuannet saab anda selline nõustaja, kes ei esinda töötleva tööstuse, (põllumajandus)sisendite tootjate ja müüjate huve ega riigipoolse kontrolli huve.

Nõuandetegevus (1) on sihipärane teabe levitamine eesmärgiga aidata inimestel kujundada õigeid arvamusi ja teha häid otsuseid. (*A.W. van den Ban & H.S. Hawkins*)

Nõuandetegevus (2) on suhtlemise ja informatsiooni levitamisega seotud tegevus, mille eesmärgiks on stimuleerida sihtrühma omandama ja rakendama asjakohaseid teadmisi kindlas valdkonnas. (*E. Wielinga mõjutus, Konsulendi kutsestandard*)

Esitatud kaks nõuandetegevuse määratlust esindavad erinevate perioodide arusaamisi. Definitsioon (1) on maailmas küllalt laialdaselt levinud, selle eestikeelset varianti oleme kasutanud ligikaudu 7 aastat. Uemat definitsiooni (2) oleme täna Eestis omaks võtnud. Mõlemas definitsioonis sisalduvad arusaamised on kajastatud konsulendi kutsestandardis.

Lähtuvalt sihtrühmale lähenemise viisist võib nõuandetegevuses eristada kuut **nõuandemetodite rühma:**

1. üksikisikule suunatud nõuandetegevus (individuaalnõuande meetodid);
2. rühmale suunatud nõuandetegevus (gruupinõuande meetodid);
3. laiale sihtauditooriumile suunatud nõuandetegevus (massinõuande meetodid);
4. nõuandeprogrammid ja -kampaaniad;
5. nõuandeline ühistegevus (talunike õpiringid, kogemuse jagamise rühmad);
6. kogukonna nõustamine ja osalusel tuginev kogukonna arendus.

Kuna **individuaalnõuannet** kasutatakse kahes tähenduses, on siin oht segaduse tekkimiseks. Individuaalnõuanne tähistab ühelt poolt sellist lähenemist, kus toimub suhtlemine üks-ühele. Samas kasutatakse Eestis individuaalnõuande mõistet ka ühe ettevõtte/ organisatsiooni nõustamise tähenduses. Metoodilises plaanis võib ühe ettevõtja (organisatsiooni) nõustamisel toimuda individuaalne suhtlemine, kuid samas võib tekkida vajadus kasutada nii individuaalse kui ka grupiga suhtlemise meetodeid, keerukama organisatsiooni või olukorra puhul võib tekkida vajadus kasutada ka teisi meetodeid.

Nõuandeorganisatsioon: mistahes suur või väike põhiliselt nõuandega tegelev asutus või selle osa.

Nõuandesüsteem: mingi institutsiooni (nt. riik, tootjate organisatsioon jm.) poolt loodud terviklik asutus või struktuur, mille põhiroll on maa- või põllumajanduslik nõustamine (näiteks taluliidu nõuandesüsteem). Ühes piirkonnas võib funktsioneerida (ja tavaliselt funktsioneerib) mitu nõuandesüsteemi paralleelselt.

Põllu-/ maamajandusliku nõuandekompleksi all mõistetakse mingil ajahetkel, mingi riigi/piirkonna (näiteks Eesti Vabariigi) territooriumil eksisteerivate põllu/maamajandusliku nõuandega tegelevate institutsioonide (s.h. üksi tegutsevad konsulendid) kogumit, millised tegelevad nõustamisega maal.

Nõuandekompleksi elemendid (huvigruppide poolt loodud nõuandeorganisatsioonid):

- Kogu riiki hõlmavad nõuandesüsteemid (riiklikud- ja mitteriiklikud)
- Väiksemad kohaliku tähtsusega nõuandeorganisatsioonid
- Üleriigilised organisatsioonid, mille põhitegevuseks ei ole nõustamine, kuid nõuandetegevuse kaudu aitavad ellu viia organisatsiooni põhieesmärke
- Ühiselt tegutsevad eranõustajad

Nõuandekompleksi mõistet ei tohi ära segada nõuandesüsteemi ja nõuandeorganisatsiooni mõistetega. Nõuandekompleks on üldisema tasandi mõiste kui nõuandeorganisatsioon või nõuandesüsteem.

6.5. Teabe levitamise seotud mõisteid

Teave (informatsioon) on tootmisressurs, üks vajalik (põllumajandus)tootmise sisend. Teabe kasutuse tulemust on võimalik hinnata saagi või toodangu suurenemise, kõrgema kvaliteedi, töö suurema efektiivsuse, ettevõtte suurema rahalise tuluga. Teabe rakendamise kaudu saavutatakse heaolu tõus, suurem kindlustunne ja suurem sissetulek.

Praktilises tegevuses tuleb teabe mõistet käsitleda sisu ja teabe levitamise kontekstis. Teabe edastamise eesmärgiks võib olla lahenduste pakkumine inimese või ettevõtte probleemidele, aga ka inimeste tegevuse suunamine või käitumise mõjutamine. Seetõttu võib informatsiooni levitamisel rääkida kahest lähenemisest:

- teabe levitamine “**alt üles**” põhimõttel, s.o. lähtumine kliendi huvidest vajadusest;
- teabe levitamine “**ülalt alla**” põhimõttel, s.o. lähtumine kellegi teise huvidest ja vajadustest.

Seadusinfo

Seadusandlust käsitlev teave puudutab praktiliselt kõiki põllumajandusettevõtjaid ja töötajaid. Lisaks üldist õiguskeskkonda sätestavatele seadustele ja õigusaktidele peab põllumajandusettevõtte arvestama mitut eri tüüpi õigusaktidega

- Üldine ettevõtlust korraldav regulatsioon
- Põllumajandustootmist otseselt suunav regulatsioon
- Keskkonnakaitsega seotud regulatsioon
- Riiklike arengumeetmete võimaluste kasutamise seotud regulatsioon

Turuinfo

Turuinfo on turu olukorda kajastav informatsioon, eristatakse järgmisi turuinfo liike:

1. **esmane põllumajandusstatistika** - külvipinnad, saagikus, toodetud saak, loomade arvukus ja toodang, import ja eksport;
2. **туру- uudised** - valik igapäevaseid hindu erinevatel turgudel;
3. **analüüsid ja prognoosid** - arengusuundade analüüs, lühiajalised toodanguprognosid, tootmise kulude ja tulude arvutused.

Teisiti öeldes, (põllumajanduslik) turuinfo on faktid, statistilised kokkuvõtted, analüüsid ja prognoosid põllumajandusäri ja saaduste hindu mõjutavatest teguritest.

Teabe ja teabelevi mõiste erineval käsitlusel võivad olla praktilised tagajärjed, mis võivad mõjutada põllumajandusettevõtjatele vajaliku või olulise informatsiooni kättesaadavust. Sõna „teabelevi” võttis Eestis aktiivsemasse kasutusse EPMÜ MAI töörühm (umbes 1993-1994), kes nimetas end „Nõuande ja teabelevi arendusgrupp”. Selline sõnakasutus kajastas arusaamist, et eesti praktikas oli olemas sõna „nõuanne” kuid sellel puudus selline kogemuslik taust ja mõisteväli, nagu seda on nõuandega seotud inglisekeelsel mõistel „*extension*”. Selle lünga katmiseks siis mitu sõna. Edasises töös oleme mõiste „*extension*” eestikeelse vastena kasutama hakanud sõna „nõuandetegevus”, mis peaks siis hõlmama nii nõuannet kitsamas tähenduses kui ka teabelevi. Igapäevases praktikas on teabelevi mõnel puhul siiski nõuandest eraldatud: nõuande korraldamiseks ja teabelevi korraldamiseks on eraldi lepingud, korraldavates organisatsioonides juhitakse neid kui kaht teineteisest eraldatud tegevust.